

Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt 5, Sayı 10.

Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi

JOURNAL of SOCIAL SCIENCES
(ULUSAL HAKEMLİ DERGİ)

2017

sayı
10

0

SAHİBİ: Munzur Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ubeyde İPEK

EDİTÖR: Yrd. Doç. Dr. Zeynel ÇILĞIN

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ: Yrd. Doç. Dr. Zeynel ÇILĞIN

YAYIN KURULU

Doç. Dr. Murat Cem DEMİR
Yrd. Doç. Dr. Ömer Sezai ŞENEL
Yrd. Doç. Dr. Şehmus KURTULUŞ
Yrd. Doç. Dr. İbrahim TOSUN
Yrd. Doç. Dr. Altuğ KAZAR
Yrd. Doç. Dr. Hasan SUNGUR
Yrd. Doç. Dr. Coşkun KÖKEL

DANIŞMA KURULU

Adem ASALIOĞLU (Munzur Üniversitesi)
Ahmet UZUN (Cumhuriyet Üniversitesi)
Ahmet Yaşar OCAK (Hacettepe Üniversitesi)
Ali ERKUL (Cumhuriyet Üniversitesi)
Ali Kemal ÖZCAN (Munzur Üniversitesi)
Ali TAŞKIN (Cumhuriyet Üniversitesi)
Arzu KARACA ÇAKINBERK (Munzur Üniversitesi)
Cemal GÜZEL (Hacettepe Üniversitesi)
Erdal YILDIRIM (Munzur Üniversitesi)
Faruk KOCACIK (Cumhuriyet Üniversitesi)
H. İbrahim DELİCE (Bartın Üniversitesi)
Halis ÇETİN (Cumhuriyet Üniversitesi)
Hasan YÜKSEL (Cumhuriyet Üniversitesi)
Hiroki WAKAMATSU (Hitit Üniversitesi)
İbrahim TOSUN (Munzur Üniversitesi)
İsmet EMRE (Bartın Üniversitesi)
Mehmet ARSLAN (Cumhuriyet Üniversitesi)
Mehmet Sadık ÖNCÜL (Batman Üniversitesi)
Murat Cem DEMİR (Munzur Üniversitesi)
Sabit MENTEŞE (Munzur Üniversitesi)
Servet GÜN (Munzur Üniversitesi)
Sezgin KIZILÇELİK (İnönü Üniversitesi)
Şeref POYRAZ (Cumhuriyet Üniversitesi)

Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 5. Cilt, 10. Sayı Hakemleri:

Prof. Dr. Fulya BENZER (Munzur Üniversitesi)

Prof. Dr. Ahmet AKSIN (Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Rahmi Doğanay (Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Erdal Açıkse (Fırat Üniversitesi)

Doç. Dr. Murat Cem DEMİR (Munzur Üniversitesi)

Doç. Dr. Erdal YILDIRIM (Munzur Üniversitesi)

Yrd. Doç.Dr. Ergin GÜNEŞ (Munzur Üniversitesi)

Yrd. Doç.Dr. İlyas ARSLAN (Munzur Üniversitesi)

Yrd. Doç.Dr. Hatice KENEŞ (Munzur Üniversitesi)

Yrd. Doç.Dr. Ayşe MERMUTLU (Fırat Üniversitesi)

Yrd. Doç.Dr. Orhan BİNGÖL (Gümüşhane Üniversitesi)

Yrd. Doç.Dr. Ömer Şükrü Yusufoglu (Fırat Üniversitesi)

Yrd. Doç.Dr. Rıfat BİLGİN (Fırat Üniversitesi)

Yrd. Doç.Dr. Ersoy ZENGİN (Munzur Üniversitesi)

Dr. Mehmet AKALIN (Sosyal Güvenlik Kurumu)

Üyelikler : TÜBİTAK-ULAKBİM (DERGİ PARK)
Akademia Sosyal Bilimler İndeksi (ASOS Index)

Baskı: Elektronik Baskı
Basım Tarihi: 2017

Munzur Üniversitesi Aktuluk Mahallesi Üniversite Yerleşkesi
62000 TUNCELİ
Tel. : +90 428 213 3276
Faks : +90 428 213 18 61
E-posta : sbd@munzur.edu.tr

Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 5 Sayı 10
ISSN: 2147-1614

Editörden.....

Merhaba,

Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi'nin 10. sayısını sizlerle paylaşmaktan mutluluk duyuyoruz.

Dergimiz İktisadi ve İdari Bilimler, Eğitim Bilimleri, İlahiyat, Resim, Müzik, Beden Eğitimi, Tarih, Sanat Tarihi, Coğrafya, Dilbilim, Edebiyat, Sosyoloji, Güzel Sanatlar, İletişim gibi sosyal bilimler alanındaki bilimsel nitelikte özgün çalışmalar yayınlamayı amaçlamaktadır.

Dergimizin 10. sayısında, sosyoloji, tarih, kamu yönetimi ve eğitim bilimleri alanlarında biri Almanca olmak üzere yedi makale yer almaktadır.

Yaptıkları çalışmalar ile dergimize katkı sunan tüm yazarlara içtenlikle teşekkür ederiz. Bu sayımızda yer alan üç makalenin yazar/yazarları üniversitemiz dışından olup, bu yazarlara dergimize göstermiş oldukları ilgiden ötürü ayrıca teşekkür ederiz. Makaleleri özveri ve gönüllülük esasıyla değerlendirip, önerileri ile yazarlara yol gösteren hakemlerimize de teşekkür etmeyi borç biliriz.

Bu sayımızdaki makale ve incelemeleri zevkle okuyacağınızı umut eder, gelecek sayıda yeni çalışmalar ve güzel gelişmelerle tekrar görüşmek dileğiyle hoşçakalın...

Dergi Editörü
Yrd. Doç. Dr. Zeynel ÇILĞIN

İÇİNDEKİLER

MAKALELER

MECLİS-İ MEBUSAN'DA MAMURETÜLAZİZ(ELAZIĞ) MEBUSLARI ve FAALİYETLERİ (1877- 1920)	Şahin YEDEK	5
TUNCELİ'DE GEÇMİŞTEN BUGÜNE BEBEKLERDE GÖRÜLEN BAZI SAĞLIK SORUNLARI VE ANNELERİN BAŞETME YÖNTEMLERİ	Nazan GÜRARSLAN BAŞ Gülnaz KARATAY Duygu ARIKAN Kazım BAŞ	22
DIE POLITISCHE MACHT UND GEWALT IN DER TÜRKİE	Hüseyin ÇAĞLAYAN	33
BEDEN EĞİTİMİ ve SPOR YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN SALDIRGANLIK DÜZEYLERİNİN ARAŞTIRILMASI: ORDU ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ	Ayhan DEVER Erol BULUT	45
İNTERAKTİF YÖNTEMLERİN ÖĞRENCİLERDEKİ TOPLUMSAL CİNSİYET FARKINDALIĞINA ETKİSİ: “TOPLUMSAL CİNSİYET VE TÜRKİYE'DE KADIN” DERSİ ÖRNEĞİ	Kemal DİL	57
YAŞANTISAL BİR AİLE TERAPİSTİ: VIRGINIA SATIR	Ümran CİHAN Handan KARAKAYA	70
ÇOK PARTİLİ DÖNEMDE SENATO VE PARLAMENTOYA SEÇİLEN TUNCELİ TEMSİLCİLERİ (1946-1973)	Savaş SERTEL	90

**MECLİS-İ MEBUSAN'DA MAMURETÜLAZİZ(ELAZIĞ) MEBUSLARI ve
FAALİYETLERİ (1877-1920)**

THE DEPUTIES OF MAMURETÜLAZİZ(ELAZIĞ) AND THEIR ACTIVITIES IN THE
OTTOMAN PARLIAMENT (1877-1920)

Şahin YEDEK*

ÖZET

23 Aralık 1876 tarihinde ilan edilerek yürürlüğe giren Osmanlı Devleti'nin ilk anayasası Kanun-ı Esasi ile birlikte Birinci Meşrutiyet Dönemi başlamıştır. Böylece Türk demokrasi tarihinde parlamenter yönetim anlayışı resmi olarak yürürlüğe girmiştir. Parlamento, padişahın atadığı üyelerden oluşan Meclis-i Ayan ve halkın oylarıyla seçtiği temsilcilerin bulunduğu Meclis-i Mebusan'dan oluşmuştur. 19 Mart 1877 tarihinde çalışmalarına başlayan Meclis-i Mebusan'a o yıllarda idari açıdan Diyarbakir Vilayeti'ne bağlı Mamuretülaziz Sancağı'ndan tek mebus katılmıştır. Birinci Meşrutiyet Dönemi, 1877-1878 Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki savaş sebep gösterilerek anayasanın rafa kaldırılması ve iki dönem ancak faaliyet yürütebilen meclis çalışmalarının durdurulması ile sona ermiştir. 23 Temmuz 1908 tarihinde Kanun-ı Esasi'nin tekrar yürürlüğe girmesi ile İkinci Meşrutiyet Dönemi ve Meclis-i Mebusan'ın da faaliyet süreci yeniden başlamıştır. Bu dönemde Mamuretülaziz Vilayeti; Merkez, Malatya ve Dersim seçim bölgelerinden oluşmuştur. İkinci Meşrutiyet döneminde ise Meclis-i Mebusan'a Merkez Sancağı'nı temsilen 10 mebus katılmıştır. Bu çalışmada, Meclis-i Mebusan'daki Mamuretülaziz Vilayeti Merkez Sancağı'nı (Elazığ) temsil eden mebusların özgeçmişleri ve Meclisteki faaliyetleri arşiv ve meclis zabıt kayıtları esas alınarak ayrıntılı olarak sunulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Meşrutiyet, Mamuretülaziz, Meclis, Mebus.

ABSTRACT

Of the Ottoman Empire in 1876, which was enacted on 23 December declared the first Constitution, kanun-ı esâsî of the first Constitutional era has begun. Thus, Turkish democracy in the history of parliamentary governance officially entered into force. Parliament, composed of members appointed by the Sultan, Senator Council and representatives from the Assembly of Deputies chosen by the votes of the public where it is formed. The Parliamentary Assembly on 19 March 1877 beginning to work in those years Diyarbakir province, Mamuretulaziz connected to one member from the administrative district participated. The first Constitutional era in the Ottoman Empire in the 1877-1878 war between Russia and the rack and removing of the Constitution by showing the cause of the two terms, however, ended with the cessation of the activities who can undertake the work of the Parliament. 23 with the enactment of the Constitution in July 1908, the second Constitutional era of the Assembly of Deputies and the annual process started again. Mamuretulaziz Province during this period, the center consists of regions of Malatya and Dersim selection. The second Constitutional period, on the same day

* Yrd. Doç. Dr., Munzur Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü- TUNCELİ, sahinyedek@munzur.edu.tr

joined the Assembly of deputies representing the central district of 10. In this study, the central sanjak of the province of the Assembly of deputies Mamuratulaziz(Elazig) and the activities of deputies in the Parliament, which represents the CVS archive and records on the basis of the Court of parliament to be presented has been studied in detail.

Key Words: Constitutional Monarchy, Mamuretülaziz, Assembly, Deputy.

GİRİŞ

1. MEŞRUTİYET'İN İLANINA KADAR OLAN SÜREÇ

Osmanlı Devletinde II. Mahmut döneminde ayanlarla imzalanan Sened-i İttifak, 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı ve sürecin akabinde ilan edilen Islahat Fermanı ve 1876 yılında hazırlanan Kanun-ı Esasi ile başlayan Birinci, İkinci Meşrutiyet dönemleri demokratik rejime geçiş sürecinin en önemli kilometre taşlarını oluşturur.

Avrupa'da anayasal düzene geçme çalışmaları, 18. yüzyılın sonunda burjuvazinin artan gücünü yazılı kurallar yoluyla garanti altına alma ve siyasal iktidara ortak olma çabasından kaynaklanıyorken, Osmanlı Devleti'nde bu hareketlerin belirleyici faktörünü ekonomik sınıflardan ziyade, yönetim kadroları oluşturmuştur¹. Devlet yönetiminin kontrolü konusunda ilk teşebbüs özelliği taşıyan Sened-i İttifak'tan sonra devletin sosyal ve siyasî yapısında köklü bir değişiklik yaratma arzusunun ilk resmi vesikası Tanzimat Fermanıdır. Tanzimat ve Islahat Fermanları şekli ve muhtevası bakımından bir anayasa mahiyetinde olmayıp, sadece yeni hukuk nizamının dayanacağı temel prensipleri açıklayan bir bildiri muhtevasıdır². Islahat Fermanıyla başlayan Tanzimat Döneminin ikinci kısmında, Sultan Abdülaziz görevi Sultan Abdülmecit'ten devralmıştır. Bu dönemde Vilayet Nizamnamesinin yürürlüğe girmesi, Şura-yı Devlet'in kurulması meşrutiyet yönetimine geçiş adımlarından olmuştur. Batı taraftarlarının eseri olan Şura-yı Devlet, devletin küçük mikyasta bir Parlamento hazırlığını ifade eder bir duruma sahip olmuştur. Osmanlı devlet teşkilatında ilk defa bu çeşit bir müessese doğmuş, Şura-yı Devlet iki devre arasında, bir süreklilik sağlamış, Tanzimat'la, Birinci Meşrutiyet arasında bir köprü olmuştur³.

2. BİRİNCİ MEŞRUTİYET DÖNEMİ

23 Aralık 1876 tarihinde Kanun-ı Esasi'nin⁴ ilân edilmesi ve 19 Mart 1877 tarihinde de ilk parlamentonun açılmasıyla, Osmanlı Devleti'nde birçok önemli eksikliği de olsa Parlamenter rejim başlamıştır. Kanun-ı Esasî'ye göre, Parlamentonun adı Meclis-i Umumî idi. Meclis-i Umumî, Ayan ve Mebusan Meclislerinden oluşuyordu. Ayan azaları, Meclis-i Mebusan'ın üçte birini geçmemek şartıyla, padişah tarafından tayin edilecekti. Meclis-i

¹ Ahmet N. Yücekök, *Siyaset Sosyolojisi Açısından Türkiye'de Parlamentonun Evrimi*, AÜSBF Yay., Ankara 1983, s. 64-66.

² Yılmaz Kızıltan, "I. Meşrutiyetin İlanı ve İlk Osmanlı Meclis-i Mebusan'ı", *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.26, Sayı I, Ankara 2006, s.254

³ Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri*, Yedigün Matbaası, İstanbul 1960, s.41,43.

⁴ Kanun-u Esasî'nin tam metni ve detaylı bilgi için bkz. Burhan KUZU, *Türk Anayasa Metinleri ve İlgili Mevzuat*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1988.

Mebusan ise, elli bin kişiye bir mebus düşecek şekilde yapılacak seçimlerle oluşturulacaktı⁵. Bu iki heyet, iki ayrı başkan tarafından yönetiliyordu. Seçimlerde oy kullanma hakkı sadece erkeklere verilmişti. Meclis, Kanun-i Esasi'nin 43'üncü maddesine göre padişahın davetiyle Kasım ayı başında toplanıp, Mart ayında tatile girecekti⁶. Yapılacak seçimler taşrada 1877 yılına özgü olmak üzere zamanın yetersizliğine binaen seçim kanununa göre iki dereceli yapılamamış, vilayet meclisleri üyeleri birinci seçmen sayılarak mebusları bunlar belirlemişlerdir⁷.

Yapılan seçimler sonunda, vilayetlerden seçilip İstanbul'a gelen mebus sayısı 116 oldu. Bunların 68'i Müslüman, 48'i gayrimüslimdi. Oysa Müslümanların 80, gayrimüslimlerin 50 kişi olacağı öngörülmüştü⁸. Meclis-i Mebusan'ın birinci devresinin birinci toplantı yılı yukarıda da belirtildiği gibi 19 Mart 1877 tarihinde açılmış, 56 birleşim yaparak 28 Haziran 1877 tarihinde sona ermiştir. Meclis-i Mebusan'ın ikinci devre birinci toplantı yılı 13 Aralık 1877 tarihinde başlamış, 14 Şubat 1878 tarihinde sona ermiştir. İkinci devrede 29 birleşim yapılmıştır. Meclis'in ikinci devresi de toplam 62 gün açık kalabilmiştir. Bunun nedeni, 1877-1878 Türk-Rus harbi nedeniyle Vükela Heyetinin isteği ve II. Abdülhamid'inde bu isteği onaylaması ile, 28 Haziran 1878'de meclis süresiz tatil edilerek, meşruti yönetime uzunca bir süre ara verilmesidir⁹. Her ne kadar I. Meşrutiyet Dönemi, demokratik kültürün gelişiminde çok büyük katkı sağlamasa da, seçim ve meclis gibi millî hâkimiyet fikrini oluşturan öğelerin halkın düşüncelerinde daha fazla yer bulmasını ve dönemin aydınınının idealize ettiği yönetim tarzının "olmazsa olmazları" arasında yer almasını sağlamıştır¹⁰. II. Meşrutiyetin ilanına kadar ki dönem yine Sultan II. Abdülhamid'in mutlak yönetimi altında geçmiştir.

1864 Vilâyet Nizamnâmesi ile sancak halinde teşkilâtlandırılan ve Diyarbekir Vilâyeti'ne tâbi olan Mamuratülaziz Sancağı; 1867'de Mamuratülaziz Merkez, Arapgir, Ergani Madeni, Malatya, Hısnımansûr (Adıyaman) ve Palu Kazalarından oluşuyordu¹¹. 1871'de yönetiminde çıkan bazı aksaklıklar sebebiyle Mamuratülaziz, Diyarbekir Vilâyeti'nden ayrılarak müstakil bir sancak haline getirildi. 1877 yılında ise vilayet olan Mamuratülaziz'e, 1892'de Malatya ve Dersim'de katıldı¹². Birinci Meşrutiyetin ilanı sonrası, 1876 yılının son aylarında başlayan¹³ Birinci Dönem Meclis-i Mebusan'ın seçimleri sırasında Mamuratülaziz, seçim bölgesi Diyarbekir Vilayetine bağlı olarak Mamuretülaziz ve Ergani Madeni seçim bölgesi olarak, İkinci Dönem seçimlerinde ise Mamuratülaziz Vilayeti seçim bölgesi olarak kayıtlara geçti¹⁴. Yapılan her iki dönem seçimleri sonucunda ise Hacı Hafız Mahmut Vecdi Efendi mebus seçilerek, Birinci Meşrutiyet Dönemi Meclis-i Mebusan'ının iki devresinde de Mamuratülaziz'i temsil hakkını kazandı¹⁵.

⁵ Ahmet Ali Gazel, "Birinci Meşrutiyet Parlamentosunda Parlamenter Denetim: İstizah(Gensoru, Meclis Araştırması, Meclis Soruşturması, Genel Görüşme", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 17, Konya 2005, s.268.

⁶ İhsan Ezherli, *Türkiye Büyük Millet Meclisi (1920-1998) ve Osmanlı Meclisi Mebusanı (1877-1920)*, Ankara 1998, s.184.

⁷ Kenan Olgun, "Türkiye'de Cumhuriyetin İlanından 1950'ye Genel Seçim Uygulamaları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XXVII, (79), Mart 2011, Ankara 2011, s. 4.

⁸ Hakkı Tarık Us, *Meclis-i Mebusan*, Cilt II, Vakıf Gazete-Matbaa-Kütüphane, İstanbul 1954, s.16.

⁹ Ezherli, *Türkiye Büyük Millet Meclisi (1920-1998) ve Osmanlı Meclisi Mebusanı (1877-1920)*, s.186.

¹⁰ Mustafa Müjdecı, "II. Meşrutiyet Dönemi Mebusan Meclisinde Yozgat Mebusları ve Faaliyetleri(1908-1912)", I. *Uluslararası Bozok Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Cilt II, s.s.83-101, Yozgat 2016, s.84.

¹¹ Tuncer Cavlak, *Cumhuriyet Döneminde İdari Taksimat ve Mülki Teşkilat(1923-1950)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 1990, s.42.

¹² Savaş Sertel, "Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Genel Nüfus Sayımına Göre Dersim Bölgesinde Demografik Yapı", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 24, Sayı 1, Elazığ 2014, s.271.

¹³ Mehmet Ö. Alkan, "Türkiye'de Seçim Sistemi Tercihinin Misyona Boyutu ve Demokratik Gelişime Etkileri (Siyaset Bilimi ve Siyaset Sosyolojisi Yaklaşımıyla)", *Anayasa Yargısı*, Sayı 23, Ankara 2006, s.140.

¹⁴ Us, *Meclis-i Mebusan(1293-1877)-II*, s.13.

¹⁵ Us, *Meclis-i Mebusan(1293-1877)-II*, s.19.

HACI HAFIZ MAHMUT VECDİ EFENDİ

Hacı Hafız Mahmut Vecdi Efendi¹⁶, “Efendigiller” namıyla bilinen bir ilim hanedanına mensup ve Sara Hatun Camii banisi Müftü Hacı Ahmet Efendi’nin oğlu, meşhur Kaside-i Bürre’nin yazarı Ömer Naimi Efendi’nin babadan bir üvey kardeşi ve meşhur Şair Hacı Hayri Bey’in babasıdır. Hacı Hafız Mahmut Vecdi Efendi, 1806 yılında Harput’ta doğdu. Tahsile, babasının yanında başladı ve sonra Harput’ta ileri gelen diğer müderris ve âlimlerden de ders görüp, icazet aldı. Çok zeki, âlim, şair, edip, nüktedan bir zat olmakla beraber Harput’ta divan edebiyatının ilk müntesiplerinden sayılırdı. Hele fıkıh ilmindeki vukuf ve ihtisası o kadar şöhret bulmuştur ki, ölümünde “fıkıh öldü” denilmiştir. Medrese tahsilinde, Arapçanın yanında Farsçaya da lâyük olduğu kıymeti verip, Fars edebiyatının bütün inceliklerine nüfuz ederek bu lisanı da, ana lisanı gibi öğrendi. Zamanının en yüksek farsça hocası oldu, hafız divanı okuttu ve bu alanda birçok öğrencinin yetişmesine vesile oldu¹⁷.

Vecdi Efendi, Birinci Meşrutiyetin ilanından sonra yapılan ilk Meclis-i Mebusan seçimlerinde Mamuretülaziz adayı olarak seçimlere katıldı ve seçim sonucunda Mamuretülaziz Vilayetinden Osmanlı Parlamentosuna katılan ilk mebus oldu¹⁸.

Mebusluk sonrası memleketine dönen Vecdi Efendi, Kurşunlu Cami’deki medreselerden birinde müderrislik, 1880’de Mamuretülaziz bidayet ceza dairesi müntahap azalığı, 1883’te bidayet hukuk mahkemesi azalığı, 1884’ten 1890 yılları arasında bidayet ceza dairesi azalığı ve kadı vekâletleri görevlerinde bulundu. Zamanında, evi gece gündüz âlim ve ediplerin, kibar ve zarif insanların toplantılarına açıktır, meclisinde daima ilmî ve edebî konuşma ve görüşmeler yapılır, şen ve lâtif fıkralar, hikâyeler söylenerek vakit geçirilirdi. Hafız Mahmut Vecdi Efendi 1892 yılında Harput’ta vefat etti ve aile mezarlığına defnedildi¹⁹.

Meclisteki Faaliyetleri:

Hafız Mahmut Vecdi Efendi’nin, Hakkı Tarık Us’un yayına hazırladığı Birinci Meşrutiyet Dönemi Meclis-i Mebusan zabıt kayıtlarında görülen; Vilayet Kanunnamesinin ilk beş maddesi²⁰, belediye azalarının seçimleri²¹, Vilayet Nizamnamesi²², Kaza ve Liva İntihapları²³, Matbuat Kanunu²⁴, Ağnam Rüsümünün Arttırılması²⁵, İntihab-ı Mebusan

¹⁶ İsim, Türkiye Büyük Millet Meclisi arşiv kayıtlarında ve Hakkı Tarık Us’un eserinde Hafız Mahmut Vecdi Efendi, İshak Sunguroğlu’ nun eserinde ise Hafız Mahmut Vahdi Efendi olarak geçmektedir. Mahalli kaynak olması açısından, Vahdi olması daha muhtemeldir. Ayrıntılı bilgi için bkz. İshak Sunguroğlu, *Harput Yollarında, C.II*, Elazığ Kültür ve Tanıtma Vakfı Yayınları, İstanbul 1959, s.178-181.Hacı Hafız Mahmut Vecdi Efendi, Prof. Dr. Canan Karatay’ın anne tarafından büyük dedesidir.

¹⁷ Sunguroğlu, *Harput Yollarında-II*, s.178-181.

¹⁸ Us, *Meclis-i Mebusan(1293-1877)-II*, s.66.

¹⁹ Sunguroğlu, *Harput Yollarında-II*, s.181.

²⁰ Hakkı Tarık Us, *Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi(1293-1877)*, Cilt I, Vakit Gazete-Matbaa-Kütüphane, İstanbul 1939, s.66-68.

²¹ Us, *Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi(1293-1877)-I*, s.73.

²² Us, *Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi(1293-1877)-I*, s.124-165.

²³ Us, *Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi(1293-1877)-I*, s.134.

²⁴ Us, *Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi(1293-1877)-I*, s.206.

²⁵ Us *Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi(1293-1877)-I*, s.242.

Kanunu²⁶, Vilayat Belediye Kanunu²⁷, Zabıt Tutanaklarının yazımı²⁸, Vilayat Kanunu²⁹, muhacirlere yardım³⁰, zabıta memurları hakkında bir teklif³¹, Damga Vergisi³², Layihaların Meclis'te okunması³³, Dersim'in ıslahı³⁴ ve teklif edilen bir layiha hakkında³⁵ olmak üzere değişik konularda 20 konuşması bulunmaktadır.

2. İKİNCİ MEŞRUTİYET DÖNEMİ

Sultan II. Abdülhamit, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin önderliğindeki 19 yıllık mücadele ve muhalefetin etkisiyle, 30 yıl aradan sonra 23 Temmuz 1908' de ikinci defa Kanun-ı Esasi'nin yürürlüğe girdiğini ilan etmek zorunda kalmıştır³⁶. Meşrutiyetin ilanı ülkede büyük sevinç doğurmuştur. Böylece İkinci Meşrutiyet Dönemi ve Meclis-i Mebusan'ın açılış süreci de başlatılmıştır.³⁷

Hükümet, 24 Temmuz'da seçimlerin bir an önce yapılacağını duyurmuştur. 1908 seçimlerinin, 1876 Anayasası, I. Meşrutiyet Dönemi Meclisi'nin çıkardığı fakat uygulamaya fırsat bulunmadığı Seçim Kanunu ile Seçim Kanununun tatbikine dair talimat ve 20 Eylül 1324(1908) tarihli Takvim-i Vekayi'de yayınlanan "İntihab-ı Mebusan Kanunnamesi'nin Suret-i İcraiyesine Dair Talimat" ile yapılacağı halka duyuruldu. Bu iki talimat belgesi zaman zaman küçük değişiklikler yapılmakla birlikte II. Meşrutiyet suresince yapılan 1908, 1912, 1914 ve 1919 seçimlerinin temel belgesini ve yasal dayanağını oluşturdu. Buna göre; seçim iki dereceli olarak yapılacaktı ve seçmen olabilmek için: 25 yaşından büyük olmak, medenî haklardan yoksun olmamak, yabancı bir devletin tebası olmamak ya da böyle bir iddiada bulunmamak, birinin hizmetinde olmamak, iflas etmiş ise itibarını iade etmiş olmak, az çok devlete vergi verir olmak ve bulunduğu yerde en az bir yıldan beri oturuyor olmak gerekiyordu. Yukarıdaki özellikleri taşıyan seçmenler her nahiyenin nüfusuna göre önce mebusları seçecek olan ikinci seçmenleri seçecekti. Buna göre: Nüfusu 500 ile 750 arasında olanlar 1, 750 ile 1.250 arasında olanlar 2, 1.250 ile 1.750 arasında olanlar 3, 1.750 ile 2.250 arasında olanlar 4 ikinci seçmen seçeceklerdi. Nüfusu 500'den az, 250'den çok olan nahiyeler de 1 ikinci seçmen seçecekti. Bir kişinin mebus olabilmesi için: Osmanlı teb'asından olması, geçici de olsa yabancı hizmetinde olmaması, Türkçe bilmesi, otuz yaşını geçmiş olması, seçim sırasında birinin hizmetkârı olmaması, iflas etmiş ise itibarını iade etmiş olması, kötü hali olmaması, borcundan dolayı hükümetin malına mülküne el koymamış olmaması, medenî haklardan yoksun olmaması ve yabancı tebaasında olduğu iddiasında bulunulmaması gerekiyordu³⁸.

Kasım-Aralık 1908 tarihleri arasında yapılan II. Meşrutiyet döneminin ilk milletvekili seçimleri, Türk demokrasi tarihi açısından kısmen de olsa ilk çok partili seçim olma özelliğini taşımaktadır. Seçime İttihat ve Terakki ile henüz teşkilatını tam olarak tamamlayamamış olan Ahrar Fırkası katılmıştır. Seçimler sonucunda beklenen olmuş İttihat ve Terakki, seçilen 281

²⁶ Us, *Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi(1293-1877)-I*, s.250.

²⁷ Us, *Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi(1293-1877)-I*, s.302.

²⁸ Us, *Meclis-i Mebusan(1293-1877)-II*, s.82.

²⁹ Us, *Meclis-i Mebusan(1293-1877)-II*, s.130-132.

³⁰ Us, *Meclis-i Mebusan(1293-1877)-II*, s.143-145.

³¹ Us, *Meclis-i Mebusan(1293-1877)-II*, s.208.

³² Us, *Meclis-i Mebusan(1293-1877)-II*, s.219.

³³ Us, *Meclis-i Mebusan(1293-1877)-II*, s.226.

³⁴ Us, *Meclis-i Mebusan(1293-1877)-II*, s.276.

³⁵ Us *Meclis-i Mebusan(1293-1877)-II*, s.384.

³⁶ Aykut Kansu, *1908 Devrimi*, İletişim yayınları, İstanbul 1995, s.273.

³⁷ İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi Meşrutiyete Geçiş Süreci I. ve II. Meşrutiyet*, Cilt I, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 1997, s.238.

³⁸ Güneş, *Türk Parlamento Tarihi Meşrutiyete Geçiş Süreci I. ve II. Meşrutiyet -I*, s.246-248.

mebustan biri hariç tamamını almıştır³⁹. Bu seçim sonucunda toplanan parlamento, II. Abdülhamit'i tahttan indirme ve veliaht Mehmet Reşat'ın tahta çıkarılması gibi, Osmanlı tarihinde ilk defa bir padişahın meclis kararıyla tahttan indirilerek bir diğersinin yine meclis kararıyla tahta çıkarılması gibi önemli kararlara imza attığı parlamento olmuştur⁴⁰.

İkinci Meşrutiyet döneminin ilk meclisi Aralık 1908'de toplandı ve Ocak 1911'de dağıldı. İkinci meclis Nisan 1912'de toplanıp, aynı yılın Temmuz ayının sonunda dağıldı. Balkan Savaşı'nın başlaması nedeniyle de yeni meclis için yapılacak seçimler, belli bir tarih tespit edilmeden ertelendi. Bundan dolayı üçüncü meclis 1914 Mayıs ayına kadar toplanamadı. Üçüncü Meclis, Osmanlı İmparatorluğunun Birinci Dünya Savaşı'nda yenilgiye uğramasından sonra 1918 yılında dağıldı. Meclis-i Mebusan'ın dördüncü dönemi ise 12 Ocak 1920'de başladı fakat 16 Mart'ta İtilâf Devletleri İstanbul'u resmen işgal ettiler. İşgalciler, önce kentteki millî direnişçileri ve sempatizanlarını toplatıp tutukladı, ardından da 18 Mart'ta Meclis'i kapattılar⁴¹. İttihat ve Terakki İkinci Meşrutiyet Döneminde yapılan seçimlerde, dördüncü dönem hariç, tüm seçimlerden üstün ayrılmıştı.

1877 yılında Vilayet olan Mamuretülaziz Vilayeti, İkinci Meşrutiyet Döneminde; Merkez, Malatya, Dersim Sancaklarından oluşuyordu. 1920 yılına kadar da bu mülki yapısını korudu⁴². 1914 Nüfus sayımına göre Merkez Sancağın(Elazığ) nüfusu 143.031 idi⁴³. Merkez Sancak yapılan dört seçim döneminde de Meclis-i Mebusan'a 3'er mebus göndermişti. Seçilen mebusların hepsi Elazıgılı ve dönemin tanınmış ve zengin ailelerine mensup kişilerdi. Genellikle İttihat ve Terakki Cemiyeti üyesi olan kişiler mebus seçilmişlerdi. İkinci Meşrutiyet dönemi seçilen Elazığ mebusları, özgeçmişleri ve Meclis-i Mebusan'daki faaliyetleri:

ASIM BEY(ÇÖTELİZADE)

Vilayetin tanınmış ve nüfuzlu Çötelizadeler ailesinden olan Asım Bey, Mustafa Ağa ve Memnune Hanım'ın oğludur⁴⁴. 1873 yılında Harput'ta dünyaya gelmiştir. Küçük yaşlardan itibaren özel dersler alarak kendini yetiştiren Asım Bey, rüştiyeden mezundur. İlerleyen yıllarda Harput'tan ovaya inerek yaptırdığı konakta yaşamını sürdüren Asım Bey, İstinaf Mahkemesi üyesi iken 1908 yılının Eylül - Ekim aylarında yapılan mebus seçimlerinde 56 oy alarak Mamuretülaziz Vilayeti'nden mebus seçildi. 27 Ekim 1908 tarihinde Meclis'e katıldı ve mazbatasını Aralık ayında Meclis'te tasdik edildi⁴⁵. Mebusluk dönemi bittikten sonra 1912 yılında tekrar memleketine döndü. Çiftçilik yaparak yaşamını devam ettiren Asım Bey, 1928 yılında Mamuretülaziz'de vefat etti. Çötelizade Asım Bey'in Bedia adında bir kızı, İlhami, Selami ve Orhan adlarında üç oğlu olmuştur.⁴⁶

³⁹ Olgun, "Türkiye'de Cumhuriyetin İlanından 1950'ye Genel Seçim Uygulamaları", s.5.

⁴⁰ Müjdecı, "II. Meşrutiyet Dönemi Mebusan Meclisi'nde Yozgat Mebusları ve Faaliyetleri(1908-1912)", s.85.

⁴¹ Ezherli, *Türkiye Büyük Millet Meclisi (1920-1998) ve Osmanlı Meclisi Mebusanı (1877-1920)*, s.186.

⁴² Tuncer Cavlak, *Cumhuriyet Döneminde İdari Taksimat ve Mülki Teşkilat(1923-1950)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 1990, s.42.

⁴³ Savaş Sertel, "1927 Nüfus Sayım Sonuçlarına Göre Elazığ Nüfusu", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 25, Sayı 1, s.s.303-315, Elazığ 2015, s.305.

⁴⁴ Yurdal Demirel, *Tarık Tahiroğlu'nun Hatıralarıyla Elaziz'den Elazığ'a*, Manas Yayınevi, Elazığ 2007, s.220.

⁴⁵ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi*, Dosya No:187.

⁴⁶ http://www.genelhaberler.com/yazi_goster.php?id=1701- Erişim Tarihi: 22.07.2016.

Meclisteki Faaliyetleri: Asım Bey'in Meclis-i Mebusan'da; Kanun-u Ceza'nın bazı mevaddı makamına kaim kanun lâyihası⁴⁷, Şarkî Anadolu Demiryollarının sureti inşası ile işletilmesine dair mukavelename lâyihası⁴⁸, Altmışa karip mebusan tarafından imzalı İstanbul ve Vilâyatta asayişsizlik, Hükümete müdahale ve Kanunu Esasi ahkâmına tecavuzatı menetmek üzere ne gibi tedabir ittihaz olduğuna dair istizah tavriri, İstanbul Mebusu Hüseyin Cahit Bey'in siyaseti hariciye hakkında Sadrazam Kâmil Paşa'dan istizah tavriri⁴⁹, Ergiri Mebusu Müfit Efendi'nin, Sadrı esbak Ferit Paşa'nın Heyet-i Ayan azalığı ile Aydın Vali vekilliğine tayini esbabının Makam-ı Sadaret'ten sualine dair tavriri⁵⁰, İstanbul Mebusu Mustafa Asım Efendi ve rüfekasının Girit Adası hakkında istizahına Hariciye Nazırı Rifat Paşa'nın cevabı⁵¹ münasebetiyle olmak üzere çeşitli konularda 8 konuşması bulunmaktadır.

HACI ZİYAETTİN EFENDİ

1866'da Elazığ'da dünyaya gelen Hacı Ziyaettin Efendi, Reşit Efendi'nin oğludur. Rüştiyeden diploma ile mezun olarak tahsilini tamamlayan Ziya Efendi, bazı memuriyet görevleri ve il genel meclisi üyeliği görevlerinden sonra, Dersim mutasarrıf vekili iken 1908 yılının Eylül - Ekim aylarında yapılan mebus seçimlerinde 58 oy alarak Mamuretülaziz Vilayetinden mebus seçildi. 4 Ekim 1908 tarihli mazbatası, aynı yılın Aralık ayında Meclis'te tasdik olundu. Hacı Ziya Efendi, 5 Ocak 1911 tarihinde mebusluk görevi bitinceye kadar Meclis-i Mebusan'da Arzuhal Encümeni ve İkinci Şube Reisliği görevlerinde bulundu⁵².

Varlıklı bir aileden gelen Hacı Ziya Efendi, mebusluktan sonra memleketine dönüp ticaretle uğraşarak hayatını sürdürdü⁵³. 6 Temmuz 1923 tarihinde Elaziz'de vefat ettiğinde iki oğlu bir kızı bulunuyordu⁵⁴.

Meclis-i Mebusan zabıt kayıtlarında Hacı Ziyaettin Efendi'nin faaliyetine dair herhangi bir kayda rastlanılmamıştır.

MEHMET NURİ EFENDİ(BEYZADE)

Hacı Mehmet Nuri Efendi, Harput'un meşhur âlim ve mutasavvıflarından Beyzade Hacı Ali Rıza Efendi'nin büyük oğludur. 1854 yılında Harput'ta doğdu. İlk tahsilinden sonra medrese tahsilini İbrahim Paşa medresesinde yaptıktan sonra memleket işleriyle de yakından

⁴⁷ *Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi(M.M.Z.C.)*, Devre I, İçtima Senesi III, Cilt III, TBMM Basımevi, Ankara 1986, s.420-572.

⁴⁸ *Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*, Devre I, İçtima Senesi III, Cilt VII, TBMM Basımevi, Ankara 1991, s.244.

⁴⁹ *Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*, Devre II, İçtima Senesi I, Cilt I, TBMM Basımevi, Ankara 1991, s.82-559.

⁵⁰ *Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*, Devre I, İçtima Senesi I, Cilt II, TBMM Basımevi, Ankara 1982, s.408.

⁵¹ *Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*, Devre I, İçtima Senesi I, Cilt IV, TBMM Basımevi, Ankara Tarihsiz, s.485.

⁵² *Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi*, Dosya No:189.

⁵³ Hacı Ziya Bey'in, Elazığ'da kendi adıyla kurup işlettiği hamam halen faaliyetini sürdürmektedir.

⁵⁴ Yurdal Demirel, *Pulutlu Halil Efendi Hayatı ve Hatıraları*, Manas Yayınevi, Elazığ 2006, s.189.

meşgul olmaya başladı. Az zaman içinde gerek hükümet erkânı, gerekse muhtelif halk tabakaları arasında yüksek bir mevki kazandı. 1882 yılında Vali ve Vezir Abdullah Musip Paşa zamanında vilâyet maarif komisyonu reisliği, Dersim mutasarrıf vekâleti görevinde bulundu ve Edirne paye-i mücerredî rütbesiyle taltif edildi. 1895 yılında babası Hacı Ali Rıza Efendi'den icazet-i ilmiye aldı ve az zaman sonra da babasının ihtiyarlığı dolayısıyla medresenin müderrisliği kendisine verildi. Yine bu sıralarda vilâyet il müftülüğüne tayin edildi ve bu suretle mevkii bir kat daha yükseldi. Babasının ölümünden sonra kendisine Küçük Beyzade denilmiştir. Vilâyet müftüsü olduğu sırada dönemin valisi Hasan Bey'le çatıştı⁵⁵. Vali kendisini müftülükten azlederek yerine Faik Efendi'yi atadı. Halk bu değişiklikten memnun kalmayarak, Harput'ta bütün dükkânların günlerce kapalı kalmasını sağladı. Halkın gece gündüz telgrafhane önüne toplanıp doğrudan doğruya İstanbul'da Bab-ı âli ve saraya şikâyet ve müracaatları üzerine Vali Hasan Bey'de vazifesinden alındı. Meşrutiyetin ilânı sıralarında Müftü Faik Efendi'nin azli üzerine vilâyet, müftülüğü kendisine teklif etti ise de Mehmet Nuri Efendi bu teklifi kabul etmeyerek mebusluğu tercih etti. 1908 yılının Eylül – Ekim aylarında yapılan seçimlerde 78 oy alarak Mamuretülaziz'den mebus seçildi ve Meclis-i Mebusan'a katıldı. 27 Ekim 1908 tarihli mazbatası, Aralık ayında Meclis'te tasdik olundu⁵⁶.

Mebus iken birçok hemşerilerinin işleri için büyük yardımlar yaptı. Fazilet ve dürüstlüğü ile İstanbul'da da şöhret ve mevki kazandı. Şeyh Sait İsyani'nin Elaziz'de bastırılmasından sonra Elaziz vali vekâletinde bulundu⁵⁷.

Bu ve buna benzer iyi hizmetlerine rağmen isyandan sonra idari bir tedbir olarak Şark İstiklâl Mahkemesi tarafından şarktaki nüfuzlu kimselerin buldukları bölgeden uzaklaştırılmaları uygulamaları kapsamında İzmit'te ikamete mahkûm edildi. Daha sonraki yıllarda Elaziz'e tekrar dönen Mehmet Nuri Efendi, 1938 yılında vefat etti ve Harput'ta aile mezarlığına defnedildi. Mehmet Nuri Efendi'nin Halit, Hacı Ahmet, Hamza adlarında üç oğlu bulunuyordu⁵⁸.

Meclisteki Faaliyetleri: Mehmet Nuri Efendi'nin Meclis-i Mebusan zabıt kayıtlarında; Saruhan Mebusu Şekip Bey ve rüfekasının Jurnalci Niyazi'nin isnadatına istinat ederek bazı eşhasın mağduriyetine sebebiyet veren ayandan Şûra-yı Askeri Âzası Ethem ve Rüştü Paşalar haklarında yapılacak muameleye dair takririne⁵⁹ münasebetiyle 1 konuşması bulunmaktadır.

HACI OSMAN BEY

Hacı Osman Bey, 1869 yılında Eğin'de doğdu. Eğin'in(Kemaliye) Pedigan Köyü'nün ileri gelen ailelerinden Emir Alioğulları ailesinden Ahmet Ağa'nın oğludur. İlk tahsilini Eğin'de yaptıktan sonra, İstanbul Fatih Medresesi'ne kayıt oldu. Buradaki eğitiminden sonra İstiklal Marşı'mızın Şairi Mehmet Akif Ersoy'un eğitim gördüğü Baytar Mektebi'nin bir alt sınıfında eğitimini sürdürdü. Çeşitli vilayetlerde baytar olarak görev yaptı. Mamuretülaziz Baytar Müdürlüğü görevinde iken, Eğin Teavün Cemiyeti'nin de isteği ve yardımı üzerine 23 Ocak 1912 tarihinde başlanarak⁶⁰ yapılan seçimler sonucunda Mamuretülaziz mebusu seçildi⁶¹.

Mebusluktan ayrıldıktan sonra Lübnan Baytar Müdürlüğü, Kastamonu Baytar Müdürlüğü, Çifteler Çiftliği ve Hara Müdürlüğü görevlerinde bulundu. Bir süre daha

⁵⁵ Başbakanlık Osmanlı Arşivi; Dosya No:879, Gömlek No:55, 1322, Ca28.

⁵⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, Dosya No:188.

⁵⁷ Mamuretülaziz Gazetesi, 4 Mart 1341(1925).

⁵⁸ Sunguroğlu, Harput Yollarında-II, s.115-120; Güneş, Türk Parlamento Tarihi Meşrutiyete Geçiş Süreci I. ve II. Meşrutiyet-I, s. 476.

⁵⁹ Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre I, İçtima Senesi I, Cilt I, TBMM Basımevi, Ankara 1982, s.641.

⁶⁰ Güneş, Türk Parlamento Tarihi Meşrutiyete Geçiş Süreci I. ve II. Meşrutiyet -I, s.259.

⁶¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, Dosya No:415.

amuretülaziz Baytar Müdürlüğü görevinde bulunduktan sonra Eğin'e yerleşti ve burada vefat etti⁶².

Hacı Osman Bey'in Meclis-i Mebusan zabıt kayıtlarında faaliyetlerine dair herhangi bir kayıt bulunmamıştır.

MUSTAFA SAFFET EFENDİ(İSPIRZADE)

Mustafa Saffet Efendi, 1866 yılında Harput, Meydan Mahallesi, 141 numaralı evde doğdu. Babası Hasan Tahsin Efendi, annesi Advıye Hanım'dır. Eylül 1880'de Mamuretülaziz İli Yazı İşleri Kaleminde mümeyyiz olarak devlet hizmetine başladı. Kasım 1882'de Mamuretülaziz İdare Meclisi ikinci kâtipliğine, Eylül 1887'de aynı yerin başkâtipliğine, Ocak 1889'da Mamuretülaziz Millî Eğitim kâtipliğine, Eylül 1894'te Mamuretülaziz İdare Meclisi başkâtipliğine ve Nisan 1895'te Mamuretülaziz Millî Eğitim kâtipliğine atandı. Bu arada ek memuriyetle Nisan 1895 - Eylül 1900 tarihlerinde Ermeni Okulu'nda Osmanlı Dili dersi öğretmenliği, Ağustos-Kasım 1897'de Mamuretülaziz İdadisi'nde resmi yazışma öğretmenliği yaptı. Ocak 1906'da Mamuretülaziz Millî Eğitim Müdürlüğü vekâletine, Ekim 1909'da Mamuretülaziz Tahrirat Kalemi mümeyyizliğine getirildi. 23 Ocak 1912 tarihin başlanarak yapılan seçim sonucunda Osmanlı Mebusan Meclisi'ne Mamuretülaziz'den mebus seçildi⁶³.

Kasım 1912'de Mamuretülaziz il matbaası müdürlüğü ve yazarlığına atandı. Mayıs 1914'te yeniden Mamuretülaziz 'den mebus oldu. Meclis'in kapatılması üzerine Ağustos 1920'de Mamuretülaziz mektupçuluğuna getirildi. Temmuz 1921'de Mamuretülaziz Yazı İşleri Müdürlüğü'ne yükseltildi. Bu görevde iken TBMM'nin 2. dönem seçimlerine katıldı. 23 Temmuz 1923'te yapılan seçimde 390 oy alarak Mamuretülaziz 'den milletvekili seçildi. 12 Ağustos 1923'te Meclis'e katıldı, mazbatasını aynı gün onaylandı. Kavanin-i Maliye, Lâyiha, Dilekçe, Posta ve Telgraf ve yanık yerler için kurulan komisyonların üyeliklerinde bulundu⁶⁴. Genel Kurul'da 8 değişik konuda, 14 kez söz aldı. Haziran 1927'de emekliye ayrıldı. TBMM'nin 3. döneminde de Mamuretülaziz'den milletvekili seçilen Mustafa Saffet Efendi, 8 Kasım 1929'da vefat etti. Zübeyde Hanımla evliydi ve Mehmet Niyazi, Ahmet Ziver ve Melahat isimlerinde çocukları bulunuyordu.

Meclisteki Faaliyetleri: Mustafa Saffet Efendi'nin Meclis-i Mebusan zabıt kayıtlarında; Evkaf Nezareti 1328 senesi bütçesi münasebetiyle 1 konuşması⁶⁵ bulunmaktadır.

HACI MEHMET SAİD EFENDİ

Hacı Mehmet Said Efendi, 1858 yılında Harput'ta doğmuştur. Efendigiller ailesinden, Mehmet Hacı Abdülhamit Efendi'nin büyük oğludur. Tahsilini Kâmil Paşa Medresesi'nde

⁶² A. Hazım Gezgin, Mehmet Şimşek v.d., *Her Yönüyle Kemaliye(Eğin)*, Kemaliye Kaymakamlığı Yayınları, İstanbul 1996, s.777,778.

⁶³ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi*, Dosya No:416; Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM II. Dönem (1923-1927)*, C.III, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 1993, s.270,271.

⁶⁴ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi*, Dosya No:485.

⁶⁵ *Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*, Devre II, İçtima Senesi I, Cilt I, TBMM Basımevi, Ankara 1991, s.217.

babası Abdülhamit Efendi'den ders alarak ikmal etti ve 1896 yılında on beş arkadaşıyla icazet-i ilmiye aldı. Baba ve ecdadından irsen intikal eden zekâ ve kabiliyeti ile o sırada açık olan Sara Hatun Medresesi müderrisliğine tayin edildi. İlmiyle beraber, merhumda kuvve-i hafıza ve natika son haddini bulmuş olduğundan Sara Hatun Camii'nin vaizliği de uhdesine verildi. Gerek Harput'ta, gerek civar vilâyet ve kasabalarda onun kâbına varacak bir vaiz daha yoktu. Muhtelif tarihlerde vilâyet idare meclisi azalıkları, hukuk mahkemesi azalıkları ve kadı vekilliklerinde bulundu. 1887 yılından 1892 yılına kadar vilâyet maarif meclisi, 1907 yılında da Harput Belediye Meclisi azası olarak görev yaptı. Hacı Mehmet Said Efendi, meşrutiyetin ilânından sonra üçüncü seçim devresinde Mamuretülaziz Mebusu olarak memleketi temsil etti⁶⁶.

Meclis'te hükümeti tenkit eder mahiyette birçok beyanatta bulunmuş, alkış toplamış ve birçok hemşerilerinin de işlerini görmek suretiyle kendilerine yardımda bulunmuştur. Hacı Efendi, uzun boylu, iri cüsseli, geniş omuzlu, ensesi ve göbeği yerinde, sık ve gür kaşlarının altında her ân parıldayan ve zekâ fışkıran iki siyah göz, kırmızı ve sıhhatli bir yüz, gür ve uzunca bir sakal, üzerinde siyah ve geniş bir cübbe, sarıgının büyüklüğü ve şekli ile ayrıca bir hususiyet taşırdı. Hacı, Harput'un Nasreddin hocasıydı. Hacı Efendi mebusluğu sırasında yüksek devlet adamları Talât Paşa, Enver paşa gibi zevatla dostluk münasebetleri kurduğu gibi, bilhassa veliaht Yusuf İzzeddin Efendi ile daha yakından samimi bir hususiyet peyda ederek güzel fıkra ve hikâyeleriyle gerek veliahtı, gerek meclisinde bulunan diğer erkân ve ümeranın muhabbetini kazanmış olduğundan sık sık Zincirlikuyu'daki köşke davet edilirdi. Hatta bir gece yemekten sonra veliaht tarafından kendisine, kıymetli altın bir sigara tabakası hediye edilmişti ki, bu tabakayı İstanbul'un işgalini müteakip, Halep üstünden Harput'a giderken parasızlıktan satıp yol parasına ekleyerek Harput'a gidebilmişti. Hacı Sait Efendi'nin ömrünün son günleri maalesef maddi durumunun bozukluğu ve bir taraftan ihtiyarlık ve hastalık, onu tam bir sefalet ve ızdırap çerçevesi içerisine almış ve son zamanlarında kendisine lâıykıyla bakılamamıştır. 4 Kasım 1926 tarihinde, 68 yaşında vefat etmiş, aile mezarlığına defnedilmiştir⁶⁷.

Meclisteki Faaliyetleri: Mehmet Sait Efendi'nin; Meclis-i Mebusan 3. Dönem zabıt kayıtlarında; çeşitli nezaretlerin(bakanlıkların) bütçeleri hakkında yaptığı 22 defa, çıkarılacak çeşitli kanunlarla ilgili yaptığı 42 defa, Rusya ile akdedilen sulh muahedenamesinin ahkâmı hakkında Hariciye Nazırı Vekili Halil Bey'in beyanatu münasebetiyle⁶⁸ 1 defa, İâşe-i Umumiyye Kararnamesi münasebetiyle 1 defa⁶⁹, Kadıköy Belediye Müdürü sabıkı Hüseyin Bedrettin Efendi'nin maaşının tenzili hakkında İstida Encümeni mazbatası münasebetiyle⁷⁰ 1 defa, Mülga Mülkiye ikinci sınıf talebelerinden Fazıl Zeki Efendi'nin kaydının terkinini hakkında İstida Encümeni mazbatası münasebetiyle 1 defa⁷¹, Meclis-i Mebusan Nizamname-i Dâhilîsi münasebetiyle 1 defa⁷², Harbiye Nazırı Enver Paşanın, vaziyyeti askeriyye hakkında beyanatu münasebetiyle⁷³ 1 defa olmak üzere çeşitli konularda 70 konuşması bulunmaktadır.

⁶⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, Dosya No:577.

⁶⁷ Sunguroğlu, *Harput Yollarında-II*, s.163-168.

⁶⁸ *Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*, Devre III, İctima Senesi IV, Cilt II, TBMM Basımevi, Ankara 1991, s.710.

⁶⁹ *Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*, Devre III, İctima Senesi IV, Cilt III, TBMM Basımevi, Ankara 1991, s.214.

⁷⁰ *M.M.Z.C.*, D.III, İ.IV, C.II, s.118.

⁷¹ *M.M.Z.C.*, D.III, İ.IV, C.II, s.139.

⁷² *M.M.Z.C.*, D.III, İ.IV, C.II, s.162-288-320.

⁷³ *Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*, Devre III, İctima Senesi I, Cilt I, TBMM Basımevi, Ankara 1991, s.493.

HACI MEHMET BEY(BALOŞZADE)

Hacı Mehmet Bey, Hacı Baloşzade Arif Ağa'nın oğludur. 1877 yılında Harput'ta doğdu. Mamuretülaziz Rüştiyesi'nde okuduktan sonra, babası memleketin tanınmış tüccar ve müteahhitlerinden olduğundan onu yanına alarak bizzat kendi mesleğinde yetiştirdi. Zekâ ve kabiliyeti sayesinde babasının ölümünden sonra işlerini bozmadan aynı yolda mesleğini sürdürdü. 1907 yılında vilayet ticaret odası reisliği yaptı. Sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne katılarak mebus oldu. 5 Nisan 1912 - 23 Temmuz 1912 tarihleri arasında, ikinci devrede Mamuretülaziz'i ve 15 Şubat 1913 – 21 Aralık 1918 tarihleri arasında olan üçüncü devrede ise Dersim'i temsilen Meclis-i Mebusan'da bulundu⁷⁴. İstanbul'un işgalinde İngilizler tarafından Malta'ya sürüldü ve 10 Aralık 1921 tarihinde Malta'dan kurtularak Elazığ'a geldi. Bu tarihten sonra artık siyasetle meşgul olmayarak Erzürük Köyü'nde bulunan çiftliğini imara başladı ve ömrünün sonuna kadar Elazığ'da kaldı. 14 Ekim 1953 de vefat etti. Recai, Nasuhi ve Orhan adlarında üç oğlu vardı ve Baloş soyadını almışlardı⁷⁵.

Mehmet Bey'in Meclis-i Mebusan zabıt kayıtlarında faaliyetine dair herhangi bir kayıt bulunmamaktadır.

MUHİTTİN BEY(ÇÖTELİZADE)

Muhittin Bey, 1866 yılında Harput'ta doğdu. Çötelizade İshak Bey'in oğludur. İlk ve orta öğrenimini Mamuretülaziz Rüştiyesi'nde tamamladıktan sonra çiftçilikle uğraştı. Mamuretülaziz Belediye Meclisi üyesi iken, 20 Mart 1901'de belediye başkanlığına, 1913 ve 1915 yıllarında il genel meclisi üyeliğine seçildi. Birinci Dünya Savaşı'nda orduya erzak sevkinde gösterdiği gayret ve faaliyet nedeniyle harp madalyasıyla ödüllendirildi. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nde çalıştı ve Meclis-i Mebusan'ın son dönemi için 5 Ocak 1920'de yapılan seçimde 71 oy alarak Mamuretülaziz mebusu olarak Meclis'e katıldı⁷⁶. İstanbul'un işgali üzerine Ankara'ya gelerek 22 Haziran 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne katıldı. Meclis'te içtüzük komisyonunda çalıştı. I. Dönem sonunda Mustafa Kemal Paşa'nın "*Neticesi Vatan için pek ziyade haiz-i ehemmiyet olan yeni intihabatta da temin-i muvaffakiyet eylemeleri cemiyetimizce mültezemdır*" şeklindeki 17 Nisan 1923 tarihli güven mektubu ile II. Dönem seçimlerine girerek tekrar Mamuretülaziz'den milletvekili seçildi⁷⁷. Meclis'teki yerini III. dönemde de seçilerek korudu. Dönem içinde 10 Ağustos 1928'de Mamuretülaziz'de vefat etti. Evli olup iki çocuk babası idi. Ailesi Çötelî soyadını almıştır⁷⁸.

⁷⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, Dosya No:575.

⁷⁵ Sunguroğlu, Harput Yollarında-II, s.353,354.

⁷⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, Dosya No: 721.

⁷⁷ Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, Dosya No: 131.

⁷⁸ Fahri Çoker, Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923, Cilt III, TBMM Vakfı Yay. Ankara 1994, s.342,343.

Muhittin Bey'in, Meclis-i Mebusan zabıt kayıtlarında faaliyetine dair herhangi bir kayıt bulunmamaktadır.

MUSTAFA ŞÜKRÜ EFENDİ

Mustafa Şükrü Efendi, 1880 yılında Mamuretülaziz'in Zerteriç Köyü'nde doğdu. Hacı Ahmet Ağa ve Asiye Hanım'ın oğludur. İlk ve orta öğrenimini Mamuretülaziz Rüştüyesi'nde tamamladıktan sonra, 20 Ocak 1898'de Mamuretülaziz İstinaf Mahkemesi Savcılığına kâtip olarak atandı. 19 Temmuz 1900'de Keban Bidayet Mahkemesi ikinci kâtipi, 11 Ağustos 1902'de Mamuretülaziz Merkez Bidayet Mahkemesi zabıt kâtipi, 13 Mayıs 1906'da bu mahkeme nezdinde mukavelat muharriri(noter) olarak görevlendirildi. 3 Şubat 1907'de istinaf mahkemesi başkâtipliğine yükseltildi. 8 Şubat 1919'da istinaf mahkemesi aza mülazımı oldu. Bu görevde iken Meclis-i Mebusan'ın son dönemi için 5 Ocak 1920 tarihinde yapılan seçimde 81 oy alarak Mamuretülaziz mebusu seçildi ve 21 Ocak'ta Meclis'e katıldı⁷⁹. Ancak Meclis'in feshi üzerine Ankara'ya gelerek, 21 Haziran 1920'de TBMM'ye katıldı. 13 Temmuz 1920'de adalet komisyonu kâtipliğine seçildi ise de görülen lüzum üzerine, 23 Ağustos 1920'de Elazığ Merkez Bidayet Savcılığı görevine atandığından Meclis'ten ayrıldı. 6 Aralık 1920'de Meclis kararıyla milletvekilliğinden istifa etmiş sayıldı. 1 Kasım 1922'de Muş İstinaf Mahkemesi Başkanlığına atandı ise de gitmediğinden istifa etmiş sayıldı. 10 Temmuz 1924'te Mardin Ağır Ceza Savcısı, 1 Temmuz 1926'da Mardin Savcılığına getirildi. 20 Ocak 1928'de emekliye ayrıldı ve 22 Ağustos 1936'da vefat etti⁸⁰. Evli olup iki çocuk babası olan Mustafa Şükrü Efendi'nin, Fransızca bildiği resmi hâl tercümesinde yazılıdır⁸¹.

Mustafa Şükrü Efendi'nin Meclis-i Mebusan zabıt kayıtlarında faaliyetine dair herhangi bir kayıt bulunmamaktadır.

HÜSEYİN AVNİ EFENDİ

Malatya eski idare müdürü Hüseyin Avni Efendi, Meclis-i Mebusan'ın dördüncü ve son dönemi için 5 Ocak 1920 tarihinde yapılan seçimlerde 80 oy alarak Mamuretülaziz vilayetinden mebus seçildi⁸².

Hüseyin Avni Efendi'nin Meclis-i Mebusan zabıt kayıtlarında faaliyetine dair herhangi bir kayıt bulunmamaktadır.

⁷⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, Dosya No: 722.

⁸⁰ Çoker, Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923-III, s.344,345.

⁸¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, Dosya No: 132.

⁸² Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, Dosya No:720.

SONUÇ

Türk siyasal hayatında yeni bir dönem olan Meşrutiyet Rejimi, parlamenter yönetimin ve demokratik yaşama geçişin başlangıcı olmuştur. Birinci Meşrutiyet Dönemi'nde Meclis kısa ömürlü olmuşsa da, İkinci Meşrutiyet Dönemi daha uzun soluklu ve İttihat ve Terakki Fırkası'ndan farklı olarak çok sayıda siyasi parti ve cemiyetin kurulması ile neticelenmiştir. Bu dönemlerde yaşanan politik çekişmeler ve olaylar Cumhuriyet Dönemi'nin demokratik faaliyetleri için birer tecrübe olmuştur. 19. yüzyılın son çeyreğinden itibaren vilayet olan Mamuretülaziz Vilayetinden seçilen mebuslar da tüm bu yaşananlara şahitlik fırsatını yakalamıştır.

Mamuretülaziz(Elazığ) Birinci ve İkinci Meşrutiyet Dönemlerinde Meclis-i Mebusan'a toplam 11 mebus göndermiştir. Vilayeti temsil eden bu mebuslardan bir kısmı Meclis'teki çalışmaları ile aktif rol almışken, diğerleri aynı rolü üstlenememiştir. Yapılan çalışmalar, vilayete dair olmaktan çok ülke genelini ilgilendiren konular olmuştur. Çok partili yaşamın olduğu İkinci Meşrutiyet Döneminde son dönem mebus seçimleri hariç seçilenlerin hepsi İttihat ve Terakki Fırkası mebuslarıdır. Zaten son dönem mebuslarından Hüseyin Avni Efendi dışında diğer mebuslar Meclis-i Mebusan kapatılınca, Ankara'ya gidip TBMM'ye katılmışlardır.

BİRİNCİ MEŞRUTİYET DÖNEMİ MEBUSLARI VE GÖREV TARİHLERİ

1. Dönem 19 Mart 1293(1877) – 28 Haziran 1293(1877)

Hacı Hafız Mahmut Vecdi Efendi.

2. Dönem 13 Aralık 1293(1877) – 14 Şubat 1294(1878)⁸³

Hacı Hafız Mahmut Vecdi Efendi.

İKİNCİ MEŞRUTİYET DÖNEMİ MEBUSLARI VE GÖREV TARİHLERİ

4 Aralık 1324(1908) – 8 Ağustos 1325(1909) 1. DÖNEM (TOPLANTI YILI: 1)

Asım Bey (Çötelizade), Hacı Ziya Efendi, Mehmet Nuri Efendi(Beyzade).

1 Kasım 1325(1909) – 15 Haziran 1326(1910) 1. DÖNEM (TOPLANTI YILI: 2)

Asım Bey(Çötelizade), Hacı Ziya Efendi, Mehmet Nuri Efendi(Beyzade).

1 Kasım 1326(1910) – 21 Mayıs 1327(1911) 1. DÖNEM (TOPLANTI YILI: 3)

Asım Bey(Çötelizade), Hacı Ziya Efendi, Mehmet Nuri Efendi(Beyzade).

2 Ekim 1327(1911) – 5 Ocak 1328(1912) 1. DÖNEM (TOPLANTI YILI: 4)

Asım Bey(Çötelizade), Hacı Ziya Efendi, Mehmet Nuri Efendi(Beyzade).

5 Nisan 1328 (1912) – 23 Temmuz 1328(1912) 2. DÖNEM (TOPLANTI YILI: 1)

Hacı Osman Bey, Mustafa Saffet Efendi(İspirzade), Hacı Mehmet Bey(Baloşzade).

1 Mayıs 1330(1914) – 20 Temmuz 1330(1914) 3. DÖNEM (TOPLANTI YILI: FEVKALADE 1)

Mustafa Saffet Efendi(İspirzade), Hacı Mehmet Sait Efendi, Mehmet Nuri Efendi(Beyzade).

1 Aralık 1330(1914) – 31 Ekim 1331(1915) 3. DÖNEM (TOPLANTI YILI: 1)

Mustafa Saffet Efendi(İspirzade), Hacı Mehmet Sait Efendi, Mehmet Nuri Efendi(Beyzade).

1 Kasım 1331(1915) – 28 Şubat 1331(1915) 3. DÖNEM (TOPLANTI YILI: 2)

Mustafa Saffet Efendi(İspirzade), Hacı Mehmet Sait Efendi, Mehmet Nuri Efendi(Beyzade).

1 Kasım 1332(1916) – 31 Mart 1333(1917) 3. DÖNEM (TOPLANTI YILI: 3)

Mustafa Saffet Efendi(İspirzade), Hacı Mehmet Sait Efendi, Mehmet Nuri Efendi(Beyzade).

1 Kasım 1333(1917) – 31 Mart 1334(1918) 3. DÖNEM (TOPLANTI YILI: 4)

Mustafa Saffet Efendi(İspirzade), Hacı Mehmet Sait Efendi, Mehmet Nuri Efendi(Beyzade).

1 Ekim 1334(1918)- 21 Aralık 1334(1918) 3. DÖNEM (TOPLANTI YILI: 5)

Mustafa Saffet Efendi(İspirzade), Mehmet Nuri Efendi(Beyzade), Hacı Mehmet Sait Efendi.

12 Ocak 1336(1920)- 18 Mart 1336(1920) 4.DÖNEM (TOPLANTI YILI: FEVKALADE 1)⁸⁴

Muhittin Bey(Çötelizade), Mustafa Şükrü Efendi, Hüseyin Avni Efendi.

⁸³ Ezherli, *Türkiye Büyük Millet Meclisi (1920-1998) ve Osmanlı Meclisi Mebusanı (1877-1920)*, s.185,186.

⁸⁴Ezherli, *Türkiye Büyük Millet Meclisi (1920-1998) ve Osmanlı Meclisi Mebusanı (1877-1920)*, s.187-189.

KAYNAKLAR

ARŞİV BELGELERİ:

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi*; Dosya No:879, Gömlek No:55, 1322, Ca28.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, Dosya No: 131.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, Dosya No: 132.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, Dosya No:187.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, Dosya No:188.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, Dosya No:189.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, Dosya No:415.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, Dosya No:416.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, Dosya No:485.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, Dosya No:575.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, Dosya No:577.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, Dosya No: 720.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, Dosya No: 721.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, Dosya No: 722.

RESMİ YAYINLAR:

- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*, Devre I, İçtima Senesi I, Cilt I, TBMM Basımevi, Ankara 1982.
Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre I, İçtima Senesi I, Cilt II, TBMM Basımevi, Ankara 1982.
Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre I, İçtima Senesi III, Cilt III, TBMM Basımevi, Ankara 1986.
Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre I, İçtima Senesi III, Cilt VII, TBMM Basımevi, Ankara 1991.
Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre II, İçtima Senesi I, Cilt I, TBMM Basımevi, Ankara 1991.
Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre I, İçtima Senesi I, Cilt IV, TBMM Basımevi, Ankara Tarihsiz.
Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre II, İçtima Senesi I, Cilt I, TBMM Basımevi, Ankara 1991,
Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre III, İçtima Senesi IV, Cilt II, TBMM Basımevi, Ankara 1991.
Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre III, İçtima Senesi IV, Cilt III, TBMM Basımevi, Ankara 1991.
Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre III, İçtima Senesi I, Cilt I, TBMM Basımevi, Ankara 1991.

GAZETELER:

- Mamuretülaziz Gazetesi*, 4 Mart 1341(1925).

KİTAPLAR, MAKALELER VE TEZLER:

- ALKAN, Mehmet Ö., “Türkiye’de Seçim Sistemi Tercihinin Misyon Boyutu ve Demokratik Gelişime Etkileri (Siyaset Bilimi ve Siyaset Sosyolojisi Yaklaşımıyla)”, Anayasa Yargısı, Sayı 23, Ankara 2006.
- CAVLAK, Tuncer, Cumhuriyet Döneminde İdari Taksimat ve Mülki Teşkilat(1923-1950), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 1990.

- ÇOKER, Fahri, Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923, Cilt III, TBMM Vakfı Yay., Ankara 1994.
- EZHERLİ, İhsan, *Türkiye Büyük Millet Meclisi (1920-1998) ve Osmanlı Meclisi Mebusanı (1877-1920)*, Ankara 1998.
- GAZEL, Ahmet Ali, “Birinci Meşrutiyet Parlamentosunda Parlamenter Denetim: İstizah(Gensoru, Meclis Araştırması, Meclis Soruşturması, Genel Görüşme”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 17, Konya 2005.
- GEZGİN, Hazım, A., Şimşek Mehmet v.d., *Her Yönüyle Kemaliye(Eğın), Kemaliye Kaymakamlığı Yayınları*, İstanbul 1996.
- GÜNEŞ, İhsan, *Türk Parlamento Tarihi Meşrutiyete Geçiş Süreci I. ve II. Meşrutiyet*, Cilt I, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 1997.
- KANSU, Aykut, *1908 Devrimi*, İletişim yayınları, İstanbul 1995.
- KIZILTAN, Yılmaz, “I. Meşrutiyetin İlanı ve İlk Osmanlı Meclis-i Mebusan’ı”, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.26, Sayı I, Ankara 2006.
- KUZU, Burhan, *Türk Anayasa Metinleri ve İlgili Mevzuat*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1988.
- MÜJDECİ, Mustafa, “II. Meşrutiyet Dönemi Mebusan Meclisinde Yozgat Mebusları ve Faaliyetleri(1908-1912)”, *I. Uluslararası Bozok Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Cilt II, , s.s.83-101, Yozgat 2016.
- OLGUN, Kenan "Türkiye'de Cumhuriyetin İlanından 1950'ye Genel Seçim Uygulamaları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.XXVII, (79), Mart 2011, Ankara 2011.
- ÖZTÜRK, Kazım, *Türk Parlamento Tarihi TBMM II. Dönem (1923-1927)*, Cilt III, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 1993.
- SERTEL, Savaş, “Türkiye Cumhuriyeti’nin İlk Genel Nüfus Sayımına Göre Dersim Bölgesinde Demografik Yapı”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 24, Sayı 1, Elazığ 2014.
- SERTEL, Savaş “1927 Nüfus Sayım Sonuçlarına Göre Elazığ Nüfusu”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 25, Sayı 1, s.s.303-315, Elazığ 2015, s.305.
- SUNGUROĞLU, İshak, *Harput Yollarında*, Cilt II, Elazığ Kültür ve Tanıtma Vakfı Yayınları, İstanbul 1959.
- TUNAYA, Tarık Z., *Türkiye’nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri*, Yedigün Matbaası, İstanbul 1960.
- US, Hakkı Tarık, *Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi(1293-1877)*, Cilt I, Vakit Gazete-Matbaa-Kütüphane, İstanbul 1939.
- US, Hakkı Tarık, *Meclis-i Mebusan*, Cilt II, Vakit Gazete-Matbaa-Kütüphane, İstanbul 1954.
- YURDAL, Demirel, *Pulutlu Halil Efendi Hayatı ve Hatıraları*, Manas Yayınevi, Elazığ 2006.
- YURDAL, Demirel, *Tarık Tahiroğlu’nun Hatıralarıyla Elaziz’den Elazığ’a*, Manas Yayınevi, Elazığ 2007.
- YÜCEKÖK, Ahmet N., *Siyaset Sosyolojisi Açısından Türkiye’de Parlamantonun Evrimi*, AÜSBF Yay., Ankara 1983.

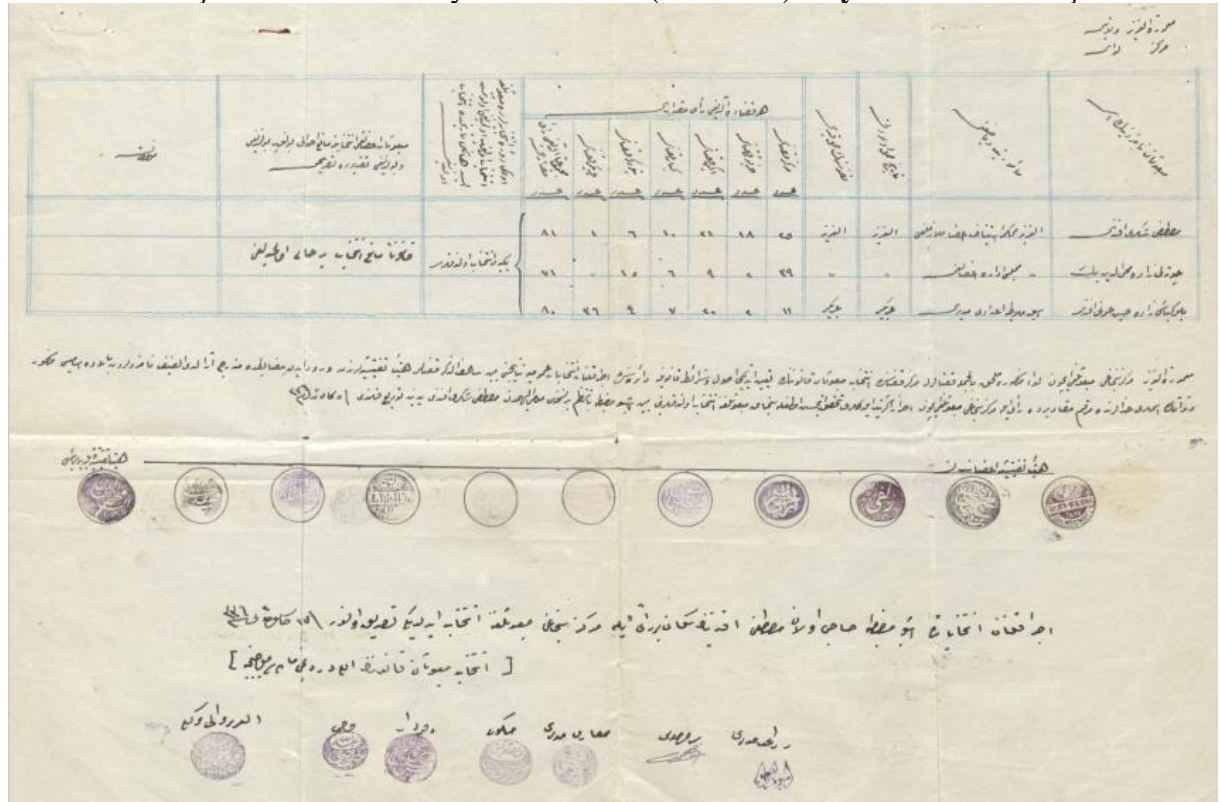
İNTERNET KAYNAKLARI:

http://www.genelhaberler.com/yazi_goster.php?id=1701 - Erşim Tarihi: 22.03.2017.

EKLER

EK 1. Çötelizade Asım Bey'in Mazbatası (1908 Yılı) **Kaynak:** TBMM Arşivi.

EK 2. Mustafa Şükrü Efendi, Çötelizade Muhiddin Bey ve Hüseyin Avni Efendi'ye Ait Mazbata (1920 Yılı) **Kaynak:** TBMM Arşivi.

Osmanlı Meclisi
Mebusanı S. No. 189

Devre :	1	
İntihap dairesi	M. Elazığ	
Mebusun ismi	Hacı Ziya Efendi	
Babasının adı	Reşit Efendi	
Doğduğu yer ve tarihi	M. Elazığ 1282	
Tahsil durumu	Rüştiye (dip var)	
İntihaptan evvel bulunduğu iş veya memuriyeti	Ölçüm Mutasarrif vekili	
Mazbatasının	Rey adedi	58
	Tarihi	4 Teşrinievvel 1324
	Mecliste tasdik tarihi	- Kasımuvvel "
	Ayrılış tarihi	5 Kasımuvvel 1324

Berkhal bu ve zikri sure ve risale yapmıştır

EK 3. Hacı Ziya Efendi'nin Meclis-i Mebusan Sicil Dosyasından Bir Sayfa (1908 Yılı) **Kaynak:** TBMM Arşivi.

TUNCELİ'DE GEÇMİŞTEN BUGÜNE BEBEKLERDE GÖRÜLEN BAZI SAĞLIK SORUNLARI VE ANNELERİN BAŞETME YÖNTEMLERİ*

SOME HEALTH PROBLEM OCCURED IN BABIES AND COPING METHODS OF MOTHERS FROM PAST TO TODAY IN TUNCELİ

Nazan GÜRARSLAN BAŞ¹
Gülnaz KARATAY²
Duygu ARIKAN³
Kazım BAŞ⁴

ÖZET

Araştırma, Tunceli'de geçmişten bugüne bebeklerde görülen bazı sağlık sorunları ve annelerin sağlık sorunlarıyla başetme yöntemlerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Tanımlayıcı türde yapılan araştırma, Tunceli İl merkez köylerinde ikamet eden 130 büyükanne ve 80 anne olmak üzere toplam 210 anne ile yürütüldü. Araştırmanın verileri araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda oluşturulan soru formu kullanılarak yüz yüze görüşme tekniği ile yaklaşık 20-25 dakikada toplandı. Elde edilen veriler SPSS paket programında sayı ve yüzdelik ile analiz edildi. Büyükanne bebeklerinde öksürük (%70.0), kulak ağrısı (%66.2)'si, döküntülü hastalık (%22.3) görülme durumlarının, annelerin bebeklerinde görülme durumlarına göre (%66.3, %40.0, %13.8) yüksek olduğu görüldü. Büyükanne bebeklerinde görülen bazı sağlık sorunlarında geleneksel uygulamalara başvurma sıklığının annelerden yüksek olduğu görüldü.

Anahtar Kelimeler: Bebek, Geleneksel Uygulama, Hastalık, Hemşire.

ABSTRACT

The research was conducted to determine some common health problems in babies and the methods of mothers coping with health problems from past to today in Tunceli. This descriptive study was carried out with total 210 mothers, 130 grandmothers and 80 mothers residing in Tunceli province center villages. The data were gathered using the questionnaire prepared in accordance with the literature with the face-to-face interview technique by the researchers in about 20-25 minutes. The obtained data were analyzed by the number and percentage tests in the SPSS package program. Cough (70.0%), earache (66.2%) and rash disease (22.3%) incidences were higher in the babies of the grandmothers than in the babies of

* Bu araştırma Munzur Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenmiştir.

¹ Sorumlu Yazar, Yrd.Doç.Dr., Munzur Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu, e-mail:nbas@munzur.edu.tr

² Doç.Dr., Munzur Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu

³ Prof.Dr., Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi

⁴ Öğr.Gör., Munzur Üniversitesi Meslek Yüksekokulu

mothers (66.3%, 40.0%, 13.8%). It was found that, the rate of some traditional practices used by the grandmothers dealing with some health problems occurred in their babies were higher than the mothers.

Key words: Baby, Traditional Practice, Illness, Nurse.

GİRİŞ

Dünyada, özellikle gelişmekte olan ülkelerde doğum öncesi, sırası ve sonrası bakımın yetersizliği anne ve çocuk sağlığını olumsuz etkilemektedir (Beşer ve ark., 2010). Dünya genelinde 400 milyonu yenidoğan döneminde olmak üzere (Beşer ve ark., 2010; Darmstat and Saha, 2002; Jji et al., 2014), yaklaşık 5 milyon bebek yaşamının ilk yılı içinde hayatını yitirmektedir (Ahmad et al., 2012). Çocuklarda hastalık ve ölümler, biyolojik etkenler, yetersiz sağlık hizmetleri, sosyoekonomik durum, hijyen, anne yaşı, annenin eğitim düzeyi, sağlık hizmetlerinin yaygınlığı ve etkinliği, fiziksel ortam gibi faktörlerin yanında çocuğa uygulanan geleneksel uygulamalar gibi faktörlerden etkilenmektedir (Grung, 2008; Rahman ve ark., 2013; Gill et al., 2014; Lassi et al., 2014).

Yapılan bazı araştırmalar, bebeklik döneminde ateş, öksürük, kabızlık, ishal ve kulak ağrısı sorunlarının sık görüldüğünü, annelerin ise bu sorunlarla başetmede geleneksel yöntemlere başvurabildiğini göstermektedir (Gürarslan Baş ve Karataş, 2013; Çalışkan ve Bayat, 2011; Dinç, 2005; Arabacı ve ark., 2016). Dünyanın hemen hemen her yerinde değişik düzeylerde karşılaşılabilen geleneksel uygulamalar, yöreden yöreye, aileden aileye, kişiden kişiye bazı farklılıklar göstererek varlığını devam ettiregelmiştir (Çetinkaya ve ark., 2008). Özellikle binlerce yıllık Anadolu Kültürü'nün izlerini taşıyan ülkemizde geleneksel uygulamalar önemini korumaktadır. Bu kapsamda çocuklarda emzirilme, kundak, göbek bakımı, ishal, kabızlık, pişik gibi durumlarda geleneksel uygulamalar kullanılabilir (Ahmad et al., 2012; Yalçın, 2012; Uğurlu ve ark., 2013; Le et al., 2014). Bu uygulamaların da anne, kayın valide veya yetişkin aile bireylerinden öğrenildiği görülmektedir (Kumar et al., 2012; Özen Çınar ve ark., 2015). Başvurulan bu uygulamaların bazıları zararsız kabul edilebilirken, bazıları da çağdaş bakım yaklaşımlarıyla örtüşmemekte ve sağlık açısından zararlı olabilmektedir. Bu durum çocuğun etkin tedavi almasını engelleyerek iyileşmesini geciktirmekte, kimi zaman da ölümüne neden olabilmektedir (Özyazıcıoğlu ve Polat, 2004; Çetinkaya ve ark., 2008; Arısoy ve ark., 2014; Jiji et al., 2014; Reshma and Sujatha, 2014).

Kültürel değer, inanç, uygulama ve tutumların sağlık üzerindeki bazı olumsuz etkilerinden dolayı, özellikle kritik bir alan olan çocuk sağlığı ve hastalıklarıyla yakından ilgilenen sağlık profesyonellerinin kültürel uygulamaları gözardı etmemeleri gerekir. Doğum sonu dönemde başlayarak, bakım verdiği bireylerde akılcı olmayan geleneksel uygulamalar yerine bilimsel bilgiyle örtüşen uygulamaların konması için eğitici ve danışmanlık rollerini etkin kullanmalıdır (Dinç, 2005; Çetinkaya ve ark., 2008). Bu doğrultuda, çocuk sağlığının korunması için çocuk bakımında birinci derecede sorumlu olan annenin çocuk sağlığı hakkında farkındalıklarının artırılması gerekir (Rahman ve ark., 2013).

Bazı araştırmalar ileri yaşa sahip, eğitim düzeyi düşük, sosyoekonomik durumu kötü, sağlık hizmetlerine ulaşamayan ve ulaşmada zorluk çeken, geniş ailelerde yaşayan bireylerin daha sık geleneksel uygulamalara başvurduğunu bildirmektedir (Çalışkan ve Bayat, 2011; Dinç, 2005; Arabacı ve ark., 2016). Araştırmanın planladığı Tunceli İli'nin dağlık bir coğrafyaya sahip olması, özellikle merkezden uzak kırsal yerleşim bölgelerinde yaşayan annelerin bebeklerinde hastalık olması durumunda sağlık hizmetlerine ulaşmasında güçlüğüne neden olmaktadır. Bu da annelerin bebeklerinin hastalıklarıyla başetmesinde geleneksel uygulamaları tercih etmesine sebep olabilmektedir.

Bu amaçla araştırma, Tunceli İl merkez köylerinde ikamet eden annelerin bebeklerinde geçmişten bugüne görülen bazı sağlık sorunlarını ve annelerin bu sorunlarla başetme yöntemlerini belirlemek amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmanın Türü: Bu çalışma tanımlayıcı ve karşılaştırmalı türden bir araştırmadır.

Evren ve Örneklem: Tunceli İl merkez köylerinde ikamet eden büyükanneler ve 1-5 yaş grubu çocuğa sahip anneler araştırmanın evrenini oluşturdu. Ulaşım güçlüğü nedeniyle tüm evrene araştırma kapsamına alınamadı. Araştırmanın örnekleme Tunceli il merkezine bağlı, Geyiksuyu, Çemçeli, Çukur, Dede Ağaç, Kanoğlu, Burmageçit, Yolkonak, Kocakoç, Sinan ve Pınar köylerinde ikamet eden, araştırmaya katılmaya gönüllü 130 büyükanne ve 1-5 yaş grubu çocuğa sahip 80 anne olmak üzere, toplam 210 kişi oluşturdu.

Veri Toplama Araçları: Araştırmanın verileri, literatür taraması (Dinç, 2005; Beşer ve ark., 2010; Ahmad et al., 2012; Reshma and Sujatha, 2014; John et al., 2015) doğrultusunda oluşturulan “Çocuklarda Sık Görülen Hastalıklar ve Annelerin Başetme Yöntemlerine İlişkin Soru Formu” kullanılarak toplandı. Soru formu, annelerin; tanıtıcı özelliklerine (yaş, aile tipi, çalışma durumu gibi) ilişkin 10 soru, çocuklarında sık görülen hastalıklar ve başetme yöntemlerini (ishal, kabızlık, ateş gibi) değerlendiren 20 soru olmak üzere 30 sorudan oluştu.

Verilerin Toplanması: Araştırmanın verileri, Aralık 2015-Haziran 2016 tarihleri arasında, araştırmaya katılmayı kabul eden, Tunceli İl merkez köylerinde (10 köyde) ikamet eden büyükanneler ve 1-5 yaş grubu çocuğa sahip annelerden, araştırmacılar tarafından oluşturulan “Çocuklarda Sık Görülen Hastalıklar ve Annelerin Başetme Yöntemlerine İlişkin Soru Formu” ile yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak, ortalama 15-20 dakikada toplandı.

Veri Analizi: Araştırmada elde edilen veriler, bilgisayar destekli SPSS veri tabanına aktarılıp sayı ve yüzdelikler kullanılarak analiz edildi.

Etik Boyut: Araştırmanın yapılabilmesi için 22.05.2015 tarihinde Fırat Üniversitesi Girişimsel Olmayan Etik Kurul’undan etik kurul izni (92739 sayılı) alındı. Helsinki Bildirgesi doğrultusunda araştırma kapsamına alınan büyükanneler ve anneler araştırmaya katılmaya zorlanmadı. Araştırma gönüllülük esasına dayanılarak yürütüldü.

BULGULAR

Tunceli İl merkez köylerinde ikamet eden büyükanne ve annelerin bebeklerinde sık görülen bazı sağlık sorunları ve başetme yöntemlerini değerlendiren araştırmanın bulguları aşağıda verildi.

Tablo 1. Büyükanne ve anneleri tanıtıcı özellikler

Özellikler	Büyükanne		Anne	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Yaş				
29 yaş ve altı	-	-	17	21.3
30 yaş ve üstü	-	-	63	78.7
49 yaş ve altı	8	6.2	-	-
50 yaş ve üstü	122	93.8	-	-
Öğrenim durumu				
Okur-yazar değil	86	66.2	3	3.8
İlk-ortaokul	40	30.8	47	58.8
Lise	4	3.1	21	26.3
Üniversite ve üstü	-	-	9	11.3
Aile tipi				
Çekirdek	101	77.7	73	91.3
Geniş	29	22.3	7	8.1
Sosyal güvenceye sahip olma durumu				
Evet	113	86.9	74	92.5
Hayır	17	13.1	6	7.5
Toplam gebelik	6.60±2.86		2.50±1.10	

Büyükannelerin %93.8'inin 50 yaş ve üzerinde olduğu, %66.2'sinin okur-yazar olmadığı görüldü. Ayrıca %77.7'inin çekirdek aileye ve %86.9'unun sosyal güvenceye sahip olduğu tespit edildi (Tablo 1).

Annelerin %78.7'sinin 30 yaş ve üzerinde ve %58.8'inin ilk-ortaokul mezunu olduğu görüldü. Ayrıca annelerin %91.3'ünün çekirdek aileye ve %92.5'inin sosyal güvenceye sahip olduğu saptandı (Tablo 1).

Tablo 2. Büyükannelerin ve annelerin bebeklerinde yaşamın ilk yılında sık görülen bazı sağlık sorunları

Büyükannelerin bebeklerinde görülen bazı sağlık sorunları	Sayı	Yüzde	Annelerin bebeklerinde görülen bazı sağlık sorunları	Sayı	Yüzde
Ateş	120	92.3	Ateş	74	92.5
Öksürük	91	70.0	Öksürük	53	66.3
Kulak ağrısı	86	66.2	Kabızlık	53	66.3
Kabızlık	69	53.1	İshal	40	50.0
İshal	61	46.9	Kulak ağrısı	32	40.0
Döküntülü hastalık	29	22.3	Döküntülü hastalık	11	13.8

Büyükannelerin %92.3'ü bebeklerinde ateş, %70.0'ı öksürük, %66.2'si kulak ağrısı, %53.1'i kabızlık, %46.9'u ishal ve %22.3'ü döküntülü hastalık sorunları görüldüğünü ifade ederken, annelerin %92.5'i bebeklerinde ateş, %66.3'ü öksürük ve kabızlık, %50.0'ı ishal, %40.0'ı kulak ağrısı, %13.8'i döküntülü hastalık sorunları görüldüğünü ifade etti (Tablo 2).

Tablo 3. Büyükannelerin ve annelerin bebeklerinde yaşamın ilk yılında sık görülen bazı sağlık sorunlarıyla başetme yöntemleri

Büyükannelerin başetme yöntemleri	Sayı	Yüzde	Annelerin başetme yöntemleri	Sayı	Yüzde
Ateşi düşürme (n=120)			Ateşi düşürme (n=74)		
Soğuk uygulama yapma	84	68.5	Soğuk uygulama yapma	62	83.3
Üzerini kapatıp terletme	24	19.9	Doktora götürme	13	16.2
Sirkeli su ile silme	4	6.8			
Ateş düşürücü verme	8	3.8			
Öksürüğü giderme (n=91)			Öksürüğü giderme (n=53)		
Ilık çay verme	59	64.8	Bitki çayı içirme	24	45.2
Pekmez içirme	12	13.2	Doktora götürme	20	37.7
Yağ içirme	8	8.8	Pekmez içirme	7	13.3
Şurup içirme	7	7.7	Anne sütü verme	2	3.8
Anne sütü verme	5	5.5			

TUNCELİ'DE GEÇMİŞTEN BUGÜNE BEBEKLERDE GÖRÜLEN BAZI SAĞLIK SORUNLARI VE ANNELERİN BAŞETME YÖNTEMLERİ

Kulak ağrısını giderme (n=86)			Kulak ağrısını giderme(n=32)		
Anne sütü damlatma	82	95.3	Anne sütü damlatma	22	68.8
Zeytinyağı damlatma	4	4.7	Doktora götürme	9	28.1
			Zeytinyağı damlatma	1	3.1
Kabızlığı giderme (n=69)			Kabızlığı giderme (n=53)		
Yeşil sabun uygulama	28	41.5	Zeytinyağı içirme	28	53.8
Zeytin yağı içirme	22	31.4	Bol su içirme	12	23.0
Bol su içirme	19	27.1	Yeşil sabun uygulama	7	13.5
			Doktora götürme	4	7.7
			Bitki çayı içirme	2	3.8
İshali giderme (n=61)			İshali giderme (n=40)		
Su	48	79.0	Su	23	57.5
Çay	5	8.1	Yoğurt-ayran	8	20.0
Yoğurt-ayran	4	6.5	Doktora götürme	8	20.0
İlaç	4	6.5	Çay	1	2.5
Döküntüleri gidermede (n=29)			Döküntüleri giderme (n=11)		
Nefesli birine okutma	13	44.8	Zeytinyağı sürme	9	28.1
Zeytinyağı sürme	12	41.4	Doktora götürme	1	3.1
Höşürük çeşmesinin suyu ile yıkama	2	6.9	Höşürük çeşmesinin suyu ile yıkama		
Doktora götürme	2	6.9			

Büyükannelerin %68.5'i ateşli hastalık varlığında bebeklerinin üzerini açıp soğuk uygulama yaptığını, %19.0'ı bebeklerinin üzerini sıkıca kapatıp terlettiğini, %6.8'i bebeklerinin vücutlarını sirkeli su ile sildiğini, %3.8'i de ateş düşürücü verdiğini ifade etti. Bebeklerde öksürük görüldüğünde büyükannelerin %64.8'i ılık çay verdiğini, %13.2'si pekmez, %8.8'i yağ, %9.7'si şurup içirdiklerini, %5.5'i de anne sütü verdiğini belirtti. Bebeklerde kulak ağrısı olduğunda büyükannelerin %95.3'ü bebeğin kulağına anne sütü, %4.7'si ise zeytin yağı damlattığını bildirdi. Bebeklerde kabızlık sorunu olduğunda büyükannelerin %41.5'i bebeğin anüsüne yeşil sabun uyguladığını, %31.4'ü bebeğe zeytin yağı ve %27.1'i de su içirdiğini ifade etti. Bebeklerde ishal sorunu olduğunda büyükannelerin %79.0'ı bebeğe su, %8.1'i çay, %6.5'i yoğurt-ayran ve %6.5 ilaç içirdiğini bildirdi. Döküntülü hastalık varlığında ise büyükannelerin %44.8'i bebeklerini nefesli birine okuttuğunu, %44.1'i bebekteki döküntünün üzerine zeytin yağı sürdüğünü, %6.9'u höşürük çeşmesinin suyu ile bebeği yıkadığını ve %6.9'u ise bebeğini doktora götürdüğünü ifade etti (Tablo 3).

Bebeklerde ateş varlığında annelerin %83.3'ü bebeğinin üzerini açıp, soğuk uygulama yaptığını, %16.2'si bebeği doktora götürdüğünü ifade etti. Öksürük olduğunda annelerin %45.2'si bebeklerine çay, %13.3'ü pekmez, %3.8'i anne sütü verdiğini, %37.7'si de bebeklerini doktora götürdüğünü bildirdi. Kabızlık durumunda annelerin %33.3'ü bebeklerine zeytin yağı, %23.0'ı su, %3.8'i bitki çayı içirdiğini, %13.5'i bebeğin anüsüne sabun uyguladığını, %7.7'si de bebeğini doktora götürdüğünü belirtti. İshal varlığında annelerin %57.5'i bebeğine su, %20.0'ı ayran, %2.5'i çay içirdiğini, %20.0'ı da doktora götürdüğünü bildirdi. Bebeklerde kulak ağrısı olduğunda annelerin %68.8'i bebeğin kulağına anne sütü damlatır iken %3.1'i zeytin yağı damlattığını, %28.1'i de bebeğini doktora götürdüğünü ifade etti. Döküntülü hastalık durumunda annelerin %36.4'ü bebeklerindeki döküntünün üzerine yağ sürdüğünü, %36.4'ü bebeklerini doktora götürdüğünü, %18.2'si bebeklerini hoşşürük çeşmesinin suyu ile yıkadığını ve %9.0'ı bebeklerindeki döküntülerin geçmesi için bebeği nefesli birine okuttuğunu ifade etti (Tablo 3).

TARTIŞMA

Kültürel değer, inanç ve uygulamalar kuşaktan kuşağa devredilen miraslardır. Kültürel uygulamaları sağlık alanında da sıkça gözlemlemek mümkündür. Bu uygulamaların özellikle bebeklik döneminde hastalıklarla başetmede kullanıldığı ve büyükannelerden annelere aktarıldığı görülmektedir (Kumar et al., 2012; Özen Çınar ve ark., 2015).

Araştırmada büyükanne ve annelerin bebeklerinde en sık görülen sağlık probleminin ateş olduğu ve bu problem ile başetmek için her iki grubunda akılcı bir uygulama yöntemi olan soğuk uygulamayı kullandığı görülmüştür. Ancak ateşi düşürmek için, büyükanneler bebeğin üzerini örtüp terletme, sirkeli su ile vücudu silme, ateş düşürücü verme yöntemlerini kullanılırken, annelerin ateşi olan bebeği doktora götürmeyi tercih ettiği görülmüştür. Çapık ve Çapık (2014) annelerin %67.01'inin çocuğa ateş düşürücü verdiğini, %6.60'ının çocuğu doktora götürdüğünü ve geriye kalan annelerin de kıyafetlerini çıkarma, soğuk uygulama ve ılık duş yöntemlerini kullandığını bildirmiştir. Bölükbaş ve ark. (2009)'nın çalışmasında, annelerin %45.3'ünün çocukları ateşlendiğinde üzerini çıkarttığı, %36.5'inin çocuğa ateş düşürücü ilaç verdiğini bildirilmiştir. Arabacı ve ark. (2016) ise ateş durumunda, annelerin %54.1'inin çocuklarına ateş düşürücü şurup, fitil gibi ilaçlar verdiğini, %28.6'sının soğuk uygulama yaptığını ve %10.2'sinin de çocuğunu doktora götürdüğünü ifade etmiştir. Uğurlu ve ark. (2013) annelerin %49.3'ünün çocuğa ateş düşürücü verdiğini, %28'inin de çocuğun vücudunu sirkeli su ile sildiğini bildirmiştir. Özen Çınar ve ark. (2015) ise ateş durumunda, annelerin %38.8'inin doktora başvurma, %34.6'sının ateş düşürücü verme, %23.7'sinin vücudu su ile silme, %2.9'unun ılık duş aldırma yöntemlerini kullandığını ifade etmiştir. Bu çalışma ve diğer çalışmalarda da görüldüğü gibi annelerin önemli bir kısmı doktor istemi olmadan ateş düşürücü kullanabilmektedirler. Beşinci yaşam bulgusu olan ateş hayati öneme sahip olup birçok hastalığın habercisi olabilmektedir. Ateşin kontrol altına alınmasında doktor kontrolünde ateş düşürücü kullanılması gerekmektedir. Ayrıca büyükannelerin bir kısmı ateş durumunda bebeğin üstünü örterek, terletme yöntemi ile ateşi düşürmeye denediklerini ifade etmiştir. Bu yaklaşım oldukça sakıncalı olup bebeğin ateşini daha da yükseltebilmektedir.

Bebeklerde öksürük görüldüğünde büyükannelerin yarısından fazlasının, annelerin ise yarıya yakınının bebeklerine çay içirdikleri görülmüştür. Büyükannelerin öksürüğü gidermede pekmez, yağ ve şurup içirme yöntemlerini kullandığı görüldürken, annelerin pekmez içirme, anne sütü ve doktora başvurma yöntemlerini tercih ettiği görülmüştür. Arabacı ve ark. (2016)'nın yaptıkları araştırmada çocuklarda öksürük durumunda, annelerin %53.1'inin doktora başvurduğu, %28.6'sının ilaç kullandığı, %7.1'inin pekmez verdiğini, %6.2'inin de

ihlamur ve ılık içecekler verdiği bildirilmiştir. Uğurlu ve ark. (2013) ise annelerin %67.3'ünün doktora başvurduğunu, %16'sının çocukların sırtına gazlı gazete sarma, %14.7'sinin de elma yağı içirme ve viks sürme yöntemlerini tercih ettiğini ifade etmiştir. Özyazıcıoğlu ve Polat (2004)'ın çalışmasında ise annelerin %65.4'ünün çocuğa öksürük şurubu verdiği, %18,9'unun doktora götürmeyi tercih ettiği, %12,1'inin çocuğun sırtına, göğsüne yün ve gazete koyduğu, çocuğa pekmez, bal, nane, limon ve zeytinyağı içirdiği, %3,6'sının da çocuğun kendiliğinden iyileşmesini beklediği bildirilmiştir. Özen Çınar ve ark. (2015) ise öksürük durumunda annelerin %64.4'ünün doktora başvurduğunu, %21.7'sinin çocuklara öksürük şurubu, %10.4'ünün bitki çayı ve %3.5'inin pekmez içirdiğini ifade etmiştir. Öksürük solunum sistem hastalıklarının belirtisidir. Öksürüğü olan çocuğun doktor tarafından muayene edilmesi gerekmektedir. Araştırma sonucunda büyükannelerin öksürük durumunda doktora başvurmadığı, annelerin ise yaklaşık 1/3'ünün doktora başvurduğu gözlenmiştir. Annelerin öksürük durumunda doktora başvurma durumları Özyazıcıoğlu ve Polat'ın (2004)'ın çalışmasından daha yüksek çıksa da diğer araştırma sonuçlarından (Uğurlu ve ark., 2013; Özen Çınar ve ark., 2015; Arabacı ve ark., 2016) düşük çıkmıştır. Bu farklılığın araştırmanın şehir merkezinden uzak sağlık hizmetlerine ulaşım gücülüğü olan köylerde yürütülmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Araştırmada, büyük annelerin tamamına yakınının, annelerin de yarısından fazlasının kulak ağrısını gidermek için anne sütü kullandığı görülmüştür. Efe ve ark. (2012) annelerin %30.3'ünün kulak ağrısını gidermede anne sütü kullandığını, yaklaşık %15'inin de herhangi bir bitki suyu, zeytin yağı, glisen damlatma, idrarlı pamuk koyma, kulağa bağırma, sigara dumanı üfleme, sıcak bez koyma ve ağrıyan tarafa yatırma yöntemlerini kullandıklarını bildirmiştir. Uğurlu ve ark. (2013) kulak ağrısını gidermede annelerin %33.3'ünün anne sütü kullandığını bildirmiştir. Araştırma sonucuna benzer olarak diğer araştırma sonuçlarında da annelerin kulak ağrısında geleneksel yöntem kullandıkları görülmüştür. Kulak ağrısı beş yaş altı çocuklarda sık görülen orta kulak enfeksiyonu sonucu görülebilmektedir ve doktor önerisinde ilaç kullanmayı gerektirir. Anne sütü, zeytin yağı, gliserin gibi geleneksel uygulamalar enfeksiyonun şiddetini artırıp işitme kaybına sebep olabileceğinden kullanılması sakıncalıdır.

Büyükannelerin yarıya yakınının bebeklerinde görülen kabızlığı gidermede anüse yeşil sabun uyguladığı, annelerin ise yarısından fazlasının zeytinyağı içirdiği görülmüştür. Çapık ve Çapık (2014)'nın çalışmasında çocuklarda kabızlık durumunda, annelerin %28.28'inin zeytin yağı ve %3.54'ünün anüse sabun uyguladığı, Açıkgöz ve ark. (2014) çalışmasında ise annelerin yarısından fazlasının su (%51.7) verdiği, %11.2'inin zeytin yağı ve anüsden katı sabun uygulama yöntemlerini kullandığını ifade edilmektedir. Uğurlu ve ark. (2013) ise annelerin %25.5'inin çocuğa zeytinyağı, %17.4'ünün su içirdiğini, %7.4'ünün anüse zeytin yağı sürdüğünü, %49.7'sinin doktora başvurduğunu bildirmektedir. Özen Çınar ve ark. (2015) da, annelerin %28.2'sinin zeytinyağı içirme, %25.4'ünün doktora gitme, %21.1'inin ilaç kullanma, %12.7'sinin anüse zeytin yağı sürme, %7.0'ının bol sıvı verme, %5.6'sının masaj yapma yöntemini tercih ettiğini ifade etmiştir. Bebeklerde anal bölgeye uygulama yapmak fizyolojik sorunlara yol açabilir. Doktor önerisi olmadan anal bölgeye müdahale etmek sakıncalıdır.

Bu araştırmada, büyükanneler ve annelerin yarısından fazlasının ishal durumunda bebeklerine bol su verdiklerini ifade etmektedir. Çapık ve Çapık (2014) çocuklarda ishal durumunda annelerin 1/3'ünün doktora başvurduğunu, yarısının bol sıvı ve anne sütü verdiğini bildirilmiştir. Bölükbaş ve ark. (2009) annelerin %58.6'sının ishalleri çocuğu doktora götürdüğünü, %26.6'sının çocuğa bol su verdiğini ifade etmiştir. Açıkgöz ve ark. (2014) ishal durumunda annelerin bebeklerine sıvı (%7.8), aspirinli kola (%60.1), ilaç (%72.1) verdiklerini,

Arabacı ve ark. (2016) ise annelerin %84.7'sinin herhangi bir uygulama yapmadığını, %8.2'sinin doktora başvurduğunu, %2'sinin çocuğa patates püresi yedirdiğini bildirmiştir. Uğurlu ve ark. (2013) ishal durumunda annelerin %55.5'inin doktora başvurduğunu, %18.8'inin çocuğuna su, %20.5'inin de katı besin verdiğini ifade etmiştir. Özen Çınar ve ark. (2015) ise ishal durumunda annelerin %52.4'ünün doktora başvurduğunu, %14.3'ünün çocuklarını emzirdiğini, %13.2'sinin bol sıvı verdiğini, %10.7'sinin ilaç kullandığını, %9.4'ünün katı gıdaya başvurduğunu bildirmiştir. İshal beş yaş altı çocuk ölümlerinin önemli nedenlerinden biridir. En önemli komplikasyonu sıvı kaybıdır. İshal durumunda kayıplarının önlenmesi için çocukların bol sıvı alması gerekmektedir. Bu son araştırma ve diğer araştırma sonuçlarından da görüldüğü gibi akılcı bir şekilde ishal durumunda bebeklere sıvı takviyesi yapılmaktadır. Ancak ishal durumunda sıvı takviyesi tek başına yeterli olmayıp bir sağlık kuruluşuna başvurma çocuk sağlığı açısından gereklidir.

Genel olarak bakıldığında bebeklerde yaygın görülen bazı sağlık sorunlarında kullanılan geleneksel uygulamalar belli ölçüde önemini yitirirken, bu uygulamalardan bazılarının kullanılmaya devam edildiği görülmektedir. Özellikle genç kuşaklarda geleneksel uygulamaların önemli ölçüde azalarak, yerini modern tıp kullanımına bıraktığı görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Geçmişten bugüne bebeklerde sık görülen bazı sağlık sorunları ve annelerin başetme yöntemlerini belirlemek amacıyla yapılan araştırma bulguları sonucunda, büyükannelerin bebeklerinde öksürük, kulak ağrısı ve döküntülü hastalıkların daha sık görülürken, annelerin bebeklerinde ishal ve kabızlık daha fazla görülmüştür. Annelerin bebeklerinde yaygın görülen sağlık problemlerinde modern tıbbi kullanma oranlarının büyükannelere göre daha fazla olduğu görülmüştür. Büyük anneler tarafından başvuru yapılan uygulamaların bir kısmının zararlı uygulamalar olduğu, annelerin bu zararlı uygulamaları kullanma durumlarının önemli derecede azaldığı görülmektedir.

Bu sonuçlar doğrultusunda, özellikle aile sağlığı merkezlerinde ve çocuk kliniklerinde çalışan sağlık profesyonellerinin bebeklerde hastalık durumunda kullanılan kültürel uygulamaları değerlendirmeleri ve yanlış uygulamaların zararları konusunda anneleri bilinçlendirmeleri önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Acikgöz, A., Örsal, O., Örsal, O., Balcı-Alparaslan, G. (2014). Traditional Practices Used By Turkish Mothers in The Care of Their Babies. *Holist Nurs Pract.*, 28(3),198-207.
- Ahmad, S., Goel, G., Agarwal, G., Goel, P., Kumar, V., Parakash, A. (2012). Assesment of the Newborn Care Practices in Home Deliveries among Urban Slums of Meerut UP India. *J Community Med Health Educ.*, 2(8),2-4.
- Arabacı, Z., Yıldırım, J.G., Dündar, B.M., Kadam, Z. (2016). Bebeklerde Uygulanan Geleneksel Uygulamalar. *Çocuk ve Medeniyet*, 1,61-86.
- Arısoy, A., Canbulat, N., Ayhan, F. (2014). Karaman İlindeki Annelerin Bebeklerinin Bakımında Uyguladıkları Geleneksel Yöntemler. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 17(1),23-31.
- Beşer, A., Topçu, S., Coşkun, A., Erdem, N., Gelişken, R., Özer, D. (2010). Traditional Child Care Practices Among Mothers with Infants Less Than 1 Year Old. *DEUHYOED*, 3(3),137-145.
- Bölükbaş, N., Erbil, N., Altunbaş, H., Arslan, Z. (2009). 0–12 Aylık Bebeği Olan Annelerin Çocuk Bakımında Başvurdukları Geleneksel Uygulamalar. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1),164-176.
- Çalışkan, Z., Bayat, M. (2011). Annelerin Bebek Bakımı Uygulamaları ve Etkileyen Faktörler: Bir Kapadokya Örneği. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 14(2),23-30.
- Çapık, C., and Çapık, A. (2014). Traditional İnfant Care Practices of Mothers with 6-12 Month-Old İnfants in Turkey. *Indian Journal of Traditional of Knowledge*, 13(2),266-274.
- Çetinkaya, A., Özmen, D., Cambaz, S. (2008). Manisa'da Çocuğu Olan 15-49 Yaş Kadınların Doğum Sonu Dönemde Yenidoğan Sağlığı ile İlgili Geleneksel Uygulamaları. *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 12(2),39-46.
- Darmstadt, G.L., Saha, S.K. (2002). Traditional Practice of Oil Massage of Neonates in Bangladesh. *J Health Popul Nutr.*, 20(2),184-188.
- Dinç, S. (2005). Şanlıurfa Merkezde Bulunan 4 Numaralı Sağlık Ocağı'na Kayıtlı "0-1 Yaşında Çocuğa Sahip Olan Annelerin Çocuklarının Bakımında Uyguladıkları Geleneksel Uygulamalar. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 1(2),55-63.
- Efe, E., Öncel, S., Yılmaz, M. (2012). Kadınların Diş, Karın ve Kulak Ağrısı Olan Çocuklarına Yaklaşımları. *Ağrı*, 24(2),69-76.
- Gill, C.J., Guerina, N.G., Mulenga, C., Waitolo, N., Knapp, A.B., Mirochnick, M., Mazimba, A., Fox, M.P., Sabin, L., Seidenberg, P., Simon, J.L., Hamer, DH. (2011). Effect of Training Traditional Birth Attendants on Neonatal Mortality (Lufwanyama Neonatal Survival Project): Randomised Controlled Study. *BMJ*, 342(d346),1-10.
- Gurung, G. (2008). Practices on Immediate Care of Newborn in the Communities of Kailali District. *Nepal Med Coll J.*, 10(1),41-44.
- Jiji, D.B., Wankhede, R.S., Benjamin, B.A. (2014). A Descriptive Study on Newborn Care among Postnatal Mothers Inselected Maternity Centersin Madurai, Tamilnadu. *International Journal of Allied Medical Sciences and Clinical Research (IJAMSCR)*, 2(2),119-124.
- Gürarslan Baş, N., ve Karataş, B. (2013). Yoksulluğun 1-4 Yaş Grubu Çocuklarda Hastalanma Sıklığı Üzerine Etkileri. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 16(3),1-7.

- John, M.E., Nsemo, A.D., John, E.E., Opiah, M., Robinson-Bassey, G.C., Yagba, J. (2015). Indigenous Child Care Beliefs and Practices in The Niger Delta Region of Nigeria: Implications for Health Care. *Int J Health Sci Res.*, 5(11),235-247.
- Kumar, N., Unnikrishnan, B., Rekha, T., Mithra, P., Kulkarni, V., Papanna, M.K., Holla, R., Jain, A. (2012). Infant Feeding and Rearing Practices Adapted by Mothers in Coastal South India. *International Journal of Collaborative Research on Internal Medicine & Public Health*, 4(12),1988-1999.
- Lassi, Z.S., Das, J., Salam, R.A., Bhutta, Z.A. (2014). Evidence from Community Level Inputs to Improve Quality of Care for Maternal and Newborn Health: Interventions and Findings. *Reproductive Health*,11(S2),2-19.
- Le, LT, Partridge, J.C., Tran, B.H., Le, V.T., Duong, T.K., Nguyen, H.T., Newman, T.B. (2014). Care Practices and Traditional Beliefs Related to Neonatal Jaundice in Northern Vietnam: A Population-Based, Cross-Sectional Descriptive Study. *BMC Pediatrics*,14(264),2-8.
- Özen Çınar, İ., Korkmaz Aslan, G., Kartal, A., İnci, F.H., Koştu, N. (2015). Annelerin 0-1 Yaş Bebek Bakımında Uyguladıkları Geleneksel Yöntemlerin İncelenmesi. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 14(5), 378-386.
- Özyazıcıoğlu, N., ve Polat, S. (2004). 12 Aylık Çocuğu Olan Annelerin Bazı Sağlık Sorunlarında Başvurdukları Geleneksel Uygulamalar. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 7 (2), 30-38.
- Rahman, S., Altan, S., Çam, S., Yüksel, H. (2013). Manisa İli Karaağaçlı Beldesinde Çocuk Bakımına Yönelik Yöresel Uygulamalar. *Lokman Hekim Journal*,3(1),15-33.
- Reshma, R., Sujatha, R. (2014). Cultural Practices and Beliefs on Newborn Care among Mothers in A Selected Hospital of Mangalore Taluk. *Nitte University Journal of Health Science*, 4(2),21-26.
- Uğurlu, E.S., Başbakkal, Z., Dayılar, H., Çoban, V., Ada, Z. (2013). Ödemiş'te Bulunan Annelerin Bebek Bakımında Uyguladıkları Geleneksel Yöntemlerin İncelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(3),342-360.
- Yalçın, H. (2012). Gebelik, Doğum, Lohusalık ve Bebek Bakımına İlişkin Geleneksel Uygulamalar (Karaman Örneği). *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*,55,19-31.

DIE POLITISCHE MACHT UND GEWALT IN DER TÜRKEI

POLITICAL POWER AND VIOLENCE IN TURKEY

Hüseyin ÇAĞLAYAN*

ABSTRACT

Politik, Macht und Gewalt sind eng miteinander verbunden. Wenn man die Geschichte der Gewalt in der Türkei beobachtet, ist die Monopolisierung der Staatsgewalt nicht widerspruchlos. Ethnische, politische und soziale Konflikte sind als Gewalterfahrungen zu beobachten. Kurz nach der Monopolisierung der Macht des nationalen Staates durch die Jungtürken wurden die Armenier der Gewalt des Staates ausgesetzt. Die Türkei hat historisch weiter ungelöste ethnische, religiöse, politische und soziale Fragen und Themen, die Gewalt als Lösung gegen die Staatsgewalt hervorrufen. Um die Gewalt in der Gesellschaft zu reduzieren, muss der türkische Staat Vertrauen in seine Institutionen schaffen. Wenn der türkische Staat die Werte wie Freiheit, Sicherheit, Frieden und Schutz der Bürger gewährt, kann er seine Macht und Staatsgewalt als Legitim repräsentieren. Wenn der türkische Staat seine Institute rationalisiert, wenn die Menschen das Vertrauen in diese Institutionen haben und wenn sie das Gefühl haben, dazugehören, gehört zu werden, kann man von einer lebendigen Demokratie, von einer pluralistischen Gesellschaft sprechen, in der die Gewalt eine kleinere Rolle spielt.

Schlüsselwörter: Macht, Gewalt, Staat, Institutionen, Gewaltlosigkeit, Demokratie

ABSTRACT

Politics, power and violence are closely linked. If one historically observes the history of the violence in Turkey, the monopolization of the state power is not inconsistent. Ethnic, political and social conflicts can be observed as experiences of violence. Shortly after the monopolization of the power of the national state by the young Turks, the Armenians were exposed to the violence of the state. Turkey has historically still unresolved ethnic, political, religious and social issues and that force violence as a solution to the state power. In order to reduce violence in society, the Turkish state must build confidence in its institutions. When the Turkish state grants virtues such as freedom, security, peace and protection of the citizens, it can represent its power as justified. If the Turkish state rationalizes its institutions, if people have confidence in these institutions, and if they feel that they belong to it, one can speak of a living democracy, a pluralistic society, where violence plays a minor role.

Keywords: Power, violence, state, institutions, nonviolent, democracy

* Yrd. Doç. Dr., Munzur Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi – Kamu Yönetimi, h.caglayan@gmx.net

Theorien über Gewalt

Die Gewalt in der heutigen Welt wütet überall und ist allen Orten. So eine Welt macht Angst. Die Türkei ist ein Teil dieser Welt, in der die Gewalt präsent ist.

Politik, Macht und Gewalt sind eng miteinander verbunden. Es ist ein altes Thema des politischen Denkens. Die Geschichte der Gewalt geht zurück bis weit vor den Beginn der wissenschaftlichen Denkens. Gewalt findet dort statt, wo Menschen zusammen leben, zusammen leben müssen und wo sie im Interessenkampf absichtlich einander etwas zuleide tun. Hinzu kommt –wie Freud richtig meinte- „Meinungskonflikte.“ (Einstein, Freud, 1972: 27) Gewalt beginnt schon in der Familie als kleine Gesellschaft und als Vorbild des Staates mit der Ohrfeige des Vaters, der Gewalt des Ehemanns gegenüber seiner Frau und die Gewalt der Jugendlichen als Familienmitglieder untereinander. Und die Gewalt reicht bis hin zur Folter, Hinrichtung und Krieg, ausgeführt von einer Macht oder einem Staat. Obwohl Gewalt unabhängig von der Zugehörigkeit zu einer Religion, Rasse und Ethnie passiert, ist sie in manchen Regionen stärker vertreten als in anderen. Während die westlichen Regionen durch Gewaltenteilung und Rechtsstaatlichkeit Gewalt minimalisiert haben oder zumindest unter Kontrolle halten, spielt sie in muslimischen Gesellschaften noch eine bedeutende Rolle. Sie beeinflusst das Zusammenleben der Menschen in diesen Gesellschaften drastisch. Hier stellt sich die Frage, ob der Islam gewalttätiger ist als die übrigen Religionen. In mancher Hinsicht scheint dies der Fall sein und der Missbrauch der Religion ist in der islamischen Welt viel grösser als in anderen Teilen der Welt. Betrachtet man die Religionsgeschichte, erkennt man, dass es auch in Jüdisch-Christlichen Gesellschaften Gewalt gegeben hat. Die Schuldzuweisungen, „die Moslems sind dran schuld!“ oder „die Ungläubigen sind dran schuld!“, helfen wenig die Gewaltproblematik zu lösen. Die Denkweise, „die anderen sind schuld dran!“ führt zu Feinbildern und mit Hilfe der Religion können sie Feindschaften und Gewalt schüren, die die Welt gefährlicher machen.

Gewalt und Gewalteinrichtung haben eher mit dem sozialen, ökonomischen und rechtstaatlichen Strukturen eines Staates zu tun. „Es sind die Verhältnisse und nicht die Menschen, die den Krieg begründen“, meinte Rousseau. (Rousseau, 1986: 12)

Warum gibt es Gewalt? Hat es mit der Macht eines Staates zu tun? Gewalt gibt es, weil man mit Gewalt seinen Gegner wehrlos und widerstandlos macht. Ziel und Zweck der Machtbesitzer ist dabei die Durchsetzung ihres Willens. Handelt es sich um die Gewalt eines Staates, die nicht legitime und nur willkürliche Gewalt ist, schafft sie wiederum eine Gegengewalt. Wie Gandhi aus seiner Erfahrung erzählte, dass „das Gute Gutes hervorruft, das Böse aber Böses erzeugt.“ (Gandhi, 2014: 53).

„Die Macht ist an sich“ –wie Carl Schmitt betonte- „weder gut noch böse; sie ist an sich neutral; sie ist das, was der Mensch aus ihr macht“ (Schmitt, 2008: 33; Anter, 2012: 48)

Wenn der Mensch die Macht missbraucht, führt es zu einem Krieg aller gegen alle. Eine solche Situation würde zur Anarchie führen und die legitime Macht des Staates würde weg fallen. Dies ist im Moment in manchen muslimischen Gesellschaften im Mittleren Osten der Fall. Wie kann man dieser Situation entkommen? Ist man willig seine Freiheit einer dritten, einer stärkeren Macht unterzuordnen? Dies kann nur dann der Fall sein, wenn die Gewalt einer Macht, eines Staates legitim ist.

Was führt Menschen dazu, aus ihrem freiheitlichen Zustand auszutreten? Die Menschen –wie John Locke es ausdrückte- „sind von Natur alle frei, gleich und unabhängig und niemand kann ohne seine Einwilligung aus diesem Zustand verstoßen und der politische Gewalt eines anderen unterworfen werden.“ (Locke, 1974: 73)

Warum müssen sich die beherrschten Menschen mit Einwilligung der Autorität der herrschenden fügen, wenn der Staat –wie Max Weber es ausdrückt- „Gewaltsam gestütztes Herrschaftsverhältnis von Menschen über Menschen“ ist. (Weber, 2014: 8)

Um diesen Naturzustand alle gegen alle zu überwinden, brauchen die Menschen einen gemeinsamen Oberherrn mit Macht. Und die Oberherren brauchen wiederum die Einwilligung der Bürger aus dem unsicheren Zustand. Um, mit Hobbesschen Worten, „aus dem elenden Zustand eines Krieges aller gegen alle gerettet zu werden“ braucht man einen starken Staat (Hobbes, 1970: 151)

Auch der starke Staat ist zu Rechtstaatlichkeit und Gesetz verpflichtet. Wer immer diesen Staat, „die legislative oder höchste Gewalt eines Staatswesens innehat, ist verpflichtet, nach eingeführten, stehenden Gesetzen zu regieren, die dem Volk verkündet und bekanntgemacht wurden...“ Es „darf kein anderes Ziel verfolgt werden als der Friede, die Sicherheit und das öffentliche Wohl des Volkes.“ (Locke, 1974: 99) Obwohl jeder Staat auf Gewalt gegründet ist, ist die Gewaltsamkeit „nicht etwas das normale oder einzige Mittel des Staates.“ (Weber, 2014: 6)

Allgemeiner Endzweck dieses starken Staates sind der Friede und der Schutz der Bürger. Die Verpflichtungen der Bürger gegen den starken Staat können nur so lange dauern, wie dieser in der Lage ist, seine Bürger zu schützen. Die Gewalt des Staates darf nicht gegen seine Bürger gerichtet werden. Seine Gewalt –wie Locke es ausdrückt- soll auf das öffentliche Wohl der Gesellschaft beschränkt bleiben. „Es ist eine Gewalt, deren Ziel einzig die Erhaltung ist, die somit niemals das Recht haben kann, die Untertanen zu vernichten, zu versklaven oder mit Vorbedacht auszusaugen.“ (Locke, 1974: 103)

„Weder absolute und willkürliche Gewalt noch eine Regierung ohne eingeführte stehende Gesetze ist vereinbar mit dem Ziel von Gesellschaft und Regierung, und die Menschen würden nicht auf die Freiheit des Naturzustandes verzichten und sich ihnen selbst unterstellen, geschähe es nicht, um ihr Leben, ihre Freiheit und ihren Besitz zu erhalten und kraft fester Regeln für Recht und Eigentum ihren Frieden und Ruhe zu sichern.“ (Locke, 1974: 105)

Um eine einigermaßen gewaltfreie Gesellschaft zu erreichen, muss das Leben der Bürger, ihre Freiheit und ihr Besitz geschützt und gesichert sein. „Wo immer das Gesetz endet, beginnt Tyrannei, wenn das Gesetz zum Schaden eines anderen überschritten wird. Und wer immer in Ausübung von Amtsgewalt seine gesetzlichen Kompetenzen überschreitet und von der unter seinem Befehl stehenden Gewalt Gebrauch macht, um den Untertan etwas aufzuzwingen, was das Gesetz nicht erlaubt, hört damit auf, Obrigkeit zu sein. Er handelt ohne Autorität und man darf sich ihm widersetzen wie jedem anderen Menschen, der gewaltsam in der Rechte anderer eingreift.“ (Locke, 1974: 153)

Nun schauen wir auf die türkische Gesellschaft und deren Verhältnis zur Gewalt und auf den türkischen Staat, ob dieser in der Lage ist, seine Bürger zu schützen und ihnen Frieden und Sicherheit zu garantieren.

Die politische Macht und Gewalt in der Türkei

Der 10. Oktober 2015 markiert eine Zäsur in der türkischen Geschichte der Macht und Gewalt. Am diesen Tag in Ankara hat die Gewalt in der Türkei ihren Höhepunkt erreicht. Am diesen Datum wurden über 100 friedliche Menschen durch zwei gezündeten Bomben getötet und hunderte von Menschen verletzt. Aber die Geschichte der Gewalt in der Türkei geht viel weiter zurück. Fangen wir mit der Entwicklung des türkischen Nationalismus an, so ist die Armenier Frage einer der gewaltsam gelösten Probleme der Türkei. Wenn die Politik, die politische Macht nicht in der Lage ist oder nicht willig ist, gesellschaftliche Probleme friedlich zu lösen, tritt Gewalt als Folge dieser ungelösten Probleme auf. Die politische Macht war in der Zeit nicht willig, die Armenier Frage friedlich zu lösen. Diese ungelöste Frage schürt Gewalt.

Außer der Armenier Frage, gibt es andere Fragen in der Türkei, die eine politische Lösung brauchen. Diese sind kurdische, zazaische und Alevitische Fragen. Die politische Macht des türkischen Staates war und ist nicht in der Lage, diese Fragen friedlich zu lösen. Es vergeht im Moment in der Türkei kein Tag, an dem es keinen Tote gibt. Von beiden Seiten, sowohl von den Soldaten als auch von der kurdischen PKK. Da die politische Macht als legitime Macht nicht in der Lage ist, diese Fragen gewaltlos zu lösen, gingen die Menschen am 10. Oktober in Ankara friedlich auf die Straße. Sie demonstrierten gegen Gewalt, traten für Frieden und Demokratie ein. Sie wurden nicht von der Gewalt verschont.

Macht ist ein der Gewalt übergeordneter Begriff. Die politische Macht des türkischen Staates als der Gewalt übergeordnete Instrument konnte diese Gewalt nicht verhindern. Max Weber definiert Macht als „Chance, innerhalb einer sozialen Beziehung den eigenen Willen auch gegen Widerstreben durchzusetzen.“ (Koloma/Schlichte, 2014: 40)

Hannah Arendt beschreibt Macht als Gegenbegriff zur Gewalt. (Koloma/Schlichte, 2014: 40)

Man fragt sich, warum die politische Macht des türkischen Staates diese Gewalt nicht verhindern konnte? War die politische Macht in der Türkei zu lasch, zu schwach, um diese Gewalt zu verhindern? War der Staat nicht stark genug, Recht und Ordnung herzustellen? Oder wurde die Macht des Staates gegen seine Bürger missbraucht?

Schon im 17. Jahrhundert wurde in der Staatstheorien diskutiert, wie man Gewalt durch die Institutionen und Staatsapparate kontrolliert werden können und wie die Staatsmacht auf legitime Weise ausgeübt werden kann. Thomas Hobbes ist der bekannteste Staatstheoretiker und Philosoph, der eine monopolistische Staatsmacht verteidigte, um eine politische Ordnung, Recht und Sicherheit und Schutz für die Bürger zu erreichen. Die Legitimierung der staatlichen Gewalt ist historisch nicht ohne Widerspruch. Dies gilt auch historisch für die Staatsmacht der Türkei.

Die Türkei ist von der Hobbesschen monopolistischen Macht des Staates nicht weit entfernt. Der Staat hat einen absolutistischen Charakter. Sie ist in der Einsetzung ihrer politischen Macht von der Legitimität solange entfernt, wie sie nicht in der Lage ist, ihre Probleme friedlich zu lösen. Denn nicht nur diejenigen werden bekämpft, die gegen die Staatsmacht gewaltsam kämpfen, sondern auch die Bürger, die ihre Souveränität und Freiheit für ihren Schutz und Sicherheit der Macht des Staates untergeordnet haben.

Gewalt als Ziel der politischen Macht in der Türkei

Wenn man die Geschichte der Türkei betrachtet, ist die Monopolisierung der Staatsgewalt nicht widerspruchslös. Politische und soziale Konflikte sind als Gewalterfahrungen zu beobachten.

In den Zeiten des Zusammenbruchs des Osmanischen Staates und der Bildung der Türkischen Nationalen Staates und Befriedigung der Gesellschaft machten die politischen Akteure ihrer Bevölkerung Versprechungen, die nicht erfüllt worden sind. Die Gewalt als Relikt vergangener, vormoderner und nationaler Zeit zu überwinden, blieb als eine Utopie in der türkischen Gesellschaft, nicht eingelöst.

Kurz nach der Monopolisierung der Macht des nationalen Staates durch die Jung Türken waren die Armenier der Gewalt des Staates ausgesetzt. Die Armenier sprechen von 1.5 Millionen Toten. Die Türken sprechen von 300.000 Toten als Folge des Krieges. Das Zusammenleben der christlichen Armenier mit den muslimischen Türken und Kurden wurde zerstört. Nicht nur das Zusammenleben der christlichen und muslimischen Bevölkerung wurde zerstört, sondern auch die menschliche Psyche, die sozialen Beziehungen und sogar das Gleichgewicht der Gesellschaft. Diese Gewalt als gesellschaftliches und soziales Problem vom Anfang des 20. Jahrhunderts ist zwar gewaltsam gelöst worden, aber politisch bis heute nicht gelöst und die Armenier Frage bleibt in der türkischen Gesellschaft als Gewaltpotenzial weiter bestehen. Die Armenier wurden während des Ersten Weltkrieges als Feinde betrachtet und sie wurden aus ihrer Siedlungsgebieten deportiert und ermordet. Diese geschichtliche Tatsache wurde und wird in der türkischen Geschichte und Gesellschaft nicht akzeptiert. Ein politischer und kritischer Diskurs findet nicht statt. Diese ungeklärte Frage schafft Spannungen in der Gesellschaft. Diese Spannungen können immer zur Gewalt führen. Eine Folge dieser ungelösten Frage war die Tötung des armenischen Intellektuellen und Journalisten Hrant Dink am 19. Januar 2007, der diese Frage zur Diskussionen stellte.

Die Türkei hat historisch weiter ungelöste politische und soziale Fragen und Themen, die gegen die Staatsgewalt Gewalt als politische Lösung verursachen.

Einige Unaufgeklärte Fragen und Themen

Völkermord in Dersim, die Ereignisse vom am 6-7 September 1955, die Ereignisse am 1. Mai 1977, der Mord an Aleviten in Sivas 1993, 1995 in Gazi, 2011 in Roboski, 2013 in Reyhanlı, 2013 in Gezi, 2014 in Soma, 2015 in Diyarbakır, 2015 in Suruc und am 10. Oktober die Bombenexplosion in Ankara.

1937-38 ging die staatliche Macht mit härtester Gewalt gegen die Alevitischen Zaza in Dersim vor. Die staatliche Gewalt wurde mit der Argumentation „Zivilisation“ zu bringen, gerechtfertigt. Dabei wurden nach einheimischen Angaben 40 bis 60 tausend Zivilisten getötet. Staatliche Angaben sprechen von 13.500 getöteten Menschen. Die Staatsgewalt wurde als ein Akt gegen die „Barbaren“ und „Unzivilisierten“ wie in der Zeit des Kolonialismus in Afrika gerechtfertigt. Aber die Praxis zeigt, dass diese Staatsgewalt nicht Zivilisationsförderend war, sondern einen Zivilisationsbruch markiert. Dersim unterscheidet sich ethnisch und religiös von der türkischen und sunnitischen Mehrheit der Türken. Die alevitische Gemeinschaft Dersim wurde als „Krankheit“, als „Krebsgeschwür“ betrachtet und die staatliche Gewalt dagegen wurde als Reinigung des türkischen Volkes von dieser Krankheit betrachtet. Gegen die Täter dieses Völkermordes wurde nie ermittelt. Da es um staatliche Gewalt handelte, wurden die Täter als Helden gefeiert.

Das Ereignis am 6-7 September 1955 ist als Türkische Kristalnacht in die türkische Sozial und National Geschichte eingegangen. Am 6-7 September wurden die Geschäfte Nicht-Muslimischen Armenier, Juden und Griechen in Istanbul angegriffen, die Geschäfte geplündert. Nach offiziellen Angaben wurden 11 Menschen getötet, 30 verletzt. (Güven, 2010: 54-55) Nach inoffiziellen Angaben sind 15 Menschen getötet und 300 verletzt worden. 73 Griechisch Orthodoxe Kirchen, eine Synagoge, 2 Klöster, 26 Schulen und 4.214 Häuser und 1004 Geschäfte wurden angegriffen und in Brand gesteckt. (Güven, 2010: 48-50) Die Regierung blieb untätig, sie ermittelte nicht gegen die Täter. Die Staatsmacht konnte und wollte seine Bürger und deren Eigentum nicht schützen. Das Ereignis war ein organisierter Akt, der den Staatsakteuren bekannt war. Die Staatsmacht hätte diesen rassistischen Akt wohl verhindern können, was aber nicht der Fall war.

Am 1. Mai 1977 wurde während einer grossen Mai-Kundgebung in Istanbul auf die Menschenmenge vor dem The Marmara Hotel geschossen. Die Menschen gerieten in Panik und wurden von den Panzern der Polizei überrollt. 34 Menschen wurden getötet, 136 wurden verletzt. (Arslan: 1 Mayıs 1977, 2014; Mumcu, Cumhuriyet Gazetesi, 6 Mayıs 1977) Die Staatsmacht ermittelte nicht gegen die Täter; sie blieben unbekannt. Die Staatsmacht war wieder nicht willig seine Bürger zu schützen.

Am 2. Juli 1993 wurden 33 Alevitische Schriftsteller, Sänger und Intellektuelle und 2 Mitarbeiter verbrannt, die sich wegen des Pir Sultan Abdal Festivals im Hotel Madımak versammelt hatten. (Arslan: Sivas 1993)

Eine zahlenmässig grosse rassistische und nationalistisch-religiöse Menschenmenge versammelte sich stundenlang vor dem Hotel Madımak und brüllte Sprüche gegen die Alevitischen Intellektuellen. Die Staatsgewalt hätte diese Menge vertreiben und die Verbrennung verhindern können. Dies ist jedoch nicht geschehen. (Özcan, 2016: 89-100)

Am 12. März 1995 haben Unbekannte in einem Alevitischen Viertel in İstanbul, in Gazi Viertel, einen Taxifahrer umgebracht, das Taxi beschlagnahmt und auf Menschen in einem alevitischen Cafe wild geschossen. Dabei wurde ein Alevitischer Pfarrer getötet und viele verletzt. Am 13. März haben sich Aleviten vor dem alevitischen Gebetshaus Cemevi versammelt und gegen dieses Ereignis protestiert. Es wurden Ausgangssperren verhängt. Die versammelten Aleviten verlangten ihre Toten. Sie forderten ferner die Aufhebung der Ausgangssperre, dass sich die zurückzieht und die Freilassung der Verhafteten. Diese Forderungen wurden abgelehnt. Die Ereignisse eskalierten. Die Staatsgewalt ging mit harten Methoden vor; innerhalb von 4 Tagen wurden bis 22 Menschen von den Kräften des Staates getötet. (Kaygısız: 12 Mart 2015)

Statt gegen die Täter vorzugehen, liess die politische Macht die Gewalt eskalieren und tötete weiter ihre Bürger.

Am 28 Dezember 2011 wurde von türkischen F16 Kriegsflugzeugen 35 kurdische Schmuggler in Roboski bombardiert, obwohl es Warnungen gegeben hatte, dass es sich dabei um Schmuggler und nicht um PKK Kämpfer handelte. Der Gewaltakt des Staates wurde als Angriff gegen die PKK rechtfertigt. Es stellte sich doch heraus, dass die getöteten Schmuggler waren. (Tuzcuoğlu, 2014: 104; Hürriyet, 25 Mart 2015)

Die Akteure des Staates entschuldigten sich nicht und diese staatliche Gewalt gegen ihre kurdischen Bürger wurde bis jetzt nicht aufgeklärt.

Am 13. Mai 2014 wurden 301 Bergbauarbeiter in Soma bei einem Bergbauunfall getötet. 20 Tage vor dem Ereignis war ein Antrag gestellt worden, um die Sicherheitsvorkehrungen zu prüfen. Die staatlichen Behörden und die politisch Verantwortlichen ignorierten diesen Antrag. Es wurde nicht richtig ermittelt. (Evrensel, 13 Mayıs 2017; Cumhuriyet, 13 Mayıs 2017)

Am 5. Juni 2015 ist auf einer Wahlkundgebung der HDP in Diyarbakır eine Bombe explodiert. 2 Menschen wurden getötet und mehr als 100 Personen verletzt. (Milliyet, 4 Haziran 2017)

Die politische Macht des Staates hat gegen diese Gewaltakte nicht ermittelt, der Täterkreis war weiter aktiv und am 20. Juli 2015 wurden in Suruç 34 junge Leute von einer sozialistischen Partei, die beim Aufbau in Kobani helfen wollten, getötet. Der Täter war Şeyh Abdurrahman Alagöz, der mit İS Verbindungen pflegte. Şeyh Abdurrahman Alagöz wurde vor der Tat von der Polizei festgenommen und wieder freigelassen. (Kızılkoyun: Hürriyet, 12 Ekim 2015)

Am 10. Oktober 2015 wurden in Ankara gegen friedliche Demonstranten zwei Bomben gezündet. Über 100 Menschen wurden getötet und hunderte von Menschen wurden verletzt. Der Täter war der ältere Bruder des Suruç Attentäters Yunus Emre Alagöz. Später hat sich herausgestellt, dass die Polizei die Tätergruppe abgehört hatte und eine Liste der Bombentäter in der Hand hatte. Der Ministerpräsident der Türkei, Ahmet Davutoğlu, sagte: Die Türkei ist ein Rechtsstaat, sie kann die Bombentäter vor der Tat nicht festnehmen. Die Alagöz Brüder waren den Staatsbehörden bekannt, diese Ereignisse hätten verhindert werden können. Aber sie wurden nicht verhindert.

Die türkische Gesellschaft war nie so gespalten wie jetzt. Es gibt gesplante Gesellschaften in einer Gesellschaft: Eine laizistisch- weltliche Gesellschaft und eine sunnitisch traditionell, religiös-nationalistisch konservative Gesellschaft. Diese sind wiederum in sich gespalten; eine kurdische und eine türkische Gesellschaft; eine Alevitische und eine Sunnitische Gesellschaft. Die Bürger dieser Gesellschaften fühlen sich nicht sicher und nicht geschützt. Das Vertrauen in den Staat und die Staatsgewalt ist nur sehr schwach vorhanden. Die Akteure der Staatsgewalt benutzen die Religion, sie wird sogar in manchen Fällen missbraucht. Die oben erwähnten ungeklärten Fälle und Ereignisse sind Hindernisse auf dem Weg zu einer freiheitlich-liberalen Gesellschaft.

In der Aufklärung haben wir gelernt, dass die Vernunft und nicht die Religion die menschlichen Geschicke leiten sollte. Betrachten wir die türkische Gesellschaft, so müssen wir sagen, dass sie leider der Aufklärung entfernt ist. Die Religion steht noch im Vordergrund wie im 17. /18. Jahrhundert in Europa. Dies gilt zumindest für die Mehrheit der Bevölkerung. Die Vernunft steht an der Stelle hinter der religiös-nationalen Identität, kurz gesagt, vor dem extremen Nationalismus.

Der individuelle Mensch- wie Immanuel Kant es ausdrückt- ist nicht „aus seiner selbst verschuldeten Unmündigkeit“ herausgetreten. (Beck/ Schlichte, 2014: 24)

Da der Mensch aus seiner Unmündigkeit noch nicht herausgetreten ist, ist er weiterhin entweder vom Familienklan, einer politischen Partei oder irgendeiner Organisation politisch, kulturell bzw. ökonomisch abhängig. Diese Unmündigkeit dient nicht der gesellschaftlichen Entwicklung und Fortschritt, sie blockiert die fortschrittliche Entwicklung. Diese Situation wiederum bildet eine solide Grundlage für die Gewalt in der Gesellschaft.

Der absolute Staat praktiziert als legitime Gewalt gegenüber die kurdisch/zazaische nationale Bewegungen eine unversöhnliche Politik. Diese monopolisierte Gewalt erzeugt Unverständnis in der kurdischen Gesellschaft, was wiederum illegitime Gegengewalt hervorbringt. Denn nach staatlichem Recht gilt die politische Gewalt gegen den Staat als illegitim. Man kann die politische Gewalt der Kurden gegen den türkischen Staat als illegitim betrachten. Aber gleich stellt sich die Frage, ob der monopolisierte Staat, der absolute Staat dort sein Pflicht zur Befriedigung der Bürger erfüllt und somit seine Gewalt legitim ist.

Gewalt ist nicht nur als Staatsgewalt in der politischen türkischen Gesellschaft zu beobachten, sondern auch individuelle Gewalt, häusliche Gewalt als absichtsvolle körperliche Verletzung zu sehen. Dies ist ein historisch wie kulturell anzutreffendes Phänomen in der türkischen Gesellschaft.

Die Unzufriedenheiten, staatlichen Repressionen und ungelösten Probleme verursachen innerstaatliche Unruhen. Als Folge bleibt das staatliche Gewaltmonopol nicht unwidersprochen. Revolutionsbestrebungen, Befreiungskriege, religiöse Konflikte und kulturelle Intoleranzen sind die prominentesten Fälle, die das Staats- und Gewaltmonopol in Frage stellen. Diese oben genannten ungelösten Probleme halten die Gesellschaft in Spannung, Angst, Unsicherheit und Unstabilität.

Die Türkei strebt aufgrund ihrer historischen Vergangenheit seit der Machtstabilisierung der religiös eingestellten AKP Regierung eine Hegemonie über die islamischen Staaten an. Sie mischt sich stark in die inneren Angelegenheiten der islamischen Gesellschaften ein. Dies insbesondere in der Zeit des Arabischen Herbstes. Die AKP Regierung unterstützt politische gleiche, islamisch eingestellte Bewegungen dieser Staaten. Sie wandte sich lieber dem Osten als dem Westen zu. Ihr Ziel dabei ist es, lieber in der ersten Liga des Osten zu spielen als Ersatzspieler des zweiten Liga im Westen. Diese Politik hat seine Wurzeln in der Politik des Osmanischen Reiches. Durch die starke Einmischung in die inneren Angelegenheiten dieser Staaten, vor allem im Irak und in Syrien polarisierte die AKP Regierung nicht nur die Gesellschaften dieser Staaten, sie polarisiert auch die türkische Gesellschaft, in türkische, kurdisch/Zaza und sunnitisch-alevitische Gesellschaften, um ihre Macht durch die sunnitische Mehrheit zu konsolidieren.

Die Einmischung in die innere Politik in Syrien, die Konzentration auf die Stürzung des Diktator Assad hatte Folgen. Flüchtlingsströme via Norden und Westen fordern nicht nur die politische Macht des türkischen Staates heraus, sie machen die türkische Gesellschaft wirtschaftlich und politisch instabil. Da die religiös eingestellte türkische Regierung auf dem Sturz von Assad konzentriert war und ist, unterstützte sie die stark religiösen Strömungen und

toleriert die Durchlässigkeit der türkisch-syrischen Grenze für extrem religiöse Gruppen und Personen. Mehr noch, die Regierung unterstützte extrem religiöse Gruppierungen wie El Nusra und andere mit der Hoffnung gegen die PKK und PYD zu kämpfen. Das Ziel ist dabei, ein kurdisches autonomes Gebiet in Syrien zu verhindern.

Weil die Zivilgesellschaften in der türkischen Gesellschaft noch zu schwach sind und kurdische/zazaische und alevitische Fragen ungelöst sind, fördert die politische Macht des türkischen Staates den türkischen Nationalismus und religiöse Tendenzen zu seinen Gunsten. So kann die Regierung ihre Macht konsolidieren, mit dem Versprechen, gegen die terroristischen Gruppierungen vorzugehen.

Die Tolerierung des politischen Islam im Staat ist so stark geworden, dass die religiösen Gruppierungen und neben ihnen die PKK, die durch das gewaltsame Vorgehen der Staatsmacht gegen die Kurden stark geworden ist, nicht nur die Straßen unter Druck setzen, sondern sie fordern auch die politische Macht des Staates heraus. Dort, wo der Staat herausgefordert wird, wird die Gesellschaft nicht demokratisch kontrolliert. Die staatliche Gewalt zeigt Härte, so dass Paramilitärs, Todesschwadronen und das Militär an der gewaltsamen Verfolgungen der eigenen Bevölkerung teilnehmen und zwar meist ohne rechtliche Grundlage. In so einer Situation ist die Legitimation des staatlichen Gewaltmonopols rechtlich und politisch fragwürdig. Der Widerstand, der sich gegen die Gewalt staatlicher Akteure richtet, hat in den Augen der manchen Beobachter der Kurdisch-Zazaische und alevitischen Bevölkerung manchmal mehr Legitimität als die staatliche Gewalt selbst. Hier wird die legitime Ordnung des Staates in Frage gestellt. Die politische Macht des Staates hat leider nicht die rechtmässige Ordnung und Legitimität des Staates gefördert, sondern eine Politik der Freund-Feind Ideologie. Statt eine offene, demokratische und pluralistische Gesellschaft zu fördern, bevorzugte sie hierarchische und autoritäre Formen. Bei solchen autoritären Formen des Staates ist die Gewalt immer präsent, vor allem in kurdischen Gebieten. Der Souverän des Staates als Handelender setzt die äußerste Gewalt ein. Es wird kein ernsthafte Versuch unternommen, die Konflikte innerhalb der Gesellschaft durch staatliche Institutionen und Rechtstaatlichkeit aufzuheben oder zumindest zu vermitteln.

Da Lösungen fehlen, vertieft sich die Spaltung der Gesellschaft. So ist die türkische wie schon oben erwähnt soziologisch in Türkisch- Kurdisch; in Alevitisch-Sunnitisch und Sekulär sowie religiös aufgeteilt.

Der Staatspräsident Recep Tayip Erdoğan verlangt von seinen Anhängern 400 Abgeordnete. Diese Zahl braucht er, um das Präsidialsystem einführen zu können. Das System braucht er, um die Stabilität des Staates zu sichern, damit die Gesellschaft zusammenhält und nicht in einen Bürgerkrieg gerät. Etwa so, wie an Hobbesschen Staatsmodell. Aber die Kritiker befürchten, an einen korrupten und selbstsüchtigen Herrscher zu geraten, der den Staat als bloßes Instrument im Dienste seiner Person, einer religiösen Bewegung oder einer Partei missbrauchen will. Und in so einem Staatssystem wird es kein Widerstandsrecht geben. Deswegen betonen die Kritiker die Bedeutung der Gewaltenteilung und wollen bei der parlamentarischen Demokratie bleiben und die Rechte der Bürger ausweiten. Da Gewalt immer Gegengewalt hervorrufe, sollte die Stärkung des Rechts zur Überwindung des latenten und offenen Gewaltproblems dienen. Das Recht sollte eben als Gegenteil von willkürlicher Machteinsetzung als Gewalt im Staat verankert werden.

Betrachten wir den Staat als eine Rechtsgemeinschaft und ein Gefüge von Institutionen im Sinne von Hermann Heller, so ist der türkische Staat von der Rechtsgemeinschaft entfernt. Die Bürger des Staates haben das Vertrauen in den Staat als Rechtsgemeinschaft verloren, die den Zweck haben sollte, unterschiedliche Interessen zu vereinbaren.

Die willkürliche Machteinsetzung hat tiefe Spuren in der Geschichte der Macht des Staates hinterlassen. Das Militär in der Türkei hat bereits dreimal die Macht ergriffen, die Verfassung aus Kraft gesetzt. Der Putschisten-Chef von 1980, Kenan Evren, verhängte über das Land das Kriegsrecht und verbot alle politische Parteien, Gewerkschaften und politischen Vereine. Nach dem Militärputsch von 1980 wurden über 650.000 politisch aktive Menschen festgenommen und tausende von ihnen gefoltert. Das Militär versuchte die türkische Gesellschaft durch die Säuberungsaktionen in staatlichen Institutionen zu entpolitisieren. Hunderte von politischen Gefangenen wurden durch Folter getötet. Es gab 50 vollstreckte Todesstrafen. Die Täter dieser willkürlichen Gewalt des Staates wurden nicht verurteilt. In den 90er Jahren wurden viele politisch aktive Menschen, Menschenrechtler, Gewerkschaftler von unbekanntem Tätern verschleppt und verschwanden. Auch die Täter dieser willkürlichen Gewalt wurden nicht festgestellt und gegen sie wurde nicht ermittelt.

Hermann Heller bezeichnet in solcher Situationen das Militär, die Akteure des Staates als „nur als Räuberbande zu denken“ (Koloma/Schlichte, 2014: 67)

In politischen Theorien wird Gewalt als Teil der Fortsetzung der Macht beschrieben, wie Clausewitz mit seinem berühmten Satz den Krieg als die Fortsetzung der Politik mit anderen Mitteln bezeichnete. „Die Gewalt, d.h. die physische Gewalt ... ist also das Mittel dem Feind unseren Willen aufzudringen“ (Von Clausewitz, 2013: 13) Durch Gewalt soll der Feind wehrlos gemacht werden.

Bei Weber ist Gewalt ein Mittel in den Händen der Herrschenden und Mächtigen, das zur Verfolgung bestimmter Zwecke eingesetzt wird. (Koloma/Schlichte, 2014: 117)

Aus Marxistischer Sicht wird der Staat als ein Instrument der herrschenden Klasse betrachtet, das dieser Klasse dient.

Wie weit darf ein Staat staatliche Gewalt und Repression zulassen? Wie viel Gewalt ist zulässig und wie kann man diese Gewalt überwinden? Fanon nennt die Gewaltherrschaft des Kolonialstaates ein Herr-Knecht Verhältnis. Dies kann überwunden werden, wenn das Herr-Knecht Verhältnis überwunden wird.

Die Aufgabe der Akteure der Staatsmacht ist es, die Rechtstaatlichkeit, den Rechtscharakter des Staates und die Funktion der Institutionen zu ermöglichen. Die Gewalt soll „Ultima Ratio“ der Politik bleiben. Der Staat soll nicht blosses Instrument im Dienste einer Partei, einer Clique oder einer Person sein.

Der Staat ist aus liberaler Sicht ein notwendiges, wenn auch begrenztes Instrument, um die Freiheit des Einzelnen sicher zu stellen.

Wir haben gesehen, dass es in der türkischen Gesellschaft große Lücken gibt, wenn es um die Sicherheit der Bürger und den Schutz ihres Eigentums geht. Wenn ein Staat seinen Bürgern nicht den Eindruck vermittelt, ihnen Freiheit, Frieden, Sicherheit und Schutz zu gewähren, kann die marxistische Sicht oder sogar die anarchistische Sicht, der bürgerliche Staat diene den Interessen der herrschenden Klasse, unterdrücke jeden Einzelnen, an Gewicht gewinnen.

Da der türkische Staat von der monopolistischen Macht nicht weit entfernt ist und er einen absolutistischen Charakter hat, der unfähig ist, politische Fragen friedlich zu lösen, stellt ein Teil der türkischen Linken und die ethnische und religiöse Minderheiten die Legitimität dieser monopolistischen Macht in Frage und verteidigt ihre revolutionäre Gewalt als legitim. Die Akteure der Staatsmacht bekämpfen nicht nur die bewaffneten Kurden wie die PKK, sie bekämpfen auch die Bürger, die ihre Souveränität und Freiheit der Macht des Staates untergeordnet haben, nämlich die friedlichen Kurden und Zazas. In so einem Fall erzeugt Gewalt Gegengewalt.

Der türkische Staat muss zwischen einer absoluten, monopolisierten Macht, die unfähig ist, ihren Bürgern Schutz und Sicherheit zu gewähren, und einem Staat, der ihren Bürgern Freiheit, Sicherheit, Frieden und Schutz gewährt, unterscheiden. Gewalt ist nicht zu legitimieren, egal ob sie von links oder rechts oder von religiösen Gruppen kommt. Aber der Bürger, egal ob er Türke, Kurde, Zaza, Armenier, Christ oder Moslem, Sunnit oder Alevit ist, sie alle müssen sich in Sicherheit fühlen. Rousseau hat recht, wenn er sagt, „In einem gut regierten Staat gibt es wenig Bestrafungen, nicht, weil man oft Gnade walten lässt, sondern weil es wenig Verbrecher gibt.“ (Rousseau, 1986: 38)

Wenn der Staat diese Werte wie Freiheit, Sicherheit, Frieden und Schutz gewährt, kann er seine Macht und Staatsgewalt als legitim repräsentieren. Und er kann die Gegengewalt, die gegen die Staatsmacht gerichtet ist, als nicht legitim bezeichnen. So kann der türkische Staat eine pluralistische, demokratische Gesellschaft schaffen, in der die Gewalt eine kleinere Rolle spielt.

Die Strukturen des Staates, die Institutionen, das Parlament, die Regierung, öffentliche Behörden bilden die Säulen der Demokratie. Kurz, wenn diese Institutionen, wie Verwaltung, Behörden -wie Max Weber betonnte- rational arbeiten und wenn die Menschen das Vertrauen in diese Institutionen haben und wenn sie das Gefühl haben, dazuzugehören, gehört zu werden, kann man von einer lebendigen Demokratie sprechen. Und wer sich in so einer Gesellschaft aufgehoben fühlt, bleibt der Gewalt fern.

Der türkische Staat muss seinen Bürgern dieses Gefühl geben. Ein Gefühl des „wahren Wissens.“ Denn wie Gandhi sagt, „ohne wahres Wissen, gibt es keinen inneren Frieden.“ (Gandhi, 2014, S.46) Ein anderer Weg ist für die Türkei gefährlich und riskant.

QUELLEN

- Anter, Andreas; Theorien der Macht, Hamburg, 2012
- Arslan, Rengin; 1 Mayıs 1976: Yaşayanlar ve Arşivler Anlatıyor – BBC Türkçe, 30 Nisan 2014
- Arslan, Rengin; Sivas 1993: Madımak Oteli’nde Ne Oldu? BBC Türkçe, 2 Temmuz 2015
- Cumhuriyet, Soma hala karanlık... “Ne o tekmeği unuttum ne de arkadaşlarımdın acısını”, 04. Haziran 2017
- Einstein, Albert, Freud, Siegmund, Warum Krieg, Zürich 1972
- Evrensel, Soma: 3 yıldır dinmeyen acı, 13 Mai 2017
- Gandhi, Mahatm, Gewaltfreiheit, Stuttgart 2014
- Güven, Dilek, Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları ve Strateji Bağlamında 6-7 Eylül Olayları, İstanbul, 2010
- Hobbes, Thomas, Leviathan, Stuttgart 1970
- Kaygısız, Mertcan; 20. Yılında Aralanmayan ‘Sır’ Perdesi: 12 Mart Gazi Katliamı, 12 Mart 2015
- Kızılkoyun, Fevzi; Kim bu dokumacılar, Hürriyet 12 Ekim 2015
- Koloma, Teresa / Schlichte, Klaus, Theorien der Gewalt, Hamburg 2014
- Lock, John, Über die Regierung, Stuttgart 1974
- Milliyet, HDP mitinginde art arda iki patlama, 04 Haziran 2017
- Mumcu, Uğur, Kanlı 1 Mayıs, Cumhuriyet Gazetesi, 6 Mai 1977
- Özcan, Mesut, Dersim ve Madımak Söyleyişleri, İstanbul 2016
- Rousseau, Jean Jacques, Gesellschaftsvertrag, Stuttgart 1986
- Schmitt, Carl, Gespräch über die Macht und Zugang zum Machthaber (1954), 3. Auflage Stuttgart 2008
- Tuzcuoğlu, Müge, İstenmeyen Çocuklar Roboski Katliamını Hatırlamak ve Hatırlatmak, İstanbul 2014
- Von Clausewitz, Carl, Vom Kriege, Rheinbeck bei Hamburg 2013
- Weber, Max, Politik als Beruf, Köln 2014

BEDEN EĞİTİMİ ve SPOR YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN SALDIRGANLIK DÜZEYLERİNİN ARAŞTIRILMASI: ORDU ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

THE INVESTIGATION OF AGRESSION LEVELS OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORT SCHOOL STUDENTS: ORDU UNIVERSITY SAMPLE

Ayhan DEVER¹

Erol BULUT²

ÖZET

Bu çalışmanın amacı sürekli olarak sporla içiçe bulunan ve buna bağlı olarak bazı saldırganlık eylemlerinden kendilerini soyutlamış oldukları düşünülen Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencilerinin saldırganlık düzeylerini ortaya koymaktır. Bu düşünce içerisinde Ordu Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencilerinden rasgele örnekleme yöntemi kullanılarak 231 öğrenci ile görüşülmüş ve bu öğrencilere sosyo – demografik bilgileri içeren ve sonrasında da Buss – Perry Saldırganlık Ölçeği (BPSÖ)’nin yer aldığı anket uygulanmıştır.

Ölçek sorularının ANOVA testi ile değerlendirilmesi sonucunda, katılımcıların BPSÖ’nin alt ölçeklerinden birisi olan Sözel Saldırganlık’ı daha yoğun bir şekilde (2.99) uyguladıkları görülmüştür. Ayrıca dövüş sporları izleme oranının artmasına bağlı olarak, fiziksel saldırı uygulama oranı da artmaktadır (3.11). Aynı şekilde dövüş sporlarını izleme oranının artmasıyla beraber, bireylerin öfkelenme (3.05) ve sözel saldırganlık (3.25) durumları da artmaktadır. Ayrıca judo, teakwondo vb. gibi temas içerikli sporlarla ilgilenen bireyler, dövüş sporlarını daha fazla süre ile izlemektedirler. Bunun yanı sıra erkek katılımcıların, bayan katılımcılara nazaran dövüş sporlarını daha fazla oranda izledikleri ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Saldırganlık, Buss – Perry Saldırganlık Ölçeği, Saldırganlık Teorileri.

ABSTRACT

The purpose of this study was to determine aggression levels of physical education and sports school students accepted non – aggressive due to sport and exercise. 231 students of Ordu University Physical Education and Sport School selected randomly with the interview has executed. The survey including demographic informations of students and Buss – Perry Aggression Scale was to performed of these students.

According to analyze of scale questions, it was seen that students performed verbal aggression being one of sub – scales of Buss – Perry Agresion Scale intensely (2.99). Also, rate of physical violence execution increased in parallel with increase of watching rate of martial sports (3.11). The anger (3.05) and verbal aggression (3.25) situations of students increased in parallel with increase of martial sports watching rate. It was determined that students whose sports events were martial sports such as judo, taekwondo watched martial sports morely. Also, it was seen that male students watched martial sports morely in comparison to demale students.

Key Word: Agresion, Buss – Perry Agresion Scale, Agresion Theories.

¹ Yrd. Doç. Dr., Ordu Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Beden Öğretmenliği ve Spor Öğretmenliği Bölümü, ayhandever@odu.edu.tr.

² Yrd. Doç. Dr., Ordu Üniverstesi Fen – Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü.

Giriş:

Saldırganlık, son dönemlerde şiddet kavramı ile beraber sürekli anılan bir kelimedir. Özellikle toplumun modernleşmesine bağlı olarak saldırganlık düşüncesinin geri plana atılacağı düşüncesine karşın, saldırganlık günümüzün en yoğun kullanılan kavramı ve yoğun şekilde uygulanan eylemi haline gelmiştir. Bunun örneklerini yoğun bir şekilde gerek ülkemizde gerekse de dünyanın diğer ülkelerinde sürekli bir şekilde görmekteyiz.

Aile içerisinde, arkadaş grubunda, kalabalıklar içerisinde, iş ortamında, rekreatif faaliyetler sırasında sürekli bir şekilde karşılaşılabilen saldırganlık eylemi, bu çalışma içerisinde özellikle de sporcu bireyler eksenli değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu çalışma ile beraber toplumsal hayatın her alanında uygulanan bir eylem türü olarak saldırganlıkla ilgili olarak Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencilerinin düşünceleri ve bu öğrencilerin saldırganlık düzeyleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

1. Saldırganlık

Günümüz toplumlarında saldırganlık ve şiddetin yaygın bir biçimde görünür hale gelmesi konunun sosyolojik ve psikolojik olarak incelenmesini gerekli kılmaktadır. Hergün yüzyüze geldiğimiz ya da en azından medya aracılığıyla karşılaştığımız terör, aile içi şiddet, okullarda çocuk yaştaki kişilerin arkadaş ve öğretmenlerini katletmesi ve bu makaleninde bir ölçüde konusu olan spor karşılaşmalarındaki şiddet olayları konunun vahametini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla saldırganlık ve şiddet konularının hem sosyoloji hem de psikoloji araştırmalarına konu edilmesinin toplumsal alandaki şiddet olaylarının nedenlerini anlamızı sağlamada önemi büyüktür. Aynı zamanda Anderson ve Bushman (2002: 46)'ın ifade ettikleri şekliyle “teori temelli saldırganlık araştırmalarının saldırganlık ve şiddetin nedenlerini anlamamızı güçlendirerek toplumdaki şiddet seviyesini düşürebileceği” göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Saldırganlığın nedenlerini anlayabilmek için belirli toplumsal alanlara daha dikkatle bakılması önemli bir adım olacaktır. Bu noktada saldırganlığın en sık rastlanan alanları arasında gelen spor ayrı bir önem arz etmektedir. Dolayısıyla biz bu çalışmamızda spor odaklı bir çalışma yürütmeyi yeğledik.

Çünkü spor, ekseriyetle kişiler arası saldırının kabul edildiği bir kaç alandan biri olarak görünmektedir. Araştırmacılar sporun, bu davranışları teşvik ettiğini ya da sporun doğuştan ve doğal bir parçası olarak saldırganlığı sürdürdüğünü düşünmektedirler. Spor kişiler arası saldırganlığı sadece hoş görmez üstelik bunu coşkuyla alkışlar. Sporun doğal bir parçası olarak saldırganlık kavramı, sporun önemli bir hayat dersi öğrendiğimiz bir alan olduğu inancıyla eşlemektedir. Spor bize bu derslerin ne olduğu noktasında düşüncelerimize öncülük eder. Spor ve toplum birbirinin aynasıdır (Baird ve McGannon, 2009: 377).

Saldırganlık kavramının ne olduğunu belirtmeden önce şiddet ile ilişkisine kısaca değinmek yerinde olacaktır. Günlük hayatta saldırganlık ve şiddet kavramları bir biri yerine kullanılabilir. Ancak saldırganlık şiddeti kapsayan üst bir kavram niteliği taşımaktadır. “Şiddet aşırı zarar verme amacındaki (öldürme, yaralama vb.) saldırganlıktır” (Anderson ve Bushman, 2002: 29). Dolayısıyla her saldırganlık bir şiddet eylemi olma gerekliliği taşımamaktadır. Örneğin bir çocuğun diğer çocuğun topla oynamasını engellemesi bir saldırganlık türüken bir şiddet eylemi değildir.

Latince kökenli “ad” ve “gradus” kelimelerinden oluşan ve insan türünün merkezi bir davranış biçimi olarak kültürler ve çağlar boyunca süregelen saldırganlık, genellikle insan davranışlarının istenmeyen yönü olarak negatif yüklü bir kavramdır. Saldırganlık diğerine kasıtlı bir biçimde zarar verme ya da bir amaç olarak egemenlik hiyerarşisi içerisinde kendi pozisyonunu arttırmak için yapılan bilinçli bir eylem olarak tanımlanmaktadır (Ferguson ve Dyck, 2012: 220-221). Saldırganlık zarar vermeye neden olacak bir gaye ile gerçekleştirilen,

diğer bireye yöneltilen bir davranıştır. Ayrıca fail davranışın hedefe zarar vereceğine ve hedefteki kişinin davranışını engelleme yönünde etkilediğine inanmış olması gerekmektedir (Anderson ve Bushman, 2002: 28). Saldırganlık, davranışlarla engellenerek etkilenmek istenen birine zarar vermek gayesiyle yönlendirilen fiziksel, zihinsel veya sözsöz davranışlarla bağlantılıdır. Bu tanıma göre, saldırganlık birine zarar vermeyi seçen kasti bir davranıştır. Saldırganlık tanımındaki kritik unsur niyettir. Saldırgan eylem zarar veren bir eylem olmak zorunda değildir. Ancak eylemin motive edilişi zarar verme yönünde olmalıdır (Baird ve McGannon, 2009: 380).

Saldırganlık duygusal (tepkisel) ve araçsal olmak üzere iki saldırganlık türüne ayrılmaktadır. Duygusal saldırganlık öfke ile ilişkilidir ve uzun dönem sonuçların hesaplanmasıyla ilişkilendirilemez. Duygusal saldırganlığın kişi adına kazancı/ödülü size zarar veren kişiye zarar vermekten ibarettir. Araçsal saldırganlığın özelliği ise daha çok hesaplanabilir olmasında yatmaktadır. Araçsal saldırganlık belirli sonuçlar için saldırganlığın kullanımını içermektedir (McCaukey, 2007: 22).

Duygusal saldırganlık tarihsel olarak, düşünmeksizin yani plansız bir biçimde, öfke tarafından yönetilen, nihai amacın zarar verme dürtüsü olduğu ve kışkırtılma algısıyla bir tepki olarak gerçekleşen bir saldırganlık türüdür. Bazen duygusal, bazen dürtüsel bazende tepkisel bir saldırganlıktır. Araçsal saldırganlık kurbanı zarar vermekten daha ziyade diğer bazı amaçları elde etmek için önceden planlanmış olarak tasarlanır ve tepkisel olmak yerine denetimseldir (Anderson ve Bushman, 2002: 29).

Duygusal saldırganlık acı verme amacıyla zarar verme niyetidir ve kendi içerisinde ve kendisinin bir sonu olarak karakterize olma eğilimindedir. Duygusal saldırganlık yaygın olarak öç alma, öfke ve engellenme ile ilişkilendirilir. Araçsal saldırganlık da zarar verme gayesiyle üstlenilen bir davranıştır, fakat araçsal saldırganlık bir ödül kazanma veya avantaj sağlamak için içsel bir istek ve arzu tarafından karakterize edilir. İki form arasındaki farklılık saldırgan davranışın arzulanan sonuçlarında gizlidir. Duygusal saldırganlığı uygulayan bir atlet (sporcu) diğerinin (rakibinin) acı çekmesini görmek istemekte, diğer taraftan araçsal saldırganlığı kullanan bir atlet ise kendi takımına bir avantaj sağlamak istemektedir (Baird ve McGannon, 2009: 380-381). Duygusal ve araçsal saldırganlık türlerini ayırt etme bakımından spor müsabakalarında sporcuların birbirlerine karşı yönelttikleri saldırganlık davranışları iyi bir örnek oluşturabilmektedir. Örneğin bir futbol müsabakasında saldırganlığı uygulayan bir sporcu rakibinin acı çekmesini görmek isteyebilir. Tek amacı beslediği öfkeyi dindirmek ve rakipten intikam almaktır. Öfke rakibin kışkırtmasından veya harici sebeplerden kaynaklı olabilir. Diğer taraftan bir diğer sporcu rakibe yönelik saldırgan davranışı ile sadece takımına veya kendisine avantaj sağlamak isteyebilir. Amacı rakibi geçerek kendi takımı adına skor tablosunu değiştirmek veyahut boş kaleye gol atmak üzere olan rakibini devre dışı bırakarak karşı takımın skor tablosunu değiştirmesini önlemek olabilir. Bu iki durumda birincisi duygusal bir saldırganlık türünü oluştururken, ikincisi araçsal saldırganlık türüne girmektedir. Dolayısıyla iki türü ayıran temel unsurun saldırgan davranışı uygulayan kişinin niyeti ile ölçülebileceği gerçeği ortaya çıkmaktadır.

2. Saldırganlık Teorileri

Biyolojide hayvan toplumlarının evrensel bir karakteri olarak ifade edilen (Wong ve Balshine, 2011: 190) saldırganlık kavramı benzer şekilde insan toplumlarında da erkeklik hormonu ile ilişkilendirilmektedir (Victoroff vd., 2006: 229). Ancak toplumsal koşulların dikkate alındığı bir irdeleme yapılması gerekirse tek yönlü biyolojik bir açıklamaya bağlı kalınması mümkün değildir. Bu kapsamda gerek sosyolojik gerekse psikolojik yönlerden saldırganlığa ilişkin bir çok kuram ortaya konmuştur.

Örneğin, toplumsal alandaki spor araştırmaları, saldırganlığın hem atletismin hemde erkekliğin güçlü bir kültürel sembolü olduğunu belirtmektedirler. Toplumsal spor literatüründeki bulgular, saldırganlığın toplumsal olarak inşa edilmiş kimlik ve erkeklik biçimleriyle bağlantılı olduğuna dikkat çekmektedirler (Baird ve McGannon, 2009: 378).

Biz bu çalışmanın sosyolojik bir çalışma olması dolayısıyla bütün kuramları derinlemesine ele almak yerine toplumsal koşulları dikkate alan bir kaç kuram üzerine durmayı yeğledik. Bu kapsamda ilk ele almamız gereken kuramlardan birincisi saldırganlığı açıklamanın yanı sıra, terör ve diğer şiddet türlerini açıklamada sıklıkla kullanılan **engellenme-saldırganlık kuramıdır**.

J. Dollard tarafından geliştirilen engellenme-saldırganlık kuramının her engellenen davranış eninde sonunda saldırgan bir davranışa dönüşür varsayımı ilerleyen dönemlerde engellenme saldırganlığa yol açabilir şeklini almıştır (Fromm, 1993:99-100).

Engellenme-saldırganlık teorisine göre, saldırganlık amaca ulaşma noktasında engele bir cevaptır (McAllister ve Schmid, 2011: 215). İnsanların engellendiklerinde anormal tutum içerisinde eylemde bulunduğu ve bazen öfkesini masum kurbanlara yönelttiği düşüncesine dayanır (Mngomezulu, 2015: 27). Ancak bu tür bir saldırganlığın “yok etmek amacıyla değil, yaşamak amacıyla girişilen bir saldırganlık olduğu açıktır” (Fromm, 1990: 23).

Sıklıkla saldırgan davranış ve engellenme kaynak çeşitliliğine sahiptir ve kesin olarak iki biçim alır. Bunlardan birincisi insanlar hayatta kalma noktasında yeterliliğe sahip olmadıklarında meydana gelir. İkincisi ise insanlar hayatta kalma noktasında yeterlidir fakat çevresindekilere göre bu yeterlilik daha az olduğunda ortaya çıkar (Akami, 2014: 73). Fromm (1990: 24), engellemeden doğan saldırganlığın bir türü olarak adlandırdığı gıpta ve kıskançlıktan doğan düşmanlık düşüncesi buna örnek verilebilir. Bu tür düşmanlık ya da saldırganlık bir kişinin sadece istediklerine sahip olamamasından değil aynı zamanda başka bir kişinin o şeylere sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

Örneğin, Priks (2010) İsveç holigan taraftarlar üzerine yaptığı araştırmada bulguların engelleme-saldırganlık teorisini desteklediğini keşefetmiştir. Buna göre saldırgan taraftarlar beklentileri engellendiği hissine kapıldıklarında saldırgan davranışlar sergilemektedirler. Diğer bir ifadeyle taraftarlar yalnız takım kötü gittiği zaman saldırgan tutum benimsemekte, aynı zamanda özellikle daha önceki referans bir puandan düşük bir başarı gösterdiklerinde saldırganlık davranışı sergilemektedirler.

Kısaca engellenme saldırganlık kuramı saldırganlığı ortaya çıkaran davranışların görelilik yoksunluk kavramını gündeme getirdiği söylenebilir. Bu kapsamda özellikle terör gibi günümüz en önemli şiddet sorunlarını açıklamada kullanılabilir. Diğer taraftan özellikle konumuzla bağlantılı olarak sporda şiddetin yaygınlaşmasında engelleme saldırganlık kuramı önemli açıklamalar getirmektedir.

Saldırganlığın açıklanmasında kullanılan toplumsal koşulları dikkate alan yaygın olarak kullanılan kuramlardan bir diğeri **sosyal öğrenme kuramıdır**. Kuram davranışların sosyal ortam içerisinde kazanıldığı varsayımına dayanmaktadır.

Bireylerin tanık oldukları davranışları taklit ettikleri temel düşüncesi en azından Yunanlılara kadar geri götürebilecek bir düşüncedir. Bu model uzun bir tarihsel geçmişe sahip olmasına rağmen saldırganlığın hakim paradigması haline gelmesi ise geç 20. Yüzyılda Bandura tarafından yürütölen hacıyatmaz deneyine (bobo doll experiment) dayanmaktadır (Ferguson ve Dyck, 2012: 221). Sosyal öğrenme kuramına göre yeni davranış kalıpları ya doğrudan kişinin deneyimi ya da diğerlerinin davranışlarını gözleme yoluyla kazanılabilir (Bandura (1971: 3). Bir sosyal davranış olarak saldırgan davranışlar da öğrenilerek ya da taklit edilerek edinilmektedir. Buna göre birey gözlemediği saldırgan davranış modelini taklit

yoluyla kendiliğinden yeniden üretmektedir (Bandura, 1969). Diğer bir ifadeyle bireyler gözlemediği ya da model olarak aldığı davranışları biriktirir ve ceza ve ödül algısı temelinde yeni davranış kalıplarını sentezler (Baird ve McGannon, 2009: 382).

Kısaca sosyal öğrenme kuramına göre, insanlar sosyal davranışın diğer karmaşık formlarını edindiği şekliyle saldırgan yanıtları da edinmektedir. Sosyal Öğrenme Teorisi gözlemsel öğrenme süreçleri vasıtasıyla saldırgan davranışların kazanılmasını açıklıyor ve sosyal davranışa yol gösteren inanç ve beklentileri anlama ve tanımlamada kullanışlı bir konsept sağlıyor. Sosyal Öğrenme Teorisi özellikle saldırgan davranışların kazanılmasını anlamada ve araçsal saldırganlığı açıklamada kullanışlıdır. Sosyal öğrenme kuramı sonrası bu kurama dayalı olarak spesifik kalıplar içerisinde saldırgan davranışları açıklama yönünde yeni kuramlar gündeme getirilmiştir. Örneğin bunlardan biri **senaryo kuramı**dır. Bu kuram sosyal öğrenme kuramının detaylandırılmış bir hali olmakla birlikte oldukça spesifik bir yaklaşımdır. Senaryo teorisine göre, çocuklar kitle medyasında şiddeti gözlemediğinde, saldırgan senaryoyu öğrenirler. Senaryo durumları tanımlar ve davranışa yol gösterir. İnsan ilk olarak durumu yansıtan bir senaryo seçer ve sonra senaryo içerisinde bir rol üstlenir. Bir senaryo öğrenildiğinde bir zaman sonra tekrar elde edilir ve davranışa yol göstermesi için kullanılır (Anderson ve Bushman, 2002: 31).

Saldırgan davranışları sosyal süreç içerisinde anlamamızı sağlayabilecek bir diğer kuram ise **sosyal etkileşim kuramı**dır. Bu kuram özellikle araçsal saldırganlık türünü anlamlandırmada faydalı olabilir. Teoriye göre saldırgan davranışın altında bir ödül ya da adalet sağlama düşüncesi yatmaktadır. Hatta görünen yüzeyinde belirlenmiş bir amacın bulunmadığı duygusal saldırganlık türünün geri planında bile rasyonel amaçlar bulunabilmektedir.

Sosyal etkileşim teorisi saldırgan davranışı sosyal etki davranışı olarak yorumlar. Örneğin bir aktör hedef bireyin davranışında bazı değişimleri sağlamak için zorlayıcı davranışlar kullanır. Zorlayıcı eylem, bir aktör tarafından değerli birşeyleri (örneğin, bilgi, para, seks, güvenlik gibi) elde etmek, algılanan bir yanlış için kinci bir adalet sağlamak için ya da arzulanmış sosyal ve bireysel kimlikleri gerçekleştirmek için kullanılabilir. Bu teoriye göre seçimleri beklenen ödüller, bedeller ve edinilmesi muhtemel diğer sonuçlar tarafından etkilenen aktör bir karar vericidir. Bu teori saldırganlığın sıklıkla yüksek öz saygıya bir tehdidin sonucu olarak son dönemdeki bulguları anlamamızı sağlayacak yolu açar (Anderson ve Bushman, 2002: 32).

Son olarak **genel saldırganlık kuramı**na bakmak yararlı olacaktır. Bu kuramın önemli isimlerinden olan Anderson ve Bushman (2002:33)'a göre şu ana kadar ismi zikredilen alana özgü teoriler insan saldırganlığına ilişkin genel bir ev yapımında kullanılabilir şablon toprak ve taş görevi görmektedirler. Dolayısıyla bu şablon kuramlar sentezlenerek saldırganlığı daha iyi açıklayabilecek yeni bir kuram oluşturulması gerekliliği bulunmaktadır. Bu kuramın özellikleri ise şunlardır (Ferguson ve Dyck, 2012: 221):

- Saldırganlık daima kötüdür,
- İnsan beyni gerçekliği kurgudan ayıramaz,
- Saldırganlık esas olarak öğrenilmiştir,
- Saldırganlık esas olarak bilişsel/algısalıdır,
- Saldırganlık esas olarak kendiliğinden/otomatiktir.

Genel saldırganlık teorisinin amacı, temel sosyal öğrenme ve sosyal bilişsel senaryo yaklaşımı gibi ilgili teorilerin olumlu yanlarını birleştirmektir. Bu yüzden Genel saldırganlık teorisi saldırganlığın genel bir teorisi olma niyetindedir (Ferguson ve Dyck, 2012: 221).

3. Materyal Metod

Çalışmanın evrenini Ordu Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırma örneklemini rastgele örnekleme yöntemi kullanılarak

oluşturulmuştur. Bu bağlamda toplam 231 Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencisi ile görüşülmüştür.

3.1. Veri Toplama Araçları:

Çalışmada kullanılan veri toplama aracı iki bölümden oluşan bir anket formudur. Araştırmacılar anketlerin uygulanacağı katılımcılara, anket öncesi konuyla ilgili bilgi vermiş, anketin açıklamasını yapmış ve sonrasında soruların katılımcılar tarafından sağlıklı bir şekilde cevaplanmasına yardımcı olmuştur. Anket formunun ilk bölümünde katılımcılara ilişkin sosyo – demografik sorular sorulmuştur.

İkinci bölümde ise Buss ve Perry tarafından geliştirilen ve 2012 yılında H. Andaç Demirtaş tarafından güvenilirlik ve geçerliliği yapılarak Türkçe'ye çevrilen 'Buss – Perry Saldırganlık Ölçeği (BPSÖ)³' kullanılmıştır. BPSÖ, dünya genelinde en fazla kullanılan saldırganlık ölçekleri arasındadır. Ölçek 29 maddeden oluşan 5'li likert tipi ölçektir.

Tablo 1: Buss – Perry Saldırganlık Ölçeği Alt Ölçeklerin Ortalaması

	Ort.
Fiziksel Saldırganlık	2,71
1-Birisi bana sataşırsa kolaylıkla onu itip tartaklayabilirim	2,75
2-Bazen başkalarına vurma dürtümü kontrol edemiyorum	2,53
3-Gerekirse hakkımı korumak için şiddete başvurabilirim	2,83
4-Daha önce, tanıdığım insanları tehdit ettiğim oldu	2,33
5-Birisi beni iterse onunla kavgaya tutuşurum	2,74
6-Bir insana vurmanın mantıklı bir gerekçesi olamayacağını düşünüyorum*	2,87
7-Çoğu insana kıyasla daha sık kavgaya karıştığımı söyleyebilirim.	2,31
8-Birisi bana vurursa ben de karşılık veririm	3,34
9-Öfkeden deliye döndüğümde birşeyler kırıp dökerim	2,67
Düşmanlık	2,92
10-Zaman zaman insanların arkamdan güldüğü duygusuna kapılırim	2,61
11-Diğer insanların her zaman çok iyi fırsatlar yakaladıklarını düşünüyorum	3,03
12-Birisi bana fazlasıyla iyi davrandığında “acaba benden ne istiyor” diye düşünürüm	2,92
13-Arkadaşlarımın arkamdan konuştuklarını biliyorum	2,71
14-Tanımadığım insanlar bana fazla yakın davrandıklarında onlara şüpheyle yaklaşırım	3,12
15-Zaman zaman kıskançlık beni yiyip bitirir	2,74
16-Zaman zaman bazı olaylara/kişilere yönelik kızgınlığım uzun süre bitmek bilmez	3,09
17-Bazen hayatın bana adaletsiz davrandığını düşünürüm	3,15
Öfke	2,85
18-Yapmak istediğim birşey engellendiğinde kızgınlığımı açıkça ortaya koyarım	3,32
19-Bazen olmadık şeylere ortada mantıklı bir neden yokken aniden sinirlenir, tepki veririm.	2,61
20-Bazı arkadaşlarım benim öfkeli biri olduğumu söylerler	2,56
21-Öfkemi kontrol etmekte zorluk çekerim	2,68
22-Sakin yapılı biriyimdir*	2,72
23-Bazen kendimi patlamaya hazır bir bomba gibi hissediyorum	3,01
24-Çok çabuk parlar ve hemen sakinleşirim	3,07
Sözel Saldırganlık	2,99
25-Arkadaşlarım münakaşacı/tartışmayı seven biri olduğumu söylerler	2,56
26-İnsanlar benim görüşlerime katılmadıklarında onlarla tartışmaktan kendimi alıkoyamam	2,69
27-İnsanlarla sıkça görüş ayrılığına düşerim	2,80
28-İnsanlar sinirimi bozduklarında kolaylıkla onlar hakkında ne düşündüğümü söyleyebilirim	3,23
29-Arkadaşlarımın görüşlerine katılmadığım zaman bunu onlara açıkça söylerim	3,67
Kesinlikle Katılmıyorum: 1, Katılmıyorum: 2, Kararsızım: 3, Katılıyorum: 4, Kesinlikle Katılıyorum: 5	
* 6. ve 22. ifadeler ters puanlanmıştır.	
Cronbach alfa: 0,87	

BPSÖ; fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, düşmanlık ve öfke olmak üzere saldırganlığın dört boyutunu ölçmektedir. Fiziksel saldırganlık alt ölçeği, başkalarına zarar

³ MADRAN, H. A. D. (2012). *Buss – Perry Saldırganlık Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması*, (iç): Türk Psikiyatri Dergisi, 23.

verme ile ilgili 9 ifade; sözel saldırganlık alt ölçeği, başkalarını sözel yollarla incitmeyi içeren 5 ifade; öfke ölçeği saldırganlığın duygusal boyutunu ölçmeyi hedefleyen 7 ifade ve düşmanlık alt ölçeği ise saldırganlığın bilişsel boyutunu ölçmeyi hedefleyen 8 ifadeden oluşmaktadır. Çalışmada her bir faktörün iç tutarlılığı Cronbach alfa katsayısı ile ölçülmüş ve tüm ölçek için elde edilen alfa değeri 0.87 olarak tespit edilmiştir.

Ölçeğe ilişkin faktörlerin ortalama puanlarına bakıldığında sözel saldırganlık faktörü 2,99 ile en yüksek ortalama puanına sahip faktör olmuştur. Onu sırasıyla 2,92 ile düşmanlık, 2,85 ile öfke ve 2,71 ile fiziksel saldırganlık faktörleri izlemektedir. Tek tek faktörler içerisindeki ifadelerin ortalama puanlarına bakıldığında 29. ifadenin en yüksek ortalama puana sahip olduğu görülmektedir. İkinci sırada ise 3,34 ile 8. ifade yer almaktadır. En düşük ortalama puana sahip olan ilk iki ifade ise sırasıyla 2,31 ile 7. ve 2,34 ile 4. ifadelerdir.

Tablo 2: Katılımcılara ait sosyo – demografik bilgiler

	Sayı	Yüzde
Cinsiyet		
Kadın	104	45
Erkek	127	55
Yaş		
18 Altı	2	0,9
18-25	222	96,1
26 ve Üstü	7	3
Medeni Durum		
Bekar	225	97,4
Evli	5	2,2
Boşanmış/Dul	1	0,4
Annenin Eğitim Durumu		
İlköğretim	147	63,6
Ortaöğretim	65	28,1
Önlisans	9	3,9
Lisans	9	3,9
Yükseklisans/Doktora	1	0,4
Babanın Eğitim Durumu		
İlköğretim	89	38,5
Ortaöğretim	108	46,8
Önlisans	17	7,4
Lisans	16	6,9
Yükseklisans/Doktora	1	0,4
Ailenin Aylık Geliri		
0-500	5	2,2
501-1000	28	12,1
1001-1500	60	26
1501-2500	62	26,8
2501-4000	56	24,2
4001 ve Üstü	20	8,7
Milli Sporcu Olma Durumu		
Evet	31	13,4
Hayır	200	86,6
İlgilendiğiniz Spor Branşı		
Takım Sporları (Futbol, voleybol vb.)	111	48,1
Temas İçeren Sporlar (Boks, Güreş, judo vb)	41	17,7
Diğer (Tenis, yüzme, okçuluk vb)	79	34,2
Dövüş Sporları (Boks, Amerikan Güreşi, UFC vb.) İzleme (Haftada)		
Hiç İzlemem	91	39,4
1-3 Saat	110	47,6
4 Saat ve fazlası	30	13
Toplam	231	100

Araştırmaya katılan bireylerin cinsiyetlerine göre dağılımına bakıldığında erkeklerin 127 (%55), kadınların ise 104 (%45) kişi olduğu görülmektedir. Ayrıca bu kişilerin neredeyse tamamının 18- 25 yaş (%96,1) aralığında olduğu ve yine neredeyse tamamının bekar (%97,4) olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcıların babalarının eğitim durumlarının , annelerinin eğitim durumlarına göre daha yüksek olduğu diğer bir ifade ile baba eğitim durumu çoğunlukla ortaöğretim mezunu (%46,8) iken anne eğitim durumu ise çoğunlukla ilköğretim mezunu (63,6)'dur.

Katılımcıların aile gelir durumuna bakıldığında ise aile toplam gelirin 1000 ila 4000 TL arasında değiştiği görülmektedir. Ayrıca katılımcılar büyük bir oranda (%86,6) milli sporcu değillerdir. Katılımcılar daha ziyade futbol, voleybol, basketbol gibi takım sporlarıyla ilgilenmektedirler (%48,1). Buna karşın tenis, yüzme, okçuluk gibi sporlarla ilgilenenlerin oranı %34,2 iken; boks, güreş, judo, taekwondo gibi temas içeren sporlarla ilgilenenlerin oranı %17,7 olarak hesaplanmıştır.

Ayrıca dövüş sporları izlemeyenlerin oranı %39,4 iken; haftada 1 – 3 saat arasında bu tür sporları izleyenlerin oranı %47,6 iken, 4 saat ve yukarısında izleyenlerin oranı ise %13 olarak bulunmuştur. Diğer bir ifade ile katılımcıların neredeyse yarısı saldırganlık içeren sporları haftada 1 – 3 saat izlemektedirler.

Tablo 3: Dövüş Sporları İzleme Oranı ile BPSÖ Alt Ölçekleri Arasındaki İlişkiyi Gösteren ANOVA Testi

	Ort.	F	P
Dövüş Sporları İzleme Oranı (Boks, Amerikan Güreşi, UFC vb.) (Haftada)	Fiziksel Saldırganlık	9,094	,000*
	Hiç İzlemem	2,52	
	1-3 Saat	2,75	
	4 Saat ve Fazlası	3,11	
	Düşmanlık	1,900	,152
	Hiç İzlemem	2,89	
	1-3 Saat	2,88	
	4 Saat ve Fazlası	3,15	
	Öfke	3,287	,039*
	Hiç İzlemem	2,70	
	1-3 Saat	2,92	
	4 Saat ve Fazlası	3,05	
	Sözel Saldırganlık	3,533	,031*
Hiç İzlemem	2,89		
1-3 Saat	3,01		
4 Saat ve Fazlası	3,25		

Haftada dövüş sporları izleme oranı ile BPSÖ alt ölçeklerinden birisi olan fiziksel saldırganlık arasındaki ilişkiyi gösteren ANOVA testinin sonuçlarına bakıldığında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p:0.000). Buna göre hafta içerisinde 4 saat ve daha fazla süre ile dövüş sporları izleyen katılımcıların, fiziksel saldırganlık düzeyleri, hiç izlemeyen veya 1 – 3 saat arası izleyen katılımcılara göre daha yüksek çıkmıştır. Ayrıca hafta içerisinde bu tür sporları 1 – 3 saat arasında izleyen katılımcıların fiziksel saldırganlık oranı, bu tür sporları hiç izlemeyenlere göre daha yüksektir.

Hafta içerisinde dövüş sporları izleme oranı ile BPSÖ alt ölçeklerinden bir diğeri olan öfke arasındaki ilişkiyi gösteren ANOVA testinin sonuçlarına bakıldığında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p:0.039). Hafta içerisinde 4 saat ve daha fazla süre ile dövüş sporları izleyen katılımcıların öfkelenme düzeyleri, hiç izlemeyen veya 1 – 3 saat arasında izleyen katılımcılara

göre daha yüksek çıkmıştır. Ayrıca hafta içerisinde bu tür sporları 1 – 3 saat arasında izleyen katılımcıların öfkelenme oranı, bu tür sporları hiç izlemeyenlere göre daha yüksektir.

Hafta içerisinde dövüş sporları izleme oranı ile BPSÖ alt ölçeklerinden bir diğeri olan sözel saldırganlık arasındaki ilişkiyi gösteren ANOVA testinin sonuçlarına bakıldığında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p:0.031). Hafta içerisinde 4 saat ve daha fazla süre ile dövüş sporları izleyen katılımcıların sözel saldırganlık uygulama düzeyleri, hiç izlemeyen veya 1 – 3 saat arasında izleyen katılımcılara göre daha yüksek çıkmıştır. Ayrıca hafta içerisinde bu tür sporları 1 – 3 saat arasında izleyen katılımcıların sözel saldırganlık uygulama oranı, bu tür sporları hiç izlemeyenlere göre daha yüksektir.

Tablo 4: İlgilenilen Spor Dalı ile BPSÖ Alt Ölçekleri Arasındaki İlişkiyi Gösteren ANOVA Testi

		Ort.	F	P
		Fiziksel Saldırganlık		1,470
İlgilenilen Spor Dalı	Takım Sporları	2,64		
	Temas İçeren Sporlar	2,84		
	Diğer	2,74		
	Düşmanlık		1,348	,262
	Takım Sporları	2,97		
	Temas İçeren Sporlar	2,98		
	Diğer	2,82		
	Öfke		4,068	,018*
	Takım Sporları	2,73		
	Temas İçeren Sporlar	3,11		
	Diğer	2,89		
	Sözel Saldırganlık		1,864	,157
	Takım Sporları	2,94		
	Temas İçeren Sporlar	3,17		
	Diğer	2,98		

Araştırmaya katılan katılımcıların ilgilenmiş oldukları spor dalı ile BPSÖ'nin alt ölçekleri olan fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık ve düşmanlık arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunamamıştır. Ancak BPSÖ'nin alt ölçeklerinden birisi olan öfkelenme durumu ile ilgilenilen spor dalı arasında anlamlı düzeyde bir ilişki tespit edilmiştir (p:0,018). Buna göre judo, güreş, tekvondo vb. gibi temas içeren sporlarla ilgilenen bireylerin öfkelenme durumu, futbol, voleybol, basketbol vb. gibi takım sporları ve tenis, yüzme, okçuluk vb. gibi diğer sporlarla ilgilenen bireylere nazaran daha yüksektir.

Tablo 5: Katılımcıların Cinsiyetleri ile BPSÖ Ölçeğinin Alt Ölçekleri Arasındaki İlişkiyi Gösteren T Testi

		Ort.	T	P
		Fiziksel Saldırganlık		1,178
Cinsiyet	Kadın	2,62		
	Erkek	2,78		
	Düşmanlık		,081	,936
	Kadın	2,92		
	Erkek	2,93		
	Öfke		1,156	,249
	Kadın	2,79		
	Erkek	2,90		
	Sözel Saldırganlık		1,079	,282
	Kadın	2,94		
	Erkek	3,03		

Katılımcıların cinsiyetleri ile BPSÖ'nin alt ölçekleri arasında anlamlı düzeyde bir ilişkiye rastlanmamıştır. Ancak verilerden hareketle şu sonuçlara ulaşmamız mümkün olabilecektir. Araştırmaya katılan bireylerin erkek – kadın olmaları ile fiziksel saldırı uygulama, düşman hissetme, öfkelenme ve sözel saldırıda bulunmaları oranları birbirine yakındır. Diğer bir ifade ile bireylerin erkek veya kadın olma durumları ile fiziksel saldırıda bulunma, düşmanlık hissetme, öfkelenme ve sözel saldırganlık oranları birbirine yakındır.

Tablo 6: İlgilenilen Spor Branşı ile Dövüş Sporları İzleme Oranı Arasındaki İlişki

İlgilenilen Spor Branşı	Dövüş Sporları İzleme Oranı (Haftada)			Toplam
	Hiç İzlemem	1-3 Saat	4 Saat ve Fazlası	
Takım Sporları	Sayı	41	58	111
	Yüzde	36,9	52,3	100
Temas İçerikli Sporlar	Sayı	4	26	41
	Yüzde	9,8	63,4	100
Diğer	Sayı	46	26	79
	Yüzde	58,2	32,9	100
Toplam	Sayı	91	110	231
	Yüzde	39,4	47,6	13,0

X²: 30,152 sd: 4 P: ,000

Katılımcıların, ilgilenmiş oldukları spor branşı ile dövüş sporlarını izlemeleri arasındaki ilişkiye bakıldığında (Tablo 5), takım sporları ile ilgilenen bireylerin % 36,9'unun, diğer sporlarla ilgilenen bireylerin ise % 52,8'inin dövüş sporlarını hiç izlemedikleri anlaşılmaktadır. Takım sporları ile ilgilenen bireylerden, dövüş sporlarını haftada 1 – 3 saat arası izleyenlerin oranı % 52,3 iken; temas içerikli sporlarla ilgilenen bireylerde bu oran %63,4'tür. Ayrıca dövüş sporlarını izleme oranı 4 saat ve üstü olan bireylerden takım sporlarıyla ilgilenen oranı %10,8 iken, temas içerikli sporlarla ilgilenenlerde bu oran %26,8'dir. Diğer bir ifade ile temas içerikli spor dallarıyla ilgilenen bireyler, takım sporları ve diğer sporlarla ilgilenen bireylere nazaran dövüş sporlarını daha fazla oranda izlemektedirler.

Tablo 7: Cinsiyet ile Dövüş Sporları İzleme Oranı (Haftada) Arasındaki İlişki

Cinsiyet	Dövüş Sporları İzleme Oranı (Haftada)			Toplam
	Hiç İzlemem	1-3 Saat	4 Saat ve Fazlası	
Kadın	Sayı	59	34	104
	Yüzde	56,7	32,7	100
Erkek	Sayı	32	76	127
	Yüzde	25,2	59,8	100
Toplam	Sayı	91	110	231
	Yüzde	39,4	47,6	13,0

X²: 24,130 sd: 2 P: ,000

Araştırmaya katılan bireylerin cinsiyetleri ile dövüş sporlarını izleme durumları arasındaki ilişkiye bakıldığında (Tablo 6), istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmuştur (p:0,000). Buna göre kadın katılımcılar %56,7 oranında bu tür sporları hiç izlememektedirler. Buna karşılık erkek katılımcılar ise yaklaşık %60 oranında haftada 1 – 3

saat arasında bu tür sporları izlediklerini belirtmektedir. Diğer bir ifade ile erkekler, dövüş sporlarını, kadınlara nazaran daha fazla oranda izlemektedirler.

Sonuç

Saldırganlığın toplumsal yönüne vurgu yapan saldırganlık teorilerine incelendiğinde sakdırganlığın öğrenilen bir davranış olduğu vurgusu dikkat çekmektedir. Bandura'nın sosyal öğrenme kuramına dayalı daha önce söz edilen kuramlara göre saldırganlık davranışı da diğer davranış örüntüleri gibi çevrenin gözlemlenmesi yoluyla edinilir ve birey gözlemlediği saldırgan davranış modelini taklit yoluyla kendiliğinden yeniden üretir. Bireyler gözlemlediği ya da model olarak aldığı davranışları biriktirir ve gelecekte ceza ya da ödül algısı temelinde yeni davranış kalıplarına sentezler.

Buradan hareketle spor müsabakalarında gözlemlenen saldırgan tutumların bireyler tarafından taklit edildiği söylenebilir. Bu çalışma özelinde dövüş sporlarını daha fazla izleyen bireylerin saldırganlık düzeylerinin izlemeyenlerden daha yüksek olabileceği söylenebilir. Dövüş içerikli sporları haftada 4 saatten fazla izleyen bireylerin fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, düşmanlık ve öfke ortalama puanları hiç izlemeyenlerden yaklaşık olarak yarım puan fazla olduğu görülmüştür.

Çalışmada dikkat çeken bir diğer veri ise dövüş içerikli sporları izleme oranları cinsiyete göre farklılık göstermesidir. Kadınların yarısından fazlası (% 56,7) dövüş sporlarını hiç izlemediğini belirtirken, erkeklerin yalnızca % 25,2'si hiç izlemediğini belirtmiştir. Saldırganlık davranışının biyolojik olarak erkeklik hormonuna dayandıran çalışmalar dikkate alındığında saldırgan davranışları daha fazla içerisinde barındıran dövüş sporlarının erkekler tarafından daha fazla ilgi görmesi ilgi çekici bir sonuç olarak görülebilir.

Sonuç olarak çalışmamız sosyal öğrenme kuramı çerçevesinde saldırganlık davranışının taklit ve öğrenme yoluyla öğrenilen bir edim olduğu düşüncesi dövüş sporları izleme temelinde ele alınmıştır. Bu kapsamda saldırgan tutumlar ile dövüş sporları arasında anlamlı bir ilişki olabileceği görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akami, A. A. (2014), "History of Terrorism, Youth Psychology and Unemployment in Nigeria", **The Journal of Pan African Studies**, Vol. 7, No. 3, September, pp. 65-76.
- Madran, H. A. D. (2012). Buss – Perry Saldırganlık Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması, (iç): **Türk Psikiyatri Dergisi**, 23.
- Anderson, Craig A. and Bushman, Brad J. (2002), "Human Aggression", **Annual Reviews Psychology**, Vol. 53, pp. 27-51.
- Baird, Shannon M. and McGannon, Kerry R. (2009), "Mean(ing) to Me: A Symbolic Interactionist Approach to Aggression in Sport Psychology", **Quest**, Vol. 61, pp.377-396.
- Bandura, Albert (1969), "Social-Learning Theory of Identificatory Process", In David A. Goslin, ed., **Handbook of Socialization Theory and Research**, Rand McNally.
- Bandura, Albert (1971), **Social Learning Theory**, General Learning Press, New York.

- Ferguson, Christopher J. and Dyck, Dominic (2012), "Paradigm Change in Aggression Research: The Time Has Come to Retire The General Aggression Model" **Aggression and Violent Behavior**, Vol. 17, February, pp. 220-228.
- Fromm, Erich (1990), **Sevginin ve Şiddetin Kaynağı**, Payel Yayınları, İstanbul.
- Fromm, Erich. (1993), **Freud Düşüncesinin Büyüklüğü ve Sınırları**, Çev: A. Arıtan, Arıtan Yayınları, İstanbul.
- McAllister, Bradley and Schmid, Alex P. (2011), "Theories of Terrorism", **The Routledge Handbook of Terrorism Research**, Ed. Alex P. Schmid, Routledge, New York, pp. 201-271.
- McCauley, Clarc (2007) "Psychological Issue in Understanding Terrorism and The Response to Terrorism", **Psychology of Terrorism**, Ed. Bruce Bongar, et all. Oxford Universty Press, New York, pp. 13-31.
- Mngomezulu, Bheki R. (2015), "What makes Terrorism Special in Africa?", **African Renaissance**, Vol. 12, Number: 1, pp. 27-46.
- Priks, Mikael (2010), "Does Frustration Lead to Violence? Evidence from the Swedish Hooligan Scene", **Address at the Department of Economics**, Stockholm, Sweden, November.
- Victoroff, Jeff et all (2006), "Sympathy for Terrorism: Possible Interaction Between Social, Emotional, and Neuroendocrine Risk Factors", **Tangled Roots: Social and Psychological Factors In The Genesis of Terrorism**, Ed. Jeff Victoroff, IOS Press, Amsterdam, pp. 227-234.
- Wong, Marian and Balshine, Sigal (2011), "Aggression in a Social Hierarchy", **Biology Letters**, Vol. 7, September, pp. 190-193.

İTERAKTİF YÖNTEMLERİN ÖĞRENCİLERDEKİ TOPLUMSAL CİNSİYET FARKINDALIĞINA ETKİSİ: “TOPLUMSAL CİNSİYET VE TÜRKİYE’DE KADIN” DERSİ ÖRNEĞİ *

THE EFFECT OF INTERACTIVE METHODS ON GENDER AWARENESS IN THE STUDENTS: THE SAMPLE OF "GENDER AND WOMAN IN TURKEY" COURSE

Kemal DİL**

ÖZET

Bu araştırmada, toplumsal cinsiyet kimliklerinin ve pratiklerinin toplumsal yapının tüm unsurlarıyla bağlantılı olduğu gerçekliğine yönelik öğrencilerde farkındalık oluşturmayı amaçlayan *Toplumsal Cinsiyet ve Türkiye’de Kadın* adlı derste uygulanan interaktif öğretim yöntemlerin bu amaca etkisi sorgulanmıştır. Çalışmada örneklem uygulamasına gidilmemiştir. Çalışmanın evrenini, Toplumsal Cinsiyet ve Türkiye’de Kadın adlı dersi seçen Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü öğrencileri oluşturmuştur. Çalışma 23 erkek, 57 kız olmak üzere toplamda 80 öğrenciyle tamamlanmıştır. Tek gruplu ön test-son test deseninde yürütülen bu çalışmada farklı konuları içeren teorik okumalar, görsel-işitsel materyaller (3 tane sinema filmi, iki tane reklam filmi, 2 tane röportaj, toplumsal cinsiyet eğitim videosu), ara sınav yerine teorik bilgiyi kullanmayı amaçlayan ödevler ve teorik bilgi seviyesini ölçmeyi amaçlayan final sınavı üzerinde öğrencilerin dersin amaçlarına uygun farkındalığın geliştirilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Çalışmada veri toplama aracı olarak bazı demografik bilgileri içeren soru kâğıdının yanında Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeği (TCTÖ) ve Kontrol Odağı Ölçeği (KOÖ) kullanılmıştır. SPSS 21.00 ile yapılan veri analizlerinde, veri toplama araçlarının çalışmamdaki cronbach alpha değerleri TCTÖ için r: 0.72, KOÖ için ise 0.54 olarak bulunmuştur. Yapılan analizlerde, derste kullanılan interaktif yöntemlerin eşitlikçi cinsiyet rolü puanında anlamlı düzeye yakın bir artışa, evlilik cinsiyet rolü ve geleneksel cinsiyet rolü puanlarında anlamlı düzeye yakın bir düşüşe, erkek cinsiyet rolü puanında anlamlı düzeyde bir düşüşe, kadın cinsiyet rolünde ise anlamlı düzeyden uzak bir düşüşe etki ettiği bulgulanmıştır. Bununla birlikte, KOÖ son-test puanının da ön-test puanına göre anlamlı düzeyde olmasa da bir düştüğü bulgulanmıştır. Bu bulgular derste kullanılan interaktif öğretim yöntemlerinin öğrencilerin eşitlikçi cinsiyet rolü algısını anlamlı düzeyde arttırdığını, öğrencilerde iç-kontrole doğru bir elişim oluşturmaya etki ettiğini göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: *Üniversite öğrencileri, İnteraktif Öğretim Yöntemleri, Toplumsal Cinsiyet Farkındalığı*

ABSTRACT

In this study, it was questioned how interactive teaching methods, having used in the course colled “*Gender and Woman in Turkey*”, which aimed to raise awareness about the fact that gender identities and practices are linked to all elements of social structure, have had an

* Bu araştırma, VIII. Ulusal Sosyoloji Kongresi’nde (1-3 Aralık 2016, ODTÜ Ankara) sunulan sözlü bildiri ve Uluslararası Çağdaş Eğitim Araştırmaları Kongresi’nde (29 Eylül-2 Ekim 2016, Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla) sunulan ve Proceedings Book’ta yer alan sözlü bildiri verilerine dayandırılmıştır.

** Yrd. Doç. Dr. Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, kemaldil@yahoo.com

effect on this aim. The sample application was not applied in the study. All students, who attendance the course of *the Gender and Women in Turkey* in the Philosophy Department, Faculty of Literature, Çankırı Karatekin University, created the universe of studying. The study was completed with a total of 80 students, 23 male and 57 female. The research was carried out with experimental type, a single group pre-test and post-test design. The theoretical readings, audio-visual materials, and assignments intended to use theoretical knowledge instead of the midterm, and the final examination aimed to measure the theoretical knowledge level were practiced in order to create appropriate awareness for the purpose of the course on the students. Beside the questionnaire containing some demographic information, the Gender Roles Attitude Scale (GRAS) and the Locus of Control Scale (LSD) were used as a means of data collection in the study. $r:0.72$ for GRAS and 0.54 for LSD was detected in research. In the analyzes, it was determined that after the training there was an increase in the scores of the egalitarian gender role. These findings suggested that interactive teaching methods, used in the course called "*Gender and Woman in Turkey*", enhanced students' perceptions of the egalitarian gender role, decreased the perception of female gender role insignificantly and male gender role significantly.

Key words: University students, Interactive Teaching Methods, Gender Awareness.

GİRİŞ

Günümüzde, bir tarafta topluma yansıyan cinsiyetine bakılmaksızın yaşanan çocuk istismarları, kadınlara yönelik cinsel ve fiziksel saldırılar, diğer tarafta toplumsal cinsiyet pratikleri içerisinde "adam edilen" (Selek, 2014: 10) erkeğin taşıdığı baba, kardeş/ağabey, evlat, amca, dayı, akraba, dost v.b. rolleri içerisinde yüklendiği sorumluluğun ruhunda oluşturduğu yaralar, bir şeylerin ters gittiğine ilişkin bir algı oluştuğunu düşündürmüştür. Bu soruna ilişkin mekânsal ilişkilere yönelik yapılan gözlemlerin yanında yazılı, görsel ve sosyal medyada yer alan açıklamalar ve haberler bu algının oluşmasında somut dayanaklar olmuştur. Oluşan bu algı, kadın ve erkek cinsiyetlerinin toplumsal konumlarına ilişkin uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınmış bazı haklara vurgu yapan kimi kesimlerin öncülük ettiği geniş toplum kesimleri tarafından çeşitli biçimlerde tepkiye dönüşebilmiştir. Bu tür hakları içeren çokuluslu sözleşmelerden bazıları şunlardır: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 2. ve 18. maddeleri, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılmasına Dair Sözleşme. Bir tarafta geniş toplum kesimlerinin ortaya koydukları tepkiler diğer tarafta imzalanan çokuluslu sözleşmelerin yükümlülükleri gereği, kadınlar ile erkeklerin eşitsiz konumları ve bununla başlayan sorunların çözümlerine ilişkin beklentiler politik alan (iktidar) üzerinde baskı oluşturmuştur. 1985 yılında çekince konularak imzalanan Birleşmiş Milletler tarafından imzaya açılan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılmasına Dair Sözleşme'nin 1999 yılında çekincesinin kaldırılmasına bağlı olarak 2000 yılından bu yana bazı düzenlemelerin yapılması, bu baskıya bağlı gerçekleşen süreç olarak düşünülebilir (Mimir, 2017). Mimir'e (2017) göre, belli sayıda işçi çalıştıran işletmelere kreş açma zorunluluğunun getirilmesi, ücret karşılığında çalışan kadının süt izin saatlerinin artırılması, doğum öncesi ve sonrası kadının ve eşinin ücretli izinli gün sayısının artırılması, evlilikle birlikte elde edilen taşınır malların eşlerin boşanması halinde eşlere eşit bir biçimde pay edilmesinin sağlanması, kadın eşin kendi soyadını kullanabilmesi gibi medeni kanunda yapılan bazı düzenlemeler bu süreç kapsamında sıralanabilir. Buna karşın, yaptığı araştırmalarında Mimir (2017), kadın ile erkeğin eşitsiz konumuna ilişkin birkaç çarpıcı tespiti de şöyle sıralıyor: Türkiye'de son 5 yılda cinsel saldırılardan mağdur olan kadın sayısı yaklaşık olarak yüz binin üzerinde olmuştur; Türkiye'de kadınların %39,3'ü eşleri ya da birlikte oldukları erkeklerin

fiziksel şiddetine maruz kalmışlardır; Türkiye’de her iki kadından biri kocası tarafından duygusal şiddete maruz kalmıştır; Çalışan kadınların günde ortalama 4 saatten fazla bir zamanı ev-bakım işlerine ayırırken, çalışan erkekleri aynı işlere yalnızca 45 dakikayla sınırlanmıştır; 0-5 yaş arasındaki çocukların %92’sinin bakımı yalnızca anneler üstlenmiştir. Bununla birlikte politik alanın en üst düzeylerinde kadın ile erkek eşitliği karşıtlığına, çocuk yapmayan kadının eksik bir kadın olacağına, kahkaha atma ile kadının edepsizliğinin sorgulanacağına vb söylemlerin yanında politik iktidarın tecavüze uğrayan çocuk yaşta bir kadının tecavüzcüsüyle evlendirilmesinin yolunu açan cinsel istismar düzenlemesinin oluşturulmak istenmesi kadınların ve erkeklerin eşitsiz konumları ve bununla başlayan sorunların çözümlerine politik alanının yaklaşımının samimiyetinin sorgulanmasına neden olmuştur. Geline nokta özgül cinsiyet kimlikleriyle var olan kadınlar ve erkekler arasındaki ilişkinin, kadının aleyhine erkek ile kadın arasında eşitsizlik oluşturan, kadını ikincil ve erkeğe bağımlı kılan işleyiş üzerinden kendisini devam ettirdiğine her gün şahit olmaktayız. Tarihsel derinliğe sahip olan bu işleyiş ataerki olarak anlam bulmuştur. Başka bir deyişle bu işleyiş, farklı sınıf, etnik ve sosyo-kültürel gruplara sahip erkeklerin egemen erkeklik değerlerini ortak olarak benimsemelerine yol açan ve bu sayede oluşan hegemonik ilişkiler içinde eril tahakkümü mümkün kılabilmiştir (Ecevit ve Karkıner, 2013:173). Kurumsal yapılara dayalı olarak sistemleşen bu yapı ataerki sistem ya da hegemonik erkeklik düzeni ((Ecevit ve Karkıner, 2013:173) olarak ifade edilmiştir. Erkeğin iktidar konumunu devam ettirmek üzere birtakım süreçleri içeren bu işleyişe yönelik çok boyutlu tartışmalar ve kavramlaştırmalar yapılmıştır. Tarihsel derinliği de içeren bu çok boyutlu tartışmalar ve kavramlaştırmalar bu süreci anlamada ve çözüm önerileri oluşturmada önemli roller oynamıştır. Bu kapsamdaki yaygın literatür, bu süreçlere ilişkin tartışmaların dört temel ayak üzerinden anlam bulduğunu düşündürmüştür (Pelizzon, 2009; Phillips, 1995; Donovan, 1997; Butler, 2005; Giddens, 2000; Ritzer, 2015; Bhasin, 2003a; Bhasin, 2003b; Kandiyoti, 2013; Ecevit ve Karkıner, 2013). Birincisini toplumsallaşma ayağı oluşturmuştur. Bu ayakta, kadın ve erkek biyolojik varlıkları, toplumun değer yargılarına göre biçimlenmiş rollerin öğretilip içselleştirildiği etkinliklerle sarmalanırlar. Bu kapsamda kız ve erkek çocuklar farklı muamele biçimleriyle manipüle edilirler, dikkatleri farklı nesnelere yöneltilir, farklı sözlere ve hitaplara muhatap edilir, etkinlikler farklı teşhir edilir, hatta bu doğrultuda farklı sosyal ve ekonomik yaptırımlarla karşı karşıya bırakılırlar. İkincisini toplumsal cinsiyetlerine göre iş bölümü oluşturmuştur. Bu ayakta, kadınların ve erkeklerin ne yapması gerektiği ya da neleri yapabileceği hakkında toplumda yaratılmış olan fikirlere dayanarak kadınlara ve erkeklere farklı roller, sorumluluklar ve görevler yüklenir. Üretim etkinlikleri alanında mal ve hizmet üretirken kadınlar ev içi, ücretsiz ve niteliksiz, saygınlığı düşük olarak değerlendirilen etkinliklerle ilişkilendirilir. Erkekler ise, ev dışı alanda ücretli, nitelikli, saygın etkinliklerle ilişkilendirilir. İnsanın üretimi ve bakımı alanından kadın sorumlu tutulur. Sorumlu tutulduğu bu alanın saygınlığı ise düşük olarak değerlendirilir. Toplumsal yaşam alanının idare ve organize edildiği kamusal etkinlik alanı ise erkeğe sunulur. Burada yüksek saygınlığa sahip olan temsil rolü, erkek cinsiyet üzerinden anlam bulur. Üçüncüsünü, kadınların erkeklerin denetimine bırakılması oluşturur. Bu ayakta, üretim ya da iş gücü alanlarında yer almak isteyen kadın, erkeğin rızasına tabi tutulmuştur. Bu ayakta kadın doğurganlık, özellikle de erkek çocuk doğurganlığı ve bakımı üzerinden değer elde eder. Bunun yanında bu ayakta namus, bir erkeğin şerefi olarak değerlendirilirken, taşıyıcısı kadın olarak anlam bulur. Bu açıdan kadının cinselliği, erkeğin şerefi ile ilişkilendirilerek denetim altına alınır. Doğal olarak bu denetim, kadının hareket özgürlüğünün de erkeğin rızasına uygunluğunu içerir. Bu ayakta erkek denetimine alınan bir başka önemli nokta da mülkiyet ve diğer ekonomik kaynaklar olmuştur. Bu noktada erkek öncelikli söz ve yetki hakkına sahiptir. Dördüncüsü ise, ataerki sistem ve dayanakları oluşturmuştur. Bu ayakta ise aile, dinsel inanç, yasal/ hukuki sistem, ekonomik sistem ve kurumlar, iktidarı içeren siyasi sistem ve kurumlar, kitle iletişim araçlarını içeren alan, eğitim

kurumları ve bilgi sistemleri, kadına karşı sistemleştirilmiş şiddet gibi dayanaklar toplumsal alandaki kadın ile erkek arasındaki güç ilişkilerinde erkeği egemen kılar.

Kadın ile erkek ilişkileri temelinde oluşan pek çok sorunla birlikte bu kuramsal tartışmaları anlamak ve sorunlara çözüm önerileri ortaya koymak için son dönemlerde Türkiye’de çok yönlü, geniş ölçekli araştırmalar yapılmıştır (TÜSİAD, 2000; Acar ve ark., 2013; Abadan Unat,1992; Ecevit ve Karkıner, 2013). Bununla birlikte başta feminist kuramlar olmak üzere farklı açılardan ortaya konulan kuramsal açıklamalar sorunları anlamada, çözümler oluşturmada, bu kapsamda farkındalık oluşturmada bir teorik zemin oluşturmuştur (Pelizzon, 2009; Phillips, 1995; Donovan, 1997; Giddens, 2000; Ritzer, 2015; Bhasin, 2003a; Bhasin, 2003b; Kandiyoti, 2013; Ecevit ve Karkıner, 2013). Bu doğrultuda öncelikle, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarına ilişkin çözümlemeler son derece önem içermiştir. Birbirinden farklı açıklamalar yapılsa da cinsiyet kavramının, erkek ve kadın bedenlerinin biyolojik niteliklerini işaret eden bir anlam yüklediği görülmüştür (Giddens, 2000: 107; Kottak, 2016: 342; Bhasin, 2003a: 1,2). Toplumsal cinsiyet kavramı ise, erkekler ile kadınların çeşitli gerekçelerle toplumsal konumsal olarak hiyerarşize edilerek ayrıştırılması olarak anlam bulmuştur (Giddens, 2000:107; Ritzer, 2015: 163; Butler, 2005; Bhasin, 2003a; Bhasin, 2003b; Kottak, 2016:342,343). Bu kuramsal tartışmaların ve kavramlaştırmaların ortaya koyduğu bilgilere ulaşmanın yanında, birbirlerinin duygu dünyalarının ve yaşam alanlarının vazgeçilmez “eş”leri oldukları gerçeğine ilişkin kadınlara ve erkeklere çeşitli farkındalık oluşturucu etkinliklerin yapılmasının kadın ile erkek arasındaki eşitsiz konumlanmadan kaynaklanan sorunların çözümünde hayati öneme sahip olduğu söylenebilir. Böyle bir farkındalığın oluşturulmak istenmesi, kuşkusuz eğitim etkinliğinin önemini gündeme getirecektir. Her ne kadar farklı çalışmalarda eğitim ile kadınlar ve erkekler arasındaki ilişkiler eşitlik veya eşitsizlik konusunda tartışmalar içerse de (Bhasin, 2003a; Bhasin, 2003b; Gümüšoğlu, 2008; Sayılan, 2012; Ünal ve Özsoy, 1999), eğitime bağlı olarak oluşacak farkındalığın bireyi özgürleştiren (Freire, 2013; Spring, 1991; Ecevit ve Karkıner, 2013), bir insan olarak onu, ilişkilerinde kendi öznesi kılan etkilerde bulunacağı da ortaya konulmuştur (Gorz, 2001:97). Tam da bu noktada bazı ülkelerde (Macaristan, Norveç, İsveç gibi) yapılan kimi deneysel çalışmalar, kadın ya da erkek her ikisinin de özgül yeteneklerinin geliştirilmesinin insanlık için çok önemli olduğuna ilişkin sonuçlar ortaya koymuştur (Euronews, 2016). Bu doğrultuda kimi toplumsal cinsiyet çalışmaları, kadın ile erkek ilişkilerinin anlama, tanımlama ve açıklama, kadının siyasal haklarını bilme ve kullanma, bilgi üretiminde kadın bakış açısının önemini ve gereğini ortaya koyma, kadının ve erkeğin toplumsal konumlanmasına eleştirel yaklaşma gibi konularda eğitimin, özellikle de yüksek öğretim düzeyinde verilen eğitimin önem arz ettiğini ileri sürmüştür (Abadan Unat,1992; Ecevit ve Karkıner, 2013). Bu çalışma ise, bu farkındalığın oluşturulmasında toplumsal cinsiyete yönelik etkili bir eğitimde interaktif yöntemlerin önemli pay sahibi olduğunu ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu çalışmanın tam da bu kapsamda özgün bir değere sahip olduğu düşünülmüştür.

YÖNTEM

Bu çalışmada, toplumsal cinsiyet kimliklerinin ve pratiklerinin toplumsal yapının tüm unsurlarıyla bağlantılı olduğu gerçekliğine yönelik öğrencilerde farkındalık oluşturmaya amaçlayan *Toplumsal Cinsiyet ve Türkiye’de Kadın* adlı derste uygulanan interaktif yöntemlerin bu amaca ne düzeyde etki ettiği sorgulanmıştır. Deneysel tipte yürütülen bu çalışmada, tek gruplu ön test-son test tasarımıyla uygulamalar yapılmıştır. Deneysel araştırma tekniği, nicel araştırma yöntemi kapsamında kullanılan tekniklerden bir tanesidir. Diğer araştırma teknikleriyle kıyaslandığında bu araştırma tekniği, nedensellik ilişkilerini test etmede en güçlü tekniktir (Nueman, 2008:358, 359). Tek gruplu ön test-son testli tasarım ise, deneysel araştırma tekniği içerisinde kullanılan tasarımlardan bir tanesidir. Bu tasarım modelinde, üzerinde araştırma yapılan gruba, ilk aşamada ön-test uygulanır, sonra çalışmanın

*İTERAKTİF YÖNTEMLERİN ÖĞRENCİLERDEKİ TOPLUMSAL CİNSİYET
FARKINDALIĞINA ETKİSİ: “TOPLUMSAL CİNSİYET VE TÜRKİYE’DE KADIN” DERSİ
ÖRNEĞİ*

beklentilerine göre müdahale edilir, son aşamada ise, aynı gruba son-test verilerek veriler elde edilir (Nueman, 2008:370).

Çalışmanın evrenini, 2015-2016 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü’ne devam eden öğrenciler arasından Toplumsal Cinsiyet ve Türkiye’de Kadın adlı dersi seçen tüm öğrenciler oluşturmuştur. Bu nedenle çalışmada örneklem tekniğine başvurulmamıştır. Çalışma 23 erkek, 57 kız olmak üzere toplamda 80 öğrenciyle tamamlanmıştır. Dersin amacı doğrultusunda interaktif öğretim yöntemleri kullanılmıştır. Bu yöntemlerden ilkini, farklı konuları içeren teorik materyaller oluşturmuştur. Bu kapsamda toplumsal cinsiyeti anlamak, eril ve dişil varlıklara dönüşme, toplumsal cinsiyete dayalı işbölümü, ataerkil sistemi tanımak, ataerkil sistemin dayanakları, ataerkil sistemin kökenleri ve feminist yaklaşımlar, aile olgusu, kadın emeği gibi teorik konuları içeren okumalar ve bunlara ilişkin tartışmalar yapılmıştır. İkincisini ise, teorik okumaları destekler biçimde olan toplumsal cinsiyet konulu üç sinema filmi (Tersine Dünya, Şalvar Davası, Lal Gece), iki görsel-işitsel reklam filmi (Toyota reklamı ve Nutella reklamı), dört belgesel film (Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kadın Emeği, Kadın Dosyası, Marmara Üniversitesi Sosyoloji Topluluğu) oluşturmuştur. Bu materyallerin dışında, öğrencilerin gözlemleri ve deneyimleri ders içi etkinliğinde başvurulan canlı kaynakları oluşturmuştur. Öğrencinin akademik başarısına etki eden notun belirlenmesinde ise teorik ara sınav yerine ara sınav kadar işlenen teorik derslerle paralellik arz eden, sınıf içinde gösterilen iki film analizini içeren 6 sorunun çözümlenmesini ve her öğrencinin toplumsal cinsiyet içerikli özgün bir film kurgusunu içeren bir ödev kullanılmıştır. Bunun yanında final notu ise dersin hedeflerinden biri olan teorik bilgiyi ön plana çıkaran çoktan seçmeli sınav üzerinden elde edilmiştir.

Çalışmada veri toplama aracı olarak bazı demografik bilgileri içeren soru kâğıdının yanında iki ölçek de kullanılmıştır. Bu ölçeklerden birisi 5’li Likert tipi hazırlanan ve 38 maddeden oluşan Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeği (TCTÖ), diğeri ise kapalı 27 sorudan oluşan Kontrol Odağı Ölçeği (KOÖ)’dir. 38 maddeden ve 5 alt boyuttan oluşan TCTÖ, Zeyneloğlu (2008) tarafından geliştirilmiştir. Bu ölçek, bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları belirlemeyi amaçlamıştır. 5’li Likert tipinde olan bu ölçeğin birinci alt boyutunu *eşitlikçi cinsiyet rolü* oluşturmuştur. Bu alt boyutta, farklı cinsiyetlere sahip kadın ve erkeğin cinsiyet rollerinde eşit tutum sergilemeleri beklenmektedir. İkinci alt boyut ise, *geleneksel cinsiyet rolü* olmuştur. Bu alt boyutta, kadın ile erkek cinsiyet rollerinde ayırıştırma tutumu sergilenir. Örneğin, kadın çocuk doğurma, yetiştirme, ev içi işlerle ilgilenme ve kocasına hizmet etme rolü üzerinden tanımlanır. Erkek ise, ücretli/kamusal alanda öncelikli, denetleyen ve temsil konumunda tutulur. Üçüncü alt boyutu ise, *evlilikte cinsiyet rolü* oluşturmuştur. Bu alt boyutta, ortaya konulan cinsiyetçi tutumda; evlilikle birlikte kadın, erkeğin isteklerini yerine getirmekle birlikte, çocuk (özellikle de erkek çocuk) doğurmakla ilişkilendirilir. Dördüncü alt boyutu, *kadın cinsiyet rolü* oluşturmuştur. Bu alt boyutta, ortaya konulan cinsiyetçi tutumda; kadının davranışının erkeğin rızasına uygunluğunu gerekli görür. Beşinci alt boyutu ise, *erkek cinsiyet rolü* oluşturmuştur. Bu alt boyutta, ortaya konulan cinsiyetçi tutumda, erkek hak kullanımı (eğitim gibi) ve erk konumu açısından birincil konumda görülür. Kontrol Odağı Ölçeği ise öznelerin genellenmiş isteklerini içsellik ve dışsallık boyutları üzerinden belirlemeyi hedefleyen kendini-değerlendirme tipi bir ölçektir. Kontrol odağı kavramı, insanların kendi geleceğine yön verebileceğine inanıp inanmaması ile ilişkilendirilen bir kavramdır. Kontrol odağı ölçekleri, kişilerin olayları ne dereceye kadar kendi davranışlarının bir sonucu olarak algıladıklarını ölçmektedir (Rotter, 1966 akt. Küçükkaragöz, 1998). Rotter’in içsel-dışsal Kontrol Odağı Ölçeği ise kontrole yönelik olarak kişide öznel olarak oluşan genellenmiş beklentileri ölçmektedir (Küçükkaragöz, 1998). Ölçekte alınan

puanlar arttıkça dışsallık eğilimi yükselmektedir, buna karşın puanlar azaldıkça içsellik eğilimi yükselmektedir.

Verilerin değerlendirilmesinde SPSS 21.00 kullanılmış olup, normallik testi olarak da Shapiro-Wilk testi ile kullanılmıştır. Normal dağılıma uygun olmadığından (p:0.000) karşılaştırmalarda non-parametrik testler kullanılmıştır. Veri toplama araçlarının bu çalışmadaki cronbach alpha değerleri TCTÖ için r: 0.72, KOÖ için ise 0.54 olarak bulunmuştur.

BULGULAR

Bu bölümde ilk olarak katılımcı-öğrencilerin demografik özellikleri betimlenmiştir. İkinci olarak, Toplumsal Cinsiyet Roller Tutum Ölçeğinin (TCTÖ) Alt Boyutları ve Kontrol Odağı (KOÖ) Ön_Test ve Son-Test Puan Ortalamaları üzerinden öğrenciler karşılaştırılmıştır. Üçüncü olarak, Toplumsal Cinsiyet Roller Tutum Ölçeğinin (TCTÖ) Alt Boyutları ve Kontrol Odağı Son Test Puanlarının katılımcı-öğrencilerin cinsiyetlerine göre değerlendirilmesine yer verilmiştir.

Tablo 1. Öğrencilerin Tanımlayıcı Özellikleri

Özellik	Sayı	%	
Yaş Ortalaması:	21.43		
Cinsiyet	Erkek	23	28.8
	Kadın	57	71.2
Okul Türü	Birinci öğretim	49	61.3
	İkinci öğretim	31	38.7
Sınıf	İkinci sınıf	57	71.3
	Üçüncü sınıf	15	15.0
	Dördüncü sınıf	11	13.7
Doğum Yeri	İl	31	38.8
	İlçe	39	48.8
	Köy	10	12.4
İlköğretim Süresi Boyunca Yaşadığı Yer	İl	29	36.3
	İlçe	41	51.3
	Köy	10	12.4
Aile Tipi	Çekirdek aile	71	88.8
	Geniş aile	9	11.2
Mezun Olunan Okul	Özel	2	2.5
	Devlet	78	97.5
Yaşadığı yer	Devlet yurdu	39	48.8
	Özel yurt	5	6.2
	Ev (Tek ya da arkadaşla)	35	43.7
	Aile (Kardeş ya da ebeveyn)	1	1.3

İTERAKTİF YÖNTEMLERİN ÖĞRENCİLERDEKİ TOPLUMSAL CİNSİYET FARKINDALIĞINA ETKİSİ: “TOPLUMSAL CİNSİYET VE TÜRKİYE’DE KADIN” DERSİ ÖRNEĞİ

Annenin eğitim durumu	İlkokulu bitirmemiş	18	22.5
	İlkokul+orta okul mezunu	57	71.2
	Lise mezunu	4	5.0
	Lisans+Lisans üstü mezunu	1	1.3
Baba eğitim durumu	İlkokulu bitirmemiş	11	13.8
	İlkokul+orta okul mezunu	49	61.3
	Lise mezunu	13	16.3
	Lisans+Lisans üstü mezunu	7	8.8
Anne mesleği	Ev hanımı	78	95.4
	Vasıfsız çalışma	1	1.3
	Mesleki-diplomalı çalışma	1	1.3
Baba mesleği	Vasıfsız çalışan	48	60.0
	Mesleki-diplomalı çalışan	13	16.2
	Emekli	17	21.3
	Vefat	2	2.5
Toplumsal cinsiyet kavramını önceden bilme durumu	Bilmiyor	30	37.5
	Biliyor	50	62.5
Toplam		80	100.0

Tablo 2. Öğrencilerin Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeğinin (TCTÖ) Alt Boyutları ve Kontrol Odağı (KOÖ) Ön_Test ve Son-Test Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Ölçekler		Ön-test Puanları			Son-test Puanları			t, p
TCTÖ	Ölçek Alt-Boyutları	min	max	X ± SS	min	max	X ± SS	
		1. Eşitlikçi cinsiyet rolü	4.0	32.00	26.36 ± 5.56	2.00	45.0	27.83 ± 5.66
	2. Kadın cinsiyet rolü	5.0	25.00	15.95 ± 3.79	6.00	28.0	16.60 ± 3.85	t: 1.383 p: 0.171
	3. Evlilik cinsiyet rolü	0.0	25.01	8.23 ± 4.66	0.11	28.0	8.17 ± 5.25	t: 0.093 p: 0.926
	4. Geleneksel cinsiyet rolü	2.0	28.00	13.86 ± 6.06	0.00	30.0	12.51 ± 7.00	t: 1.931 p: 0.057
	5. Erkek cinsiyet rolü	2.0	19.00	6.52 ± 4.72	0.00	20.0	5.45 ± 4.84	t: 2.102 p: 0.039
KOÖ	(Kontrol Odağı Ölçeği)	4.0	20	11.38± 3.6	3.0	19.0	11.03± 3.44	t: 0.931 p: 0.370

Tablo 2’de belirtildiği üzere, TCTÖ ve KOÖ ön-test ve son-test puanları açısından yapılan karşılaştırmada TCTÖ 5. alt boyut olan *erkeklik cinsiyet rolü* alt boyutunda katılımcı-öğrencilerin ön-test puanlarına (6.52 ± 4.72) kıyasla son-test puanlarında (5.45 ± 4.84) anlamlı bir fark oluşturacak düzeyde bir düşme gözlenmiştir. Bu bulgu, kullanılan interaktif öğretim yöntemlerinin bu alt boyutta anlam bulan, hak kullanımı ve erk konumu açılarından erkeği birincil konumda tutan cinsiyetçi tutumun azalma eğilimine geçtiğini düşündürmüştür. Bu sonuca bağlı olarak, ders kapsamında kullanılan interaktif öğretim yöntemlerinin, hak kullanımı ve erk konumu açılarından kız ve erkek cinsiyet ayırımına karşı, katılımcı-öğrenciler üzerinde bir etkide bulunduğu ifade edilebilmiştir. Bununla birlikte *evlilik cinsiyet rolü* alt boyutunda katılımcı-öğrencilerin ön-test puanlarına (8.23 ± 4.66) kıyasla son-test puanlarında (8.17 ± 5.25) da düşüş görülmüştür. Evlilik cinsiyet boyutunu, evlilikle birlikte kadını, erkeğin isteklerini yerine getirmenin yanında çocuk (özellikle erkek çocuk) doğurmakla ilişkilendiren bir tutumu içerdiği düşünüldüğünde, kullanılan interaktif yöntemlerin öğrenciler üzerinde bu boyut kapsamında bir tutum değişikliğine etki ettiği söylenebilmiştir. Katılımcı-öğrencilerin ön-test puanlarına (13.86 ± 6.06) kıyasla son-test puanlarında (12.51 ± 7.00) anlamlı olmasa da bir düşüşün görüldüğü başka bir alt boyut ise *geleneksel cinsiyet rolü* alt boyutu olmuştur. Kadın ile erkek cinsiyet rollerinde erkeğin lehine, kadının aleyhine bir ayrıştırma tutumu içeren bu alt boyutta gözlemlenen bu düşüş, ders kapsamında kullanılan interaktif yöntemlerin katılımcı-öğrencilerde kadın ile erkek cinsiyet rollerinde ayrıştırmanın olmamasına yönelik bir tutum eğiliminin oluşmasına neden olduğu söylenebilmiştir. Katılımcı-öğrencilerin ön-test puanlarına (26.36 ± 5.56) kıyasla son-test puanlarında (27.83 ± 5.66) anlamlı olmasa da bir artışın görüldüğü alt boyut farklı cinsiyetlere sahip kadın ve erkeğin cinsiyet rollerinde eşit tutum sergileme anlamını içeren *eşitlikçi cinsiyet rolü* alt boyutu olmuştur. Bu bulguya bağlı olarak, ders kapsamında kullanılan interaktif öğretim yöntemlerinin, öğrencilerin eşitlikçi cinsiyet rolü tutumlarını arttırdığı ileri sürülebilmiştir. Kadın cinsiyet rolü alt boyutunda da öğrencilerin ön-test puanlarına kıyasla son-test puanlarında anlamlı olmasa da bir artış olduğu bulgulanmıştır. *Kadın cinsiyet rolü* alt boyutunda, kadının davranışının erkeğin rızasına uygunluğunu gerekli gören bir tutum sergilenmesi beklenir. Ölçekte bu alt boyutta katılımcı-öğrencilerin son-test puanlarının (16.60 ± 3.85), ön-test puanlarından (15.95 ± 3.79) anlamlı olmasa da çok az miktarda yüksek çıkması, öğrencilerin kadının davranışının erkeğin rızasına bağlı olması gerektiğine yönelik bir tutum eğiliminde olduklarını düşündürmüştür. Öğrencilerin bazı demografik özelliklerinin bu biçimde bir tutum bulgulanmasında etkili olabileceği kanaatine varılmıştır. Özellikle, doğum yeri, ilköğretime gitme yeri, ebeveyn eğitim durumu ve ebeveyn meslek durumu demografik kategorilerine ilişkin veriler, bu açıdan anlamlı görülmüştür. Doğum yeri kategorisi temelinde ortaya çıkan demografik veriye bakıldığında, katılımcı öğrencilerin %61’i civarında ilçede (%48,8) ve (%12,4) köyde doğmuş olduğu gözlemlenmiştir. İlköğretime gitme yeri kategorisi temelinde elde edilen veriler, katılımcı-öğrencilerin %63’ünün ilköğretime ilçede (%51, 3) ve köyde (%12,4) gitmiş olduklarını göstermiştir. Ebeveyn eğitim durumu kategorisi verileri ise annelerin %22,5 formel bir eğitim almadığını, %71,2’si formel-örgün eğitimini ilkökul ya da ortaokul ile sınırlandırdığını göstermiştir. Bunun yanında babaların %14’nün formel bir eğitim almadıkları, %61’inin formel-örgün eğitimlerini ilkökul ya da ortaokul ile sınırlandırmış olduklarını ortaya koymuştur. Ebeveyn meslek durumu kategorisi verileri ise annelerin %95,4’ünün ev hanımı, babaların %60’ının vasıfsız çalışan, %21’inin emekli, %16’sının ise vasıflı (mesleki diplomalı) çalışan olduğunu ortaya çıkarmıştır. Gerek erken yaşlardaki kültürlenme yerlerini, gerekse ebeveynlerinin eğitim ve meslek durumlarını içeren toplumsal-kültürel konumlarını içeren bulgulara bakarak, katılımcı-öğrencilerin toplumsal cinsiyet kimliklerinin biçimlenmesine etki eden toplumsallaşmanın, ataerkil nitelik taşıdığı söylenebilir. Katılımcı-öğrencilere ait demografik verileri içeren bu niteliğin, bu öğrencilerde ataerkil özellik içeren, kadının davranışını erkeğin rızasına dayandıran kadın cinsiyet rolü doğrultusunda bir tutumun

İTERAKTİF YÖNTEMLERİN ÖĞRENCİLERDEKİ TOPLUMSAL CİNSİYET FARKINDALIĞINA ETKİSİ: “TOPLUMSAL CİNSİYET VE TÜRKİYE’DE KADIN” DERSİ ÖRNEĞİ

gerçekleşmesinde etkili olduğunu düşündürmüştür. Bu bulgu, üretim, doğurganlık, cinsellik, hareket ve ekonomik kaynaklar alanları erkeğin kontrolünde olduğunda, kadının hareket alanının erkeğin rızasına tabi olacağı biçiminde (Bhasin, 2003b:3-7; Ecevit ve Karkıner, 2013) ortaya konulan teorik yaklaşımları destekler nitelikte olmuştur.

Tablo 3. Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeğinin (TCTÖ) Alt Boyutları ve Kontrol Odağı Son Test Puanlarının Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Değerlendirilmesi (N: 80)

TCTÖ Son-test	Kadın (n=57)	Erkek (n=23)	İstatistik
1. Eşitlikçi cinsiyet rolü	28.86±5.90	26.78±4.98	1,178 p:0.239
2. Kadın cinsiyet rolü	16.05±3.62	17.95±4.13	2,055 p:0.04
3. Evlilik cinsiyet rolü	7.17±4.85	10.65±5.51	2,830 p:0.005
4. Geleneksel cinsiyet rolü	11.47±6.38	11.08±7.94	1,929 p:0.054
5. Erkek cinsiyet rolü	5.33±4.64	5.73±5.41	0,021 p:0.983
KOÖ Son-test	11.26±3.51	10.47±3.24	0,641 p:0.522

Tablo 3’te belirtilen verilerin istatistiksel değerlendirmesinde Man Whitney U testi kullanılmıştır. Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeğinin (TCTÖ) alt boyutları ve Kontrol Odağı son-test puanları katılımcı-öğrencilerin cinsiyetlerine göre değerlendirildiğinde, *kadın cinsiyet rolü* alt boyutunda erkek öğrencilerin son-test puanlarının (17.95±4.13), kız öğrencilerin son-test puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Bu bulgu, Toplumsal Cinsiyet ve Türkiye’de Kadın adlı derste başvurulan interaktif öğretim yöntemlerinin kız öğrenciler üzerinde daha fazla etki oluşturduğunu düşündürmüştür. Benzer bir biçimde, *evlilik cinsiyet rolü* alt boyutunda da erkek öğrencilerin TCTÖ puanlarının (10.65±5.51), kız öğrencilerin TCTÖ puanlarına (7.17±4.85) oranla anlamlı düzeyde yüksek olduğu fark edilmiştir. Bu bulgular evliliği, kadının çocuk doğurma ve erkeğin isteklerine uygun tutum sergileme beklentisine kız öğrencilerin itiraz ettikleri, buna karşın erkek öğrencilerin ise rıza gösterdikleri biçiminde yorumlanabilmektedir. Bu kapsamda işlenen derste kullanılan interaktif yöntemlerin, *evlilik cinsiyet rolü* alt boyutunda erkek öğrencilere oranla kız öğrenciler üzerinde daha fazla etki oluşturduğu belirtilebilir. TCTÖ son-test puanlarına göre, anlamlı düzeyde olmasa da kız öğrencilerin puanlarının (28.86±5.90), erkek öğrencilerin puanlarından (26.78±4.98) yüksek olduğu TCTÖ’nün alt boyutu, *eşitlikçi cinsiyet rolü* olmuştur. Bu bulgu, derste kullanılan yöntemlerin cinsiyetlere eşitlikçi tutum sergileme doğrultusunda kız öğrenciler üzerinde daha fazla etki gösterdiğini düşündürmüştür. *Erkek cinsiyet rolü* alt boyutunda kız öğrencilerin TCTÖ son-test puanları (5.33±4.64), erkek öğrencilerin TCTÖ son-test puanlarından (5.73±5.41) anlamlı düzeyde olmasa da düşük olmuştur. Bu bulguya bağlı olarak, verilen derste kullanılan interaktif yöntemlerin, erkek cinsiyet rolünü benimsememe doğrultusunda kız öğrenciler üzerinde daha fazla etki ettiği söylenebilir. TCTÖ son-test puanlarına göre ilgi çekici bulgu, *geleneksel cinsiyet rolü* alt boyutunda ortaya çıkmıştır. Bu boyutta kız öğrencilerin puanları (11.47±6.38), erkek öğrencilerin puanlarından (11.08±7.94) anlamlı olmasa da yüksek olmuştur. Bu bulgu, derste

kullanılan yöntemlerin, bu alt boyutta kız öğrencilerden daha fazla erkek öğrenciler üzerinde etki ettiğini göstermiştir. Bu kapsamda, kız öğrencilerin, kadını, çocuk doğurma, yetiştirme, ev içi işlerle ilgilenme ve kocasına hizmet etme rolü üzerinden tanımlayan; erkeği ise, ücretli/kamusal alanda öncelikli, denetleyen ve temsil konumunda tanımlayan tutum sergilemesine bazı demografik veriler üzerinden açıklama yapılabileceği düşünülmüştür. Bu demografik özelliklerin, ağırlıklı olarak taşrada aldıkları formel eğitim ve kültürlenmeyi içeren erken yaşlardaki toplumsallaşmaları ile ebeveynlerinin aldıkları eğitim ve sosyo-ekonomik düzeyleriyle temsil ettikleri toplumsal konumlar, kız öğrenciler özelinde geleneksel cinsiyet rolünü benimsemeye etkili olduğunu düşündürmüştür. Kontrol Odağı Ölçek’inde anlamlı olmasa da, kız öğrencilerin puanlarının (11.26 ± 3.51), erkek öğrencilerin puanlarından (10.47 ± 3.24) daha yüksek olmasına bağlı olarak dış kontrol odaklı tutum sergilemeleri bu bulguyu destekler nitelikte görülmüştür. Bununla birlikte erkeklerin daha iç kontrol odaklı tutum sergilemeleri, ataerkil toplumsal işleyişin sosyalleştirici toplumsal mekanizmalarının (Bhasin, 2003a; Giddens, 2000:108: 108; Ritzer, 2015:171) erkeğin lehine genişlettiği alanın, erkek öğrencilerin davranış ve düşüncelerinde daha çok yer edindiğini düşündürmüştür.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Toplumsal cinsiyet kimliklerinin ve pratiklerinin toplumsal yapının tüm unsurlarıyla bağlantılı olduğu gerçekliğine yönelik öğrencilerde farkındalık oluşturmayı amaçlayan *Toplumsal Cinsiyet ve Türkiye’de Kadın* adlı derse kayıtlı öğrenciler ilk derste ön-teste tabi tutulmuştur. Sonraki öğretim sürecinde ders, farklı teknik ve materyalleri içeren interaktif öğretim yöntemleriyle desteklenmiştir. Son derste, son-test uygulaması yapılmıştır. TCTÖ ve KOÖ ön-test ve son-test puanları açısından yapılan karşılaştırmada, TCTÖ *erkeklik cinsiyet rolü* alt boyutunda temelinde elde edilen bulgular, ders kapsamında kullanılan interaktif öğretim yöntemlerinin, hak kullanımı ve erk konumu açılarından kız ve erkek cinsiyet ayırımına karşı, katılımcı-öğrenciler üzerinde bir etkide bulunduğu gözlemlenmiştir. Evlilikle birlikte kadını, erkeğin isteklerini yerine getirmenin yanında çocuk (özellikle erkek çocuk) doğurmakla ilişkilendiren bir tutumu içeren evlilik cinsiyet boyutunda elde edilen bulgular, derste kullanılan yöntemlerin öğrenciler üzerinde bu boyut kapsamında eşitlikçi bir tutum değişikliğine etki ettiği ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte erkeklere oranla kız öğrencilerde eşitlikçi tutum eğilimi daha fazla bulgulanmıştır. Bu bulgu Öngen ve Aytaç’ın (2013) araştırmalarında da elde edilmiştir. Kadın cinsiyet rolü alt boyutunda elde edilen bulgular, ders kapsamında kullanılan interaktif yöntemlerin, öğrencilerin eşitlikçi cinsiyet rolü tutumlarını arttırdığını düşündürmüştür. *Kadın cinsiyet rolü* alt boyutunda elde edilen bulgular, kız öğrencilerin, bu alt boyutun içerdiği, kadının davranışının erkeğin rızasına uygunluğunu gerekli gören tutumu destekledikleri gözlemlenmiştir. Bazı demografik veriler üzerinden bakıldığında, öğrencilerin ataerkil nitelik gösteren ebeveynlerinin ve erken yaşlarda kırsal alandaki toplumsallaşmalarının bu bulgunun oluşmasında etkili olduğu düşünülmüştür. Bu bulgu Öngen ve Aytaç’ın (2013) çalışmalarıyla paralellik taşımıştır. Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeğinin (TCTÖ) alt boyutları ve Kontrol Odağı son-test puanları katılımcı-öğrencilerin cinsiyetlerine göre değerlendirildiğinde, *kadın cinsiyet rolü* alt boyutunda erkek öğrencilerin sos-test puanlarının, kız öğrencilerin son-test puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Bu bulgu, derste kullanılan interaktif yöntemlerin, kız öğrenciler üzerinde daha fazla etki oluşturduğunu düşündürmüştür. Benzer bir biçimde, *evlilik cinsiyet rolü* alt boyutunda da erkek öğrencilerin TCTÖ puanlarının, kız öğrencilerin TCTÖ puanlarına oranla anlamlı düzeyde yüksek olduğu fark edilmiştir. Bu bulgular evliliği, kadının çocuk doğurma ve erkeğin isteklerine uygun tutum sergileme beklentisine kız öğrencilerin itiraz ettikleri, buna karşın erkek öğrencilerin ise rıza gösterdikleri biçiminde yorumlanmıştır. Bu kapsamda işlenen derste kullanılan yöntemlerin, *evlilik cinsiyet rolü* alt boyutunda erkek öğrencilere oranla kız öğrenciler üzerinde daha fazla etki oluşturduğu belirtilebilir. Kontrol Odağı Ölçek’inde anlamlı olmasa da, kız öğrencilerin puanlarının erkek

*İTERAKTİF YÖNTEMLERİN ÖĞRENCİLERDEKİ TOPLUMSAL CİNSİYET
FARKINDALIĞINA ETKİSİ: “TOPLUMSAL CİNSİYET VE TÜRKİYE’DE KADIN” DERSİ
ÖRNEĞİ*

öğrencilerin puanlarından daha yüksek olması, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre dış kontrol odaklı tutum sergilediklerini göstermiştir.

Elde edilen veriler göz önünde bulundurulduğunda, kız ve erkek öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin görece farklı tutumlar gösterdikleri bulgulanmıştır. Bu bulgu benzer konuda yapılan çalışmalarda da elde edilen bulgularla uygunluk göstermiştir (Gümüšoğlu, 2004; Öngen ve Aytaç, 2013). Buna rağmen, genel olarak *Toplumsal Cinsiyet ve Türkiye’de Kadın* adlı derste kullanılan interaktif öğretim yöntemlerinin bu öğrencilerin, kadın ile erkeğin birlikte yaşamının daha eşitlikçi olmasından yana davranış ve tutum oluşturmalarına katkı yaptığı söylenebilir.

KAYNAKLAR

- Abadan Unat, N. (1992), “Kadın Araştırmalarının Neden, Amaç ve Kapsamı”, Türkiye’de Kadın Olgusu, Yay. Haz. N. Arat, İstanbul: SaY.
- Acar, F. ve ark. (2013), Türkiye’de Cinsiyet Eşitliğine Elverişli Ortamın Oluşturulması BM Ortak Programı: Taslak Rapor.
https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/Bilim%20Kurulu%20Raporu_May%C4%B1s%202013.pdf İndirilme Tarihi: 24/11/2016.
- Bhasin, K. (2003a), Toplumsal Cinsiyet: Bize Yüklenen Roller, Çev. A. Coşkun, İstanbul: Kadav.
- Bhasin, K. (2003b), Ataerkil Sistemi: Erkeklerin Dünyasında Yaşamak, Çev. A. Coşkun, İstanbul: Kadav.
- Butler, J. (2014), Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi, Çev. B. Ertür, Dördüncü Basım, İstanbul: Metis.
- Donovan, J. (1997), Feminist Teori, Amerikan Feminizminin Entelektüel Gelenekleri, Çev. F. Sayılan ve Ark., İstanbul: İletişim.
- Ecevit, Y. ve Karkıner, N. (ed.) (2013), Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Freire, P. (2003), Ezilenlerin Pedagojisi, Çev. D. Hattatoğlu ve E. Özbek, İstanbul: Ayrıntı.
- Giddens, A. (2000), Sosyoloji, Haz. C. Güzel, Ankara: Ayrıntı.
- Gorz, A. (2001), Yaşadığımız Sefalet, Çev. N. Tural, İstanbul: Ayrıntı.
- Gümüšoğlu, F. (2004), “İlköğretim Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Algıları”, Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma, Yeditepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 3, 317-327.
- Gümüšoğlu, F. (2008), “Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet”, Toplum ve Demokrasi, 2 (4), Eylül-Aralık, 39-50.
- Euronews (2016), Bilim Dünyasında Cinsiyet Ayırımı.
<https://www.youtube.com/watch?v=jIMG2G30cOA>, indirilme tarihi: 18.10.2016
- Kandiyoti, D. (2013), Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler, Çev. A. Bora ve ark., Dördüncü Basım, İstanbul: Metis.
- Kottak, C. P. (2016), Antropoloji: İnsan Çeşitliliğinin Önemi, Ed. D. Atamtürk ve Ark., 16. Ed., Ankara: de ki Yayınları.
- Küçükkaragöz, H. S. (1998), İlkokul Öğretmenlerinde Kontrol Odağı ve Öğrencilerinin Kontrol Odağının Oluşumuna Etkileri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı (Doktora Tezi), İzmir.
- Mimir, A. (2017), Kadının Hak Arama Rehberi, 1. Baskı, Doğan Kitap, İstanbul.
- Neuman, W. L. (2008), Toplumsal Araştırma Yöntemleri, Çev. S. Özge, 2. Baskı, 2. Cilt, İstanbul: Yayın Odası.
- Öngen, B. Ve Aytaç, S. (2013), Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları ve Yaşam Değerleri İlişkisi, Sosyoloji Konferansları No: 48 (2013-2), 1-18.
- Pelizzon, S. M. (2009), Kadının Konumu Nasıl Değişti? Feodalizmden Kapitalizme, Ed. C.

*İTERAKTİF YÖNTEMLERİN ÖĞRENCİLERDEKİ TOPLUMSAL CİNSİYET
FARKINDALIĞINA ETKİSİ: “TOPLUMSAL CİNSİYET VE TÜRKİYE’DE KADIN” DERSİ
ÖRNEĞİ*

- Somel, Çev. İ. E. Sadi ve C. Somel, Ankara: İMGE.
- Phillip, A. (1995), Demokrasinin Cinsiyeti, Çev. A. Türker, İstanbul: Metis.
- Ritzer, G. ve Stepnisky, J. (2015), Çağdaş Sosyoloji Kuramları ve Klasik Kökleri, Çev. I. Ertuna Howison, 2. Baskı, Ankara: de-ki Yayınları.
- Sayılan, F. (Ed.) (2012), Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim, Ankara: Dipnot.
- Selek, P. (2014), Sürüne Sürüne Erkek Olmak, 7. Baskı, İstanbul: İletişim.
- Spring, J. (1991), Özgür Eğitim, Çev. A. Ekmekçi, İstanbul: Ayrıntı.
- TÜSİAD, (2000), Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset, İstanbul: Yayın No. TÜSİAD-T/2000-12/290.
- <http://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/1866-kadin-erkek-esitligine-dogru-yuruyus-egitim-calisma-yasami-ve-siyaset>, İndirilme Tarihi: 24/11/2016
- Ünal, L. I. ve Özsoy, S. (1999), “Eğitimde Fırsat Eşitliği: Modern Türkiye’nin Sisyphos Miti”, Cumhuriyetin 75. Yılında Eğitim. Türkiye Toplumsal ve Ekonomik Tarih Vakfı. s.39-72.
- Zeyneloğlu, S. (2008), Ankara’da Hemşirelik Öğrenimi Gören Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü (Doktora Tezi), Ankara.

YAŞANTISAL BİR AİLE TERAPİSTİ: VIRGINIA SATIR*

EXPERIENTIAL FAMILY THERAPIST: VIRGINIA SATIR

Ümran CİHAN¹
Handan KARAKAYA²

ÖZET

Virginia Satir, hümanistik, varoluşçu ve bireydeki olumlu yönler odaklanan düşünce yapısı ile aile terapisinin önde gelen isimlerindedir. Aileye verdiği önem, terapilerinde kullandığı kendine özgü teknik ve yöntemler, metaforlar Satir'in özgünlüğünü ortaya koymaktadır. Satir, aile içinde var olan sorunların nedeni olarak işaret edilen aile üyesini "tanımlanmış hasta" olarak değerlendirir. Bu "tanımlanmış hasta" genellikle aile üyesinin sorunlu ebeveynlik ilişkisinin görünürde olan kısmını ifade eder. Satir, her ailenin ve ailesel durumun yaşantısallığına vurgu yapar ve bu yüzden terapötik yöntemlerin ailenin biricikliğiyle ilişkili olduğunu savunur. Fakat terapilerinde belli başlı yöntemler kullanmaktan geri durmaz. Bunlar: heykelleştirme, aile haritası oluşturmak, aile yaşam kronolojisi ve kişisel mandaladır. Terapi sırasında bireylere rahat konuşabilecekleri bir ortam oluşturulması gerektiğine ve terapistin yeteneklerinin bu konuda çok önemli olduğuna değinir. Ona göre, bir aile terapisti; iletişime açık, yargısız, yeni şeyler öğrenmeye açık ve meraklı olmalıdır. Bu çalışmanın amacı, Satir'in aile terapisine katkı sağlayan ve onu öncülerden yapan düşüncelerini ortaya koymaktır. Diğer taraftan Satir'in görüşlerini eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmek, analiz etmek ve tartışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Virginia Satir, Aile, Aile Terapisi.

ABSTRACT

Virginia Satir is a prominent figure in family therapies, focusing on positive, humanistic, existentialist and individual positive aspects. The importance he gives to the family, his unique techniques and methods in his therapies, the metaphors reveal Satir's originality. Satir considers the family member who is cited as the cause of problems in the family as "defined patient". This "identified patient" is usually the visible part of the problematic parenting relationship. Satir emphasizes the spirituality of each family and family situation, and therefore argues that therapeutic methods are related to the uniqueness of the family. But he does not stop using certain methods in his therapies. These include: sculpting, creating a family map, family life chronology and personal mandala. It means that the environment in which they can talk to the individuals easily during therapy and the talents of the therapist are very important in

* Bu çalışma TUBİTAK 2211 Lisansüstü Burs Programı tarafından desteklenmektedir.

¹ Arş. Gör. Fırat Üniversitesi, İİBF, Sosyal Hizmet Bölümü, ucihan@firat.edu.tr

² Yrd. Doç. Dr. Fırat Üniversitesi, İİBF, Sosyal Hizmet Bölümü, hkarakaya@firat.edu.tr

this matter. According to him, a family therapist should be open and curious to learn new things, open to communication, without judgment. The purpose of this study is to reveal Satir's thoughts that contribute to family therapy and her predecessors. On the other hand, it is aimed to critically evaluate, analyze and discuss Satir's views.

Keywords: Virginia Satir, Family, Family Therapy.

GİRİŞ

Virginia Satir, kitapları, makaleleri, yazıları, kişisel düşünceleri ve videoları dünya çapında milyonlarca insana ulaşan ve aile terapisi denilince ilk akla gelen isimlerden biridir. Onun aileye ilişkin bakış açısı, sistem yaklaşımına dayalı, varoluşçu ve hümanistiktir. İnsancıldır; çünkü bireydeki rahatsızlığa ya da bozukluğa odaklanmaz. Bireydeki iyiye ve olumluya yönelik doğal yönelimi merkeze alır. İnsandaki olumlu yönelimli, ilerletici ve zenginleştirici olarak gördüğü hayat enerjisi ile bağlantıda kalmayı hedefler. Varoluşçudur; çünkü bireyi sabit ve değişmez bir kişilik yapısının etkisi altında edilgen bir kişi olarak kabul etmez.

O, terapileri sırasında aile içi denge unsuruna vurgu yapmaktadır. Hatta ailenin denge unsurunu bozan bazı durumları da örnek (büyükbabanın eve gelmesi, bir çocuğun doğumu ve boşanma vb) vermektedir. Öncelikle aile bireylerinin öz-benlik saygısını inceler ve sağlıklı/fonksiyonlu bir ailede bireylerin öz-benlik saygılarının yüksek olduğunu savunur. Satir, aileyi üç kuşak (çocuk, annesi-babası ve büyükannesi-büyükbabası) olarak bir bütün şeklinde görür ve terapinin ilk aşamalarında aile haritasını çizerek aile içindeki etkileşimi ve iletişimi görmeye çalışır. Satir, ayrıca aile üyelerini terapiye getiren sorun ve soruna sahip kişi üzerinde durur. Çünkü ona göre bu kişi, –onun deyimiyle tanımlanmış hasta- evlilik ilişkisinden en çok zarar gören bireydir. Bu aile üyesi üzerinden varolan sorunu çözmeye çalışır. Özgüven ve öz-benlik kavramlarına vurgu yapan Satir, aile bireylerinin özgüvenlerini arttırabilmek için öncelikle terapistin özgüven sahibi olması gerektiğini düşünür.

Bu çalışmada amaç Satir'in aile terapisi ve alanda öncü katkılar sunduğu yaklaşımlarını diyalektik bir bakış açısıyla ortaya koymaktır. Bu amaçla Satir'in entelektüel bakış açısını etkileyen deneyimler ve yaklaşımlar, ilişkisel ve bağlamsal bir karşılaştırma ile tartışılacaktır. Diğer taraftan Satir'in aileye bakış açısı, aile terapisinde kullandığı yöntemler, aile terapisine dair düşüncelerine yer verilecektir. Son olarak Satir'in aile terapisine katkısı, öncü fikirleri ve eksiklikleri tartışılarak bir değerlendirme yapılacaktır.

SATIR'IN ENTELEKTÜEL BAKIŞ AÇISININ TEMELLERİ

Satir'in yaklaşımında onun bakış açısına temel oluşturan başlıca etkenlerin başında Satir'in çocukluk deneyimleri gelmektedir. Virginia Satir (1916-1988), Amerika'nın Neillsville eyaletinde çiftçi bir ailenin beş çocuğunun en büyüğü olarak dünyaya geldi. Üç yaşında okumayı öğrenmiş fakat duyum kaybından dolayı yedi buçuk yıl okuldan ayrı kalmıştır. Satir, 6 ila 8 yaş arasında duyum kaybı yaşadığı için dudak okuma yeteneği geliştirmiştir (Haber, 2002: 26). Böylece yaşamının ileriki yıllarında aile terapisine ışık tutacak olan sözel olmayan iletişimin önemini deneyimleyerek kavramıştır. Hastalığı onun diğer insanlara karşı duyarlılığını

arttırmıştır. Bu duyarlılığı, onun öğretmenliği bırakıp sosyal çalışmacı olarak ailelerle çalışmaya başlamasında etkili olmuştur (Banmen, 2002: 3).

Diğer taraftan Satir'in aile yaşantısındaki bazı deneyimleri de onun aile terapisinde kullandığı bazı yöntemlerin temellerini oluşturmuştur. Satir'in babası bir alkolikti ve annesi de depresyon yaşayan biriydi. Satir, böylece küçük yaşlarda yaşadığı zorlukları, öğrenme fırsatlarına çevirmeyi öğrendi (Haber, 2002: 26). Satir, zor şartlarda bile pozitif düşünmekten vazgeçmemiştir. Tek odalı bir köy okulunda eğitim hayatına başlayan Satir, 1936 yılında Wisconsin Üniversitesi'nden mezun oldu (Banmen, 2002: 3).

Satir'in entelektüel gelişimde diğer bir dönüm noktası, ilk profesyonel mesleği olan öğretmenlikte yaşadığı ve paylaştığı deneyimlerdir. Öğretmenlik yaptığı sırada öğrencilerin gelişimlerini desteklemek ve başarılarını arttırmak için ev ziyaretleri gerçekleştirmiştir. Bu ev ziyaretleri onun aileler ile temas etmesini ve ailede var olan çoklu problemleri görmesine imkan vermiştir. Böylece ailelerin bu problemleriyle doğrudan ilgilenmek için bir sosyal hizmet programına kayıt yaptırmayı arzulamıştır. Satir'in ilk sosyal hizmet deneyimi ise bir yetimhanede gerçekleşmiştir (Haber, 2002: 26). Gerçekleştirdiği bu sosyal hizmet deneyimi 1948 yılında Chicago Üniversitesi'nde Sosyal Hizmet Bölümü'nde yüksek lisans yapmasının önünü açmıştır (Banmen, 2002: 3).

Satir, profesyonel olarak sosyal hizmet eğitimine girdikten sonra onun bakış açısını etkileyen Murray Bowen ve Don Jackson'ın şizofrenili ailelerle yaptıkları çalışmaları olmuştur. Böylece Satir'in yaklaşımının temeli, genç şizofren bir kadını tedavi etmesiyle atılmıştır. Satir, bu terapide koruyucu rol almak yerine, hastanın annesini de kızıyla iletişimlerini uygun ve etkili bir hale gelinceye kadar terapiye dahil etmiştir. Anneden sonra babayı ve en büyük erkek kardeşi de aile dengeye ulaşıncaya kadar terapiye dahil etmiştir. Böylece ailelerle çalışırken kendi yaklaşımını geliştirecek noktaları fark etmiştir (Satir, 1983: 24).

Satir, aile üyelerinin birbirinden ayrı olsalar dahi bireysel terapinin uygun olmadığını farkına varmıştır. 1951 yılında ilk tüm ailenin katılımıyla gerçekleşen bir terapi gerçekleştirmiştir. Satir birbirinden farklı 5200 aile ile çalışmış ve sağlıklı aileyi; karşılıklı ve açık olarak duygularını paylaşan bireylerden oluştuğunu belirtmiştir (Satir, 1983: 34).

Satir, 1960'ların başında California'ya yerleşerek, Don Jackson ve Jules Riskin ile birlikte Palo Alto'daki Zihinsel Araştırmalar Enstitüsü'nün kuruluşuna yardımcı olmuştur. Aynı yıl burada ilk aile terapisi eğitimleri vermiştir. Klinik çalışmalara ilgisi fazlaydı ve 1962'de MRI (Mental Research Institute)'nin yöneticisi oldu (Banmen, 2002: 3). Zihinsel Araştırmalar Enstitüsü (MRI)'nde erkek araştırmacılar arasında çalışan tek kadın Virginia Satir'di. Onun klinik ve eğitim araştırmalarında aktif olması Ruhsal Araştırmalar Enstitüsü'nde eğitim direktörü olmasını sağlamıştır. Satir, yaşamı boyunca öğrenciydi, daima keşfetmek için yeni bölgeler, ülkeler araştırdı (Haber, 2002: 27). 1969'dan öldüğü yıl olan 1988'e kadar Dünya'nın dört bir yanını gezerek eğitimler vermiştir (Banmen, 2002:3).

Klinik deneyimlerinden ve diğer profesörlerle etkileşiminden sonra bir yanıyla geleneksel bir yanıyla da kompleks olan kendi yaklaşımını oluşturmuştur. Satir, soyut kavramlara daha çok ilgi gösterir ve stratejik hileleri olması yönüyle de kendine özgüdür. Hastalar açısından terapideki samimiyeti ve sıcaklığı terapiyi cazip kılan bir unsur haline getirmiştir. Satir'in bireylerin gelişme potansiyeline sahip olduğuna dair sarsılmaz bir inancı vardır. Satir, ailedeki etkili ve etkisiz iletişim örüntüleri üzerinde durmuştur. Benlik değeri ve özgüven odaklı çalışmalarında hümanistik yönelimli olmuştur.

Satir 1964'te ilk kitabı olan "Temel Aile Terapisi (Conjoint Family Therapy)" ile uluslararası alanda dikkatleri üzerine çekmiştir (Haber, 2002: 30). 1972 yılında yayınladığı "İnsan Yaratmak" ve "Yeniden İnsan Yaratmak" kitaplarıyla da aile terapisinin önde gelen ve milyonlarca ilgiye ulaşan terapistlerinden biri olmuştur.

1970 yılında Satir'in Banmen ile karşılaşması, entelektüel gelişimi için kritik bir öneme sahip olmuştur. Verdiği eğitimlere katılan Banmen, Satir'in bilgi birikiminden ve eğitim programından çok etkilenmiştir. Bu etkileşimden sonra, 1981 yılında gerçekleştirilen bir programda Satir'in ölümünden üç yıl sonra yayımlanan "Satir Modeli: Aile Terapisi ve Ötesi" kitabı ortaya çıkmıştır (Banmen, 2002: 4).

Satir'in Zihinsel Araştırmalar Enstitüsü'nün kuruluşunda etkin rol alması aile terapisini klinik açıdan gerçekleştirmesini sağlamıştır. Fakat aile terapisini Dünya çapında tanınmasını sağlayan proje Satir'in kurduğu, AVANTA'dır.³ Virginia Satir Global Network (eski adıyla AVANTA), ilk yıllardan beri fikir, teknik, beceri ve eğitimi geliştirmek için bir forum olarak görev görmüştür. 1988'de Satir'in ölümünden sonra, Virginia Satir Global Network çalışmaları ulusal ve uluslararası konferanslar, çalıştaylar, devam eden eğitimler yoluyla ve bireysel üyelerin çabalarıyla sürdürülmektedir. Virginia Satir Global Network (eski adıyla AVANTA)'in şu anda beş kıtada 12 Ortak Kurum ve Enstitü ile 20'den fazla ülkede üyesi bulunmaktadır (http://www.satiraustralia.com/v_satir_global_network.asp Erişim Tarihi: 21.12.2016).

Satir'in kendi yaklaşımını oluştururken etkilendiği dört temel yaklaşım bulunmaktadır: Bu yaklaşımlar: Hümanizm, varoluşçuluk, yapısalcılık ve sistem yaklaşımıdır. Hümanizm⁴, Satir'in yaklaşımının temelini oluşturmaktadır. Ona göre bireyler mucizevi bir yaradılışa ve stresli durumların üstesinden gelebilecekleri yeterli kaynaklara sahiptir. Satir, aynı zamanda insanların "kötü" yaradılışlı olmadıklarını ve kötülüğün sadece iletişim tarzlarındaki uygunsuzluktan kaynaklandığını savunur (Innes, 2002: 47).

³ AVANTA'nın şimdiki ismi, Satir Evrensel Ağ (Satir Global Network)'dir.

⁴Hümanizm kısaca Rönesans döneminden yükselen, Orta Çağ mirasının aksine determinizmin karşısında durarak insanların tarih ve doğaya yeniden entegre olmasını savunan akımdır. İnsanların birbirleriyle, doğayla ve toplumla entegrasyonu, özgürlük gibi kavramlar hümanizmin ana temalarını oluşturur.

Satir, her ne kadar kişisel seçimler, uyum ve insan yaratıcılığına odaklansa da aslında onun yaklaşımının temeli sistem modeline dayanmaktadır (Innes, 2002: 39). Sistem yaklaşımı, toplumun sistemlerden meydana geldiğini bu sistemlerin bir araya gelerek toplumu oluşturduğunu savunur. Bu yaklaşıma göre bütün sistem parçaların toplamından daha önemli ve daha değerlidir. Satir de sistem yaklaşımı gibi aileyi bir sistem olarak kabul eder ve aile sisteminin diğer sistemlerle ilişki içerisinde olduğunu savunur. Satir'in bu söz konusu yaklaşımı benimsediğini şu sözlerinden anlamaktayız:

“Her parça diğer parçalarla öyle bir şekilde ilişkilidir ki; birinde meydana gelen bir değişim bütün diğerlerinde değişim meydana getirecektir (1983: 191).

Satir'in etkilendiği bir diğer yaklaşım da yapısalcılıktır. Yapısalcıların insan, toplum ve kültür yapılarına dair görüşleri Satir'in görüşleriyle şu bakımlardan benzeşmektedir:

- Yapısalcılar, bütünler nosyonu ile bir yapının, öğelerin basit toplamı olmadığını ve sistemler arasında bir etkileşim olduğunu savunur. Satir ise benzer şekilde aile sisteminin daha büyük sistemle ilişkili olduğuna vurgu yapmaktadır.
- Yapısalcılar, yapısal dönüşüm fikri ile yapıların statik değil dinamik olduğunu ve yeni öğelerin yapıya girip değişmesinin usullerini belirleyen yasalarla yönlendirildiğini söyler. Satir de aile dengesi kavramıyla yapının dinamikliğini ve kendini yeni oluşan duruma göre yeniden ayarlayabileceğini savunur. Örneğin, aileye yeni bir bebeğin gelmesi, önce ailede dengenin bozulmasına sebebiyet verecektir. Fakat yapının esnek ve dinamik özelliği yeniden denge durumuna uygun koşullara ulaşacaktır.
- Yapısalcılar, özdüzleme kavramı ile yapının anlamı, içsel yasaları ve kurallarıyla ilişki içinde, kendinde içerli olduğunu belirtir. Satir'in aileye dair bakış açısı da bu noktada yapısalcılarla kesişmektedir. Ona göre her aile kendi içinde özeldir. Her ailenin kendine has kuralları ve iletişim stilleri vardır (Swingewood, 1998:347).

SATIR'IN AİLEYE BAKIŞI: “HER AİLE KENDİNE ÖZELDİR”

Satir, aileye sistem anlayışı çerçevesinden yaklaşmaktadır. Ona göre aile, kendi başına bir sistemdir ve aile sisteminin diğer sistemlerle ilişkisi vardır. Ailenin kendi başına bir sistem olması, her ailenin farklı yapısının, kurallarının, iletişim stillerinin ve -stresli durumla karşılaştığında- baş etme biçimlerinin olduğunun kanıtıdır (Innes, 2002: 40). İşte bu modeller, kurallar ve stiller aile sisteminin dengede olmasına katkı sağlamaktadır.

Satir'in yaklaşımında aile bağlamı oldukça önemli bir yere sahiptir. Satir, “Temel Aile Terapisi” kitabında neredeyse her zaman aile bağlamında düşündüğünden bahsetmektedir. Onun yaklaşımına göre çocuk, aile kurallarını, uyumlu davranışları ve iletişim stillerini aileden öğrenir (Innes, 2002: 44). Ayrıca kendi ebeveynlerinde gördüğünü kendi evliliğine ve ebeveynliğine nasıl yansıttığının da incelemesi gerektiğini savunur (Satir, 2016: 142).

Satir, bir aileye baktığında üç farklı kuşak gördüğünü savunur. Ona göre ebeveynler sadece kendi yuvalarının değil, aynı zamanda çocuklarının ileride kuracakları ailelerin mimarlarıdır. Satir, bir aile oluşturup oluşturulmamasına

bakılmaksızın, çocukların nasıl yetişkin olacağını kendi ebeveynlerinden öğrendiklerini savunur. Yani onun tanımına göre bir aile, ebeveynlerden, onun ebeveynlerinden ve çocuklardan oluşmaktadır. Satir'in üç kuşaklı bir aileye bakmasındaki amaç, ailedeki görünen ve görünmeyen kuralların günlük yaşama nasıl işlediğini kolayca ortaya çıkarmaktır. Satir'e göre eşler, kendi ebeveynlerinde gördüklerini modelleyerek hareket ederler (Satir ve ark., 1991: 87).

Satir'in aileye dair kullandığı en önemli kavram, “temel üçgen”dir. Satir, anne-baba ve çocuktan oluşan üçgeni temel üçgen olarak tanımlar. Üçgen ilişkisinin doğası gereği kişilerden birisi zaman zaman kendisini diğer ikisinin ilişkilerinin dışında kalmış gibi hissedecektir. Aile üçgeninde üç kişinin ilişkisi mümkün değildir. Ancak sağlıklı evliliklerde eşler birbirlerini güvende hissettikleri için çocuğa da bu ilişkinin dışında kalma korkusu yaşatmazlar. Anne, çocuk ve babasıyla olan ilişkiyi, baba da anne ve çocuk ile olan ilişkiyi düzenler (Satir, 2016: 85). Bazı aile kuramcıları üçgen teorisinin olumsuz yanlarına dikkat çekse de bu üçgenin gücünün olumlu olabileceğinin de hatırlanması gerektiğine vurgu yaparlar (Satir ve Balwin, 1983).

Satir'in aileye dair bakış açısı aynı zamanda ailede dengenin sağlanması anlayışına dayanmaktadır. Ailenin dengesini bozacak herhangi bir durum ya da olayla iç kaynaklı ve dış kaynaklı karşılaşıldığında bu durumla aile üyelerinin nasıl baş edeceğinden bahseder. Ona göre böyle bir durumda aile kendisini yeniden denge haline getirecek ayarlamaları yapmalıdır (Innes, 2002: 40).

“Her aile özeldir” bakış açısı, her üyenin kendi ailesinden öğrendiği ve ebeveynlik yaşamına dahil ettiği özel kuralların olduğunu gösterir. Her ailenin kendisine özel iletişim tarzları, baş etme biçimleri ve aile kuralları bulunmaktadır. Bu nedenle terapist, ailenin hem ebeveynlik hem de çocukluk yapısını anlamalıdır. Satir bu yaklaşımdan hareket ederek, aile üyelerini ayrı ayrı ele almak yerine, aileyi bir ünite olarak inşa etmiş ve terapisini bütün aileyi kapsayacak şekilde gerçekleştirmiştir. Çünkü tanımlanmış hastanın⁵ davranış biçimleri, ailenin birbiriyle olan paylaşımlarından ve iletişim tarzından etkilenmektedir (Satir, 2016: 180). Aile bireylerini terapiye katma süreci, terapistin aynı zamanda bütün ailenin davranış biçimini de etkilemesini sağlayacaktır. Diğer taraftan gözden kaçacak noktalarda kolayca görülebilecektir.

Satir, iki tür aile yapısı olduğunu savunur. Bunlardan biri eğitici aile yapısı, diğeri sorunlu aile yapısıdır. Eğitici aile yapısında aile bireyleri buldukları aileye sahip olmaktan mutluluk duyarlar. Sorunlu aile yapısında ise aile bireyleri kendilerini hep mahkum hissederler. Bu ailelerde bireylerin birbirlerine sevgilerini ve değerini ifade edip ortaya koyacak açıklığa sahip olmadıklarını görmüştür (Satir, 2001: 11).

⁵ Tanımlanmış hasta: Satir'e göre ailedeki diğer sorunların gizlenmesini ve diğer sorunların daha önemsiz olmasına neden olarak daha ön plana çıkmış sorunu ifade etmektedir (Satir, 1983:2). Tanımlanmış hasta, sancılı evlilikte en çok etkilenen aile bireyidir ve burada çoğunlukla fonksiyonunu yerine getiremeyen bir ebeveynlik söz konusudur.

Her ailenin yapısı özellikleri birbirinden farklı ve kendine özeldir. Fakat sorunlu aile yapılarının bazı özelliklerinin ortak olduğunu gözlemlemiştir (Satir, 1972: 117).

Sorunlu ailelerde aile bireylerinin beden dili, yüz ifadeleri, duruşları, yaşama sorununu dillendiren bir ipucudur. Aile bireylerinin üzerinde sahte bir maske vardır. Göz temasları zayıftır ve konuşma sesi yüksek ya da az duyulur. Ebeveynler çocuklarına sürekli yeni direktifler de bulunurlar. Çocuklarının hayatlarını devamlı yönettikleri ve eleştirdikleri bir yaklaşım içerisindedirler (Tekneci ve Bragg, 2014: 31). Virginia Satir, akademik hayatı boyunca gerçekleştirdiği çalışmalarda ailelerin güvenli ya da birbirini seven bir aile yapısına sahip olup olmadığına dair, aile üyelerinin fazla düşünmediğinin farkına varmıştır. Belki de rahatsız edebilecek bir garip gerçekle yüzleşmemek için düşünmediklerini belirtir (Satir ve ark., 2001: 9).

Sağlıklı ailelerde dış dünyanın bu olumsuz durum ve şartlarına rağmen aile içinde sevgi paylaşımı anlayışı, saygı ve kabul görmenin hakim olduğu bir ilişki ortamı yaşanır (Tekneci ve Bragg, 2014:30). Bu ailelerde, aile bireyleri birbirlerine dokunarak; sevgilerini, davranışlarıyla da ilgi ve şefkatlerini rahatlıkla gösterirler (Satir ve ark., 2001: 12).

Satir, modern ailenin geçirdiği değişimleri de açıklama amacındadır. Ona göre, Endüstri Devrimi aileyi derinden etkilemiş, ebeveynlerin omuzlarından birçok yükü alırken, yerine birçok yük getirmiştir. Nihayetinde Satir'e göre aileyi tehdit eden sorunlar ona göre şunlardır:

- İş dünyası mekanikleşmiş ve bireysellikten uzaklaşmıştır. Erkeklerde, kendilerine duygusuz otomatlar gibi hissetmeye başlamıştır. İnsanın değeri kazanabildiği parayla ölçüldüğü için ve çocuk bakımıyla ev işleriyle uğraşan ve ücret almayan kadın, kendini değersiz hissetmiştir.
- Zihinsel ve sosyal devrimler, eski varsayımlar ile gelen mutlulukların normlarını ve değerlerini yeniden sorgulayarak; aileyi zihinsel ve sosyal olarak etkilemiştir. Böylece erkekler ve kadınlar, kendi rollerine ilişkin yeniden düşünmeye başlamışlardır.
- 1. ve 2. Dünya Savaşları arka arkaya, insanları hayal kırıklığına uğrattı; aile kurmanın temel varoluş nedeni olduğu inancı güçlenmiştir. Çocuk yetiştirmenin ve çocukları mutlu etmenin insanların birinci görevi haline gelmesi buna örnek verilebilir.
- Ebeveynlerin çocuklarla ilgili algısının değişmesi de modern ailenin sanayileşme ile gelen dönüşümlerinden biridir. Yeni algılayış çerçevesinde çocukların ailelerin bakış açısında önemli, güçlü ve sorumluluk sahibi olmaları, çocukların ebeveynlerini mutlu etme mecburiyetine dönüşmüştür (Satir, 2016: 32-33)

BİR KENDİLİK DEĞERİ MANİFESTOSU: BEN BENİM

Satir yaklaşımının temeli benlik saygısı ve kendilik değeridir. Kendilik değeri, kişinin başkalarının görüşü ne olursa olsun kendisine verdiği değer derecesi olarak tanımlanmaktadır (Satir ve Baldwin, 1983 akt. Murdock, 2014: 409). Satir, "kendilik" kavramını üç temel anlam üzerinden açıklar: 1. Beden, düşünce ve diğerlerine karşı bilinçlilik. 2. Kendilik anlamı, kişisel buzdağı metaforunu oluşturan "Ben" dir. 3.

“Derin Kendilik”tir (Pidcocke, 2010: 111). Yani bu, bir şekilde başkasını sevmenin ön koşulunu kendini sevmekte aramaktır.

Satir’e göre benlik saygısının içinde her bir bireyin biricik ve değerli olduğunu kabulü yatmaktadır. Satir şöyle demektedir: “*Sen insan ırkının bir üyesisin ve bir mucizesin.*” (Murdock, 2014: 409). Böylece Satir’in, optimistik bakış açısını öz-saygı konusunda da sürdürdüğü görülmektedir. Ona göre her birey, yüksek öz-saygıya sahiptir. Kendilik değerindeki farklılıklar ise, kriz zamanında ortaya çıkar (Innes, 2002: 44).

Satir, düşük öz-benlik ve yüksek öz-benlik saygısına sahip olan bireylerin özelliklerini şöyle sıralar:

Düşük öz-benliğe sahip bireyler:

- Sadece kendilerini sever,
- Her şeyi yapacaklarına dair inançları tamdır.
- Suçluluk, pişmanlık ve utanma duygularını sık sık yaşar,
- Gelişme karşı çok katıdır,
- Geçmişe odaklanır,
- Statükocudur.

Yüksek öz-benliğe sahip bireyler:

- Kendini ve diğerlerini sever,
- Farklılıklara saygı duyar,
- Sorumluluk sahibidir,
- Şimdiye odaklanır,
- Değişim için isteklidir (Pidcocke, 2010: 119)

Satir, ailedeki her bireyin özgüveninin oluşturulmasını aile terapisinin ana dayanak noktalarından biri olarak görür. Satir’e göre öz güveni az olan ebeveynler, çocuklarından aşırı taleplerde bulunur ve çocuklar da bu aşırı beklenti neticesinde sıklıkla çelişki yaşarlar. Bu çelişki ile birlikte çocuklar, anne babasından yetenekleri ve cinsel kimliği ile ilgili onay alma ihtiyacı duymaktadır (Durak ve Fışıloğlu, 2007: 45).

Satir, her bir bireyin mucizevi ve biricikliğine vurgu yaparak tam da bu nedenle değerli ve saygın bir varlık olarak davranılması gerektiğine inanarak aile terapisine başlar. İnsanların pek çok benzer yönünün bulunmasına rağmen iki insanın asla birbirinin aynı olamayacağını savunur (Haber, 2002: 23).

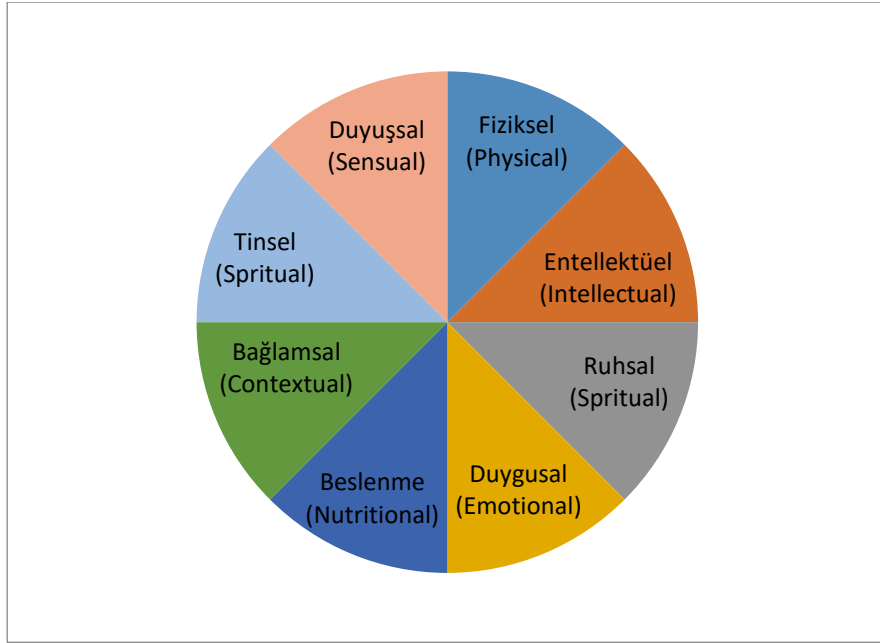
Satir’e göre insanlar üç kez doğar: ilk doğum, sperm ve yumurtanın birleşimi; ikinci doğum, bebeğin döl yatağından çıkması; üçüncü ve nihai doğum ise, bireyin kendi kararlarını verme aşamasına gelmesidir (Haber, 2002: 25). Birey, kendi kararlarını vererek sorumluluklarını bilir ve risk almış olur. Satir aslında burada üçüncü doğumdan bahsederken bireyin kendi sorumluluklarını alarak özgürleşmesine vurgu yapar. Her özgürleşme deneyimi de kendi içinde bir risk taşımaktadır.

Satir’in çalışmasının temeli, insanoğlunun içinde iyilik potansiyeli olduğuna dair inanca dayanmaktadır. Satir, insanın doğasını geleneksel kavramlar olan iyi ve kötü ile tanımlar. Ona göre bunlardan biri hiyerarşik (kötü olan); diğeri, organik (iyi

olan) tir. Hiyerarşik olanın üstesinden gelinmeli, organik olan ise desteklenmelidir (Innes, 2002: 41).

Satir'e göre insan özünde sekiz boyut bulunmaktadır. Bu bakış açısı, Satir'in insanın varoluşuna dair çok yönlü yaklaşımının göstergesidir. Bunu "Kişisel Mandala" kavramıyla açıklar. Bu sekiz boyut: beden, düşünce, duygu, duyular, ilişki, bağlam, beslenme ve ruh (Satir, 1998)'dan oluşmaktadır. Ona göre bu parçaların her birinin birbiriyle bağlantısı bulunmaktadır. Dolayısıyla bir katmanı incelerken diğer katmanlarla olan ilişkisi de göz önüne alınmalı hepsinin ilişkisi bir bütün olarak değerlendirilmelidir.

Şekil 1. Kişisel Mandala Görseli

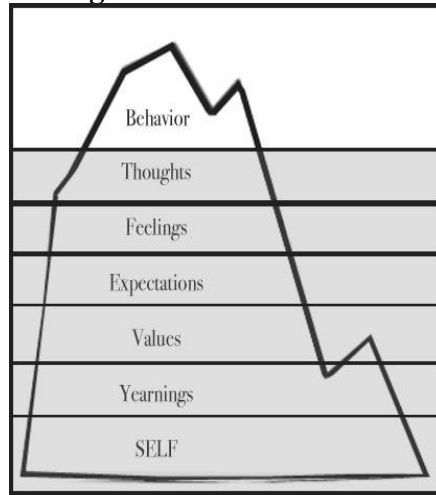

1. Fiziksel: Beden (Sahibi olarak onun ihtiyaçlarını karşılıyor musunuz?, Onu dinliyor musunuz?)
2. Entellektüel: Sol beyin, düşünceler ve gerçekler (Neyi anlıyorum?, Yeni şeyler nasıl öğrenebilirim?)
3. Duygusal: Sağ beyin, hisler (Duygularınızı tanımak ya da kabul etmek konusunda ne kadar özgürsünüz?, Kendi duygularınıza karşı ne tür engellemeler koyuyorsunuz?)
4. Duyuşsal: Kulaklar; duyma, gözler; görme, burun; koklama (Kendinizi görmek, duymak, dokunmak ve koklamak konusunda ne kadar özgür hissediyorsunuz?)
5. Etkileşim: Diğer insanlarla olan iletişim (Farklı ilişkilerinizin niteliklerini nasıl değerlendiriyorsunuz?)
6. Beslenme (Bedeninizi iyi besliyor musunuz?)
7. Bağlamsal/İçeriksel: Renkler, duyma, ışık, hava (Etraftaki nesnelere, renkleri, nesnelere durumlarını, sıcaklığını, ışık rengini, havanın durumunu, yaşadığınız ortamı algılamanızı sağlar.)
8. Tinsel (Güncel hayatınızda ruhsal bağlantılarınızı kullanıyor musunuz?) (Piddocke, 2010:134).

Satir'in bireylerin benliklerine ilişkin bilgi elde edebilmek için genellikle psikologların kullandığı "Kişisel Buz Dağı" metaforunu kullanır. Metafor ile danışanların, kendini ve ne yaşadığını anlamaları amaçlanır. En çok kullanılan metaforlardan bir tanesi olan "kişilik buzdağı metaforu"nda kişilik; en altta iletişim tarzları, ortada bireyin duyguları, duyguları hakkındaki duyguları, algıları, inançları ve beklentilerinden oluşan intra-psişik boyut ve en üstte bireyin istekleri ve benliğinden oluşan evrensel-ruhsal boyutları içeren bir buzdağının yükselen katmanlarına benzetilir (Lee, 2002a; Morrison ve Ferris, 2002).

Değişimi motive eden güçlü bir araç olan metafor aracılığı ile, buzdağında yer alan her bir katman aşama aşama aile üyeleri ile birlikte çalışılır. Bu yöntemin etkisi, metaforların bir çeşit resim sunarak kişinin hissetme, görme, duyma ve dokunma duygularını aktive etmesinden ve beyinde algısal değişiklik yaratan güçlü imajlar olmasından kaynaklanmaktadır. (Satir ve ark., 1991).

Şekil 2: Kişisel Buzdağı Metaforu Görseli

Kişisel buzdağı metaforu, diğer insanlar tarafından oluşturulan algı farklılığına vurgu yapar. En yukarıda davranışlar yer alır çünkü duymak, koklamak, dokunmak ve diğer fizyolojik durumlar diğerleri tarafından kolaylıkla görülebilir. Suyun alt tarafında görülen hisler, algılar, beklentiler gibi insanın içinde yaşadığı durumları göstermektedir (Piddocke ve Vancouver, 2010: 127). Buz dağı metaforu genellikle psikoanalistler ve analitik psikologlar tarafından kullanılmaktadır.

DEĞİŞİM İÇİN BİR ADIM: TERAPİ SÜRECİ

Satir'in aile terapisinin anahtar kelimesi, değişimdir (Banmen, 2002: 5). Satir'in aile terapisinin temel amacı, bireylerin ve ailelerin mevcut kaynaklarında bulunan değişim potansiyelini açığa çıkarmaktır. Satir'in yaklaşımını benimseyen aile terapistleri, her bir terapi seansında değişimin mümkün olduğuna dair inanç ve umutla işe başlarlar (Banmen, 2002: 5). Çünkü Satir'in yaklaşımı insan davranışını değiştirmeye ve onu anlama üzerine kurulmuştur (İnnes, 2002: 37).

Satir değişim yaklaşımında, bireylere ve onun kaynaklarına aşırı bir güven duymaktadır. Yani değişime yönelik bakış açısının bireyci olduğu söylenebilir. Değişimin sağlanabilmesi için bireylerin yeni öğrenmeleri gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Öğrenmeler, davranışların temelidir. Davranışları değiştirmek için

yeni öğrenmelere ihtiyacımız bulunmaktadır (Satir, 1991: 17). Bu bakış açısıyla Satir, bireylerden başlayan değişim hareketinin aileleri ve daha sonra bütün toplumu kapsayacağını varsayar. Değişimin öncüsü olarak bireylerin ön plana koyulması Satir'in bir yandan bireyci bakış açısına sahip olduğunu gösterirken; toplumda yaratacağı değişimi ve etkileşimi sağlama konusundaki görüşü onun toplumcu bir bakış açısına sahip olduğunu göstermektedir.

Değişimi gerçekleştirmek için aile terapistinin önemli misyonları ve görevleri bulunmaktadır. Ayrıca Satir, terapistlerin değişimi gerçekleştirmek için sahip olması gereken özelliklerden de bahsetmektedir. Satir yaklaşımında terapist, aileye çare ya da kaynak olabilecek ve gücü sınırsız olmayan insandır. Terapistin aileye göre avantajlı olduğu durum; aileyi dışardan gözleyebilmesi ve ailede güç yarışının içinde olmamasıdır. Terapist, aile üyelerinin farkına varmadıklarını fark edebilir ve amaçlar doğrultusunda ailenin iyileşmeye olan inancını yükseltir ve destekler (Satir ve ark., 1991). Terapist, öncelikle kişilerin kendilerine ve davranışlarına tarafsız ve net şekilde bakabileceği şekilde, risk almasına yardımcı olacak bir atmosfer oluşturulur. Terapist:

- Onlara güven vermeye, korkularını azaltmaya ve terapi hakkında umutlarını yükseltmeye odaklanır,
- Uzmanlığını, rolünü ve sorumluluğunu kabul etmeli ve ona göre hareket etmelidir,
- Gözlem yapma becerisine sahip olmalıdır: Birini gözleme yeteneği terapistlerin daha etkili stratejiler ve araçlar geliştirmelerini sağlar.
- Satir, ailelerinin çözülmemiş sorunlarıyla çalışmak için terapistlerin sorumluluk almaları gerektiğini savunur.
- Terapist sürekli kendini eğitir ve gelişime ve değişime açık olmalıdır.
- Terapist korkmaz,
- Verileri nasıl kontrol edeceğini bilir fakat varsayımlardan hareket etmez,
- Bilmediğini öğrenmek için sürekli soru sorar,
- Tarafsız, yargılamadan ve suçlamadan hareket eder,
- Özgüveni güçlendirir: Satir'e göre terapistin ailenin, özgüvenini yükseltebilmesi için öncelikle kendisinin özgüveninin yüksek olması gerekir. Eğer terapistler kendileri hakkında pozitif düşüncelere sahip olurlarsa kendi sevgilerine terapötik süreçte daha çok katabilirler. Satir'in modelini kullanan terapistler, kendilerine yumuşak ve nazik olarak kendilerini yargılama yapmayarak, özgüvenlerini arttırır,
- Terapi sırasında demokratik ve saygılı bir ortam oluşturur,
- İnsanların konuşmasını teşvik eder (Satir ve ark., 2001: 76).

Satir, aile terapisi yaklaşımında birkaç yöntemden bahsetmesine rağmen, bunların genel-geçer doğrular olduğunu düşünmez. Daha doğrusu terapistin mutlaka bir yöntem ya da tekniğe dayandırılması gerektiğini savunmaz. Ona göre; terapist, aile terapisindeki en önemli terapi aracıdır. Ailelerin, bireylerin ve onların problemlerinin birbirinden farklı olduğu göz önünde bulundurulursa; terapistten beklenen bu farklılıklara uygun önsezisini kullanarak terapiyi gerçekleştirmesidir.

Terapist şu varsayımlardan yola çıkarak terapiye başlar:

1. Pozitif yönde değişim mümkündür. Bu değişimler, hisler, algılar ve beklentileri içerir.
2. Terapi seanslarının ikinci seviye değişimleri gerçekleştirebilmek için deneysel olması gerekir.
3. Problem olan problem değildir; problem olan problemle baş etme biçimimizdir. Terapi problem yerine problemin çözümüne odaklanır.
4. Hislerimiz bize aittir ve biz hislerimizi değiştirmeyi öğrenebilir, onları yönetebilir ve onlardan yararlanabiliriz (tadını çıkarabiliriz).
5. Terapi, sistemik, intrapsişik ve interaktiftir.
6. Terapi, pozitif hedeflere yöneliktir. Amacı, negatif koşulların etkisini azaltmaktır.
7. İnsanlar gelişebilmek ve sorunların üstesinden gelebilmek için yeterli kaynaklara sahiptir. Terapi ise insanların bu kaynakları nasıl kullanabileceğini gösteren bir araçtır.
8. İnsanların çoğu özellikle stres zamanlarında değişimlerden korkar ve rahatsızlığın devamlılığı yönünde bir seçim yapar. (Banmen, 2002b: 8)

Satir'e göre terapi sürecinde danışmanın ilk işi hep bir umut ve güven atmosferini yaratmaya girişmektir. Her bir aile üyesi grubunun önemli bir üyesi olarak karşılanır ve öyle kabul edilir, terapist, aileyi rahatlatmaya çalışırken, aynı zamanda ailedeki görüntüleri, gözlemleyerek bilgi elde eder (Murdock, 2014: 417). Satir, aile ile çalışırken, her bir üyeyi onaylamaya ve desteklemeye önem vererek onların yaşantılarını düzenleme konusuna uzun bir zaman ayırmıştır. Satir, ailelerle çalışmaya başlarken, bu üyelerin tümünün elini sıkarak tokalaşır ve böylece onlarla özel bir bağ kurardı (Woods ve Martin, 1984: 76).

Satir'in terapi modelinin terapötik aşamaları ise şunlardır:

1. Terapist kendisini terapiye hazırlar.
2. Müracaatçı ile temas kurar. (telefonda ya da ofiste)
3. Müracaatçıyı dinlemeye hazır hale gelir ve "sizi buraya getiren şeyler nelerdir?" sorusunu sorar.
4. Müracaatçı ile birlikte problemin üstesinden gelebilmek için bazı hedefler/amaçlar belirler. Bu amaçlar, hisler, algılar, beklentiler, arzular ve davranışlar için oluşturulur.
5. Terapist, müracaatçının kendi iç deneyimlerini keşfetmesi için yardımcı olur.
6. Satir modelinde temel amaç, değişim üzerinden/değişim için çalışmaktır. Kısaca Satir modelinde temel hedef, müracaatçının daha yüksek öz-saygıya sahip olması, daha iyi seçim yapabilmesi, daha fazla sorumluluk alabilmesi ve daha uyumlu olabilmelerini sağlamaktır.
7. Aile bireylerine ev ödevi verilir.
8. Çalışmanın başarısı ile ilgili kısa bir sunum yapılarak seanslara son verilir (Banmen, 2002b: 20-21-22).

İlk görüşmede, terapist ailenin isteklerini ve terapiden beklentileri anlamak için sorular sorarak başlayacaktır. Örneğin, şu sorular sorulabilir (Satir, 2016:174):

- Buraya nasıl geldiniz?
- Buradan neler olacağına inanıyorsunuz?
- Burada neye ulaşmayı umuyorsunuz?

Sonrasında ise terapist, aile yapısını ve sorunlu semptomları anlamaya çalışacaktır. Terapist, bu varsayımları kabul ederek ve bu varsayımların öncülüğünde terapisini gerçekleştirir. Bu varsayımları göz önüne aldıktan sonra Satir'in terapist için kullandığı en önemli araç, aile haritasıdır (genogram). Satir'e göre aile haritasında olması gereken sorular şunlardır:

1. Babasının ve annesinin ismi
2. Onların doğum tarihi ve doğum yerleri
3. Şimdiki yaşları ya da ölüm yaşları
4. Evlilik tarihleri ya da boşanma tarihleri
5. Eğitimleri
6. Dini tercihleri
7. Etnik kökenleri
8. Hastalıkları ya da varsa engellilikleri
9. Hobileri, ilgileri (Banmen, 2002b: 14).

Aile haritası, müracaatçının şimdiki yaşamıyla ilgili ipuçları verir. Böylece negatif etkiler pozitif kaynaklar şekline dönüştürülebilir. Aile haritasında yaşanabilecek önemli risklerden biri, aile geçmişindeki ya da şimdiki zamanda gerçekleşen olayların her birey tarafından farklı algılanmış ve farklı aktarılıyor olmasıdır (Banmen, 2002b: 17). Bunlar, terapistte yol gösterir, değişimler için rehberlik eder.

Satir'in aile terapisinde ebeveynlerin aile geçmişlerine yönelik bilgileri aldığı "aile haritası"ndan sonra kendi ebeveynliklerini sorgulayacakları bir yöntem olan "aile kronolojisi" yöntemine geçilir. Aile kronolojisi, her ailenin kendine özgü bir tarihi olduğu varsayımından hareket eder. Aile kronolojisi ailenin iç ve dış dünyasında olup biten geçmiş olaylardır. Bu olaylar yorumlanarak aile üyelerinin bu olaylara nasıl tepki verdiğini ve nasıl yorumladığını anlamak mümkün olacaktır. Satir, temel aile terapisti kitabında aile kronolojisi yöntemine büyük önem verdiğini ve başlangıçta olayları zaman ve yerlerini aile ile birlikte tek tek incelediğini söyler (Satir, 2016: 210).

Aile kronolojisi için Satir, terapistin başlangıcında kara tahtaya bir harita çizer. Böylece kimin ailede ne zaman hangi pozisyonda olduğunu saptar. Bu kronoloji terapistin başında yapılır, bu uygulama, tamamen gerçeklere dayanan bir bilgi olduğu için aile üyeleri kendileri için duygusal bir tehdit olarak görmezler (Satir, 1983: 65). Terapist, kronolojinin hangi parçasına önem vereceğini kendi sezgileri ve aile sisteminin işleyişine göre kendisi karar verir. Aile kronolojisi oluşturularak bireylerin kendi aile geçmişlerine nasıl yaklaştıkları terapist tarafından gözlemlenir. Aile terapistinin bulması gerekenlerden biri, insanların olaylara yaklaşım biçimidir. Olayları zaman ve yer olarak kronolojik olarak kaydetmek, terapistte ailenin katettiği yolu gösterecektir. (Satir, 2016: 182). Kronolojiyi oluşturmak ve aileye dair ipuçlarını öğrenmek, terapistin ailenin içine girmesini kolaylaştıracaktır.

Aile kronolojisi, terapistte evliliğin hangi konularda sağlıklı olduğu hakkında ipuçları sunar. Terapist, aile kronolojisini oluştururken bir şekilde aile ile birlikte ailenin geçmişine ait bir resim çizmektedir (Innes, 2002: 42).

Şekil 3. Aile Yaşam Kronolojisinin Temel Akışı

Bütün Olarak Aileye

Terapist, sorun hakkında soru sorar.

Eşlere

Nasıl karşılaştıklarını, evlenmeye nasıl karar verdiklerini sorar.

Kadına ve Erkeğe

Kendi ailesinde ebeveynlerini, kardeşlerini nasıl gördüğünü sorar.

Kronolojisinde kocasıyla tanıştığı zamana gelinir.

Evlilikten beklentilerini sorar.

Eşlere

Evliliklerinin ilk zamanlarıyla ilgili sorular sorar.

Ebeveyn Olan Eşlere

Ebeveynlikten beklentilerini sorar. Geçmişin etkileriyle ilgili yorumlar getirir.

Çocuğa

Ebeveynlerini nasıl gördüğünü, eğlence tarzlarını, fikir ayrılıklarında nasıl hareket ettiklerini gözlemlediğini sorar.

Bütün Olarak Aileye

Gerilimli durumda net ve açık olmanın gerekliliğine vurgu yapar. Kapanışı yapar ve diğer seans için randevu verir (Satir, 2016: 217-218).

AİLE TERAPİSİNİN OLMAZSA OLMAZI: İLETİŞİM

Satir'in modeli çoğunlukla bir iletişim modeli olarak düşünülür. Ona göre iletişim aynı zamanda katılım ve paylaşım anlamına da gelmektedir. Satir, insanın biricikliğine vurgu yapar ve insanın başkalarıyla iletişim kurmasını kutsal ve spirüüel bir olay olarak değerlendirir. Satir'e göre aile yaşamında iletişim süreci ve sonucu çok önemlidir. Toplumsal yaşantımız süresince insan, başkalarıyla iletişim kurmak zorundadır. Bir iletişimin fonksiyonel olabilmesi için, tarafların kendini olduğu gibi ortaya koyması, iletişimin açık olması ve tamamlanmış olması gerekmektedir (Murdock, 2014: 411). Ona göre iletişim, insan dünyaya geldiğinde başkalarıyla ne tür ilişkiler kuracağını ve yaşamında neler olacağını belirleyen en önemli tek etkidir. Hayatımızı nasıl sürdüreceğimizi insanlara nasıl yakınlaşacağımız, ne kadar üretken olacağımız ve etrafımızda olup bitenleri nasıl algılayacağımız ve kendi ruhumuzla nasıl bağlantı kuracağımız, büyük ölçüde iletişim becerilerine bağlıdır. İşlevsel olmayan ailelerde düşük özgüven ve aile üyeleri arasındaki etkileşim, hayatta kalma temelindedir (Innes, 2002: 45).

Satir'e göre iletişim kelimesinin anlamı sözel olduğu kadar sözel olmayan davranışlarla da incelenmelidir. İletişim, aynı zamanda paylaşım veya katılım anlamına da gelmektedir. İletişim, aynı zamanda insanların anlam ve bilgi aktarmak için kullandıkları sembolleri, davranış kalıpları ve mimikleri de içermektedir (Satir, 2016: 99).

İletişimin iki boyutunu kabul etmesinin yanında uygun ve uygun olmayan iletişim tanımları da yapmaktadır. Onun aile terapisi yaklaşımında uygun iletişim tarzlarının benimsenmesi "terapiyi organize eden" bir unsur olarak görülmektedir. İnsanlar, iletişim kurduklarında, alıcıya- yani karşısındakine- mesaj göndermektedirler. Ona göre doğru bir biçimde iletişim kurmayı öğrenememiş birine, fonksiyonel diyemeyiz. Satir, bireyin iletişim sorunlarının temelini, çocukluk döneminde yetiştiği aile ortamına dayandırmaktadır (Satir, 1983: 143).

Satir, iletişimin karmaşıklığını kabul ederek işe başlar. Ona göre iletişimin 6 bileşeni vardır:

1. Algı (ne gördüğün, ne duyduğun vb)
2. Kavrama (bireyler için algıladıklarının anlamı)
3. İlk etki (anlamaların hisleri uyandırması)
4. İkinci etki (korkudan utanmak gibi ilk etki hakkındaki hisler)
5. Savunmalar (korktuğu anda birinin kızgın olması gibi uygun olmayan durumlarda karşılık bulma)
6. Yorum yapma (davranışlar için kurallar koyma ve süreçten çıkarılan sonuçlar) (Innes, 2002: 45).

Satir, insanların başkalarına bilgi vermek istiyorlarsa açık ve net bir biçimde iletişim kurmaları gerektiğini savunur. Çünkü bir kelime birden fazla farklı farklı anlamlara gelebilir. Yani başkalarının içimizde olup bitenleri anlamasını sağlamamız gerekir. Bu kelimelerle ilgili sorun yaratan etken, kelimelerinin farklı ortamlarda farklı kişiler tarafından farklı algılanabilmesidir (Satir, 2016: 101). Bu bakış açısıyla yaklaştığımızda kelimelerin anlamlarının, insanlar arasında çatışmalara neden olduğunu görebiliriz. A kişisi, bir kelimeyi belli bir anlamda kullanırken; B kişisi, aynı kelimeyi çok farklı şekilde algılıyorsa orada sorun vardır, anlamına gelmektedir.

Satir, iletişimi ve iletişim kalıplarını incelemeyi terapinin bir yardımcısı ve sorunların kaynağını anlamamızı sağlayacak olan bir araç olarak görmektedir (Satir, 1983). Aslında Satir'e göre iletişimin doğası, anlama üzerine kuruludur. Yani iletişimlerimizde açık ve net olduğumuz müddetçe karşımızdakinin mesajı doğru bir şekilde anlamasını sağlamış olacağız. Mesajın doğru anlaşılması, sorunların büyük çoğunlukla çözülmesini sağlayacaktır. Satir'e göre iletişimin uygun ve sağlıklı olabilmesi şu hususlara dikkat edilmesini gerektirir:

1. Verilen mesaj açık ve net olmalıdır.
2. Yetersiz mesajlar vermemelidir.
3. Belirsiz zamirler kullanmaktan kaçınılmalıdır. Örneğin:
-biz gittik ve onlar da çok üzüldü.
+kim gitti ve nereye gitti? Kim çok üzüldü? gibi sorular sorularak açık bir iletişim kurulmasına imkan verilmelidir.
4. İki veya daha fazla mesaj farklı seviyelerde verilebilir ama bunların birbirleriyle çelişmemesi gerekir. Örneğin öfkeli bir ses tonuyla istenilmeyen davranışın ortadan kaldırılmasının söylenilmesi, karşı tarafın mesajı doğru şekilde almasını sağlayacaktır.
5. Sözel olan ve olmayan mesajların birbirini tutması gerekir. Örneğin istenilmeyen bir davranışın ortadan kaldırılmasını isteyen birinin karşı tarafa neşeli bir ses tonuyla bunu söylemesi, mesajın çelişki yaratmasına ve iletişimde sorunlar doğurmasına neden olabilir. Çünkü Satir'e göre uygunsuz iletişim alıcının omzuna ağır bir yük yüklemektedir.
6. İletişimde bir kelime birden fazla anlama gelebilir. Aynı zamanda kelimeler, farklı ortamlarda farklı kişiler tarafından farklı şekillerde algılanabilir. Bu farklı algılamaların iletişimsel sorunlara yol açmaması için açık ve net bir iletişim kurulmalıdır (Satir, 1983).

“Örneğin, anne, bir çocuğu yetiştiren kadın anlamına gelmektedir. Ama aynı zamanda “anne” kelimesi sıcak, kabullenici, destekleyici bir kadın anlamına da gelir. Diğer taraftan da bazı kişiler için de soğuk, talepkar, tepkisiz bir kadın anlamına da gelebilir” (Satir, 2016).

Satir, bireyin iletişim sorunlarının temelini, çocuk olarak yetiştirildiği aile ortamına dayandırmaktadır. İletişimdeki tutarsızlıklar bütün ailelerde rastlanılır. Fakat burada önemli olan çocuğun bu yaşantıları nasıl yorumladığıdır. Örneğin, anne eve sinirli bir şekilde gelebilir, sonra da bir şey yok diyebilir ama küçük yaşlarda olan Ayşe annesinin sözel olmayan mesajlarında, onun öfkeli olduğunu anlayabilir. Eğer çocuk annesinin sinirli olmasının sebebini kendisinin yaptığı hata sonucu olduğunu düşünürse; kendilik değeri düşecektir. Satir’e göre olması gereken şey burada annenin, işte yoğun bir gün geçirdiğini çocuğa, basitçe anlatmasıdır (Murdock, 2014: 412).

Aslında sorun, mesajın doğru ve net verilmemesinden kaynaklanmaktadır. Mesajların birbiriyle çelişmediği durumlarda uygun iletişim sağlanmış olur. Uygunsuz iletişim, alıcının boynuna yük yüklemekten başka işe yaramaz (Satir, 2016:67).

İletişimin hem terapi bağlamında hem de bireylerin yaşantılarındaki anlamını Satir başetme biçimleri ile ortaya koymaktadır. Ona göre aile üyeleri herhangi bir stres durumuyla karşılaştıklarında şu başetme duruşlarını sergilerler:

1. Yalvarıcı
2. Suçlayıcı
3. Aşırı mantıklı
4. İlgisiz

Çoğu insan strese maruz kaldığına bu duruşlardan biri sergiler. Kişinin bu duruşlardan hangisini sergileyeceği şartlara ve ilişkilere göre değişebilir. Örneğin bir kişi işte yalvarıcı; evde suçlayıcı; bir partide arkadaşlarına ilgisiz duruş sergileyebilir. Müracaatçının stres anında sergilediği duruş, terapistin terapiye hangi iç özelliği kullanarak başlayacağına dair bilgi verir. Bu duruşlar:

Yalvarıcı-yatıştırıcı (placating), genellikle karşıdaki kişiyi memnun etmeye çalışan “evet efendimciler”dirler ve özür dilerler.

Suçlayıcılar (Blaming), sert ve gergindirler ve sesleri de soğuk ve yüksektir. Suçlayıcı başa çıkma tutumu İlişki içersindeki insanları bir şeylerden dolayı suçlayan eleştiren yargılayıcı ve de tam bir sözel ve sözel olmayan mesajlar vermektedir. “Bende yanlış birşey yok, hatta sende” şeklinde konuşurlar. Bireyleri suçlayıcı başa çıkma tutumunu fark ettiğinde aslında ne yaşadığını anladığında değişerek dönüşüm için çaba içersine girerler (Tekneci ve Bragg, 2014: 68-69).

Hesap yapıcılar (superreasonable), çok mantıklı, insanlara karşı mesafeli ve soğuk davranırlar. En ufak bir duygu belirtisine rastlanılmaz.

Dağıtıcı (irrelevant-confused), şarkı söyler gibi bir konuşma stilleri vardır, kafa karıştırıcıdırlar ve bir noktaya odaklanamazlar (Murdock, 2014: 411-412).

SATIR'IN ÖNCÜ FİKİRLERİ VE YAKLAŞIMI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Satir'in aile terapisine en önemli katkısı, ilk kez 1951 yılında tüm aile fertleriyle aynı anda terapi gerçekleştirmiş olmasıdır. Çünkü Satir, şizofrenli bir kadınla çalışırken sırayla annesini, babasını ve kardeşini terapiye dahil etmiş ve başarılı sonuçlar almıştır. Bundan sonra sorunların tek boyutlu olamayacağını, sorunların aileyi etkileyeceğine ve aynı zamanda sorunun oluşumunda ailenin etkisini göz önünde bulundurarak tüm aileyi terapiye dahil etmiştir.

Satir'in diğer aile terapistlerinden farklı olarak yaklaşımı, daha çok yaşantısaldır. Satir, 5200 aile ile çalışarak çokça deneyim kazanmıştır. Ayrıca Satir, hayatı boyunca öğrenci olmuş, keşfedilecek yeni yerler aramış bir terapisttir. Çalıştıkları, kitapları, videoları ve düşünceleri Dünya'nın her yerinde milyonlarca insana ulaşmıştır.

Satir'i diğer aile terapistlerinden ayıran diğer önemli katkı, sorun üzerine değil gelişim üzerine odaklanmasıdır. Satir, terapileri sırasında problemin kendisine değil problemin çözümüne odaklanır. Satir, insanların değişim için potansiyele sahip olduklarını fakat uygun iletişim tarzları gerçekleştiremedikleri için başarısız olduklarını savunur. İnsanlarla terapide ve eğitimlerde çalışıp kendini 'insan potansiyelini artırma' ya adanmıştır. Satir; bütüncül, yaşantısal ve patolojiye odaklanmayıp gelişim ve sağlık üzerine odaklanması nedeniyle, aile terapisinin bakışı ele alındığında, çağdaşlarının ilerisinde olmuştur.

Satir, seanslarında "otantiklik" konusuna dikkat etmesi, bireyin biricikliğine vurgu yapması, bir diğer önemli görüşleri arasındadır.

Satir modeli, çiftlerin ilişkileri, aile üyeleri arasındaki ilişkiler, aile içi şiddet, depresyon, post-travmatik stres bozuklukları, bi-polar bozukluklar, anksiyete bozuklukları, cinsel istismar, intihar vb problemlerde kullanılmaktadır. Satir'in terapisinin pek çok alanda kullanılması, onun yaklaşımının önemini ve pek çok alanda uygulanabilirliğini göstermektedir.

Virginia Satir kendi zamanının etkin grup lideri olup aile terapisini yalnız meslektekilere değil halka götürebilmiş bir uygulamacı/terapi sanatçısıdır.

Satir, aile terapisi yaklaşımını teori, metot ve uygulama ilişkisiyle formüle etmez (Innes, 2002: 49). Ona göre problemler, kişiye ve aileye özeldir. Bu yüzden belirli bir teori ya da metot kullanmak yerine terapistin uygun metodu seçmesi gerektiğini düşünür.

Ona göre herhangi bir etkileşimin üç boyutu vardır, bunlar: kendin, diğerleri ve bağlam. Satir modelinde bu üç bileşeni "hayatta kalma duruşları" olarak tanımlar. Bağlam, politik ve ekonomik şartları, etnisiteyi, cinsiyeti, statüyü, dini ve geleneği de içine alır. Satir, böyle faktörlerin etkileri hakkında çok fazla şey yazmaz. Satir, bireylerin iç süreçlerine çok fazla odaklanır ve bağlamın önemini gözden geçirir (Innes, 2002: 46). Bağlamın önemini farkına varmak, daha büyük makro perspektiflere bakmayı gerektirir Satir ise, mikro etkileşime odaklanır. Satir, makro bakış açısını sadece aşırı mantıklı ve ilgisiz hayatta kalma duruşlarında gösterir.

Satir, “Temel Aile Terapisi” kitabında aile terapisinde süreç ve metot hakkında notlara yer vermektedir. Sadece teorik varsayımlar ve prensiplerden bahseder. Bunu yaparken teoride kullandığı örneklerden bahsetmez. “İnsan Yaratmak” kitabında ise Satir, aile terapisini diğer aile terapistlerinden farklı olarak topluma hitap etmiştir. Bu kitapta aileler ile çalışmasından neler öğrendiğinden bahseder.

Satir’in yaklaşımının çıkış noktası, evrenselidir. İnsanoğlunun bir evrim geçireceği daha fazla “yetişkin insan” olmak için çalışan bireylerin yeni zamanda köprü görevi göreceğini savunur (Satir ve ark. 1991). Satir’in modeline göre hiyerarşik perspektif, zayıf huylu ve doğası gereği kötü olan insanı tanımlar. Bu zayıflığı kontrol etmek için kabul edilebilir standartlarda bir hiyerarşi oluşturulur. Toplumdaki elit üyeler, bu hiyerarşiye seçimleri, davranışları, koydukları ödül ve cezalar aracılığıyla liderlik yaparlar. İnsanlar elitler tarafından oluşturulan bu standartlara uymaları ölçüsünde onaylanırlar; bireysellik ise cesaretlendirilmez (Innes, 2002: 41). Satir’in vizyonu evrensel olmasına rağmen değişim konusundaki düşünceleri, bireyseldir.

Satir’in ailelerdeki etkileşim konusundaki görüşlerine rağmen önerileri daha çok bireysel düzeydedir (Innes, 2002: 50). Sosyal değişim modelini ortaya koyarken bunu bireylerin gerçekleştireceğini savunur. Toplumda güçlü pozisyonda bulunan bireylerin toplumu değiştireceğini savunur. Çünkü aileler bireylerden oluşur ve muhtemelen bireylerdeki değişim ailelerin de değişmesine, ailenin değişmesi de toplumun değişimini sağlayacaktır (Satir, 1983: 170). Fakat Satir burada sosyolojinin, politikanın, ekonominin, antropolojinin bilgisinden ve bağlamından yararlanmamaktadır. Bu bağlamlar göz önünde bulundurulmadığında; sosyal değişimden bahsetmek çok da gerçekçi olmayacaktır.

Diğer taraftan tek bir bireyin değişimi ya da değişime katkısı diğer insanlar üzerinde değişime neden olmaz. Kendine değer vermek ve uyumlu davranışlar sergilemek yeterli değildir. Değişim için çoklu bağlamların etkisi değerlendirilmelidir.

Satir’in değişim konusundaki bireye attığı değer, bireylerin yaşadığı ortam göz önünde bulundurulmadığında başarılı olması imkansızdır. Örneğin yaşadığı çevresinden dolayı uyuşturucu alışkanlığı olan bir kadını ele alalım. Bu kadın, Satir’in yaklaşımıyla yüksek kendilik değerine ve değişme potansiyeline sahiptir. Fakat bireyin değişimi terapi esnasında gerçekleşse bile yeniden aynı ortama döneceği için bu kişinin ortamının yani bağlamının değiştirilmesi daha başarılı sonuçlar verecektir. Bazen tek bir bireyin değişimi, ortam ve sosyal bağlam değişmedikçe herhangi bir değişime sebep olmaz. Bu nedenle Satir’in bakış açısıyla içsel kaynaklara sahip bireylerin değişime neden olacağı her zaman geçerli olamaz. Sosyal, politik, ekonomik ve kültürel faktörlerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Çocuğun eğitiminde sadece ailenin önemli bir rol üstleneceğini savunuyor. Fakat çocuk sadece aileden değil dış dünya ile-okul, arkadaş çevresi vb- de etkileşim halinde olduğu için bu bağlamların da çocuğun eğitimi üzerindeki etkisini gözden kaçırmış olur.

SONUÇ

Virginia Satir, öncü fikirleriyle çağının ötesine geçmiş aile terapisi alanında en iyi isimlerden biridir. Ailenin doğasına, varoluşuna ve yapısına dair görüşleri,

kendinden sonra gelen aile üzerine çalışan araştırmacılara önemli bir bakış açısı sunmuştur. Terapilerinde kendine has kullandığı teknikleri, bireyin biricikliğine vurgusu ve müracaatçı ile kurulan samimi ilişkinin önemine dair bakış açısı, alana diğer önemli katkıları olarak değerlendirilebilir. Diğer taraftan Satir'in birey ve aileye bakış açısını bağlamsal anlamda değerlendirmekten yoksun olması ve bireyi değişimin tek aktörü olarak tanımlaması, yaklaşımın eksik yönlerini oluşturmaktadır.

Satir'in aileye verdiği önem, bireyin biricikliği ve terapilerinin kendine has doğasına dair inancının yanında Satir'in entelektüel bakış açısının etkilendiği hümanizm, varoluşçuluk ve yapısalcılık yaklaşımlarını anlamak ve bu yaklaşımları, kişisel deneyimleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu açıdan çalışmanın alanda önemli bir boşluğu doldurarak yapılacak diğer çalışmalara katkı sunacaktır. Diğer taraftan Satir'in terapilerinin pratiğe uygulanması ve uygulama sonuçlarının ortaya konmasına dair çalışmaların yapılması, alana dair yeni bakış açıları kazandıracaktır.

KAYNAKLAR

- Banmen, J. (2008a). "Satir Transformational Systemic Therapy", Palo Alto, CA: Science & Behavior Books, Inc.
- Baron, S. (2009). "Metaphor and The Satir Therapist", The Satir Journal, Vol.3(1), 49-60.
- Bragg, P., Tekneci, P. (2014). *Birey, Çift ve Aile Terapilerinde Virginia Satir Modeli Derine Dalmak Uygulama Örneği*, Birey Aile Çocuk Terapileri Eğitim yayınları-2: İstanbul.
- Caston, C. (2009), "Using the Satir Family Tools to Reduce Burnout in Family Caregivers", The Satir Journal, Vol.3(2), 39-72.
- Cheung, M. (1997). "Social Construction Theory and The Satir Model: Toward a synthesis", The American Journal of Family Therapy, 25 (4), 331-343.
- Durak, E. Ş. Fışiloğlu, H. (2007), "Film Analizi Yöntemi ile Virginia Satir Aile Terapisi Yaklaşımına Bir Bakış", Türk Psikoloji Yazıları, 10(20), 43-62.
- Haber, R. (2002). "Virginia Satir: An Integrated, Humanistic Approach. Contemporary", Family Therapy, 24(1), 23-34.
- Innes, M. (2002). "Satir's Therapeutically Oriented Educational Process: A Critical Appreciation", Contemporary Family Therapy, 35-56.
- Li, Y., Vivian, L. (2010), Applying the Satir Model of Counseling in Mainland China: Illustrated with Case Studies, The Satir Journal, Vol.4(1), 24-52.
- Lum, W. (2000). The Lived Experience Of The Personal İceberg Metaphor Of Therapists İn Satir's Systemic Brief Therapy Training. Unpublished master's thesis, University of British Columbia, Vancouver.

- Lum, W. (2002), "The Use of Self of the Therapist", *Contemporary Family Therapy*, 24(1), 182-19.
- Muddock, N.L. (2014). *Psikolojik Danışma ve Psikoterapi Kuramları Olgu Sunumu Yaklaşımıyla* (Çev.Ed: Füsun Akkoyun), Nobel Yayınları: Ankara.
- Piddocke, S. (2010). The Self: Reflections on its Nature and Structure According to the Satir Model, *The Satir Journal*, Vol.4(1), 109-154.
- Satir, V., & Baldwin, M. (1983). *Satir step by step*. Palo Alto, CA: Science & Behavior Books.
- Satir, V. (1972), *Peoplemaking*, Palo Alto, CA: Science and Behavior Books, Inc.
- Satir V. (2016), *Temel Aile Terapisi*, (Çeviren: Selim Ali Yeniçeri), Beyaz Yayınları: İstanbul.
- Satir, V. & Baldwin, M. (1983). *Satir step by step: A guide to creating change in families*. Palo Alto, CA: Science and Behavior Books.
- Satir, V., Banmen, J., Gerber, J., & Gomori, M. (1991). *The Satir Model: Family Therapy and Beyond*, Palo Alto, CA: Science and Behavior Books, Inc.
- Swingewood, A. (1998). *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*, Çev.Osman Akınhay Bilim ve Sanat Yayınları: Ankara.
- Winter, J.E. (1992). Satir Process Model: Theoretical Foundation. In Family Research Project: Outcome Study Of Bowen, Haley, And Satir. Unpublished Manuscript. Richmond VA: Family Research Project.

ÇOK PARTİLİ DÖNEMDE SENATO VE PARLAMENTOYA SEÇİLEN TUNCELİ TEMSİLCİLERİ (1946-1973)*

SENATO AND PARLIAMENT SELECTED TUNCELİ REPRESENTATIVES IN
THE MULTI-PARTY PERIOD (1946-1973)

Savaş SERTEL**

ÖZET

Dersim Sancağı 1935'te il yapılmış ve Tunceli'nin ilk milletvekilleri 1939'da seçilmiştir. 1946 seçimlerinde tüm yurttaki olduğu gibi Tunceli'de de seçimleri CHP kazanmıştır. Bunun en büyük nedeni açık oy gizli tasnif usulüne göre seçimlerin yapılmasıdır. 1950 seçimlerinde ise tüm Türkiye'de olduğu gibi Tunceli'de de Demokrat Parti galip gelmiş ve ildeki iki milletvekili kontenjanının ikisini de kazanmıştır. Bu durum seçim sisteminin düzeltilmesi ve gizli oy açık tasnif usulünün uygulanması olmuştur. Meclislerdeki ve senatodaki Tunceli temsilcileri ilin sorunlarının gündeme getirilmesi ve çözülmesi için büyük çabalar harcamıştır.

Anahtar Kelimeler: Tunceli, Seçim, Milletvekili, Senatör, Temsil.

ABSTRACT

Dersim Sandjak was established in 1935 and the first deputies of Tunceli were elected in 1939. CHP won the elections in Tunceli as it was in the whole country in 1946 elections. The biggest reason for this is the election according to open voting classified method. In the 1950 elections, the Democratic Party won in Tunceli as well as in Turkey, and the two deputies on the top won both of the quotas. This has been the application of the electoral system and the secret ballot-open classification procedure. The Tunceli representatives in the Assembly and in the Senate have made great efforts to bring the problems of the province to the agenda and to solve them.

Key Words: Tunceli, Election, Deputy, Senator, Representative.

Giriş

Demokrasinin temel unsuru olan seçimler Türkiye'de 1908'den itibaren düzenli olarak yapılmaktadır.¹ 16 Mart 1920 tarihinde İngilizlerin Meclis-i Mebusan'ın

* Bu çalışma Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalında 2012 yılında tamamlanan "Cumhuriyet Dönemi'nde Tunceli (1940-1970)" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

** Doç. Dr. Munzur Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, savassertel@mynet.com.

¹ Ahmet Demirel, *Tek Partinin İktidarı Türkiye'de seçimler ve Siyaset (1923-1946)*, İletişim Yayınları, II. Baskı, İstanbul 2013, s. 17.

kapatmasıyla Osmanlı parlamenter sistemi de eylemli olarak sona ermiştir.² Mustafa Kemal, İstanbul'un işgalinin ardından 19 Mart 1920'de yayınladığı bir genelge ile Ankara'da yeni bir meclis toplanacağını ve bu meclise illerden vekil seçilmesini istemiştir.³ Mustafa Kemal'in İstanbul'daki milletvekillerini Ankara daveti üzerine birkaç hafta boyunca 96 milletvekili Ankara'ya gelmiş ve Müdafai Hukuk hareketinin yerel şubeleri tarafından seçilen 232 milletvekili ile birlikte TBMM'yi oluşturmuştur.⁴ TBMM, 23 Nisan 1920'de Hacıbayram-ı Veli Camisi'nde Cuma namazı kılındıktan sonra Kuran okunarak ve kurban kesilerek açılmıştır.⁵

Mustafa Kemal Paşa 6 Aralık 1922'de Halk Fırkası adıyla yeni bir siyasi parti kurulacağını duyurmuştur.⁶ Partinin nizamnamesi 9 Eylül'de kabul edilmiş ve 11 Eylül 1923'te resmen kurulmuştur. Ancak daha simgesel bir tarih olan 9 Eylül günü Halk Fırkası'nın kuruluş günü olarak kabul edilmiştir.⁷ 1923 seçimlerinde Halk Fırkası'nın milletvekili adaylarını Mustafa Kemal'in başkanlığındaki bir seçim kurulu belirlemiştir. Daha sonra hazırlanan ilk parti tüzüğünde bu yetki 3 kişilik bir heyete bırakılmıştır.⁸ Tek parti döneminde sistem, CHP tarafından desteklenmeyen bir adayın milletvekili olmasına izin vermemiştir. Bu sisteme "oybirliği demokrasi" de denmiştir.⁹ Tek parti döneminde siyasal faaliyetlerin merkezi meclis değil Cumhuriyet Halk Fırkası olmuştur.¹⁰ 1935'te CHF parti ile devleti bütünleştiren bir tasarımı kabul etmiştir.¹¹ Genel Sekreter Recep Peker 9 Mayıs 1935 tarihli parti kurultayında yaptığı konuşmada CHF'nin Türkiye'nin ilk parti devleti olduğunu açıklamıştır.¹²

Çok partili demokratik hayata geçişte bazı sancılar yaşanmıştır.¹³ Yalta Konferansı'ndan sonra İngiltere, 20 Şubat 1945'te, Türkiye'ye bir muhtıra vererek, 25 Nisan 1945'te Müttefikler arasında San Francisco Konferansı'nın toplanacağını, buna ise 1 Mart 1945 tarihinden önce Almanya'ya savaş ilan etmiş olan ülkelerin davet edileceğini, Türkiye de bu tarihten önce savaşa girmeye karar verirse Birleşmiş Milletler Bildirisi'ne katılabileceğini bildirdi. Türkiye, bu muhtıradan üç gün sonra, 23 Şubat 1945'te, Almanya

² İhsan Güneş, *Birinci TBMM'nin Düşünce Yapısı (1920-1923)*, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1997, s. 54.

³ Osmanlı Mebusan Meclisi üyelerinden Ankara gelebilenlerin de milletvekili sayılacağı belirtilmiştir. Güneş, *Birinci TBMM'nin Düşünce Yapısı*, s. 58-60; Anadolu'daki ulusçu hareketin lideri olan Mustafa Kemal Paşa, 19

Mart 1919'da bir genelge yayınlarak, olağanüstü yetkilerle donatılmış bir meclisin Ankara'da toplanacağını bunun için seçimlerin yapılmasını, her sancaktan 5 kişinin seçilmesini, seçimlerin 15 gün içinde bitirilmesini istemiştir. İhsan Güneş, "Atatürk Döneminde Türkiye'de Seçimleri (1919-1938)", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Cumhuriyetin 80. Yılına Armağan*, Ankara 2004, s. 213.

⁴ Erik Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, (Çev: Yasemin Saner Günen), İletişim Yayınları, VII, Baskı, İstanbul 2000, s. 221.

⁵ Feroz Ahmad, *Modern Türkiye'nin Oluşumu* (Çev: Yavuz Aolgan), X. Baskı, Kaynak Yayınları, İstanbul 2012, s. 208-209.

⁶ Cemil Koçak, "Siyasal Tarih (1923-1950)" *Çağdaş Türkiye Tarihi*, C. IV, Yayın Yönetmeni Sina Akşin, Cem Yayınevi, s. 89.

⁷ Koçak, "Siyasal Tarih (1923-1950)" *Çağdaş Türkiye Tarihi*, s. 90.

⁸ Üç kişilik heyette genel başkan, genel başkan yardımcısı ve genel sekreter yer almıştır. Ancak gerek Atatürk gerekse İnönü CHF'den seçilecek olan milletvekillerini bizzat belirlemiştir Demirel, *Seçimler ve Siyaset*, s. 21.

⁹ Demirel, *Seçimler ve Siyaset*, s. 24.

¹⁰ Ahmad, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, s. 70.

¹¹ Ahmad, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, 82.

¹² Koçak, "Siyasal Tarih (1923-1950)" *Çağdaş Türkiye Tarihi*, s. 115.

¹³ Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, (Çev: Metin Kıratlı), Türk Tarih Kurumu Yayınları, V. Baskı, Ankara, 1993, s. 302.

ile 3 Ocak 1945'te siyasi ve ekonomik ilişkilerini kestiği Japonya'ya savaş ilan etti. 27 Şubat 1945'te Birleşmiş Milletler Bildirisi'ni imzaladı. Bunun üzerine 5 Mart 1945'te San Francisco Konferansı'na resmen davet edildi ve böylece Birleşmiş Milletler Örgütü'nün kurucu üyeleri arasına katıldı.¹⁴ Türkiye Nisan 1945'te San Francisco Konferansı'na kurucu ülke olarak katılarak ve Birleşmiş Milletler antlaşmasını imzalayarak demokratik idealler için söz vermiştir.¹⁵ Demokratikleşme 1945'te Türkiye Birleşmiş Milletler'e katıldığı ve San Francisco'da yeni kabul edilmiş olan Birleşmiş Milletler Anayasasının onaylanmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geldiği zaman başladı.¹⁶ Celal Bayar, Refik Koraltan, Fuat Köprülü ve Adnan Menderes'in kurucuları arasında yer aldığı Demokrat Parti 7 Ocak 1946'da kurulmuştur.¹⁷ 1946 seçimlerine kadarki tüm seçimler iki dereceli olmuştur.¹⁸ 1946'da Demokrat Parti'nin kurulmasından sonra seçim kanununda yapılan değişikliklerle Türkiye'de ilk kez tek dereceli seçim sistemi kabul edildi ve 21 Temmuz 1946'da ilk tek dereceli seçim yapılmıştır. Ancak açık oy gizli sayım esasına göre bir seçim olduğu için DP seçimleri kazanamamıştır.¹⁹ 16 Şubat 1950'de kabul edilen 5545 Sayılı Kanun ile gizli oy açık sayım esasına geçilmiştir.²⁰ 1950 yılında başa geçen Demokrat Parti 27 Mayıs 1960'ta gerçekleşen Askeri darbe ile hükümet iktidardan uzaklaşmış ve 1961'de yeni bir anayasa hazırlanarak tekrar demokratik yönetimler iş başın geçmiştir. 1961-1965 yılları arasında İsmet İnönü'nün koalisyon hükümetleri kurulmuştur. 1965-1974 yıllarında ise Adalet Partisi'nin önderliğindeki koalisyon hükümetleri ülkeyi yönetmiştir. **Genel Seçimler ve Tunceli'deki Genel Seçim Faaliyetleri**

1. 3. 1946 Genel Seçiminde Tunceli'deki Seçim Faaliyetleri

1945'ten itibaren Türkiye'de çok partili hayata geçilmiştir. Bundan dolayı yeni bir seçim kanunu çıkarılmış ve seçimler bir yıl öne alınarak 21 Temmuz 1946'da gerçekleşmiştir.²¹ Arşiv belgelerinden elde edilen bilgilere göre 8. Dönemde Tunceli'den milletvekili adayı olmak isteyen 21 aday adayına ait bilgiye sahibiz. Bu adayların hepsi farklı mesleklere sahiptir.²² Bu adaylardan en dikkat çeken Diyarbakır Eski Valisi Cemal Bardakçı'dır. Bardakçı Koçgiri hadisesi çıktığında Ovacık'a gelmiş, kendisinin de Alevi olduğunu, söyleyerek Munzur suyundan içmiş ve Koçgirilileri desteklememelerini istemiştir. Bir diğer önemli şahsiyet İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdür

¹⁴ Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-2014)*, Der Yayınları, 13. Baskı, İstanbul 2014, s. 651-652.

¹⁵ 1945 sonrası doğu ve boğazlar bölgesinde yaklaşan Rus tehdidi Türkiye'yi batıya daha da yaklaştırmıştır. Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, 302-303.

¹⁶ Halk Partisinin bir grup üyesi bu fırsattan yararlanarak, hükümetin Birleşmiş Milletlerde teorik olarak onayladığı hak ve hürriyetleri Türkiye içinde teminat altına alacak birçok kanuni reform teklifinde bulundu. Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, s. 303.

¹⁷ Ahmad, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, 126; Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, (Çev: Metin Kıratlı), Türk Tarih Kurumu Yayınları, V. Baskı, Ankara, 1993, s. 305.

¹⁸ Demirel, *Seçimler ve Siyaset*, s. 17.

¹⁹ Coşkun Üçok, *Siyasal Tarih (1789-1960)*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1975, s. 301.

²⁰ Üçok, *Siyasal Tarih*, s. 301.

²¹ Erol Tuncer, , *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler (1877-2002)*, s.89. 1946 seçimleriyle birlikte o güne kadar uygulanmış olan iki dereceli seçim sistemi yerine tek dereceli seçim sistemi uygulanmıştır. 1946 seçimlerine DP'de katılmıştır.

²² Bu dönemde Tunceli'den bir Emekli Milletvekili, bir Emekli Vali, bir Vali Yardımcısı, bir Kaymakam, bir İl Daimi Encümeni Kalem Şefi, bir Gazeteci, bir Mülkiye Müfettişi, bir Mal Müdürü, bir Ziraat Bankası İlçe Şube Müdürü, bir İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdür Yardımcısı, bir Belediye Büro Şefi, bir Müteahhit, bir Veteriner, bir Belediye Meclisi Üyesi, bir Memur, bir Öğretmen, bir Ticaret Mahkemesi Üyesi, 2 Çiftçi, bir Halkodası Başkanı ve bir Milli Eğitim Müşaviri aday olmuştur. BCA 490.01.323.1334.2.

Yardımcısı Edip Yavuz'dur. Yavuz 1931-39 yılları arasında Pülümür Kaymakamlığı yapmıştır. Bu dönemde aday olan başka bir önemli şahsiyet ise Naşit Hakkı Uluğ'dur. Uluğ hukuk fakültesi mezunu olduğunu, 21 yıldır gazetecilik yaptığını, Tunceli üzerine iki tane kitap yazdığını belirtmiştir²³. Uluğ "Derebeyi ve Dersim" ve "Tunceli Medeniyete Açılıyor" isimli kitapları yazmıştır. Bu dönemde meclisin yenilenme oranı % 34.86'dır²⁴.

1. 4. 1950 Genel Seçiminde Tunceli'deki Seçim Faaliyetleri

7 Ocak 1946'da Demokrat Parti kurulmuştur. 1950, 54 ve 57 seçimlerini kazanan parti 1950'den itibaren 27 Mayıs 1960 darbesine kadar ülkeyi yönetmiştir. 1950 seçimlerinde % 52.7 oy alarak 408 milletvekili çıkarmıştır. CHP ise % 39.4 oy ile 69 milletvekilliği kazanmıştır. DP 27 Mayıs darbesiyle iktidardan uzaklaştırılmıştır. 29 Eylül 1960'ta ise parti kapatılmıştır.

8. Dönem Milletvekilliği Seçiminde CHP Tunceli Milletvekilliği için aday adayları olanlar hakkında sınırlı bilgiye sahibiz. Arşiv belgelerine göre 13 tane aday adayının bilgisi vardır²⁵.

CHP Ağrı Milletvekili Müştak Aktan 30 Kasım 1949'da Genel Sekreterliğe gönderdiği Tunceli teftiş raporunda Tunceli'deki Demokrat Parti çalışmalarına da değinmiş, Demokrat partinin Mazgirt, Pertek ve Hozat merkezinde parti kimliği taşımayan, çok zayıf birer teşkilat kurduğunu, bu teşkilatların başında olanların zayıf karakteri ve CHP Teşkilatının uyanıklığı ve kuvveti karşısında bir varlık gösteremeyeceklerini ve gelişemeyeceklerini belirtmiştir²⁶.

CHP bu dönemde DP'nin gücünü tam olarak kestiremeye de muhalif partinin seçimleri kazanmasını engellemek için çeşitli tedbirler almıştır. Tunceli CHP İl İdare Kurulu Başkanlığı CHP Genel Sekreterliğine 8 Haziran 1950'de gönderdiği yazıda Tunceli'deki halkevleri ve halkodalarının açtığı Türkçe okuma-yazma kursları öğretmenlerini eleştirmiş, vazifemizi yaptık para verin havasına girdiklerini, seçim zamanında ise özellikle köy öğretmenlerinin Elazığ Lisesi Fransızca öğretmeni ve bağımsız Tunceli Milletvekili aday Fethi Ülkü'nün oy pusulalarını dağıtmak ve onu kazandırmak sevdasına düştüklerini ve bu öğretmenlerden ikisinin parti müfettişi Müştak Aktan tarafından haklarında kanuni işlem yapılması için gerekli makamlara müracaat edildiğini belirtmiştir. Genel Sekreterlikten yapılacak muamelenin kendilerine bildirilmesi istenmiştir²⁷. CHP'nin çabaları 1950 seçimlerini kazanmasını sağlamamıştır. 14 Mayıs 1950'de yapılan seçimleri Tunceli'de Demokrat Parti adayları Hıdır Aydın ve Hasan Remzi Kulu kazanarak milletvekili seçilmişlerdir²⁸. Bu kişiler aynı zamanda Tuncelili milletvekilleri idi. Tek parti döneminde bölgeden Tuncelili milletvekili çıkmasa da çok partili dönemde Tuncelili kişiler milletvekili

²³ BCA 490.01.323.1334.2.

²⁴ Erol Tuncer, , *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler(1877-2002)*, s.91.

²⁵ PTT Memuru, müteahhit, emekli Vali Yardımcısı, Devlet Bakanlığı Mütercimi, müteahhit(İl daimi encümen yedek üyesi, belediye üyesi, belediye daimi encümen üyesi), 2 Çiftçi, 2 Öğretmen (Öğretmenlerden biri 1954 seçimlerinde CHP Tunceli Milletvekili olacak olan Elazığ Lisesi Fransızca öğretmeni Fethi Ülkü'dür.), 2 Avukat (Avukatlardan biri Tunceli Milletvekili Necmettin Sahir Silan'dır.), bir Hâkim(İstanbul Asliye Hukuk Mahkemesi Hâkimi ve hukuk doktoru, 1943, 1946 ve 1950 seçimlerinde Milletvekili aday adaylığı olmuş olan Hakkı Tüzemen), Vali (Van Valisi Niyazi Dalokay, kaymakamken 1943 ve 1946 seçimlerinde de aday adaylığı olmuştur.). BCA 490.01.323.1335.1.

²⁶ BCA 490.01.191.760.1.

²⁷ BCA 490.01.1059.1067.2.

²⁸ BCA, 030.10.77.513.3 23 Mayıs 1950.

seçilmeye başlamıştır. 1950 seçimlerinde 27 yıllık CHP iktidarı ilk kez el değiştirerek, DP iktidarı dönemi başlamıştır²⁹. Bu dönemde meclisin yenilenme oranı çok yüksektir. Milletvekillerinin % 76.13'ü değişmiştir. Bunda 27 yıldan beri devam eden hükümetin devriliş yerine yeni bir hükümetin ve siyasi gücün gelmesi de etkilidir³⁰.

1. 5. 1954 Genel Seçiminde Tunceli'deki Seçim Faaliyetleri

1954 seçimleri için propaganda faaliyetlerine girişen Demokrat Parti'nin İl Kongresi'nde konuşan Hıdır Aydın Tunceli'de hükümetin yaptığı yatırımları anlatmıştır³¹. Ancak bu çabalar ildeki yerel medya tarafından yeterli görülmemiştir. 26 Ağustos 1953 tarihli Munzur gazetesinin haberine göre D.P. iktidarının memlekette kalkınma hamlelerine başladığı, fabrikalar açtığı, okullar açtığı ancak Tunceli'nin bu nimetlerden faydalanamadığı, bunun sebebinin ise Tunceli Milletvekillerinin ilgisizliği olduğu belirtilmiştir³².

1954 seçimlerine Tunceli'den çok sayıda aday aday katılmıştır. 18 Kasım 1953'tarihli Munzur gazetesinin haberine göre Tunceli'de 90'a yakın milletvekili aday aday olduğu belirtilmiştir³³. Katılımın fazla olması seçmenin ve siyasi partilerin aday alternatifini artırmıştır. Aralık 1953'ten itibaren Tunceli'de seçim faaliyetleri hız kazanmış, aday sayısı çoğalmaya başlamıştır³⁴. Munzur gazetesine göre Tunceli'de 162 milletvekili aday adayının seçime gireceği kesinleşmiştir³⁵. Harput gazetesine göre ise Tunceli'de 1954 yılı genel seçiminde milletvekili aday aday sayısı 170 kişiyi aşmıştır³⁶. 10 Mart 1954'te Demokrat Parti Tunceli müfettişi ve Bilecik milletvekili İsmail Aşkın Tunceli'ye gelerek incelemelerde bulunmuş ve seçimle ilgili çalışmalar yapmıştır. Merkez ilçe teşkilatı kurulması için teşebbüse geçilmiştir³⁷. 11 Mart 1954'te Demokrat Parti Tunceli Merkez İlçe teşkilatı kurulmuştur. Ayrıca Demokrat Parti Tunceli Milletvekili Hıdır Aydın'ın parti müfettişleri raporu doğrultusunda partinin düzenini bozduğu gerekçesiyle partiden çıkarıldığı açıklanmıştır³⁸. Demokrat Parti aday yoklamasında M. Celal Noyan, Bahri Turgut Okaygün ve Mehmet Ali Demir seçilmiştir³⁹.

1954 seçimleri Tunceli'de heyecanlı geçmiştir.⁴⁰ Bu seçimde partililerin birbirlerine karşı sabotaj iddiası da gündeme gelmiştir. 2 Nisan 1954 tarihli Demokrat Tunceli gazetesi; C.H.P.'lilerin D.P. adaylarının (Hasan Remzi Kulu, Bahri Turgut Okaygün, Mehmet Ali Demir ve Celal Noyan) seçimlerde kullandıkları cipe sabotaj yaptıklarını ve yakalanıp cumhuriyet savcılığına teslim edildiklerini ve haklarında takibat açıldığını yazmıştır. Haberin detayında Pülümür'de Halk Partililerin (Bu kişiler 28 yaşındaki Şihi Genç ve 20

²⁹ Erol Tuncer, , *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler(1877-2002)*, s.89.

³⁰ Erol Tuncer, , *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler(1877-2002)*, s.91.

³¹ *Munzur*, 22, 26, 29 Haziran 1953.

³² *Munzur*, 26 Ağustos 1953.

³³ *Munzur*, 18 Kasım 1953.

³⁴ *Munzur*, 23 Aralık 1953.

³⁵ *Munzur*, 12 Şubat 1954.

³⁶ *Harput*, 3 Mart 1954.

³⁷ *Demokrat Tunceli*, 11 Mart 1954.

³⁸ *Demokrat Tunceli*, 12 Mart 1954.

³⁹ *Demokrat Tunceli*, 30 Mart 1954.

⁴⁰ 1954 seçimleri sürecinde Türkiye genelinde gergin ortam Tunceli'ye de yansımıştır. Adan Menderes 25 Ekim 1953 tarihinde CHP kampanyasının "Moskova Radyosu kadar mide bulandırıcı" olduğu söylemiştir. Menderes muhalefet ile iktidar partisi arasındaki ilişkilerin tartışma ilişkisi değil düşmanlık ilişkileri olarak değerlendirmiştir. F. Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, Hil Yayınları, İstanbul 2010, s.73.

yaşındaki Hüseyin Atıcı) DP adaylarının ciplerinin yuvarlanarak adayların ölmesi için ciplerin rotlarını, farlarını ve vites kollarını sökerken 22.30 civarında jandarma devriyeleri tarafından yakalandığı ve savcılığa teslim edilerek haklarında soruşturma açıldığı belirtilmiştir.⁴¹

2 Mayıs 1954'te yapılan milletvekilliği seçimlerini Tunceli'de Demokrat Parti'den Bahri Turgut Okaygün ile Cumhuriyet Halk Partisi'nden Aslan Bora ve Fethi Ülkü kazanmıştır⁴². Bu dönemde Tunceli milletvekili kontenjanı bir önceki döneme göre artarak 3 milletvekilliği olmuştur. Seçilen bu vekiller ilk kez milletvekili olmuşlardır. Yani Tunceli'deki milletvekili yenilenme oranı % 100 olarak gerçekleşirken, meclisin yenilenme oranı %51.24 olmuştur⁴³. Türkiye genelinde DP 57, CHP 3 ve CMP (Cumhuriyetçi Millet Partisi) 1 ilde seçimleri kazanmıştır⁴⁴.

1. 6. 1957 Genel Seçiminde Tunceli'deki Seçim Faaliyetleri

1957 seçimlerinde C.H.P Tunceli milletvekili adayları Aslan Bora, Fethi Ülkü ve Hıdır Aydın⁴⁵, Hürriyet Partisi Tunceli milletvekili adayları Mehmet Erdoğan, Abbas Altunbaş ve Ali Aziz Kankotan⁴⁶, Demokrat Parti Tunceli milletvekili adayları Mehmet Ali Demir, Kevni Nedimoğlu ve Yusuf Doğan olmuştur⁴⁷. Bu dönemde Tunceli'deki seçime büyük önem veren Demokrat Parti seçim çalışmaları için Başbakan Adnan Menderes'i 19 Ekim 1957'de Pertek ilçesine göndermiştir⁴⁸. Ancak DP'nin çabaları yeterli olmamış, 27 Ekim 1957'de yapılan seçimlerde C.H.P. Tunceli'de seçimi kazanarak 3 milletvekilliğinin üçünü de almıştır. Buna göre Aslan Bora, Fethi Ülkü ve Hıdır Aydın Tunceli milletvekili seçilmiştir⁴⁹. Bu dönemde seçilen vekiller daha önceki dönemlerde de milletvekilliği yapmıştır. Bu dönemde meclisin yenilenme oranı %60.63, Tunceli'de yenilenme oranı ise %33.33 oranında gerçekleşmiştir⁵⁰.

1. 7. 1961 Genel Seçiminde Tunceli'deki Seçim Faaliyetleri

27 Mayıs 1960'ta ordu Hükümet darbesi yaparak Demokrat Parti'yi devirmiş ve Başbakan Adnan Menderes, Hasan Polatkan ile Fatin Rüştü Zorlu'yu idam etmiştir. Bu müdahaleyle meclis 1 yıl 4 ay 18 gün kapalı kalmıştır. 15 Ekim 1961'de Meclis ve yeni oluşturulan Cumhuriyet Senatosu seçimleri birlikte yapılmıştır⁵¹.

1961 seçimleri için partiler tüm yurttaki olduğu gibi Tunceli'de de yoğun faaliyetlerde bulunmuştur. Yeni Türkiye Partisi Mart 1961'de Tunceli'de teşkilat kurmuştur⁵². CMKP'de

⁴¹ *Demokrat Tunceli*, 22 Nisan 1954.

⁴² *Demokrat Tunceli*, 3 Mayıs 1954; *Munzur*, 4 Mayıs 1954; *B.C.A* 30.10.78.517.6 Mayıs 1954.

⁴³ Erol Tuncer, *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler(1877-2002)*, s.91.

⁴⁴ *Milliyet*, 5 Mayıs 1954.

⁴⁵ *Milliyet*, 6 Ekim 1957.

⁴⁶ *Milliyet*, 8 Ekim 1957.

⁴⁷ *Munzur*, 16 Ekim 1957.

⁴⁸ *Munzur*, 21 Ekim 1957.

⁴⁹ *Milliyet*, 28 Ekim 1957. Hıdır Aydın 1950 Genel Seçimlerinde DP Tunceli Milletvekili seçilmiştir. 1950 seçimlerine kısa bir süre kala CHP'den istifa ederek DP'ye katılan Aydın 1957 seçimlerinde tekrar CHP'den aday olmuştur.

⁵⁰ Erol Tuncer, *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler(1877-2002)*, s.91.

⁵¹ Erol Tuncer, *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler(1877-2002)*, s.90.

⁵² *Milliyet*, 9 Mart 1961; *Tunceli Sesi*, 6 Mart 1961. DP'ye yakın bir parti olan YTP 1961'de kurulmuş ve 1973'te sona ermiş bir partidir.

Tunceli’de teşkilat kurmuştur⁵³. Bu sırada askeri cunta tarafından hazırlanan 1961 Anayasası halkoyuna sunulmuştur. Türkiye genelinde evet oyu alan anayasaya Tunceli’deki 45.642 seçmenin 43.028’i evet demiştir⁵⁴. Y.T.P Tunceli Cumhuriyet Senatosu üyeliği için Mehmet Ali Demir, milletvekilliği için Vahap Kışoğlu ve Hüseyin Erkanlı seçilmiştir⁵⁵. C.H.P. Tunceli adayları ise şunlardır: Cumhuriyet Senatosu için Haydar Özdemir, milletvekilliği için Fethi Ülkü ve Hasan Ünlü.⁵⁶ Demokrat Parti’nin ardılı olan Adalet Partisi Tunceli’de genel seçimlere aday göstermeme kararı almıştır.⁵⁷ 15 Ekim 1961’de yapılan seçimlerde Y.T.P’den Mehmet Ali Demir senatör seçilirken Vahap Kışoğlu’da milletvekili seçilmiştir. C.H.P’den ise Fethi Ülkü milletvekili seçilmiştir⁵⁸.

Cumhuriyet Senatosu’na Tunceli’den bir üye seçilmiştir. Cumhuriyet Senatosuna bu ilk döneminde seçimle 150 senatör seçilmiştir. Bunun dışında senatoya Cumhurbaşkanı 15 üye seçebiliyordu. Ayrıca 23 kişilik doğal üye kontenjanı vardı. (Eski Cumhurbaşkanı veya Milli Birlik Komitesi üyesi bulunup hayatta olanlar.)⁵⁹.

Y.T.P.’den bir milletvekili ve bir senatör seçilmesi Tunceli’de D.P. dışında sağ görüşlü bir partinin ilk kez tercih edilmesi açısından da önemlidir. 1961 seçimlerinde AP 131, CHP 207, CKMP (Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi) 31, YTP (Yeni Türkiye Partisi) 67 milletvekili çıkarmıştır.⁶⁰

1. 8. 1965 Genel Seçiminde Tunceli’deki Seçim Faaliyetleri

10 Temmuz 1965’te Y.T.P. Genel Başkanı Ekrem Alican seçim faaliyetlerinde bulunmak üzere gittiği Tunceli’de Tunceli il kongresine katılmış ve komünizm propagandasına engel olunması gerektiğini belirten bir konuşma yapmıştır⁶¹.

1965 seçimlerinde Tunceli’de CHP adayı Hasan Ünlü ve Vahap Kışoğlu Tunceli milletvekili seçilmiştir⁶². Bu dönemde meclisin % 61.33’ü yenilenmiştir⁶³. Tunceli’de ise değişim oranı % 50’dir.

1. 9. 1966 Cumhuriyet Senatosu Seçiminde Tunceli’deki Seçim Faaliyetleri

Cumhuriyet Senatosu 3’te 1 yenileme seçimleri için çekilen kura AP Tunceli Senatörü Mehmet Ali Demir’e de denk gelmiştir⁶⁴. A.P. Tunceli Senatörü Mehmet Ali Demir Başbakan Süleyman Demirel’e 9 Nisan 1966’da mektup yazarak 1966 Senato 3’te 1

⁵³ *Tunceli Sesi*, 21 Mart 1961.

⁵⁴ *Milliyet*, 11 Temmuz 1961; *Tunceli Postası*, 10 Temmuz 1961.

⁵⁵ *Milliyet*, 16 Eylül 1961.

⁵⁶ *Milliyet*, 17 Eylül 1961.

⁵⁷ *Milliyet*, 22 Eylül 1961.

⁵⁸ *Milliyet*, 17 Ekim 1961.

⁵⁹ Erol Tuncer, , *Osmanlı’dan Günümüze Seçimler(1877-2002)*, s.321, 330.

⁶⁰ *Milliyet*, 14 Ekim 1961.

⁶¹ *Milliyet*, 11 Temmuz 1965.

⁶² *Milliyet*, 13 Ekim 1965.

⁶³ Erol Tuncer, , *Osmanlı’dan Günümüze Seçimler(1877-2002)*, s.91

⁶⁴ *Milliyet*, 31 Mart 1966. Cumhuriyet Senatosu’nun 3’te 1’inin yenilenmesi için yapılacak seçimler için senatörler kura çekiyordu. Kura çekimi senatörlerin seçim bölgelerine göre oluşturulan gruplara göre yapıyordu. Seçim hangi şanssız gruba isabet ederse o gruptaki senatörler seçime girmek zorundaydı. Mehmet Ali Demir 1961 yılında YTP’den seçilmiş ancak daha sonra AP’ye geçmiştir. 1966’da yapılan üçte bir yenileme seçimine AP Tunceli adayı olarak katılmış ancak seçimi CHP adayı Aslan Bora kazanmıştır.

yenileme seçimleri için Tunceli’de yapılması gereken propaganda faaliyetleri hakkında düşüncelerini aktararak, Tunceli’de C.H.P.’nin faaliyetlerinden, oyların parçalanması için her gün A.P.’den yeni bir aday çıkmasından şikâyetçi olmuştur. Tunceli teşkilatının uyarılmasını ve tam yetkili birkaç müfettiş gönderilmesini, bu olmazsa seçimlerin kazanılmasının zor olduğunu söylemiştir. A.P.’nin kazanması için Rahmi Arıkan, Cavit Okyayüz ve Hüseyin Doğan’ın Elazığ ve Tunceli’de görevlendirilmesini, dile getirmiştir⁶⁵.

24 Nisan’da Cumhuriyet Senatosu için ön seçim yapılmıştır. Tunceli’de CHP adayı Aslan Bora (Emekli Subay, Eski Milletvekili) olurken AP adayı Mehmet Ali Demir (Eski Senatör), YTP’den Hayrettin Lülecî (Doktor) seçilmiştir⁶⁶. 5 Haziran 1966’da yapılan Cumhuriyet Senatosu 3’te 1 yenileme Seçimlerinde Tunceli’de seçimi CHP adayı Aslan Bora kazanarak Tunceli Senatörü seçilmiştir⁶⁷. 5 Haziran 1966’da yapılan üçte bir yenileme seçimleri 21+2 ilde yapılmış ve seçimlere 52 Senatör katılmıştır⁶⁸.

1. 10. 1969 Genel Seçiminde Tunceli’deki Seçim Faaliyetleri

1969 seçimlerinde partilerin Tunceli milletvekili aday adayları 31 Ağustos’ta belli olmuştur. Adaylar şunlardır:

CHP: Hüseyin Yenipınar ve Nihat Saltık.

BP (Birlik Partisi): Hüseyin Düzgün ve Kemal Abbas Altınbaş.

YTP: Mehmet Ali Demir ve Yadigâr Doğan.

AP: Kenan Aral ve Rıza Tüzün.

TİP (Türkiye İşçi Partisi): Kemal Burkay ve Hıdır İnce.

Bağımsız adaylar ise Hüseyin Duman ve Ferit Tan’dır⁶⁹.

28 Eylül 1969’da seçim kampanyasını Tunceli’de açan T.İ.P. Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar bir konuşma yaparak “kendi iktidarları döneminde sömürü ve zulmün sona ereceğini eşitlik ve hürriyetin hüküm süreceğini” söylemiştir⁷⁰.

30 Eylül 1969’da 11 Ekim’de yapılacak seçimler dolayısıyla Tunceli’de bir seçim mitingi düzenleyen AP, adına Kenan Aral, Elazığ Milletvekili adayı ve Tunceli il başkanı bir konuşma yapmıştır. Kenan Aral, Tunceli’de seçime 6 siyasi parti ve 2 bağımsız adayın katılacağını belirtmiştir⁷¹.

12 Ekim’de yapılan seçimleri AP adayı Kenan Aral ve CHP adayı Hüseyin Yenipınar kazanmıştır⁷². 1969 Milletvekili seçimleri Tunceli’de kanlı sonuçlanmıştır. 13 Ekim tarihli gazete haberine göre 12 Ekim’de yapılan Milletvekili seçiminde C.H.P. taraftarı olarak bilinen Akpazar bucağının Karabulut köyünden Keko Akagündüz’ün 8.30’da evinden

⁶⁵ BCA, 030.01.114.723.4.

⁶⁶ Milliyet, 25 Nisan 1966; Tunceli Sesi, 25 Nisan 1966.

⁶⁷ Milliyet, 6 Haziran 1966.

⁶⁸ Erol Tuncer, , *Osmanlı’dan Günümüze Seçimler(1877-2002)*, s.321.

⁶⁹ Milliyet, 1 ve 11 Eylül 1969; Munzur, 1 Eylül 1969.

⁷⁰ Milliyet, 29 Eylül 1969.

⁷¹ Munzur, 1 Ekim 1969.

⁷² Munzur, 13 ve 22 Ekim 1969.

alındığı ve köyden uzak bir yerde vurularak öldürülmüş halde bulunduğu, Keko'nun seçmenleri etkilememesi için kaçırıldığı, çıkan bir tartışma sonucu öldürüldüğü iddia edilmiştir⁷³. Bu dönemde meclisin % 60.22'si yenilenmiştir⁷⁴. Tunceli'de ise % 50 oranında değişim yaşanmıştır. AP 256, CHP 142 milletvekilliği kazanmıştır. Böylece AP tek başına iktidar olmuştur⁷⁵.

2. Tunceli'den Seçilen Milletvekilleri ve Senatörlerin Kısa Biyografileriyle Parlamento ve Senato'da Tunceli İle İlgili Faaliyetleri

İncelediğimiz dönemde Tunceli'den seçilen milletvekili ve senatörlerin meclislerde yaptığı çalışmalarından tutanaklara yansıyanlar araştırılmıştır. Ayrıca milletvekillerinin özgeçmişleri hakkında bilgi de verilmiştir.

2.1. Necmettin Sahir Sılan (7. ve 8. Dönem Tunceli Milletvekili)

1896 Edirne doğumludur. Baba adı Salih Necati, ana adı Melek'tir. Ankara Hukuk Fakültesinden mezundur. Fransızca ve Almanca bilmektedir. Meclis-i Ayan ve Meclis-i Mebusan Zabıt Kâtipliği, TBMM Evrak ve Tahrirat Müdürlüğü, Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü, Ergani Bakır Madeni T.A.Ş. Komiserliği, Üsküdar-Kadıköy Tramvayları T.A.Ş. Yönetim Kurulu Üyeliği, Sümerbank İdare Meclisi Üyeliği, çeşitli gazetelerde yazarlık, tiyatro yazarlığı, İstanbul Barosu Üyeliği, İstanbul İl Genel Meclisi Üyeliği, Türk Dil Kurumu Üyeliği, Muharipler Derneği Üyeliği 6, dönem Bingöl Milletvekilliği yapmıştır. Sarı basın kartı sahibidir. 7. dönem Tunceli Milletvekilidir. TBMM Başkanlık Divanı Kâtip Üyesidir. İstiklal Madalyası sahibidir⁷⁶. 1 Ekim 1943'te Meclis'te yapılan seçimlerde Meclis İdare Amirlerinden biri de Necmettin Sahir Sılan seçilmiştir⁷⁷. Evli ve dört çocuk babasıdır. 22 Ağustos 1992'de vefat etmiştir.

23 Mayıs 1944'te Mecliste iskân kanunu ve Tunceli ile ilgili konuşma yapmıştır. 1937 ve 1938'deki olağanüstü şartların ortadan kalktığını bu nedenle Tunceli'de yasak ve boşaltılmış bölgelerin sınırlarının daraltılmasını ve Tunceli il merkezinin Elazığ'dan Tunceli'ye naklini istemiştir⁷⁸.

19 Aralık 1945'te Adalet Bakanlığı Bütçesi münasebetiyle yapılan görüşmeler sırasında Kalan'da mahkeme olmadığını insanların kış şartlarında Mazgirt'e gitmek zorunda kaldıklarını söylemiş ve Adalet Bakanından Kalan'da mahkeme kurulmasını istemiştir⁷⁹. 20 Aralık 1945'te Adalet Bakanı Necmettin Sahir Sılan'ın Kalan'da mahkeme kurulması isteğine cevap vermiştir. 1940'ta mahkeme kurulmasının kararlaştırıldığını, kadro gönderildiğini fakat mahkeme binası, lojman ve cezaevi olmadığından kurulamadığını ancak Necmettin Sahir Sılan'ın şu anda gereken şartların sağlandığı sözlerinden dolayı Kalan'da mahkeme kurulmasını göz önünde bulunduracağını söylemiştir⁸⁰.

⁷³ *Milliyet*, 13 Ekim 1969.

⁷⁴ Erol Tuncer, , *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler(1877-2002)*, s.91.

⁷⁵ *Milliyet*, 14 Ekim 1969.

⁷⁶ *TBMM Albümü(1920-2010)*, C.I, Ankara 2010, s.430.

⁷⁷ *Aydın Tarihi*, Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü Yayınları, S.129, 1-30 Ekim 1943, s.3.

⁷⁸ *TBMMZC.* , D. VII, C. X, İÇ. I, İN. LIX, s.208-209.

⁷⁹ *TBMMZC.* , D. VII, C. XX, T. II, B. XIV, s. 212-213.

⁸⁰ *TBMMZC.* , D. VII, C. XX, T. II, B. XV, s. 224.

12 Nisan 1948’de Tarım ve Sağlık Bakanlıklarına sözlü soru sormuştur. 5098 sayılı kanuna göre eski yerlerine dönmekte serbest kalmış olanların döndükleri yerlerdeki durumları ile yasak bölge halkından olanların iskân işlerini düzenlemek için ne gibi tedbirler alındığını ve geri dönenlerin topraklandırılması ve doğu illeri ile Tunceli’de toprak kanununun uygulanması için ne düşünüldüğünü sormuştur⁸¹.

19 Nisan 1948’de iskân kanunu ile eski yerlerine dönenlere toprak kanununa göre toprak verilir verilmeyeceği sorusuna Tarım Bakanı Tahsin Coşkun cevap vermiştir. Coşkun topraksız köylüye toprak dağıtımının yapıldığını söylemiştir. Tarım Bakanını cevabından sonra Necmettin Sahir Silan söz alarak Tunceli’de toprak dağıtımının gereği gibi yapılmadığını halkın devletle karşı karşıya geldiğini söylemiştir.⁸²

14 Ocak 1949’da yayla ve mera meseleleri tartışılırken söz alarak Tunceli’de yaylaların sınırlı olduğunu, konargöçer Şavak aşiretinin yaşadıkları sorunları anlatarak sorunların giderilmesi konusunda hükümetin çalışma yapmasını istemiştir⁸³.

20 Şubat 1950’de Karayolları Genel Müdürlüğü Bütçesi münasebetiyle yapılan görüşmelerde söz alarak Tunceli ve ilçelerinin ihtiyacı olan yol ve köprülerin durumundan bahsederek 1950 bütçesinden ödenek ayrılıp ayrılmadığını sormuştur⁸⁴. Silan Mecliste Karayolları Genel Müdürlüğü Bütçesi münasebetiyle yapılan görüşmelerde söz alarak daha önceki yıllarda Tunceli’de yapılmış olan yol ve köprüler için teşekkür ederek yapılması gereken çalışmaları belirtmiştir. Buna göre Peri suyu üzerine bir köprü yapılmasını, Pertek-Kalan arasındaki Sorpiyan mevkiinden Şıhsu-Göktepe-Çarsacak yolu ile Elazığ-Palu arasındaki demiryolu üzerinde Yarımca istasyonuna bağlanmasını istemiştir. Yine Mazgirt-Şıhsu, Hozat-Ovacık yollarının ve Çemişgezek ilçesinin Kalan’a bağlanması için yapımına başlanan ancak yapımı devam etmeyen Çemişgezek-Hozat-Hıdırdamı yolunun, yapılmasını istemiştir. Murat suyu üzerinde köprü yapılmasını da istemiştir. Bu konuda Bayındırlık Bakanının “Daha önemli yollar varken kör bağırsak halini almış Çemişgezek yoluna ve köprüsüne para ayıramam” dediğini ve bu konuda bakanın umursamaz davrandığını söylemiştir.

2.2. Mahmut Tan (8. Dönem Tunceli Milletvekili)

1911 Elazığ-Palu doğumludur. Baba adı Mehmet Ali, ana adı Penbe’dir. İlkokul mezunudur. Ticaret ve müteahhitlik yapmaktadır. Kalan Belediye Encümen Üyeliği ve Kalan Halkodası Başkanlığı yapmıştır. Evli ve dört çocuk babasıdır. 8. dönem Tunceli Milletvekilliği yapmıştır. 9 Kasım 1972’de vefat etmiştir⁸⁵. Meclis Tutanaklarına yansımış herhangi bir çalışması yoktur.

2.3. Necmettin Sahir Silan (7. ve 8. Dönem Tunceli Milletvekili)

Bir önceki dönemde de milletvekili olan Necmettin Sahir Silan hakkında 7. dönemde bilgi verilmiştir.

2.4. Hızır (Hıdır) Aydın (9. ve 11. Dönem Tunceli Milletvekili)

⁸¹ TBMMZC. , D. VIII, C. XI, T. II, B. XLVI, s. 2.

⁸² TBMMZC. , D. VIII, C. XI, T. II, B. XLIX, s. 75-81.

⁸³ TBMMZC. , D. VIII, C. XV, T. III, B. XXXII, s. 127-130.

⁸⁴ TBMMZC. , D. VIII, C. XXIV, T. IV, B. LI, s. 896-900.

⁸⁵ TBMM Albümü(1920-2010), C.I, Ankara 2010, s.505.

14 Temmuz 1915'te Nazımiye'nin Yukarı Mahallesinde doğmuştur. Babası Mamo (Mehmet) efendi, annesi Elif hanımdır. 1928'de Nazımiye İlkokulundan mezun olmuştur. Çiftçilik ve ticaretle uğraşmıştır. Demokrat Parti Nazımiye İlçe Başkanlığı ve Belediye Encümen üyeliği yapmıştır. 1940'ta Cemile hanımla evlenmiştir. IX. Dönem seçimlerine katılarak 15.401 oyla D.P. listesinden Tunceli Milletvekilliğine seçilmiştir. Seçim tutanağını 18 Mayıs'ta alan Hıdır Aydın 22 Mayıs 1950'de Meclise katılmıştır. Bayındırlık ve geçici Dilekçe komisyonlarında çalışmıştır. Ağrı, Sason, Tunceli ve Zilan'ın idari teşkilatı, Batı illerine gönderilip eski yerlerine geri dönenler, Ovacık ovasının sulanması konusunda sözlü soru, Tunceli'nin kalkındırılması konusunda yazılı soru, 2510 sayılı İskân Kanununun değiştirilmesi için dört kanun teklifi yapan Hıdır Aydın Genel Kurul'da 17 farklı konuda 30 konuşma yapmıştır. 1952 Bütçesinde iskân konusunda ödenek istemesi, C.H.P. mallarının alınması konusunda olumsuz oy kullanması ve partisine ters düşen davranışlarından dolayı D.P.'den ihraç edilmiştir. Parti müfettişleri raporu doğrultusunda partinin düzenini bozduğu gerekçesiyle partiden yeni parti çıkarıldığı söylemiştir⁸⁶. XI. Dönemde C.H.P.'den Tunceli Milletvekili seçilmiştir. C.H.P. Tunceli milletvekili Hıdır Aydın ve 3 milletvekilinin dokunulmazlığının kaldırılmasına dair tezkere verilmiştir⁸⁷. Parlamento sonrası 1980'e kadar ticaretle uğraşan ve bir çocuk (Fethiye) babası olan Hıdır Aydın 5 Eylül 1996'da Ankara'da vefat etmiştir. Karşıyaka mezarlığında toprağa verilmiştir⁸⁸.

İlk olarak 29 Ocak 1951'de İçişleri ve Tarım Bakanlarına Tunceli'nin serbest ve boşaltılmış bölge halkı ile yasaklığı kaldırılan Tunceli, Sason ve Zeylan vatandaşlarının durumu hakkında soru sormuştur. İlgili bakanlar soruyu cevaplandırmıştır. Bakanların cevapları (özellikle Tarım Bakanının cevabı) Hıdır Aydın'ı tatmin etmemiştir. Bakanların cevapları hakkında olumsuz yorumlarda bulunmuştur⁸⁹.

22 Haziran 1951'de İskân kanununda değişiklik yapılması ve yasaklığı kaldırılan yerlerde köy kurulmasına ilişkin bir kanun teklifi vermiştir. Verilen bu kanun teklifi incelenmek üzere komisyona sevk edilmiştir⁹⁰. 1 Ağustos 1951'de Hıdır Aydın'ın verdiği iskân kanunu mecliste tartışılmıştır⁹¹. 23 Şubat 1952'de daha önce verdiği iskân ile ilgili kanun teklifi kabul edilen Hıdır Aydın yine iskân konusunu gündeme getirerek iskâna tabi tutulan ailelere yeterince yardım yapılmadığını dile getirmiştir⁹². 20 Şubat 1953'te Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlüğü Bütçesi münasebetiyle söz alan Hıdır Aydın iskâna tabi tutulan ailelere bütçeden ayrılan ödeneğin ödenmediğini ve ayrılan ödeneğin yeterli olmadığını söylemiştir⁹³. 6 Mayıs 1953 ve 1 Temmuz 1953'te Van milletvekili İzzet Akın ile birlikte iskân kanununda değişiklik konusunda komisyon kurulması ve yeni bir madde eklenmesini teklif etmişler ve bu teklifleri kabul edilmiştir⁹⁴.

22 Şubat 1953'te Milli Savunma Bakanlığı Bütçesi münasebetiyle yapılan görüşmelerde söz alarak Hozat'ta özel idareye ait bir binada askerlik şubesiyle cezaevinin olduğunu, Milli Eğitim Bakanlığının bu binayı ödenek ayırıp onartarak ortaokul olarak

⁸⁶ *Demokrat Tunceli*, 12 Mart 1954.

⁸⁷ *Milliyet*, 21 Nisan 1960.

⁸⁸ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi*, C. VII, s. 1107-1108.

⁸⁹ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem IX, Cilt IV, Toplantı I, Birleşim XXXVI, Sayfa 448.

⁹⁰ *TBMM T.D.*, D. IX, C. VIII, T. I, B. XCIII, s. 314-315.

⁹¹ *TBMM T.D.*, D. IX, C. IX, T. I, B. CVII, s. 459-468.

⁹² *TBMM T.D.*, D. IX, C. XIII, T. II, B. XLV, s. 622-623.

⁹³ *TBMM T.D.*, D. IX, C. XX, T. VIII, B. XLVIII, s. 581-582, 602.

⁹⁴ *TBMM T.D.*, D. IX, C. XXII, T. III, B. LXXVII, s. 33-34; *TBMM T.D.*, D. IX, C. XXIV, T. III, B. XCIX, s. 19-20.

kullanacağını bundan dolayı cezaevinin boşaltılacağını ancak askerlik şubesinin boşaltılmasıyla ilgili Milli Savunma Bakanlığında bir cevap alamadıklarını söylemiştir. Yine Nazımiye uygulama okulunda askerlik şubesi ve jandarma dairesi bulunduğunu, jandarma dairesinin okuldan çıkarılması için İçişleri ve Milli Eğitim Bakanlıklarına yazı yazıldığını, İçişleri Bakanlığının tedbir aldığını ancak Milli Eğitim Bakanlığı'nın tedbir alıp almadığını bilmediğini söylemiştir⁹⁵.

11 Kasım 1953'te Bayındırlık Bakanı'na sözlü soru önergesi vermiştir. Buna göre Ovacık kazasının Havaçor, Merko ve Munzur suları ile sulanması ve bölgenin elektrikleştirilmesi ile ilgili ne düşünüldüğünü 1951'den itibaren Tunceli nahiye ve köylerinden kaçına yol yapıldığını, 1953 yılında köy yolları için ne ödenek ayrıldığı sorularını yöneltmiştir⁹⁶.

23 Şubat 1954'te İçişleri Bakanlığı Bütçesi münasebetiyle söz alan Hıdır Aydın 2 Aralık 1953 tarihli Dünya Gazetesinde kendisinin ve Tunceli halkının Kürtçülük yapmakla suçlandığını dile getirerek bunun mümkün olamayacağını söylemiştir. Yine aynı dönem Tunceli milletvekili Hasan Remzi Kulu söz alarak Tunceli halkının Kürtçülükle alakası olamayacağını çünkü Tuncelililerin Türk olduğunu söylemiştir⁹⁷.

1958 yılında TBMM'deki bir oturumda Aşvan Köprüsü'nün ne zaman açılacağını Bayındırlık Bakanına sormuş, Bakan Tevfik İleri soruyu cevaplandırmıştır. Bakan; "inşaatın devam ettiğini, yakında açılacağını" söylemiştir. Hıdır Aydın daha önce Milliyet gazetesine röportaj vermiş ve köprünün öneminden bahsetmiştir. D.P. hükümetini eleştirmiş, "Bütün işler gibi bu da temel atmaktan ibarettir." demiştir. 1954'te açılacağı vaat edilen köprünün hala yapılmakta olduğundan bahsetmiştir⁹⁸. 14 Kasım 1958'de Bayındırlık Bakanına Çemişgezek-Elazığ yolu üzerindeki Aşvan Köprüsü'nün ne zaman tamamlanacağı, Sorpiyan-Mazgirt ve Mazgirt-Muhundu nahiyeleri arasındaki yolların karayolları 8. Bölge Müdürlüğüne devri hakkında ne düşünüldüğünü Bayındırlık Bakanı Tevfik İleri'ye sormuş ve bakan bu soruları cevaplandırmıştır⁹⁹.

26 Kasım 1958'de Maliye Bakanlığı Bütçesi münasebetiyle söz almış ve Tunceli Belediyesi için 2 milyon ödenek istediğini ve bu önergesinden sonra diğer iller için de önergeler verildiğini böylece istenen paranın 58 milyon lira olduğunu belirtmiştir. Bu paranın verilmesinin mümkün olamayacağından mahrumiyet bölgesi olan Tunceli'deki belediye faaliyetleri için hiç olmazsa her yıl düzenli bir ödenek ayrılmasını istemiştir¹⁰⁰.

29 Nisan 1959'da Tunceli Milletvekili Hıdır Aydın Sağlık Bakanı Lütfi Kırdar'a 2 tane yazılı soru sormuş, Bakan bu soruları yazılı olarak cevaplandırmıştır. Nazımiye Sağlık Merkezi ile doktor evinin kesin kabulünün il tarafından yapıldığının bildirilmesine rağmen yaptığı seyahatte sağlık merkezi ve doktor evinde eksiklikler olduğunu öğrendiğini söyleyerek bu eksiklerin tespit ve giderilmesini istemiştir. Sağlık Merkezi bahçesinin düzenlenmesi ve duvarının tamamlanması ve keşfin yapılması için 1959 bütçesinden ödenek

⁹⁵ TBMM T.D. , D. IX, C. XX, T. III, B. L, s. 775-776.

⁹⁶ TBMM T.D. , D.IX, C. XXV, T. IV, B. III, s. 107.

⁹⁷ TBMM T.D. , D.IX, C. XXVIII, İçtima IV, İnikat XLVIII, s. 753-757; *Demokrat Tunceli*, 3 Mart 1954.

⁹⁸ *Milliyet*, 15 Şubat 1958.

⁹⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, D. XI, C. II, İÇ. I, İN. XXXVIII, s. 101.

¹⁰⁰ TBMM Z.C. , D. XI, C. II, İÇ. I, İN. XLVII, s.695-696(Hıdır Aydın, Hükümet Konağının asker kışlası olduğunu, Tunceli'nin sokağının, caddesinin olmadığını yıkanacak bir hamamın bile bulunmadığını söylemiştir.).

verilip verilmeyeceğini sormuştur. Yine Ovacık ve Pülümür'de birer sağlık merkezinin 2 sene önce kararlaştırılmasına rağmen halen ihale edilmemesinin sebebini sormuş, Her iki ilçenin de kış şartlarında ulaşımının kesildiğini bundan dolayı 1959 ihale edilip inşaata başlanıp başlanmayacağını sormuştur. Bakan ise cevap olarak Nazımiye Sağlık Merkezi binası ile lojmandaki eksikliklerin tamamlanması, bahçenin düzenlenmesi ve ihata duvarlarının ilgili ödenek durumuna göre yapılması için ilden keşif raporu istenmiştir. Ovacık ve Pülümür'de sağlık merkezi kurulmasının Bakanlık programında olduğunu, her iki ilçede de sağlık merkezi inşaatının bir an önce başlamasının Bakanlıkça da istendiğini ancak 1959 bütçesinde bu iş için ödenek olmadığını bu nedenle her iki sağlık merkezinin de ihaleye çıkarılmadığını belirtmiştir¹⁰¹.

2.5. Hasan Remzi Kulu (9. Dönem Tunceli Milletvekili)

1917'de Pertek İlçesinin Balyer köyünde doğmuştur. Pertek'in Beydamı Mahallesi nüfusuna kayıtlıdır. Babası Tayfur Efendi, annesi Fidoş hanımdır. 1947'de Refika hanımla evlenmiştir. 1962'de boşanan Hasan Remzi Kulu'nun çocuğu yoktur. İlkokulu bitiren Hasan Remzi Kulu ticaretle uğraşmıştır. Askerliğini İstanbul'da yapmıştır. IX. Dönem seçimlerinde 10.777 oyla Tunceli Milletvekili seçilmiştir. 18 Mayıs'ta seçim tutanağını almış ve 22 Mayıs 1950'de Meclise katılmıştır. Ulaştırma, Bayındırlık ve geçici Dilekçe Komisyonunda çalışmıştır. Yasama etkinliği IX. Dönemle sınırlı kalan Hasan Remzi Kulu 22 Mayıs 1977'de vefat etmiştir. Elazığ Asri Mezarlığında toprağa verilmiştir¹⁰².

1 Ağustos 1951'de mecliste İskân Kanunu görüşülürken Tunceli'nin yasak bölge, boşaltılmış bölge ve serbest bölge olarak 3'e ayrıldığını, tüm bölgelerin tek bölge statüsüne alınmasını tüm Tunceli halkına devlet tarafından ayrılan ödenekten yardım edilmesini istemiştir¹⁰³.

24 Şubat 1952 Mecliste iskân konusu görüşülürken söz alarak eski yerlerine göç edenlere verilecek 2,5 milyon lira için hükümetin gösterdiği alakaya Tunceli halkı adına teşekkür ettiğini söylemiştir¹⁰⁴.

22 Şubat 1953'te mecliste söz alarak Tunceli'de kurulması planlanan hapis hane için 250 bin lira ödenek verilmesini hükümetten rica etmiştir. Bütçe komisyonu sözcüsü Hadi Hüsmen Hasan Remzi Kulu'nun teklifini Bayındırlık Bakanlığı Bütçesi ceza evleri inşaatı bölümünde vermesini istemiştir¹⁰⁵.

22 Şubat 1954'te yasaklığı kaldırılmış olan Tunceli, Sason ve Zeylan bölgesi halkı için iskân imkânlarının artırılması ve gereken maddi yardımların bir an önce yapılmasını istemiştir¹⁰⁶.

23 Şubat 1954'te Hıdır Aydın'ın konuşmasından sonra söz alan Hasan Remzi Kulu Tunceli'de Kürtçülük olamayacağını Tunceli halkının halis Türk olduğunu belirtmiştir¹⁰⁷.

¹⁰¹ TBMM Z.C. , D. XI, C. VIII, İÇ. II, İN. LXII, s.464-465.

¹⁰² Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi*, C. VII, s. 1109.

¹⁰³ T.B.M.M.Z.C. , D. IX, C. IX, T. I, B. CVII, s. 462.

¹⁰⁴ T.B.M.M.T.D. , D. IX, C. XIII, B. XLVI, s. 640.

¹⁰⁵ T.B.M.M.T.D. , D. IX, C. XX, T. III, B. L, s. 743.

¹⁰⁶ TBMMTD. , D. IX, C. XXVIII, İÇ. III, İN. XLVII, s. 686.

¹⁰⁷ TBMMTD. , D. XX, C. XXVIII, İÇ IV, İN. XLVIII, s. 757; *Demokrat Tunceli*, 3 Mart 1954.

2.6. Aslan Bora (10. ve 11. Dönem Tunceli Milletvekili)

1912'de Mazgirt İlçesinde doğmuştur. Babası Ali Bey, annesi Emine hanım'dır. İlkokulu Elazığ'da okumuştur. Kuleli Askeri lisesini bitirerek 30 Ağustos 1936'da Sv. Asteğmen rütbesiyle mezun olmuştur. 28 Şubat 1937'de teğmenliğe yükselmiştir. 1938'de Emel hanımla evlenmiştir. 30 Ağustos 1940'ta üsteğmen, 30 Ağustos 1944'te yüzbaşı, 30 Ağustos 1953'te binbaşı olmuştur. 25 Mart 1954'te tank binbaşılığından istifa etmiştir. X. Dönem seçimlerine Tunceli'den C.H.P. adına aday olmuştur. 22.964 oyla Tunceli Milletvekili seçilmiştir. 4 Mayıs 1954'te seçim tutanağını almış, 14 Mayıs 1954'te de Meclise katılmıştır. Dönem boyunca Milli Müdafaa Encümeninde azalık yapmıştır. 16 teklifi, 7 önergesi, 21 sözlü, bir yazılı sorusu ve Genel Kurulda 16 konuşması vardır. XI. Dönemde yine Tunceli Milletvekili seçilmiştir. 27 Mayıs 1960 askeri darbesiyle görevi sona ermiştir. Yasama ve yürütme gücünü üstlenen Milli Birlik Komitesi tarafından yeni Anayasa ve seçim kanununun hazırlamak üzere 158 Sayılı Kanunla kurulan ve 6 Ocak-25 Ekim 1961 arasında çalışan Kurucu Meclis'in Temsilciler Kanadına Tunceli İli Temsilcisi olarak katılmıştır¹⁰⁸. Yeni Anayasaya göre 15 Ekim 1961'de TBMM'nin açılması ile görevi sona ermiştir. 31 Ocak 1962'de Dışişleri Bakanlığı Konsolosluk ve Muhtelit Hukuk Dairesinde İdari memurluğa atanmıştır. 27 Temmuz 1962'de Hamburg Başkonsolosluğunda, 22 Ağustos 1962'de merkezde görevlendirilmiştir. 5 Haziran 1966'da yapılan Cumhuriyet Senatosu 3'te 1 Yenileme Seçimlerinde Tunceli'den CHP adayı olarak katılan Aslan Bora seçimi kazanarak senatör seçilmiştir¹⁰⁹. Dışişlerindeki görevinden ayrılarak Senatoya katılmıştır. 11 Mayıs 1967'de İngiltere Parlamento Başkanının daveti üzerine bu ülkeyi resmen ziyaret eden Parlamento Heyetine seçilmiştir. 4 Kasım 1972'de partisinden istifa ederek yasama görevini bağımsız olarak sürdürmüştür. Senato'da Milli Savunma, Milli Eğitim ve Mali İktisadi İşler Komisyonlarında üye olarak çalışmıştır. Senatoda 5 Haziran 1966 ve 27 Ocak 1974 tarihleri arasında bulunmuştur. 16 Ekim 1972'de Milli Savunma Komisyonu üyeliğinden çekilmiştir¹¹⁰. Genel Kurulda 22 konuşma yapmıştır. 27 Ocak 1974 tarihinde Ankara'da Hacettepe Hastanesinde vefat etmiştir. İki çocuk (Hamit Metin ve Ali Kaplan) babası olan Aslan Bora Mazgirt'in Aslanyurdu köyünde toprağa verilmiştir¹¹¹.

31 Ocak 1955'te Bayındırlık Bakanı Kemal Zeytinoğlu Aslan Bora'nın Tunceli'deki bazı köprülerin inşaatına dair sorusuna cevap vermiştir. Aslan Bora daha sonra söz alarak Tunceli halkının Munzur, Fırat ve Peri nehirlerinden geçerken yaşadıkları sıkıntılardan, ölümlerden bahsederek müteahhitlerin köprüleri zamanında yapamadığını ve Bayındırlık Bakanlığının bu duruma müsamaha gösterdiğini söylemiştir. Ayrıca Muhundu ve Nazımiye köprüsünün 1955 yılı bütçesine dâhil edilmesini istemiştir¹¹².

9 Şubat 1955'te Tarım Bakanı Nedim Ökmen'e Tunceli'deki ormanlar hakkında bazı sorular sormuştur. Tarım Bakanı bu soruları cevaplandırmıştır¹¹³. Aynı ceridede yine Aslan Bora'nın mecliste söz alarak Tunceli'de yaprakları hayvan yemi olarak kullanılan meşe ormanlarının gelişi güzel kesilerek diğer illere gönderildiğini bu durumun Tunceli halkına zarar verdiğini söylemiştir. Ormanların tahribata uğratılmasıyla yoğun yağış alan, sarp ve

¹⁰⁸ *Milliyet*, 31 Aralık 1960.

¹⁰⁹ *Milliyet*, 6 Haziran 1966.

¹¹⁰ .CS, T.D. , C. VII, T. XII, B. IV, s. 56.

¹¹¹ Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi(Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri)*, C. II, s. 111-112; Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi(TBMM X. Dönem 1954-1957)*, C. II, s. 889-890.

¹¹² *TBMM*, , Z.C. , D.X, C. IV, İÇ. I, İN. XXXIV, s. 240-242.

¹¹³ *TBMM*, , Z.C. , D.X, C. V, İÇ. I, İN. XXXVIII, s. 33-43.

engebeli coğrafyası olan Tunceli’de sel ve heyelan riskini artırdığını söylemiştir¹¹⁴. Tunceli’de ormanların korunması üzerine bir dizi öneride bulunmuştur¹¹⁵.

22 Şubat 1955’te Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlüğü Bütçesi münasebetiyle Fethi Ülkü Tunceli ve Doğu illerindeki iskân işlerindeki aksaklıklarla ilgili konuşmuştur. Daha sonra Aslan Bora söz alarak Devlet Bakanı Osman Kapani ile tartışmıştır¹¹⁶.

Ocak 1956’da mecliste Tunceli’nin eğitim meseleleri ile ilgili soru önergesi vermiştir. Buna göre Tunceli kaza merkezlerinde ortaokul olmasına rağmen bu okullardan mezun olan çocukların lisede okuyamadığını ve civar illerdeki liselere gitmek zorunda kaldıklarını söylemiştir. Bunun da birkaç kişiden ibaret olduğunu çünkü bu ilçe halklarının çok fakir olduğunu belirterek lise kurulmasını istemiştir¹¹⁷.

25 Nisan 1956’da mecliste 2 defa bulunmadığından dolayı düşen 2 sorusu okunmuştur. Bu sorular Tunceli’nin okul ihtiyaçlarının giderilmesi ve 1947 yılında memleketlerine dönen 38 sürgünlerine verilen buğdaylar için tahakkuk ettirilen paranın affı, tahsil edilenlerin iadesi hakkında ne düşünüldüğüdür¹¹⁸. Aynı ceridede Tunceli il merkezinde ve ilçe merkezlerinde P.T.T. binaları açılıp açılmayacağını sormuş 2 oturum üst üste mecliste bulunmadığından bu sorusu da düşmüştür¹¹⁹.

21 Kasım 1956’da Aslan Bora Tarım Bakanı Celal Yardımcı’ya mecliste sözlü bir soru iletmış ve bakan bu soruyu yanıtlamıştır. Tunceli’de meşe yapraklarının köylüye kaç kuruştan verildiğini sormuş ve bu konuda bakanla tartışmışlardır¹²⁰. 5 Haziran 1957’de 5602 Sayılı Toprak Kanununun 54. maddesinde değişiklik yapılması önergesi mecliste yapılan oylamayla reddedilmiştir¹²¹.

24 Şubat 1958’de İskân İşleri Genel Müdürlüğü Bütçesi görüşülürken Aslan Bora Tunceli’de iskâna tabi tutulan insanların sıkıntıda olduklarını bunun çözülmesi için de yeni iskân kanununun bir an önce görüşülmek üzere komisyona sunulmasını önermiştir¹²².

27 Şubat 1958’de Mecliste Tekel Bakanlığı Bütçesi münasebetiyle yapılan görüşmelerde Aslan Bora söz alarak Pülümür’ün Deşt, Hiber ve Gönenli tuzlalarının çok ilkel koşullarda atlı dolaplarla işletilmesine rağmen her yıl maliyeye 200 bin lira kazandırdığını, motorla donatılıp, daha modern yöntemlerle işletilirse yılda 500 bin ya da 1 milyon lira kazandırabileceğini söyleyerek tuzlaların modernizasyonu ve tuzlalarda çalışan memurların lojmanlarının ıslahı konusunda talebini dile getirmiştir¹²³.

01 Nisan 1959 ve 15 Nisan 1959’da Tunceli Milletvekili Aslan Bora Bayındırlık Bakanı Tefik İleri’ye Kiğı ve Pülümür’ün Yeşil nahiyesinin bütün köylerini Sansa mevkiinde Erzurum Devlet yoluna bağlayacak olan Karasu üzerindeki Sansa köprüsünün

¹¹⁴ TBMM. , Z.C. , D. X, C. V, İÇ. I, İN. XXXVIII, s. 42.

¹¹⁵ TBMM. , Z.C. , D. X, C.V, İÇ.I, İN. XXXVIII, s. 42-43.

¹¹⁶ T.BMM. , Z.C. , D.X, C. V, İÇ. I, İN. XLV, s. 460.

¹¹⁷ *Ulus*, 19 Ocak 1956.

¹¹⁸ TBMM. , Z.C. , D. X, C. II, İÇ. II, İN. LVII, s. 169.

¹¹⁹ TBMM. , Z.C. , D. X, C. II, İÇ. II, İN. LVII, s. 172.

¹²⁰ Bora, yaprakların halka pahalı satıldığını savunmuştur. TBMM. , Z.C. , D. X, C. XIV, İÇ. III, İN. VI, s. 119-121.

¹²¹ T.BMM. ,Z.C. , D. X, C. XX, İÇ. III, İN. LXXVII, s. 30.

¹²² TBMM. , Z.C. , D. XI, C. II, İÇ. I, İN. XLV, s. 493.

¹²³ TBMM. , Z.C. , D. XI, C. I, İN. XLVIII, s. 981.

etüt ve projelerinin yapılıp yapılmadığını, yapılmamışsa ne zaman programa alınacağını sormuştur. Bayındırlık Bakanı bu soruya cevap vermiştir. Kiğı ilçesi ve Pülümür'ün Eşil nahiyesi ve bunlara bağlı köyleri Sansa istasyonuna ve Erzurum Devlet yoluna bağlamak için Eşil önünde Fırat üzerinde inşası istenen köprünün yolunu olmaması ve bütçe yetersizliği dolayısıyla programa alınmasının mümkün olmadığını söylemiştir¹²⁴.

15 Nisan 1959'da Tunceli Milletvekili Aslan Bora Mecliste Bayındırlık Bakanı Tevfik İleri'ye Tunceli yollarıyla ilgili yazılı soru sormuş Bakan bu soruyu cevaplandırmıştır. Bağın ılıcalarına her yerden kolayca ulaşılması için Sorpiyan-Mazgirt-Muhundu yolunun Devlet Karayolları bakımına alınmasının çok önemli bir ihtiyaç olduğunu Hükümetin bu konudaki düşüncesinin ne olduğunu sormuştur. Bakan İleri Sorpiyan-Mazgirt-Muhundu il yolunun Sorpiyan-Mazgirt arasının 1959 yılında Karayollarınca bakıma alınacağını, Mazgirt-Muhundu arasının ise kademeli olarak devlet bakımına alınacak il yolları kapsamında olduğunu, sırası geldiğinde Karayolları bakımına alınacağını söylemiştir¹²⁵.

19 Haziran 1961'de Temsilciler Meclisi Tunceli Üyesi Aslan Bora Milli Eğitim Bakanına 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununa göre köy okulu yapımı için her ile ayrılan ödenek miktarını ve bu ödeneklerin ayrılmasında göz önünde tutulan öncelikleri sormuştur. Milli Eğitim Bakanı Ahmet Tahtakılıç bu soruyu cevaplandırmıştır. Buna göre: Tunceli iline geçmiş yılların ihmali göz önünde bulundurularak nüfusu 139 bin olmasına rağmen Devlet bütçesinden 1 milyon lira, bölge okulları için devlet bütçesinden 650 bin lira, Sosyal Hizmetlerden 500 bin lira olmak üzere toplam 2.150.000 lira ödenek verildiğini belirtmiştir. Aslan Bora ise Bakandan sonra söz alarak ayrılan ödeneklerin yetersizliğinden bahsetmiştir. Bora'nın açıklamalarından 1961 yılı itibariyle Tunceli'de 156 okulsuz köy olduğu anlaşılmıştır¹²⁶.

26 Temmuz 1966'da Aslan Bora Cumhuriyet Senatosunda konuşarak, Tunceli'de polisin keyfi uygulamada bulunduğunu, halka haksızlık yaptığını ve bu konuda tedbir alınması gerektiğini belirtmiştir¹²⁷.

16 Mart 1967'de Tunceli Senatörü Aslan Bora Meclis'te gündem dışı söz alarak, Mazgirt köylerinde kızamık hastalığına dair bir demeç vermiştir. Demecinde gerek basın yoluyla gerekse vatandaşlardan alınan telgraflarda, Mazgirt'te takriben 80 köyde kızamığın yaygın bir şekilde başladığını, 70 çocuğun öldüğünü, salgının hala devam ettiğini mevsim şartları ve sağlık personel yetersizliğinden köylere gidilemediğini ve kızamık hastalığının sel gibi hızla yayıldığını, gün geçtikçe daha fazla çocuğun ölümüne sebep olduğunu söyleyerek bu ızdıraplara bir an önce son verilmesi için Sağlık Bakanlığının helikopter temin ederek, köylere yeterli miktarda doktor, sağlık personeli ve ilaç göndermesini Sağlık Bakanından rica etmiştir¹²⁸.

02 Şubat 1969'da Sağlık Bakanlığı Bütçesi münasebetiyle yapılan görüşmelerde söz almış günümüzde de çözüm bulunamamış olan kanserle ilgili konuşmuş ve kanser araştırmalarının daha modern şartlarda araştırılmasının gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca

¹²⁴ TBMM, Z.C., D. XI, C. VIII, İÇ. II, İN. LV, s.

¹²⁵ TBMM, Z.C., D. XI, C. VIII, İÇ. II, İN. LVII, s.328.

¹²⁶ Temsilciler Meclisi, Tutanak Dergisi, C. VI, B. LXXX, s. 87-88.

¹²⁷ CST. D., D. I, C. XXXVI, T. V, B. XCII, s. 426-427.

¹²⁸ CS, T.D., D. I, C. XXXIX, T. VI, B. XLV, s. 447; Milliyet, 17 Mart 1967.

Sağlık Bakanlığının uyguladığı sosyalizasyon programının Tunceli’de uygulanmadığını Tunceli Hastanesinde bir operatörün dahi bulunmadığını söylemiştir¹²⁹.

30 Nisan 1971 tarihli sayısında Tunceli’de Kürtçülük yapıldığını yazan Adalet gazetesini sıkıyönetim komutanlığına şikâyet etmiştir¹³⁰.

2.7. Bahri Turgut Okaygün (10. Dönem Tunceli Milletvekili)

1897’de Elazığ’da doğmuştur. Babası Aziz Bey, annesi Elif hanım’dır. İlk eşi Vahide hanımdan 1925 veya 1932’de boşanmıştır. 1937’de Rabia hanımla evlenmiştir. Mazgirt Mülki Rüştüyesi’ni bitirdikten sonra Elazığ Sultanisi’ni onbirinci sınıfa kadar okumuş, Birinci Dünya Savaşı çıkınca okulu bırakmak zorunda kalmıştır. Daha sonra Ankara Adliye Meslek Mektebi Müstantik Şubesi’nde öğrenim görerek 1928’de mezun olmuştur. Ayrıca Ankara Meslek Mektebi İcra Şubesi’ni okuyarak 1929’da burayı da bitirmiştir. 7 Eylül 1920’de Mazgirt Bidayet Mahkemesi’nde zabıt kâtabi olarak göreve başlamıştır. 25 Aralık 1926’da Palu Mahkemesi Başkâtibi olmuştur. 30 Ağustos 1927’de Ankara Meslek Mektebi’nde öğrenim görmek üzere ayrılmış, 28 Kasım 1927’de Ankara İcra Dairesi Kâtipliği’ne atanmış, 16 Temmuz 1931’de Ankara Sorgu Hâkimliği’ne atanmıştır. 23 Haziran 1932’de istifa etmiştir. Gazeteciliğe atılarak, Cumhuriyet, Son Posta, Akşam gibi gazetelerde yazarlık yapmıştır. X. Dönem Milletvekiliği Seçimlerine D.P. adayı olarak Tunceli’den girmiştir. 21.048 oyla Tunceli Milletvekili seçilmiştir. 4 Mayıs 1954’te seçim tutanağını almış, 14 Mayıs 1954’te Meclise katılmıştır. Başkanlık Divanı Muhasebat Encümen azalığı yapmıştır. Turizm Genel Müdürlüğü kurulması hakkındaki kanunun müzakeresi için kurulan encümende görev yapmıştır. 3 teklifi, 1 önergesi, 1 sözlü sorusu, Genel Kurulda 7 konuşması vardır. Parlamento hayatı bu dönemle son bulmuştur. Fransızca ve Arapça bilen Bahri Turgut Okaygün bir çocuk (Aziz Başkurt) babasıdır. 28 Mayıs 1978’de vefat etmiştir. İstanbul Zincirlikuyu Mezarlığında toprağa verilmiştir¹³¹.

Şubat 1956’da Tunceli valisi, D.P. il başkanı, ilçe belediye başkanları ve encümen azalarıyla birlikte Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ı ziyaret etmiştir¹³².

25 Nisan 1956’da Sağlık Bakanına sağlık işlerinin daha iyi bir hale gelmesi için Sağlık Bakanlığında bir yenilik yapılmasının düşünülüp düşünülmediği hakkında sözlü soru sormuştur¹³³

18 Ağustos 1956’da Orman Kanunu görüşülürken söz alarak ormanların öneminden bahsetmiş ve Tunceli’de ormana verilen önemi şöyle bir örnekle açıklamıştır: “*Sabah güneşin ilk ışıklarının vurduğu ağaçlar kutsal kabul edilmiş ve ziyaretgâh yapılmıştır. Bu da Şamanizmken kalma bir gelenektir*”¹³⁴.

2.8. Mehmet Fethi Ülkü (10. ve 11. Dönem Tunceli Milletvekili)

1918 yılında Elazığ’ın Aksaray Mahallesi’nde doğmuştur. Babası Ali Bey, annesi Fatma hanım’dır. 4 Şubat 1946’da Rabia hanımla evlenmiştir. İlk ve Ortaokulu Elazığ’da

¹²⁹ CSTD. , C. LI, T. VIII, B.XXX, s.279-280.

¹³⁰ *Halkın Sesi*, 18 Mayıs 1971.

¹³¹ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi(TBMM X. Dönem 1954-1957)* C. II, s. 891-892.

¹³² *Munzur*, 7 Şubat 1956.

¹³³ *TBMM, Z.C. , D. X, C. XI, İÇ. II, İN. LVII, s.166.*

¹³⁴ *TBMM Z. C. , D. X, C. XIII, İÇ. II, B. XCIII, s. 470.*

bitirip, liseyi İstanbul Erkek Lisesi'nde okumuş, 1943'te Gazi Terbiye Enstitüsü'nü bitirmiştir. 19 Ocak 1935'te Pertek İlçesi Sağman Köyü Okulunda vekil öğretmen olmuştur. 11 Aralık 1938-19 Ocak 1939 arasında Arapkir Ortaokulu'nda Fransızca yardımcı öğretmenliğe başlamıştır. 14 Temmuz 1939'da Elazığ Belediye Komiserliği'ne başlamış, 9 Şubat 1940'ta istifa etmiştir. 1943'te Erzurum Lisesi'nde Stajyer Fransızca öğretmeni, 19 Aralık 1944'de Fransızca öğretmeni olmuştur. 31 Ekim 1947'de Elazığ Lisesi Fransızca öğretmeni olarak atanmıştır. 1952'de bir süreliğine Fransa'ya gönderilmiştir. Sorbon Üniversitesi'nde eğitim almıştır. X. Dönem seçimlerine C.H.P. Tunceli Milletvekili adayı olarak katılmış ve 19222 oyla Tunceli Milletvekili seçilmiştir. 4 Mayıs 1954'te seçim tutanağını alarak 14 Mayıs 1954'te Meclis'e katılmıştır¹³⁵. Mecliste çeşitli encümenlerde aza olarak görev yapmıştır. Mayıs 1954'te C.H.P. Meclis Grubu Haysiyet Divanı üyeliğine seçilmiştir¹³⁶. Kasım 1955'te C.H.P. Grup Başkan Vekili seçilmiştir¹³⁷. XI. Dönemde tekrar Milletvekili seçilmiştir. Kasım 1957'de Meclis Grup Haysiyet Divanı Üyeliğine Seçilmiştir¹³⁸. 3 Nisan 1959'da seçilmiş olduğu Avrupa Konseyi İstişare Asamblesi azalığından istifa etmiştir¹³⁹. 15 Nisan 1959'da 27 Mayıs 1960 askeri darbesiyle milletvekilliği sona ermiş, 15 Ekim 1961'e kadar Ankara Koleji'nde Fransızca öğretmenliği yapmaya başlamıştır¹⁴⁰. XII.(I. Dönem Millet Meclisi) dönemde bir kez daha CHP'ın Tunceli Milletvekili seçilmiştir. 10 Ekim 1965'te Parlamento hayatı son bulmuştur. 30 Kasım 1965'te Ankara Anafartalar Lisesi Fransızca öğretmenliğine atanmıştır. 9 Mayıs 1977'de emekliye ayrılmıştır. Meclis'te 12 sözlü, 3 yazılı soru sormuş, Genel Kurul'da 22 konuşması vardır. 3 Çocuk (Ali Rabi, Fatma Ülker, Murat Tuncel) babasıdır.

22 Şubat 1955'te Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlüğü Bütçesi münasebetiyle Fethi Ülkü Tunceli ve Doğu İllerindeki iskân işlerindeki aksaklıklarla ilgili konuşmuştur.¹⁴¹.

18 Kasım 1955'te Tunceli Milletvekili Fethi Ülkü Mecliste Bayındırlık Bakanına Elazığ-Hozat-Ovacık yolunun her yıl yapılmasına rağmen yılın belli aylarında geçit verdiğini, bu yolun Kemah üzerinden Erzincan'a ulaşacak şekilde yapımı, bu mümkün olmazsa Hozat- Ovacık yolunun devamlı çalışır olması için bir çare düşünülüp düşünülmediğini, Çemişgezek, Hozat, Ovacık ilçelerinin il merkezine direkt yollarla bağlanmasının sağlanabilmesinin mümkün olup olmadığını, Elazığ-Mutu yolunun Pertek'ten geçen hattının değişip değişmeyeceğini, Muhundu ve Bağın yolunun etüt edilip edilmeyeceğini, Nazımiye yolunun ne zaman biteceğini, Sorpiyan-Mazgirt-Aşvan-Çemişgezek, Çemişgezek-Hıdırdamı yollarının 1955 yılında tamir edilip edilmeyeceğini sormuş, Bayındırlık Bakanı bu soruları cevaplandırmıştır¹⁴².

¹³⁵ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi C. II*, s.893-894.

¹³⁶ *Munzur*, 17 Mayıs 1954.

¹³⁷ *Milliyet*, 1 Kasım 1955.

¹³⁸ *Milliyet*, 1 Kasım 1958.

¹³⁹ *TBMM, Z.C.*, D.XI, C. VIII, İÇ. II, İN. LVII s.305.

¹⁴⁰ *Milliyet*, 5 Ekim 1960.

¹⁴¹ *T.B.M.M.Z.C.*, D.X, C. V, İÇ. I, İN. XLV, s. 450-451.

¹⁴² Bakan verdiği cevapta İskenderun-Erzurum yolunun bir parçasını oluşturan Elazığ-Tunceli-Mutu köprüsü yolunun devlet yolları kapsamında ele alındığını ve modern şartlarda inşasına başlandığını, Elazığ-Hozat-Ovacık yolunun devlet yolları ağına alınmasının mümkün olmadığını, Elazığ-Hozat-Ovacık yolunun Bayındırlık Bakanlığı ve il özel idare bütçelerinden ayrılacak ödenekle il tarafından yaptırılması gerektiğini, Çemişgezek-Hozat ve Ovacık ilçelerini direkt Kalan'a bağlayacak bugünkünden daha iyi bir güzergâh olmadığını, Elazığ-Mutu yolu güzergâhı, Elazığ-Bingöl yolundan ayrılıp Murat vadisine sapmakta olduğu, Munzur suyunu takip ederek Kalan'a vardığını, Hozat-Elazığ yolunu Pertek'ten geçirilmesinin yapılan etütler sonucu mümkün olmadığını, Mazgirt-Muhundu-Bağın-Karakoçan yolu güzergâhının henüz etüt edilmediğini,

26 Şubat 1957’de Karayolları Bütçesi görüşülürken söz almış ve Tunceli’de ihalesi yapılmış olan ancak yapımı tamamlanmayan köprü ve yollar üzerinde durmuştur. Bu inşaatların bir an önce bitirilmesinin önemini belirtmiştir¹⁴³.

25 Mart 1957’de kar nedeniyle kapanan Çemişgezek-Elazığ yolunun açılması için ne gibi tedbirler alındığını sormuştur¹⁴⁴.

19 Haziran 1957’de Fırat Nehri ve Peri Suyu üzerinde yapılması planlanan Aşvan ve Seyitli köprülerinin ne zaman yapılacağını ve Bağın köprüsüne ne zaman başlanacağını sormuştur¹⁴⁵.

26 Şubat 1958’de Bayındırlık Bakanına Tunceli sağlık merkezi inşasıyla ilgili soru sormuş ve sorusu bakan tarafından cevaplandırılmıştır¹⁴⁶.

25 Şubat 1959’da Tunceli Belediyesi’nin ihtiyaçlarını, zor durumda olduğunu, İller Bankasının yardımıyla ayakta kaldığını belirten bir konuşma yapmıştır. Ayrıca Maraş Milletvekili Emin Soysal’la birlikte İstanbul’a ayrılan ödenekten Maraş ve Tunceli’ye 100 er bin lira verilmesi için önerge vermişlerdir. Bu önerge mecliste kabul edilmemiştir¹⁴⁷.

26 Şubat 1959’da TBMM’de bütçe görüşmelerinde söz alarak Tunceli’de tarımsal faaliyetlerde ve P.T.T. konusunda yapılması gerekenleri ve eksikliklerle belirten bir konuşma yapmıştır¹⁴⁸.

1 Nisan 1959’da Maliye Bakanlığından Mazgirt ve Çemişgezek’te hükümet binaları yaptırılıp yaptırılmadığına dair bir soru önergesi vermiştir¹⁴⁹.

15 Temmuz 1959’da Mecliste Sağlık Bakanına yeni açılmış olan Tunceli devlet hastanesine atanan doktorların göreve başlamadan istifası üzerine hastanenin işleyememesi ile ilgili soru sormuş ve Sağlık Bakanı Lütfi Kırdar soruyu cevaplandırmıştır¹⁵⁰.

Tunceli ilinin 1955 yılı yol yapım programında Yolçatı-Nazımiye yolu için 170 bin lira, Sorpiyan-Mazgirt yolu için 50 bin lira ayrıldığını, ilin bakım programına dâhil olan Aşvan-Çemişgezek ve Sorpiyan- Mazgirt yolları bakımını içi 32 bin lira ayrıldığını, Çemişgezek-Hıdırdamı yolunun ilin 1955 yılı çalışma programına dâhil olmadığını açıklamıştır. Bakanın açıklamalarından sonra Fethi Ülkü söz alarak sorusunun 7 Mayıs’ta verildiğini ancak tatilin araya girmesiyle bugüne kaldığını, Elazığ-Hozat-Ovacık yolunun Tunceli’nin hatta doğunun en önemli turistik bölgesi olduğunu, bu yolun devlet karayolları hattına alınmamasına üzüldüğünü, Ovacığın İngiliz ve Amerikan **içliliği** mensuplarının bile dikkatini çektiğini, buraya gelip tatil yaptıklarını, Ovacığa giden yolun ihmal edilmesinin oranın kıymetinin bilinmediğinden ileri geldiğini söylemiştir. Ayrıca Hozat-Ovacık yolunun orman içinden geçtiğini, bu yolun orman işletmesinin faaliyetlerine de yardımcı olacağını, bu yolun yapılmamasının milli servetten istifade edilmesini de engellediğini söyleyerek bu yolun yapımını istemiştir. Çemişgezek-Elazığ bağlantısını sağlayacak olan köprünün ihalesinin dört yıl önce yapıldığını ancak hala bitirilemediğini, Tunceli’nin geri kalmış ve yoldan tamamen mahrum bir il olduğunu bu ile yapılan yatırım ve gönderilen ödeneklerin çok yetersiz olduğunu söyleyerek Bayındırlık Bakanlığını eleştirmiştir. Tunceli’nin yollara ve köprülere ihtiyacı olduğunu, hükümetin geri kalmış ve yollardan mahrum olan Tunceli’yle daha fazla ilgilenmesini istemiştir. *TBMM, Z.C.*, D. X, C. VIII, İÇ. II, İN. III, s. 68-70.

¹⁴³ *TBMM Z.C.*, D. X, C. XVII, İÇ. III, İN XLVII, s. 936-937.

¹⁴⁴ *TBMM Z.C.*, D. X, C. XVIII, İÇ. III, İN. L, s. 2.

¹⁴⁵ *TBMM Z.C.*, D. X, C. XX, İÇ III, İN. LXXXIII, s. 321.

¹⁴⁶ *TBMM Z.C.*, D. XI, C. II, İÇ. I, İN. XL, s. 824.

¹⁴⁷ *TBMM Z.C.*, D. XI, C. VII, B. XLV, s. 768-770.

¹⁴⁸ *TBMM Z.C.*, D. XI, C. VII, İÇ. II, İN. XLVI, s. 991-992, 1027-1028.

¹⁴⁹ *TBMM Z.C.*, D. XI, C. VIII, İÇ. II, İN. LV, s. 238.

¹⁵⁰ *TBMM Z.C.*, D. XI, C. IX, İÇ II, İN. LXXXI, s. 853.

18 Kasım 1959'da İçişleri Bakanına sorduğu soruya bakan cevap vermiştir. Bu cevaptan Tunceli ve ilçelerinde itfaiye teşkilatı olmadığı ortaya çıkmıştır¹⁵¹. Bununla birlikte 59 il, 169 ilçe ve 9 nahiye merkezinde itfaiye teşkilatı bulunduğu, 8 il ve 402 ilçede ise itfaiye teşkilatı olmadığı bakanlıkça ifade edilmiştir¹⁵². 25 Şubat 1960'ta Fethi Ülkü Maliye Bakanlığının belediyelere vermeyi düşündüğü 25 milyon liradan gerçekten ihtiyacı olan Hakkâri, Tunceli ve Bingöl gibi illere daha fazla ödenek ayrılmasını istemiştir. Tunceli belediyesinin itfaiye teşkilatı olmadığını ve olası bir yangına müdahale imkânı bulunmadığını söyleyerek hükümeti eleştirmiştir¹⁵³.

25 Şubat 1960'da Mecliste Bütçe görüşmeleri sırasında söz alan Tunceli Milletvekili Fethi Ülkü, Hakkâri, Bingöl, Tunceli belediyelerinin tabelasından başka bir şeyleri olmadığını, iki kovadan başka itfaiye teşkilatı olmadığını, elektrik ve su işlerinin yarım durumda olduğunu, söyleyerek bu üç ilden büyük şehirlere göçü engellemek ve buradaki vatandaşların ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yardım yapılmasını, olmadığı taktirde ayrılan ödenekten bu üç il için ayrı uygun bir miktar para ayrılmasını istemiştir¹⁵⁴.

02 Nisan 1962'de doğuda yaşanan kuraklıkla ilgili söz almış ve Tunceli'de açılması vaat edilen ziraat okulunun başka illerde açılmasını eleştirmiştir¹⁵⁵.

04 Kasım 1964'te Tunceli'nin Nazımiye ilçesinde Ziraat Bankası binası inşaatıyla ilgili sorusuna Ticaret Bakanı cevap vermiş ve Nazımiye'de Ziraat Bankası Şubesi açılmayacağını söylemiştir¹⁵⁶.

26 Mart 1964'te İmar ve İskân Bakanlığına yazılı soru önergesi vermiştir. Tunceli merkez, Çemişgezek ve Pülümür'de kurulmuş olan elektrik tesislerinin maliyeti ve Tunceli il ve ilçelerinin İller Bankasınca yaptırılan su tesisatlarının maliyeti ve belediyelerin ne miktar borçlandırıldıklarına dair soru sormuştur¹⁵⁷.

30 Nisan 1964'te Pülümür ilçesinin heyelan sebebiyle kısmen veya tamamen nakli hakkında bir karar olup olmadığına dair sorusuna İmar ve İskân Bakanı cevap vermiştir¹⁵⁸.

2.9. Aslan Bora (10. ve 11. Dönem Tunceli Milletvekili)

Bir önceki dönemde de milletvekili olan Aslan Bora hakkında bilgi verildiğinden tekrar bilgi vermeye gerek görülmedi.

2.10. Mehmet Fethi Ülkü (10. 11. ve 12. Dönem Tunceli Milletvekili)

Bir önceki dönemde de milletvekili olan Fethi Ülkü hakkında tekrar bilgi vermeye gerek görülmedi.

2.11. Hızır (Hıdır) Aydın (9. VE 11. Dönem Tunceli Milletvekili)

¹⁵¹ TBMM Z.C. , D. XI, C. X, İÇ. III, İN. III, s. 537.

¹⁵² Milliyet, 12 Aralık 1959; TBMM Z.C. , D. XI, C. X, İÇ. III, İN. III, s. 74,76.

¹⁵³ TBMM Z.C. , D. XI, C. XII, İÇ. III, İN. XLVII, s. 537.

¹⁵⁴ TBMM Z.C. , D. XI, C. XII, İÇ. III, İN. XLVII, s.537.

¹⁵⁵ MM T.D. , D. I, C. IV, T. I, B. LXVIII, s. 213.

¹⁵⁶ MM T.D. , D. I, C. XXIII, T. III, B. III, s. 38-39.

¹⁵⁷ MM T.D. , D. I, T. III, C. XXIX, B. LXXV, s.

¹⁵⁸ MM T.D. , D. I, T. III, C. XXX, B. XCVI, s. 176-177.

9.Dönemde de milletvekili olan Hıdır Aydın hakkında tekrar bilgi vermeye gerek görülmedi.

2.12. Abdulvahap Kışoğlu (12. Dönem Tunceli Milletvekili)

1914 Harput doğumludur. Baba adı Ali, ana adı Güllü'dür. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih bölümünden mezun olmuştur. Haydarpaşa, Elazığ ve Kırıkkale Liselerinde Yardımcı Tarih Öğretmenliği, Malatya ve Elazığ Liseleri Müdürlüğü yapmıştır. 12. dönem Tunceli Milletvekilliği yapmıştır. Evlidir. 20 Kasım 2001'de vefat etmiştir¹⁵⁹.

19 Nisan 1962'de Tunceli Milletvekilleri Fethi Ülkü, Vahap Kışoğlu ve Tunceli Senatörü Mehmet Ali Demir Başbakanlığa bir dilekçe vererek Tunceli'nin kuruluş aşamasında olan bir il olduğunu, Tunceli'de yaşayan 140 bin kişinin zorluklar içinde bulunduğunu, açlıkla mücadele ettiğini, büyük şehirlere göç verdiğini, Devlet etkin kalkınma politikasıyla nüfusundan fazlasının geçindirebilecek imkânlarla kavuşabileceğini belirterek, Tunceli'de Öğretmen Okulu kurulmasını istemiştir¹⁶⁰.

2.13. Mehmet Fethi Ülkü (10. 11. ve 12. Dönem Tunceli Milletvekili)

Bir önceki dönemde de milletvekili olan Fethi Ülkü hakkında tekrar bilgi vermeye gerek görülmedi.

2.14. Kenan Aral (13. ve 14. Dönem Tunceli Milletvekili)

1928 Pülümür doğumludur. Baba adı Ahmet, ana adı Kıymet Sıdıka'dır. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun olmuştur. Ankara Üniversitesi'nde Hukuk Doktorası yapmıştır. Fransızca bilmektedir. Ankara Altındağ Cumhuriyet Savcı Yardımcılığı, Sümerbank Genel Müdürlüğü Avukatlığı ve serbest avukatlık yapmıştır. 13. ve 14. dönem Tunceli Milletvekilliği yapmıştır¹⁶¹. Daha önce de divan kâtibi olan Kenan Aral tekrar meclis divan kâtibi seçilmiştir (13. ve 14. dönem Meclis Divan Kâtipliği yapmıştır)¹⁶². Aralık 1969'da Dünya Parlamentolar Arası Birliği Türk Grubu Yönetim Kuruluna seçilmiştir¹⁶³. Meclis Başkanlık Divanı üyeliğine seçilince Anayasa ve Sayıştay komisyonlarından ayrıldığına dair bir önerge vermiştir¹⁶⁴. Evli ve bir çocuk babası olan Aral, 4 Şubat 2004'te vefat etmiştir¹⁶⁵.

31 Ocak 1968'de mecliste 13 Ocakta Tunceli'de meydana gelen çığ felaketi üzerine Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Refet Sezgin'e iskân politikasıyla ilgili soru sormuş ve bakan Kenan Aral'ın sorusunu yanıtlamıştır.¹⁶⁶

Mayıs 1969'da Tunceli Milletvekili Kenan Aral'ın gayretleri ile Tunceli'de 4 köye 170 bin lira yardım sağlanmıştır (Ovacık'ın Ziyaret Köyüne yarım kalan tesis için 48 bin, Zağge'de İller Bankasınca köyler için ayrılan ancak ödenek yetmemesi sebebiyle yarım

¹⁵⁹ TBMM Albümü(1920-2010), C.II, Ankara 2010, s.825.

¹⁶⁰ BCA, 030.01.118.750.6 19 Nisan 1962.

¹⁶¹ TBMM Albümü(1920-2010), C.II, Ankara 2010, s.890.

¹⁶² Munzur, 4 Kasım 1969.

¹⁶³ Munzur, 9 Aralık 1969.

¹⁶⁴ MM, T.D. , D. III, C. XII, T. II, B. LXIX, s. 192-193.

¹⁶⁵ TBMM Albümü(1920-2010), C.II, Ankara 2010, s.890.

¹⁶⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, D. II. , C. XXIV, T. III, B. XXXIV, s. 76-78.

kalan turistik motel ve lokantanın tamamlanması için 48 bin Pertek'in Geçitkaya köyündeki bir tesis için 48 bin ve Pertek'in Dorutay köyündeki Sultan Hıdır ziyareti için 26 bin lira.)¹⁶⁷.

AP Tunceli Milletvekili Kenan Aral, Başbakan Süleyman Demirel'den randevu olarak Tunceli'deki sorunlardan bahsetmiştir. Ödenek ayrılmadığından başlanamayan 22 köy okulu, köy köprüleri ve içme suları ile çözüm bekleyen sorunlar hakkında bilgi vererek yardım istemiştir. Demirel ise müsterih olmasını ve sorunların çözüleceğini söylemiştir¹⁶⁸.

02 Eylül 1971'de Kenan Aral 2 tane sözlü soru önergesi vermiştir. Buna göre Tunceli ilinin yollarının durumu ve Tunceli'de yaşayan insanların yaşam koşullarının iyileştirilmesi için ne gibi tedbirler düşünüldüğünü sormuştur¹⁶⁹.

22 Eylül 1971'de 3 tane sözlü soru önergesi vermiştir. Buna göre Ovacık'taki Havaçor Çayının taşmaması için alınan tedbirleri, Munzur vadisinin milli park yapılıp yapılmayacağını ve Tunceli'nin ulaşımını sağlayan yolların ne zaman yapılacağını sormuştur¹⁷⁰.

25 Ekim 1971'de Milli Eğitim Bakanlığı'na Tunceli ve ilçelerinde Y.B.O. (Yatılı Bölge Okulu) açılmasının düşünüldüğüne dair sözlü soru önergesi vermiştir¹⁷¹.

5 Temmuz 1972'de Tunceli Milletvekili Kenan Aral Tunceli halkının acil ihtiyaçlarıyla ilgili gündem dışı söz almış ve demeçte bulunmuştur. Tunceli dahilinde yaz ve kış geçişine elverişli bir tek bucak ve köy yolu olmadığını, yaz aylarında dahi bucaklara gidilemediğini, köy yollarının ise facia olduğunu, kendisiyle kısa bir süre önce görüştüğü Tunceli Valisinin eldeki imkân ve araçlarla değil yol yapmak eski açılmış izlerin dahi onarım ve bakımın sağlamanın mümkün olmadığını belirttiğini, 1972 yılına kadar Tunceli'nin 1 metre bile asfalt yüzü görmediğini, birçok ilçe ve köy halkının hayatlarını tehlikeye atarak coşkun dere ve çay sularından geçmek zorunda kaldığını, bundan dolayı her yıl bir kaç vatandaşın hayatını kaybettiğini dile getirmiştir. Hozat-Geyiksuyu (Deşt) arasında kalan ve 1965 yılından beri bütün ısrarlara rağmen bir türlü yapılamayan 5 kilometrelik bir kısım yüzünden Hozat halkının il merkezine gidip gelmek için 60 kilometre yerine 180 kilometre yol kat etmesi gerektiğini, bugüne kadar köy ve bucak yolları için hiçbir faaliyet yapılmadığını, köy yollarında yapılan çalışmaların ise ihtiyacı karşılamaktan çok adet yerini bulsun zihniyetiyle yapıldığını, söyleyerek bazı illerin köy yollarının dahi asfaltlanırken aradaki bu dengesizliğin açıklanıp açıklanmayacağını sormuştur. Sorusuna cevap verilmemiştir¹⁷². 5 Temmuz 1972'de Tunceli Milletvekili Kenan Aral Mecliste Tunceli halkının acil ihtiyaçlarıyla ilgili gündem dışı söz almış ve demeçte bulunmuştur. Bu demecine Sağlık Bakanı Kemal Demir bu demecine cevap vermiştir. Aral demecinde Tunceli halkının büyük bir kısmının Anayasanın ön gördüğü insanlık haysiyetine yaraşır bir hayatın çok ötesinde yoldan, sudan, okuldan, doktordan, iş sahasından mahrum yarı aç yarı tok ve ilkel bir halde yaşadığını, devletin yardım elini uzatarak yaralarını sarmasını beklediklerini, bugün devletin vergi ve askerlik dışında Tunceli'ye başka bir sıfatla girmediği pek çok köy olduğunu, Mazgirt ilçesinin Darikent bucağına bağlı 33 köy muhtarı ve Pülümür ilçesinin Balpayam bucağının 15 köy muhtarının müştereken imzalayıp kendisine

¹⁶⁷ *Munzur*, 14 Mayıs 1969.

¹⁶⁸ *Munzur*, 23 Haziran 1969.

¹⁶⁹ *M.M. T.D.*, D. III, C. XVII, T. II, B. CLX, s. 682.

¹⁷⁰ *M.M. T.D.*, D. III, C. XIII, T. II, B. CLXV, s. 59.

¹⁷¹ *M.M. T.D.*, D. III, C. XVIII, T. II, B. CLXXXIV, s. 696.

¹⁷² *MM, T.D.*, D. III, C. XXVI, T. III, B. CXX, s. 303-305

gönderdikleri mazbataya göre ulaşım imkanlarının sınırlı olması ve doktorsuzluk yüzünden maruz kaldıkları hastalıklardan ve hamile kadınların yollarda öldüklerinden bahsederek kendisinden bu konuların takibi ve halli için yardım istediklerini, Çemişgezek ilçesinin Başpınar ve Gedikler, Hozat ilçesinin Çağlarca ve Geyiksuyu, Mazgirt ilçesinin Akpazar, Nazımiye ilçesinin Büyükyurt ve Dallıbahçe, Ovacık ilçesinin Karaoğlan ve Yeşilyazı, Pertek ilçesinin Dere ve Pınarlar, Pülümür ilçesinin Dağyolu ve Yeşil, Merkezin Çiçekli, Kocakoç ve Sütlüce bucaklarının da ulaşım problemleri ve doktorsuzluk yüzünden aynı ıstıraplarla baş başa kaldığını, Çemişgezek, Mazgirt, Nazımiye, Pertek, Pülümür ilçelerinde bir tek doktor olmadığını, belirtmiştir. Sağlık Bakanı Tunceli'de dahil 25 ilde uygulanan sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi uygulamalarının özellikle hekim-personel yönünden yeterli seviyeye ulaşmadığını itiraf etmiştir. Sağlık Bakanlığının ülkede 16.500 hekimim 4.000'i ile çalıştığını, bu 4.000 hekimin yarısından fazlasının 3 büyük ilde toplandığını, geri kalan 2000 hekimle 64 ilin sağlık hizmetlerinin görüldüğünü, Tunceli'nin de içinde olduğu doğu illerindeki hastanelerin çoğunda uzman doktor sayısının yeterli olmadığını, Bakanlık olarak 2-3 aylık geçici görevlendirmelerle bu illere doktor göndererek bu bölgedeki ihtiyaçları geçici olarak sağladıklarını, sosyalizasyon kapsamındaki doğu illerine doktor gönderebilmek için ekonomik tedbir almalarının gerektiğini, söylemiştir¹⁷³.

28 Haziran 1973'te Milli Eğitim Bakanı'na Tunceli'deki okullarla ilgili sorusuna bakan cevap vermiştir. Bakanın bu cevabı çok değerli bilgiler içermektedir. 1937'den 1972'ye kadar Tunceli'de yapılan ilkokullar liste halinde verilmiştir¹⁷⁴. Bu liste çok uzun olduğu için burada belirtilmemiştir.

2.15. Hasan Ünlü (13. Dönem Tunceli Milletvekili)

1925 Mazgirt doğumludur. Baba adı Ali, ana adı Elif'tir. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezundur. Fransızca bilmektedir. Bayındırlık Bakanlığı Yapı ve İmar İşleri Müdürlüğü'nde çalışmıştır. Daha sonra serbest avukatlık yapmıştır. 13. dönem Tunceli Milletvekili olan Ünlü, evli ve dört çocuk babasıdır¹⁷⁵.

17 Mart 1967'de Tunceli'de kızamık salgınından bahsederek Mazgirt ilçesinin Kızılkale köyünde 16 çocuğun öldüğünü, daha önce beyanat veren senatör Aslan Bora'nın Tunceli'de 70 çocuğun kızamıktan öldüğü beyanatının hala hafızalarda olduğunu söyleyerek acil tedbir alınmasını istemiştir¹⁷⁶.

03 Kasım 1967'de Maliye, İçişleri, Bayındırlık, Tarım, Turizm ve Tanıtma, Enerji ve Tabii Kaynaklar, Devlet ve Adalet Bakanlıklarına gönderilmek üzere 8 tane soru önergesi vermiştir. Buna göre Keban Barajı dolayısıyla istimplâk edilen arazilerin vergilerini, Keban Barajı altında kalan gayrimenkulleri, Tunceli'deki sağlık ocaklarının yolların kış programına alınıp alınmayacağını, Tunceli'de yapılması düşünülen tarım okulunun 1968 yatırım programına alınıp alınmadığını, Ovacıkta başlatılan motel inşaatının tamamlanıp tamamlanmayacağını, arazisi Keban Barajı altında kalanların haklarının korunup korunmayacağını, Ovacık arazisinin sulanması ve Tunceli'de tespit edilen madenleri ve Ovacık'ta kayak tesisi ve kamp yeri kurulması için etüt yapılıp yapılmadığını sormuştur¹⁷⁷.

¹⁷³ *MM, T.D.* , D. III, C. XXVI, T. III, B. CXX, s. 303-305

¹⁷⁴ *M.M. T.D.* , D. III, C. XXXIX, T. IV, B. CXXXII, s. 572-575.

¹⁷⁵ *TBMM Albümü (1920-2010)*, C.II, Ankara 2010, 890.

¹⁷⁶ *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, D.II, C. XV, T. II, B. LXXV, s. 289-290.

¹⁷⁷ *M.M. T.D.* , D. II, C. XXII, T. III, B.II, s. 16-17.

15 Ocak 1968'de Keban Barajı inşası sebebiyle su altında kalan arazilerin vergileri ve C.H.P. Hozat İlçe idare kurulu kongresi yapılırken Hozat özel idare memuru Hilmi Kartal'ın kongre toplantısını sabote ettiği sorularına İçişleri Bakanı Faruk Sükan cevap vermiştir¹⁷⁸.

07 Şubat 1968'de Tunceli sağlık ocaklarının yollar, Keban Barajı sebebiyle Çemişgezek ve Pertek köprülerinin su altında kalacağını, bu ilçelerin Elazığ ile bağlantısının yapılıp yapılmayacağına dair sorularına Bayındırlık Bakanı Orhan Alp cevap vermiştir¹⁷⁹.

08 Mart 1968'de kamu yatırımlarından Tunceli'nin de faydalandırılması hakkında ne düşünüldüğü ve Tunceli enerji nakil hattının ele alınıp alınmayacağı sorusuna Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Refet Sezgin cevap vermiştir¹⁸⁰.

18 Mart 1968'de Pülümür ilçesi ve köylerinde depremde dolayı oluşan zararları ve yapılan yardımlarla ilgili yazılı soru önergesini Bayındırlık Bakanı Haldun Mentешеoğlu cevaplandırmıştır¹⁸¹.

10 Haziran 1968'de Tunceli'nin yol, köprü, içme suyu ve arazi sulaması sorunlarına dair sorusuna Köy İşleri Bakanı H. Turgut Toker cevap vermiştir¹⁸².

06 Aralık 1968'de Erzincan'ın Kemah ilçesindeki mera ihtilafı konusundaki sorunsu Köy İşleri Bakanı H. Turgut Toker cevaplandırmıştır. Tunceli'de yaşayan konargöçer Şavaklıların Erzincan'daki yaylalardan istifade edemeyeceğini söylemiştir¹⁸³.

2.16. Kenan Aral (13. ve 14. Dönem Tunceli Milletvekili)

Bir önceki dönemde de milletvekili olduğundan gerekli bilgileri bir önceki dönemde verilmiştir.

2.17. Hüseyin Yenipınar (14. Dönem Tunceli Milletvekili)

1928 Nazımiye doğumludur. Baba adı Ali, ana adı Fatma'dır. Gazi Eğitim Enstitüsü mezunudur. Tunceli'de öğretmenlik, gezici başöğretmenlik, Pülümür ve Mazgirt Yatılı Kız Bölge İlköğretim Okulu Müdürlüğü, Ankara Sağırılar Okulu öğretmenliği, Tunceli İlköğretim Müfettiş ve Teftiş Şefliği yapmıştır. 14. dönem Tunceli Milletvekili seçilmiştir. Meclis Başkanlık Divanı Kâtip Üyeliği yapmıştır. Evli ve dokuz çocuk babasıdır¹⁸⁴. Tunceli Milletvekili seçilen Hüseyin Yenipınar 21 Ekim 1969 tarihli Munzur gazetesinde halka teşekkür mesajı yayınlamıştır¹⁸⁵. 29 Nisan 1991'de vefat etmiştir¹⁸⁶. Meclis tutanaklarına yansımış herhangi bir çalışması yoktur.

3. Cumhuriyet Senatosu Üyeleri

İlk defa 1961 Anayasasına göre oluşturulan Cumhuriyet Senatosu için 1961 ve 1966'da yapılan senato seçimleri için Tunceli'ye birer senatör kontenjanı ayrılmıştır.

¹⁷⁸ *M.M.T.D.* , D. II, C. XXIII, T. III, B. XXVII, s. 358-361.

¹⁷⁹ *M.M.T.D.* , D. II, C. XXIV, T. VIII, B. XXXVII, s. 255, 306-307.

¹⁸⁰ *M.M.T.D.* , D. II, C. XXVII, T. III, B. LIX, s. 232-233..

¹⁸¹ *M.M.T.D.* , D. II, C. XXVII, T. III, B. LX, s. 280-283.

¹⁸² *M.M.T.D.* , D. II, C. XXVIII, T. III, B. LXXIV, s. 52-53.

¹⁸³ *M.M.T.D.* , D. II, C. XXIX, T. IV, B. XIV, s. 461-463.

¹⁸⁴ *TBMM Albümü (1920-2010)*, C.II, Ankara 2010, s.953.

¹⁸⁵ *Munzur* 21 Ekim 1969.

¹⁸⁶ *TBMM Albümü(1920-2010)*, C.II, Ankara 2010, s.953.

İncelenen dönemde Tunceli'nin ilk Cumhuriyet Senatörü Mehmet Ali Demir olmuştur. Mehmet Ali Demir temsil kabiliyeti ve çalışkanlığıyla gerçek manada bir senatör olmuş ve Tunceli'nin sorunlarına çözüm aramıştır. Sorunların çözümü için ilgililerden randevu almış, yetkililere sözlü ve yazılı sorular sorarak bir an önce çözüm bulma gayretinde olmuştur. Kısacası Mehmet Ali Demir de en az Kamer Genç kadar Tunceli'ye sahip çıkmış ve ilin sorunlarını çözümlenmesini daha iyi şartlarda yaşatmaya gayret etmiş değerli bir temsilcidir.

Mehmet Ali Demir'den sonra Aslan Bora Tunceli senatörü seçilmiştir. Emekli bir asker olan Bora, defalarca Tunceli'den milletvekili seçilmiştir. Milletvekili olduğu dönemlerde çalışkan ve gayretli olan Bora senatör seçildikten sonra çok faal olmamıştır. Senato tutanaklarına yansıya önemli bir çalışmasına da rastlanmamıştır.

3.1. Mehmet Ali Demir (I. Dönem Tunceli Cumhuriyet Senatosu Üyesi)

1918'de Mazgirt İlçesi Muhundu (Darıkent) Bucağı Kızılkale köyünde doğmuştur. Babası Tosun ağa, annesi Şadiye hanım'dır. İlk ve ortaokuldan sonra Sivas Erkek Öğretmen okulunu bitirmiştir. 29 Eylül 1938'de Erzincan Merkez Cumhuriyet Okulu öğretmenliğine atanmıştır. 1 Eylül 1939'da askere gitmiştir. 30 Nisan 1940'ta Yedek Piyade Asteğmen olarak yedek subay okulundan mezun olmuş, 31 Ekim 1940'ta yedek teğmen olmuş, 19 Ekim 1941'de ise terhis edilmiştir. 20 Kasım 1941'de Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Tarih-Coğrafya bölümünde öğrenime başlamıştır. 31 Ağustos 1943'te Gaziantep Erkek Sanat Enstitüsünde Tarih-Coğrafya öğretmeni olarak görevlendirilmiştir. 15 Ağustos 1944'te 1,5 ay hizmet içi eğitim için ikinci kez silâh altına alınmıştır. 25 Ağustos 1960'ta Kütahya Erkek Sanat Enstitüsü Tarih-Coğrafya öğretmenliğine getirilmiştir. 1945'te Nezihe hanımla evlenmiştir. 1961 Anayasasının yürürlüğe girmesinden sonra TBMM I.(XII) Dönemi ve Cumhuriyet Senatosu I. Dönemi için 15 Ekim 1961'de yapılacak olan seçimlere Y.T.P. (Yeni Türkiye Partisi) adayı olarak katılmıştır. Seçimlerde Y.T.P. Cumhuriyet Senatosu Tunceli Üyeliğine seçilmiştir¹⁸⁷. Mehmet Ali Demir çok faal ve çalışkan bir insandır. Bu özelliklerini senatoya da taşımıştır. 28 Ekim 1961'de yapılan ilk Başkanlık Divanı seçiminde Kâtip üye olarak seçilmiş, bir toplantı yılı bu görevini sürdürmüştür¹⁸⁸. 24 Şubat 1963 tarihli Milliyet gazetesinin haberine göre meclis danışma bürosu memurları ve PTT memurları arasında anket yapılmıştır. Buna göre Mehmet Ali Demir en fazla mektup alan senatör seçilirken en çok ziyaretçi kabul eden ikinci senatör olmuştur¹⁸⁹. 12 Mart 1965 tarihli Milliyet gazetesinin haberine göre Mehmet Ali Demir senatoda kanun teklif etme şampiyonu olmuştur¹⁹⁰. 12 Haziran 1965 tarihli Milliyet gazetesinin haberine göre meclislerin en faal temsilcisi Mehmet Ali Demir'dir¹⁹¹. 10 Ekim 1965 Genel Seçimlerinden sonra partisinden ayrılmış, 12 Nisan 1966'da ise A.P.'ye katılmıştır¹⁹². Cumhuriyet Senatosu 3'te 1 yenileme seçimleri için çekilen kur'a AP Tunceli Senatörü Mehmet Ali Demir'e de denk gelmiştir. 5 Haziran 1966'da yapılan seçimlere katılan Demir seçilememiş, yerine Arslan Bora Tunceli Senatörü olarak senatoya katılmıştır¹⁹³. Senatörlükten sonra 31 Ağustos 1966'da Ankara

¹⁸⁷ Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri)*, C. I (1961-1964), s. 483-484; *Tunceli Postası*, 3 Kasım 1961.

¹⁸⁸ Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi*, C. I, s. 483-484.

¹⁸⁹ *Milliyet*, 24 Şubat 1963.

¹⁹⁰ *Milliyet*, 12 Mart 1965.

¹⁹¹ *Milliyet*, 12 Haziran 1965.

¹⁹² C.S.T.D., D. I, C. XXXV, T. V, B. LXVI, s. 672.

¹⁹³ *Milliyet*, 31 Mart 1966.

Erkek Sanat Enstitüsü Tarih-Coğrafya öğretmenliğine, 22 Ekim 1966'da ise Kavaklıdere Kız Enstitüsüne atanmıştır. 30 Temmuz 1967'de öğretmenlikten emekli olmuş, 30 Mayıs 1970'te Yem Sanayi T.A.Ş. Yönetim Kurulu Üyeliğine getirilmiş, 30 Kasım 1970'te Gaziosmanpaşa Kız Enstitüsü adını alan okulda öğretmenliğe geri dönmüş, 14 Ekim 1974'te ikinci kez emekli olmuştur. 1979-1983 yılları arasında Azot Sanayi T.A.Ş.'de Yönetim Kurulu Üyeliği yapmıştır. 3 çocuğu olmuştur (Atilla, Mete ve Mehtap). 18 Temmuz 1985'te Ankara'da vefat eden Mehmet Ali Demir Cebeci Asri Mezarlığında toprağa verilmiştir.

Kasım 1961'de Mehmet Ali Demir senato başkan kâtabi seçilmiştir¹⁹⁴. 9 Ocak 1962'de doğuda yaşanan kıtlıkla ilgili görüşmede söz alarak Tunceli'nin nakliye, ulaşım vs. ihtiyaçlarını dile getirmiştir¹⁹⁵.

9 Nisan 1963'te 1963 ve 1964 yıllarında Tunceli'de yapılan ve yapılması planlanan yatırımlarla ilgili yazılı sorusuna İmar ve İskân Bakanı Kerim Gökay, Ulaştırma Bakanı Rıfat Öçten, Gümrük ve Tekel Bakanı Orhan Öztrak ve Basın Yayın ve Turizm Bakanı Celal Tefvik Karasapan cevap vermiştir¹⁹⁶.

16 Nisan 1963'te 1963 ve 1964 yıllarında Tunceli'de yapılan ve yapılması planlanan yatırımlarla ilgili yazılı soru önergesine Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Ekrem Alican cevap vermiştir. Bayındırlık, eğitim, enerji gibi alanlarda yapılacak yatırımların bir listesini sunmuştur¹⁹⁷.

18 Nisan 1963'te 1963 ve 1964'te Tunceli'de planlanan yatırımlarla ilgili soru önergesine Çalışma Bakanı Bülent Ecevit ve Tarım Bakanı M. İzmen cevap vermiştir. Bülent Ecevit Tunceli ile ilgili bir yatırım planları olmadığını açıklarken Tarım Bakanı yatırımlarla ilgili detaylı bir liste vermiştir¹⁹⁸.

14 Mayıs 1963'te Bayındırlık, Maliye ve Ticaret Bakanları Mehmet Ali Demir'in verdiği soru önergesine cevap vererek 1963 ve 1964 yıllarında Tunceli'de yapılan ve yapılması planlanan yatırımları açıklamışlardır¹⁹⁹.

18 Haziran 1963'te Bayındırlık Bakanına D.S.İ. 9. Bölge Müdürlüğü ile ilgili soru önergesi vermiş ve bakan bu önergeyi cevaplandırmıştır. 9. Bölge Müdürlüğünde yolsuzluk yapıldığını iddia etmiştir ve bu konuda bakanla tartışmıştır²⁰⁰.

20 Haziran 1963'te Milli Eğitim Bakanlığına verdiği yazılı soru önergesine bakan cevap vermiştir. 1963 ve 1964 yıllarında Tunceli'de yapmayı planladıkları yatırımları açıklamıştır²⁰¹.

19 Ağustos 1963'te İçişleri Bakanlığına verdiği yazılı soru önergesine İçişleri Bakanı cevap vermiş ve 1963 ve 1964 yıllarında yapılacak yatırımları açıklamıştır²⁰².

¹⁹⁴ *Tunceli Postası*, 3 Kasım 1961.

¹⁹⁵ *C.S.T.D.*, D. I, C. I, T. I, B. XXV, s. 306.

¹⁹⁶ *C.S.T.D.*, D. I, C. X, T. II, B. LVI, s. 573-577.

¹⁹⁷ *C.S.T.D.*, D. I, C. XI, T. II, B. LIX, s. 46-48.

¹⁹⁸ *C.S.T.D.*, D. I, C. XI, T. II, B. LX, s. 91-95.

¹⁹⁹ *C.S.T.D.*, D. I, C. XI, T. II, B. LXIII, s. 185-189.

²⁰⁰ *C.S.T.D.*, D. I, C. XI, T. II, B. LXXVI, s. 621-634.

²⁰¹ *C.S.T.D.*, D. I, C. XII, T. II, B. LXXVIII, s. 51-52.

²⁰² *C.S.T.D.*, D. I, C. XIII, T. III, B. XCVIII, s. 818-820.

4 Ekim 1962'de Tunceli Senatörü Mehmet Ali Demir Adalet Bakanına Deşt'te inşa 1938'de inşa edilen kışla binasının ancak bugüne kadar hiçbir hizmete tahsis edilmediğinden harabe haline geldiğini, burasının Adalet Bakanlığının asri cezaevi olarak yapımına karar verildiğini, 1962 bütçesine ödenek konduğu halde ihaleye çıkmadığını, ölü iş mevsimine girmeden ihaleye çıkıp çıkmayacağını, bu güne kadar ihaleye çıkmamasının sebeplerini, milyonlarca lira değerindeki bu binaların harap olmasına sebep olanlar hakkında işlem yapılıp yapılmadığını sormuş, Adalet Bakanı Abdülhak Kemal Yörük cevap vermiştir. Yörük, Deşt nahiyesinde terk edilmiş kışla binası, müstemilatı ve arazisinin iş esası üzerine kurulacak yeni bir cezaevi yapılmasının 24 Ağustos 1961'de kararlaştırıldığını, gerekli onarım ve tadilat için istenen ödeneğin aynı yıl içinde dağıtıldığını, ancak Karayolları programına alınmış olan Tunceli-Ovacık yolunun 1961 yılında araç seyrine uygun olmadığından işin ihaleye çıkarılmasında yarar görülmediğini, Bayındırlık Bakanlığının adı geçen yolu ele alarak faaliyete geçirdiğinin anlaşılması üzerine 10 Eylül 1962'de keşif özetinin içeriği olan 329.011 liralık ödeneğin gönderildiği, ihaleye çıkılması için Tunceli Cumhuriyet Savcılığına talimat verildiğini, şimdiye kadar yapılan işlemlerde gecikme olmadığını belirtmiştir²⁰³. 20 Mart 1962 tarihli Tunceli Sesi gazetesinin haberine göre Deşt Kışlalarının asri cezaevi yapılacağı belirtilmiştir²⁰⁴. 19 Nisan 1967 tarihli Tunceli Sesi gazetesinin haberine göre Deşt Tarım Cezaevinin 1967'de açılacağı, 1963'de açılmasına karar verilen cezaevinin çeşitli tamiratlar nedeniyle geciktiği, son tamiratları bitmek üzere olan cezaevinin 500 kişi kapasiteli olduğu belirtilmiştir²⁰⁵. 24 Aralık 1968 tarihli Tunceli Sesi gazetesinin haberinde Geyiksuyu Açık Tarım Cezaevinin 1 Ocak günü işletmeye açılacağı, 650 ile 2000 arası mahkûmun çalıştırılacağı, halı, mobilya, trikotaj, hayvancılık, meyve-sebze ve tahıl üretimiyle uğraşılacağı, belirtilmiştir²⁰⁶. 16 Mayıs 1969 tarihli Munzur gazetesinin haberine göre 1968 yılının son aylarından faaliyete geçen Geyiksuyu (Deşt) nahiyesi Tarım Cezaevinin mevcut 50 halı tezgâhına 150 tezgâh daha eklendiği, tutuklu sayısının 200'den 800'e çıkacağı, bu işler için gerekli olan ranza, halı tezgâhı, yatak ve diğer ihtiyaçlar için harcanmak üzere 1 milyon lira, mevcut 500 dönümlük arazinin sulanması ve drenaj için 400 bin lira, olmak üzere toplam 1.400.000 lira gönderileceğinin öğrenildiği, halı tezgâhlarında çok kaliteli halılar yapılacağı, 500 dönüm arazide ise bağ ve bahçe yapılacağı belirtilmiştir²⁰⁷.

14 Mayıs 1963'te Tunceli Cumhuriyet Senatörü Mehmet Ali Demir Milli Eğitim Bakanı İbrahim Öktem'e Milli Eğitim Bakanlığına bağlı müdürlükler tarafından:

- a) 1963 bütçe yılında Tunceli İlinde yapılan yatırımların miktarları ve yerleri?
- b) Yeniden hizmete girmesi için programa alınan kurumlar ve tesisler nelerdir, yerleri ve adları?
- c) 1963 bütçe yılında etüdünün yapılması gereken iş var mıdır varsa nelerdir ve yerleri?
- Ç) 1964 yılı bütçesinde bütün il dâhilinde yapılması düşünülen yatırımların miktarı ve yerleri?

²⁰³ *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, Dönem I, Cilt V, Toplantı I, Birleşim LXXXIV, Sayfa 387-368.

²⁰⁴ *Tunceli Sesi*, 20 Mart 1962.

²⁰⁵ *Tunceli Sesi*, 19 Nisan 1967.

²⁰⁶ *Tunceli Sesi*, 24 Aralık 1968.

²⁰⁷ *Munzur*, 16 Mayıs 1969.

d) 1964 bütçe yılında hizmete konulması düşünülen kurumlar ve tesisler var mıdır? Varsa yeleri ve adları?

e) 1964 bütçe yılında etütlerinin yapılması gereken işler var mıdır varsa nelerdir ve yerleri?

Sorularının yer aldığı yazılı soru önergesi vermiş, Milli Eğitim Bakanı bu sorulara yazılı cevap vermiştir. 1963 yılında Tunceli’de kurulacak tesisler hakkında bilgi vermiştir. 1963 yılında Tunceli’de ilkokul yapımı için 1.892 bin lira ödenek verildiğini, şehirde 5 köylerde 44 olmak üzere 49 dersliğin yapılmasının programa alındığını, 1964 bütçesinde 1963 yılından az olmamak üzere ilkokul yapımı için ödenek ayrılacağını, 1964 yılında şehirde 5 köyde 35 olmak üzere 40 derslik yapılmasının programa alınacağını, Tunceli Kalan Lisesinin pansiyonlu yeni binasının 4.275.236 lira 58 kuruş keşif bedelli inşaatının % 5.25 indirimle 4.050.786 lira 65 kuruş bedel üzerinden müteahhede ihale edildiğini, Hozat Ortaokulu binasının onarımı için 1963 bütçesinden 24.430 liralık ödeneğin gönderildiğini, Valilikçe tahsis edilmiş olan bir ilkokul binasında 1962-1963 öğretim yılı başında Erkek İlköğretmen Okulu açıldığını, 1963 yılı yatırım ödeneğinden Valilikçe teklif edilen arsanın satın alınacağını, inşası 5 yıllık plana alınmış olan İlköğretmen Okulunun projesinin hazırlanacağını, 1964 yılında İlköğretmen Okulu binasının 1. kısım inşaatı için 1 milyon lira ödenek ayrılmasının kararlaştırıldığını, 1963’te Tunceli Yapı Sanat Enstitüsü öğretim ve pansiyon binasının 500 bin liralık bir kısmının müteahhede ihale edileceğini, 1964 yılında sağlanacak ödenekle ise geri kalan kısmının tamamlanacağını, Pertek ve Hozat’ta birer Akşam Kız Sanat Okulu açılmasının düşünüldüğünü, Tunceli Akşam Kız Sanat Okulunun gelecek yıllarda inşası için müsait bir arsa sağlanmasının üzerinde durulduğunu, Pertek ve Kalan’daki eski eserlerin incelettirilmesinin programa alındığını, bir uzmanın bu işle görevlendirildiğini belirtmiştir. Tunceli’deki okullara 1963 yılında verilen ödenekleri tablo halinde vermiştir²⁰⁸.

11 Mayıs 1965’te Tunceli Senatörü Mehmet Ali Demir Mecliste Çalışma Bakanı İhsan Sabri Çağlayagil’e sorular sormuş Bakan soruları cevaplandırmıştır. Buna göre:

1-) 170 köyün Keban Baraj gölü içinde kalacağını, bu köyler için ödenecek istimplâk bedellerinin uzun vadeli olacağını, Bakanlık olarak bu bölge halkından Avrupa’ya işçi olarak gitmek isteyenler için bir öncelik düşünülmüş müdür? Düşünülmüş ise şimdiye kadar uygulanmış mıdır?

2-) Bugüne kadar dış ülkelere gidenlerin illere göre bir oranı çıkarılmış mıdır?

3-) Az gelişmiş bölge sakinlerinden olup, dış ülkelere gitmek için başvuran varsa bunlara öncelik tanınması düşünülmüş müdür?

4-) İş ve İşçi Bulma Kurumlarında görevini kötüye kullandıklarından dolayı bu güne kadar görevine son verilenlerin sayısı nedir?

Bakan bu soruları şu şekilde cevaplandırmıştır: Doğal afetlerden zarar gören bölgelerde işsiz kalan vatandaşlara dış ülkelere işçi olarak gitme konusunda öncelik verilmesinin usulden olduğunu ve uygulandığını, Keban Barajında toprağı istimplâk edileceği için işsiz kalacaklara belli bir oranda öncelik tanınmasının mümkün olduğunu, az gelişmiş bölgelere işçi gönderme oranında da öncelik tanınmasının mümkün olduğunu, gerek

²⁰⁸ CS.T.D. , D. I, C. XII, T. II, B. LXXVIII, s.51-52.

Almanya gerekse Türkiye'nin karşılıklı olarak giden işçilerin hangi bölgelerden gittiklerini ve oranlarını harita üzerinde tuttuklarını, Alman İşçi Bulma Kurumunun ise işçilerin doğum yerlerine göre Türkiye'nin hangi bölgesinden işçi geliyor, hangi bölge işçilerinden işverenler memnundur diye broşür hazırladıklarını, bu rakamları kendisine verebileceğini ancak an itibarıyla yanında olmadığını belirtmiştir²⁰⁹. 7 Ağustos 1967 tarihli Tunceli Sesi gazetesinin haberinde Tunceli Eski Senatörü Mehmet Ali Demir'in Çalışma Bakanı ve İş ve İşçi Bulma Kurumu Genel Müdürüyle temasa geçtiği, bunun sonucu olarak Pülümür depremi nedeniyle Tuncelililerin zarar gördüğü gerekçesiyle yurt dışında işçi olmak için sıra bekleyen Tuncelililere öncelik tanınmasının kesinleştiği, Tunceli İş ve İşçi Bulma Kurumuna da yeteri kadar kontenjan gönderileceği belirtilmiştir²¹⁰. Mehmet Ali Demir'in yurt dışına işçi gönderilirken Tuncelililere öncelik tanınması konusundaki çabaları gerçekten takdire şayandır. Demir'in çabaları sonucu bugün Tunceli, Türkiye'de yurt dışına özellikle Batı Avrupa ülkelerine en fazla nüfus göndermiş illerden biridir.

6 Şubat 1964'te Bayındırlık Bakanlığı Bütçesi münasebetiyle yapılan görüşmelerde söz alarak Tunceli ve ilçelerinin devlet yolu açısından çıkarılmasından duyduğu üzüntüyü belirtmiştir²¹¹.

9 Şubat 1964'te İmar ve İskân Bakanlığı Bütçesi münasebetiyle yapılan görüşmelerde Y.T.P. grubu adına söz almış ve 1938'de Tunceli'den İç ve Batı Anadolu'ya zorunlu göçe tabi tutulanların 1946'da alınan bir kararla eski yerlerine geri dönmelerine izin verildiğini, dönenlerin bir meskene kavuşturulmadığını, arazilerini geri alamadıklarını belirtmiştir. Bu durumda 2 binden fazla insan olduğunu ve mağduriyetlerinin giderilmesi gerektiğini söylemiştir²¹².

11 Mayıs 1965'te Çalışma Bakanlığı Bütçesi münasebetiyle yapılan görüşmelerde söz alarak Keban Barajı dolayısıyla 170 köyün su altında kalacağını ve bunlara ödenecek istimlak parasının uzun süreceğini bundan dolayı bu bölgedeki insanlara ve az gelişmiş bölgelerdeki insanlara Avrupa'ya işçi olarak gitme konusunda öncelik verilmesinin mümkün olup olmadığını sormuş ve Bakan İhsan Sabri Çağlayangil bunun uygun olduğunu belirtmiştir²¹³.

13 Mayıs 1965'te mecliste söz alarak Tunceli'de memurların yarısının 1938'de yapılan kışlalarda, halkın bir çoğununda mağaralarda yaşadığını, Tunceli'deki mahrumiyetin giderilmesi için hükümetin çalışma yapmasını istemiştir²¹⁴.

24 Kasım 1965'te Elazığ milletvekili Nurettin Ardıçoğlu ve 19 arkadaşıyla birlikte Elazığ'da Fırat Teknik Üniversitesi adı ile bir üniversite kurmasına dair bir kanun teklifi vermiştir²¹⁵.

²⁰⁹ CS, T.D. , D. I, C. XXVII, T. IV, B. LXXXII, s. 591.

²¹⁰ *Tunceli Sesi*, 7 Ağustos 1967. Gerçekten de Tunceli Türkiye'deki diğer illere oranla yurt dışına çok fazla insan göndermiştir (Hatta Tunceli "Almancı" diye tabir edilen yurt dışındaki işçilerin Tunceli'deki aile ve akrabalarına gönderdiği paraların şehrin ekonomisine katkısı büyüktür. Bu işçilerin büyük bir kısmının 1960 ve 70 yıllarında gitmiş olması Mehmet Ali Demir'in Tuncelililere sağlamaya çalıştığı bu avantajın da etkisi olmuş olabilir.

²¹¹ C.S.T.D. , D. I, C. XVIII, T. III, B. XIX, s. 565.

²¹² C.S.T.D. , D. I, C. XVIII, T. III, B. XLVII, s. 974.

²¹³ C.S.T.D. , D. I, C. XXVII, T. IV, B. LXXXII, s. 591.

²¹⁴ C.S.T.D. , D. I, C. XXVII, T. IV, B. LXXXIV, s. 715.

²¹⁵ C.S.T.D. , D. II, C. I, T. I, B. XIV, s. 382.

8 Aralık 1965'te Başbakanın cevaplandırması için sözlü soru önergesi vermiştir. Buna göre az gelişmiş bölgelerde (özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde) ayrı bir kalkınma planı hazırlanıp hazırlanmadığını, bu bölgelerin gelişmiş bölgeler seviyesine getirmek için hükümetin ne düşündüğünü sormuştur. Sorusu başbakan tarafından cevaplandırılmıştır. Bu cevapta 1960'tan itibaren planlı yatırıma geçildiğini bundan dolayı ayrı bir doğu planına gerek olmadığını ve hükümet olarak doğu bölgesinin yatırımlarının toplam yatırımlar içindeki payının her yıl düzenli olarak artırıldığını söylemiştir²¹⁶.

Mehmet Ali Demir çeşitli bakanların cevaplandırması için 24 soru önergesi vermiştir²¹⁷. Bir defada 37 kanun teklifi vermiş, bunları 17'si kanunlaşmıştır²¹⁸.

17 Ocak 1966'da Munzur Nehri üzerinde yapılması düşünülen hidro-elektrik santrali ve Tunceli'deki sulama tesisatına dair soru önergesi vermiştir²¹⁹.

9 Mart 1966'da İçişleri Bakanına Tunceli'deki karakol binalarıyla ilgili yazılı soru önergesi vermiştir. Bakan bu önergeyi cevaplandırmıştır²²⁰.

9 Nisan 1966'da Tunceli Senatörü Mehmet Ali Demir Başbakan Süleyman Demirel'e mektup yazarak Mazgirt ilçesinin Çarsancak bucağı ortaokul yaptırma derneğine gönderileceği vaat edilen 100 bin liranın gönderilmesi gerektiğini, durumun nahiye halkına Başbakanın bir yardımı olarak aksettğini söyleyerek bu paranın bir an önce ödenmesini istemiştir²²¹.

Mehmet Ali Demir, Temmuz 1971'de Mazgirt ile Kızılkale Köyü arasındaki yolun yapımı için Tunceli'ye gelmiştir²²².

3.2. Aslan Bora (10. ve 11. Dönem Tunceli Milletvekili, 2. Dönem Cumhuriyet Senatosu Tunceli Üyesi)

Aslan Bora, Mehmet Ali Demir'den sonra Tunceli'den seçilen ikinci cumhuriyet senatörü olmuştur. Daha önce milletvekilliği de yapan Aslan Bora hakkında tekrar bilgi verilmeye gerek görülmedi.

Tablo 1. 1920-1973 Yılları Arasında Meclise Seçilen Tunceli Milletvekilleri²²³.

Adı Soyadı	Öğrenimi	Dönemi
Abdülhak Gençtürk	Rüştiye	1.Dönem Dersim
Diyap Ağa Yıldırım	-----	1.Dönem Dersim
Hasan Hayri Kanko	Süvari Binbaşı	1.ve 4.Dönem Dersim

²¹⁶ BCA, 030.01.53.320.11 8 Aralık 1965.

²¹⁷ *Milliyet*, 13 Ocak 1966.

²¹⁸ *Milliyet*, 17 Ocak 1966.

²¹⁹ C.S.T.D. , D. V, C. XXI, T. V, B. XXXV, s. 724.

²²⁰ C.S.T.D. , D. I, C. XXXV, T. V, B. LVII.

²²¹ BCA, 030.01.114.723.4.

²²² *Halkın Sesi*, 24 Temmuz 1971.

²²³ 1973 *Tunceli İl Yıllığı*, s.217.

*ÇOK PARTİLİ DÖNEMDE SENATO VE PARLAMENTOYA SEÇİLEN TUNCELİ
TEMSİLCİLERİ (1946-1973)*

Mustafa Ağa Öztürk	-----	1.Dönem Dersim
Mustafa Zeki Saltuk	Harp Okulu	1.Dönem Dersim
Ahmet Ramiz Tan	Harbiye	1.Dönem Dersim
Ahmet Şükrü	Özel	2.Dönem Dersim
Feridun Fikri insel	Paris Hukuk	2.Dönem Dersim
Haydar Rüştü Öktem	Hukuk	6. Dönem Tunceli
Abdurrahman Sami nen	Harp lemisi	6. Dönem Tunceli
Mithat Yenel	Hukuk	6. Dönem Tunceli
Necmettin Sahir Sılan	Hukuk	7.ve 8. Dönem Tunceli
Hasan Üçöz	Lise	7. Dönem Tunceli
Mahmut Tan	İlkokul	8. Dönem Tunceli
Hıdır Aydın	İlkokul	9. ve 11. Dönem Tunceli
Hasan Remzi Kulu	İlkokul	9. Dönem Tunceli
Aslan Bora	Harp lemisi	10.ve 11. Dönem Tunceli Milletvekili, Kurucu Meclis Tunceli üyesi, 1966-1974 huriyet Senatosu Tunceli Üyesi
Bahri Turgut ygün	Hukuk 2'den	10. Dönem Tunceli
Fethi Ülkü	Gazi Eğt.Enst.	10. ve 11. Dönem Tunceli
Vahap Kışoğlu	Edebiyat Fak.	12. Dönem Tunceli
Kenan Aral	Hukuk	13. ve 14. Dönem Tunceli
Hasan Ünlü	Hukuk	12. Dönem Tunceli
Hüseyin Yenipınar	Gazi Eğt.Enst.	13. Dönem Tunceli
Mehmet Ali Demir	Gazi Eğt.Enst.	1961-66 Cumhuriyet Senatosu Tunceli i

Sonuç

Tunceli'den senato ve parlamentoya seçilen vekillerin büyük bir kısmı ilin sorunlarını meclislerde gündeme getirmiş ve ilgililerden bu sorunları çözmelerini istemişlerdir. Tunceli temsilcilerinin önde gelenleri Necmettin Sahir Silan, Mehmet Ali Demir, Aslan Bora, Hıdır Aydın, Fethi Ülkü ve Kenan Aral olmuştur. Özellikle Mehmet Ali Demir meclislerin en faal milletvekili seçilmiştir. Seçmenlerinin ödemeli aramalarından dolayı meclis lojmanındaki telefonu için yüklü miktarda faturalar da ödeyen Demir, Tunceli'nin ekonomik sorunlarının çok olduğunu ve halkının fakir olduğunu dile getirerek yetkililerle yaptığı görüşmelerde 1960'lı yıllarda başlayan ve başta Almanya olmak üzere Batı Avrupa ülkelerine Türkiye'den gönderilecek işçiler konusunda Tunceli'ye öncelik sağlanmasını istemiştir. Bu önceliğin de katkısıyla Tunceli, yurt dışına gönderdiği nüfus itibarıyla Türkiye'nin önde gelen illerinden biridir. Hatta günümüzde bile Tunceli'nin en büyük gelir kaynaklarından birini yurt dışında çalışanların gönderdiği paralar oluşturmaktadır (1967 Pülümür Depremi dolayısıyla sınırlı imkânlarla sahip olan Tunceli halkına yurt dışına gitmede öncelik tanınmasının benzer örnekleri Türkiye'deki başka illerde de görülmüştür).

1950-1969 dönemlerindeki seçimlerde Tuncelililerin seçmen Davranışlarında farklılık gözlenmiştir. Mesela 1950 seçimlerini DP kazanırken, 1954 seçimlerinde bir vekillik DP'ye bir vekillik CHP'ye gitmiştir. 1957 seçimlerinde ise Tunceli'ye ayrılan üç milletvekili kontenjanının üçünü de CHP kazanmıştır. 1960 ihtilalından sonra cuntanın referanduma sunduğu 1961 Anayasası da Tunceli seçmeninin büyük çoğunluğunca evet oyu verilerek onaylanmıştır. 1961 ve sonrası seçimlerde ise Adalet Patisi ve Yeni Türkiye Partisi gibi sağ partiler Tunceli'den temsilciler çıkarmaya başlamıştır (1961 seçimlerinde YTP bir senatör bir vekil, 1969 seçimlerinde AP bir vekil). Bununla birlikte 1954'ten 1969'a kadarki seçimlerde CHP'nin Tunceli'de sadık ve güçlü bir seçmen kitlesi her zaman olmuştur. Bu kitle 1954'ten 1969'a kadarki seçimlerde CHP'nin her zaman Tunceli'den bir veya daha fazla temsilci çıkarmasını sağlamıştır. İncelenen dönemde aşiretçiliğin Tunceli'deki genel etkileri maalesef güçlü bir şekilde devam etmiş, hatta zaman geçtikçe aşiretçiliğin etkileri artmıştır. Bu durum seçmenlerin özgür ve bireysel tercihlerini olumsuz olarak etkilemiştir.

Tunceli temsilcilerinin parlamentodaki faaliyetleri incelendiğinde başlıca konuların şunlar olduğu görülmektedir:

1- 1938 sonrası zorunlu göçe tabi tutulanların geriye dönüşlerinde yaşadıkları problemler olmuştur. Yasaklı bölgelerdeki arazilerin kullanımı, mesken sorunu, geçinecek arazilerini olmaması konuları öncelikli olmuştur. 2- Diğer konular ise yol yapımı, baraj altında kalan köyler, bölge halkının eğitim, tarım ve hayvancılık, sağlık, doğal afetler, iktisadi gibi kamu hizmetlerinin karşılanması olmuştur. Vekillerin, Bölge halkının sorunlarını iletme ve çözüm bulma konusunda başarıları olmuştur. Bu temsilciler meclislerde Tunceli halkının demokratik taleplerini etkili bir şekilde dile getirmişlerdir.

Kaynakça

1. Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi(BCA)

BCA, 030.1076.499.12.

BCA 490.01.323.1334.1.

BCA 490.01.323.1334.2.

BCA 490.01.323.1335.1.

BCA 490.01.191.760.1.

BCA 490.01.1059.1067.2.

BCA, 030.10.77.513.3 23.

BCA, 030.10.78.517.6.

BCA, 030.01.114.723.4.

BCA, 030.01.118.750.6

BCA, 030.01.53.320.11

BCA, 030.01.114.723.4.

2. Resmi Yayınlar

Ayın Tarihi, Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü Yayınları, S.129, 1-30 Ekim 1943.

ÇOKER, Fahri; *Türk Parlamento Tarihi*, C. I.

ÇOKER, Fahri; *Türk Parlamento Tarihi*(Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri), C. I

II.

ÇOKER, Fahri; *Türk Parlamento Tarihi*(Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri), C. I (1961-1964).

ÖZTÜRK, Kazım; *Türk Parlamento Tarihi*(TBMM X. Dönem 1954-1957), C. II.

ÖZTÜRK Kazım; *Türk Parlamento Tarihi*, C. VII.

1973 Tunceli İl Yılığ, Ankara 1973.

TBMM Albümü(1920-2010), C.I, Ankara 2010.

Cumhuriyet Senatosu, Tutanak Dergisi, Cilt VII, Toplantı XII, Birleşim IV.

CST. D. , D. I, C. XXXVI, T. V, B. XCII.

CS, T.D. , D. I, C. XXXIX, T. VI, B. XLV.

CSTD. , C. LI, T. VIII, B.XXX.

C.S.T.D. , D. I, C. XXXV, T. V, B. LXVI.

C.S.T.D. , D. I, C. I, T. I, B. XXV.

C.S.T.D. , D. I, C. X, T. II, B. LVI.

C.S.T.D. , D. I, C. XI, T.II, B. LIX.

C.S.T.D. , D. I, C. XI, T. II, B. LX.

C.S.T.D. , D. I, C. XI, T. II, B. LXIII.

C.S.T.D. , D. I, C. XI, T. II, B. LXXVI.

C.S.T.D. , D. I, C. XII, T. II, B. LXXVIII.

C.S.T.D. , D. I, C. XIII, T. III, B. XCVIII.

C S T D, D. I, C. V, T. I, B. LXXXIV.

CS.T.D. , D. I, C. XII, T. II, B. LXXVIII.

CS, T.D. , D. I, C. XXVII, T. IV, B. LXXXII.

C.S.T.D. , D. I, C. XVIII, T. III, B. XIX.

- C.S.T.D. , D. I, C. XVIII, T. III, B. XLVII.
C.S.T.D. , D. I, C. XXVII, T. IV, B. LXXXII.
C.S.T.D. , D. I, C. XXVII, T. IV, B. LXXXIV.
C.S.T.D. , D. II, C. I, T. I, B. XIV.
C.S.T.D. , D. V, C. XXI, T. V, B. XXXV.
C.S.T.D. , D. I, C. XXXV, T. V, B. LVII.
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem I, Cilt IV, Toplantı I, Birleşim LXVIII.
MM T.D. , D. I, C. XXIII, T. III, B. III.
MM T.D. , D. I, T. III, C. XXIX, B. LXXV.
MM T.D. , D. I, T. III, C. XXX, B. XCVI.
MMT.D. , D. III, C. XII, T. II, B. LXIX.
MMT. D. , D. II. , C. XXIV, T. III, B. XXXIV.
M.M. T.D, D. III, C. XXII, T. II, B. LXIX.
M.M. T.D. , D. III, C. XVII, T. II, B. CLX.
M.M. T.D. , D. III, C. XIII, T. II, B. CLXV.
M.M. T.D. , D. III, C. XVIII, T. II, B. CLXXXIV.
MM, T.D. , D. III, C. XXVI, T. III, B. CXX.
M.M. T.D. , D. III, C. XXXVII, T. IV, B. CXV.
M.M. T.D. , D. III, C. XXXIX, T. IV, B. CXXXII.
MM T. D. , D.II, C. XV, T. II, B. LXXV.
M.M. T.D. , D. II, C. XXII, T. III, B.II.
M.M. T.D. , D. II, C. XXIII, T. III, B. XXVII.
M.M.T.D. , D. II, C. XXIV, T. VIII, B. XXXVII.
M.M.T.D. , D. II, C. XXVII, T. III, B. LIX.
M.M.T.D. , D. II, C. XXVII, T. III, B. LX.
M.M.T.D. , D. II, C. XXVIII, T. III, B. LXXIV.
M.M.T.D. , D. II, C. XXIX, T. IV, B. XIV.
Temsilciler Meclisi, Tutanak Dergisi, C. VI, B. LXXX.
TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, Cilt IV, Toplantı I, Birleşim XXXVI.
TBMM T.D. , D. IX, C. VIII, T. I, B. XCIII.
TBMM T.D. , D. IX, C. IX, T. I, B. CVII.
TBMM T.D. , D. IX, C. XIII, T. II, B. XLV.
TBMM T.D. , D. IX, C. XX, T. VIII, B. XLVIII.
TBMM T.D. , D.IX, C. XXII, T. III, B. LXXVII.
TBMM T.D. , D.IX, C. XXIV, T. III, B. XCIX.
TBMM T.D. , D. IX, C. XX, T. III, B. L.
TBMM T.D. , D.IX, C. XXV, T. IV, B. III.
TBMM T.D. , D.IX, C. XXVIII, İçtima IV, İnikat XLVIII.
T.B.M.M.T.D. , D. IX, C. XIII, B. XLVI.
T.B.M.M.T.D. , D. IX, C. XX, T. III, B. L, s. 743.
TBMMTD. , D. IX, C. XXVIII, İÇ. III, İN. XLVII.
TBMMTD. , D. XX, C. XXVIII, İÇ IV, İN. XLVIII.
TBMM Zabıt Ceridesi , Dönem VI, Cilt VII, İçtima. I, İnikat XVIII.
TBMMZC. , D. VII, C. X, İÇ. I, İN. LIX.
TBMMTD, D.VII, C. XVII, T. II, B. LX.
TBMMTD, D.VII, C. XX, T. III, B. XVI.
TBMMZC. , D. VII, C. XX, T. II, B. XIV.
TBMMZC. , D. VII, C. XX, T. II, B. XV.
TBMMZC. , D. VIII, C. XI, T. II, B. XLVI.
TBMMZC. , D. VIII, C. XI, T. II, B. XLIX.
TBMMZC. , D. VIII, C. XV, T. III, B. XXXII.
TBMMZC. , D. VIII, C. XXIV, T. IV, B. LI.
TBMM Z.C. , D. XI, C. II, İÇ. I, İN. XXXVIII.

TBMM Z.C. , D. XI, C. II, İÇ. I, İN. XLVII.
T.B.M.M.Z.C. , D. IX, C. IX, T. I, B. CVII.
TBMM Z.C. , D. XI, C. VIII, İÇ. II, İN. LXII.
TBMM, , Z.C. , D.X, C. IV, İÇ. I, İN. XXXIV.
TBMM, , Z.C. , D.X, C. V, İÇ. I, İN. XXXVIII.
TBMM, , Z.C. , D. X, C. V, İÇ. I, İN. XXXVIII.
T.BMM. , Z.C. , D.X, C. V, İÇ. I, İN. XLV.
TBMM, , Z.C. , D. X, C. II, İÇ. II, İN. LVII.
TBMM, , Z.C. , D. X, C. XIV, İÇ. III, İN. VI.
T.BMM. ,Z.C. , D. X, C. XX, İÇ. III, İN. LXXVII..
TBMM, , Z.C. , D. XI, C. II, İÇ. I, İN. XLV.
TBMM, , Z.C. , D. XI, C. I, İN. XLVIII.
TBMM, , Z.C. , D. XI, C. VIII, İÇ. II, İN. LV.
TBMM, Z.C. , D.XI, C. VIII, İÇ. II, İN. LVII.
TBMM, Z.C. , D. X, C. XI, İÇ. II, İN. LVII.
TBMM Z. C. , D. X, C. XIII, İÇ. II, B. XCIII.
TBMM, Z.C. , D.XI, C. VIII, İÇ. II, İN. LVII.
T.B.M.M.Z.C. , D.X, C. V, İÇ. I, İN. XLV.
TBMM, Z.C. , D. X, C. VIII, İÇ. II, İN. III.
TBMM Z.C. , D. X, C. XVII, İÇ. III, İN XLVII.
TBMM Z.C. , D. X, C. XVIII, İÇ. III, İN, L.
TBMM Z.C. , D. X, C. XX, İÇ III, İN. LXXXIII.
TBMM Z.C. , D. XI, C. II, İÇ. I, İN. XL.
TBMM Z.C. , D. XI, C. VII, B. XLV.
TBMM Z.C. , D. XI, C. VII, İÇ. II, İN. XLVI.
TBMM Z.C. , D. XI, C. VIII, İÇ. II, İN. LV.
TBMM Z.C. , D. XI, C. IX, İÇ II, İN. LXXXI.
TBMM Z.C. , D. XI, C. X, İÇ. III, İN. III.
TBMM Z.C. , D. XI, C. X, İÇ. III, İN. III.
TBMM Z.C. , D. XI, C. XII, İÇ. III, İN. XLVII.
TBMM Z.C. , D. XI, C. XII, İÇ. III, İN. XLVII.

3. Süreli Yayınları

3.1. Gazeteler

Demokrat Tunceli.

Harput

Milliyet.

Munzur.

Tunceli Postası.

Tunceli Sesi.

Ulus.

4. Telif Eserler

AHMAD, Feroz, *Modern Türkiye'nin Oluşumu* (Çev: Yavuz Alogan), Kaynak Yayınları, X. Baskı, İstanbul 2012.

DEMİREL, Ahmet; *Tek Partinin İktidarı Türkiye’de seçimler ve Siyaset (1923-1946)*, İletişim Yayınları, II. Baskı, İstanbul 2013.

GÜNEŞ, İhsan; *Birinci TBMM’nin Düşünce Yapısı (1920-1923)*, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1997.

GÜNEŞ, İhsan; “Atatürk Döneminde Türkiye’de Seçimleri (1919-1938)”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Cumhuriyetin 80. Yılına Armağan*, Ankara 2004.

KOÇAK, Cemil; “Siyasal Tarih (1923-1950)” *Çağdaş Türkiye Tarihi*, C. IV, Yayın Yönetmeni Sina Akşin, Cem Yayınevi.

LEWİS, Bernard; *Modern Türkiye’nin Doğuşu* (Çev: Metin Kıratlı), Türk Tarih Kurumu Yayınları, V. Baskı, Ankara, 1993.

UÇAROL, Rıfat; *Siyasi Tarih (1789-2014)*, Der Yayınları, 13. Baskı, İstanbul 2014.

TUNCER, Erol; *Osmanlı’dan Günümüze Seçimler(1877-2002)*, Tesav Yayınları No: 24, Ankara 2003.

ÜÇOK, Coşkun; *Siyasal Tarih (1789-1960)*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1975.

ZÜRCHER, Erik Jan; *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi* (Çev: Yasemin Saner Günen), İletişim Yayınları, VII Baskı, İstanbul 2000.

Yayın İlkeleri

1. Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Güz ve Bahar dönemlerinde olmak üzere yılda iki sayı olarak yayımlanan hakemli akademik bir dergidir. Dergide sosyal bilimler alanında daha önce yayımlanmamış özgün telif ve yabancı dillerde yayımlanmış makale çevirileri, sadeleştirmeler, kitap, tez, konferans ve sempozyum değerlendirmeleri ile bilimsel röportajlar yayımlanır.
2. Dergiye gönderilecek makaleler (tercüme ise tercüme edilen metinle birlikte) sbd@munzur.edu.tr adresine yazarın adı, akademik unvanı, ilgili olduğu kurum, yazışma adresi, telefon numarası ve e-posta adresi eklenerek gönderilmelidir. İlk defa yazı gönderenlerin kısa özgeçmişlerini de ilave etmeleri gerekmektedir.
3. Makaleler .doc veya .odt formatında kenar boşlukları 2,5 cm olacak şekilde A4 sayfasına, 1, 5 cümle aralıklı, 12 punto Times New Roman karakterleri ile sağa ve sola dayalı (bloklanmış) olarak yazılır. Dipnotlar ise 10 puntoda yazılır. Makale başlığı iki satırı geçmeyecek şekilde 12 punto büyük ve koyu harflerle sayfa ortalanarak, ara başlıklar ise koyu harflerle 12 puntoda sola bitişik yazılır.
4. Makaleler en fazla 7.500; kitap, tez, konferans ve sempozyum değerlendirmeleri ise en fazla 1.500 kelime olması beklenir. Söz konusu boyutların aşılması halinde makalenin mevcut haliyle yayımlanıp yayımlanmamasına yayın kurulu karar verir.
5. Atıf yapılan eserler APA ya da Chicago alıntılama kurallarına uygun bir şekilde dipnotlarda belirtilmelidir. Eserler ilk alıntıda yazarın adı ve soyadını içeren tam künyeleriyle; sonraki alıntılarda ise yazarın sadece soyadı ve eser ismi uygun biçimde kısaltılıp verilir. Makaleler tırnak işareti arasında Dergi ve kitap adları ise italik (eğik) yazı ile gösterilir.
6. Makalenin sonunda kaynakça olarak sadece makalede yararlanılan kaynakların tümü yazar soyadı, yoksa eser adına göre alfabetik sıralanmalıdır. İnternet kaynakları kaynakçanın en sonunda erişim tarihi belirtilerek eklenir.
7. Metnin başında 150 kelimeyi aşmayacak bir Özet, Anahtar Sözcükler (en fazla beş adet) ile makale başlığı, özet ve anahtar kelimelerin İngilizce tam çevirisi olmalıdır.
8. Çalışmalarda Türk Dil Kurumu'nun imla ve transkripsiyon kuralları uygulanır. Kelimelerin imlasında metnin tamamında birlik aranır. Latin alfabesinden başka bir alfabe ile yazılmış kelimeler ve kaynak eser künyeleri transkripsiyonu yapılarak verilir.
9. Gönderilen çalışmalar yayın kurulunca uygun bulunduğu takdirde, telifler iki, tercüme ise bir hakeme gönderilir. Telif makalelerde raporlardan birinin olumsuz olması halinde yayın kurulu çalışmayı yeni bir hakeme daha gönderir. Yayın kurulu nihai kararı verir. Yayın kurulu araştırma makaleleri dışındaki yazıları (kongre haberleri, kitap tanıtımları vb) hakeme göndermeden bizzat inceler ve kabul veya red kararı verir.
10. Kabul edilen makaleler için yazarlara telif ücreti ödenmez. Basılan dergiden iki adet gönderilir. Yazarlar eserlerinin Munzur Üniversitesi internet sitesinde pdf formatında yayımlanmasını da kabul etmiş sayılırlar.
11. Bu dergide yayımlanan makaleler yayın kurulunun izni olmadan aynen veya kısmen bir başka eserde yayımlanamaz ve iktibas edilemez. Yayımlanan yazı ve makalelerin dil, içerik ve hukukî sorumluluğu tümüyle yazarlarına aittir.